

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**TÜRKİYE'DE 2000'li YILLARDA
İÇ GÖÇ - İŞSİZLİK ÖRÜNTÜLERİ:
ANKARA (TR51) ALT BÖLGESİNİN,
KIRIKKALE (TR71) VE SAMSUN (TR83)
ALT BÖLGELERİNDEN ALDIĞI GÖÇLERİN
İŞSİZLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ELÇİN DENİZ ELA ÖZCAN

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI**

EKİM 2017

**TÜRKİYE'DE 2000'li YILLARDA İÇ GÖÇ - İŞSİZLİK ÖRÜNTÜLERİ:
ANKARA (TR51) ALT BÖLGESİNİN, KIRIKKALE (TR71) VE SAMSUN (TR83) ALT
BÖLGELERİNDEN ALDIĞI GÖÇLERİN İŞSİZLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Elçin Deniz ELA ÖZCAN

DOKTORA TEZİ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

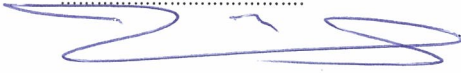
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKİM 2017

Elçin Deniz ELA ÖZCAN tarafından hazırlanan "2000'li Yıllarda İç Göç - İşsizlik Örüntüleri: Ankara (TR51) Alt Bölgesinin, Kırıkkale (TR71) ve Samsun (TR83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

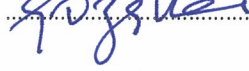
Danışman: Doç. Dr. Türker TOPALHAN

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Şerife TÜRCAN ÖZŞUCA

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

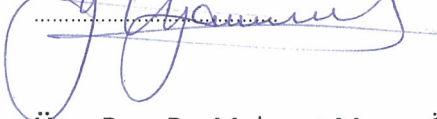
Üye: Prof. Dr. Berrin CEYLAN-ATAMAN

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Doç. Dr. Yücel UYANIK

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 24/10/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elçin Deniz ELA ÖZCAN

24/10/2017

TÜRKİYE’DE 2000’li YILLARDA İÇ GÖÇ - İŞSİZLİK ÖRÜNTÜLERİ:
ANKARA (TR51) ALT BÖLGESİNİN, KIRIKKALE (TR71) VE SAMSUN (TR83) ALT
BÖLGELERİNDEN ALDIĞI GÖÇLERİN İŞSİZLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Doktora Tezi)

Elçin Deniz ELA ÖZCAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2017

ÖZET

Bu araştırmada İBBS-II’ye göre Ankara alt bölgesinin 2000’li yıllarda Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden aldığı göçler doğrultusunda, iç göç-işsizlik örüntüleri incelenmiştir. 2000’li yıllarda Ankara alt bölgesine göç edenlerle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla nitel bir araştırma tasarımı kurgulanmıştır. Araştırma; göçmenlerin işgücü piyasası unsurları arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışları, işgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren mesafe ve sosyal ağ veya göç stoku unsurları, göç etme nedenleri ve göçün işgücü piyasası açısından sonuçları temaları etrafında şekillenmiştir. Göçmenlerin Ankara alt bölgesinde çekici olarak algıladıkları unsurların başında istihdam olasılıklarının yüksek olması ve beklenen gelir artışı veya ücret avantajları bulunmaktadır. Çıkış noktalarındaki işgücü piyasaları açısından göçmenlerin en çok üzerinde durdukları unsurlar ise işsizlik ve gelir azalışı veya ücret dezavantajlarıdır. Göç etme nedenleri arasında öne çıkan unsurlar, iş/arama bulma ve tarım sektörünün daralmasına dayanan makroekonomik nedenlerdir. Bu bölgeler arasında mesafe etkisinin önemli olmadığı, sosyal ağların ise göç etmenin potansiyel maliyetlerini ve iş arama/bulma maliyetlerini azaltması sebebiyle göç hareketleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülmüştür. Daha önce çoğunlukla tarım işçisi olarak mevsimlik ve geçici işlerde istihdam edilen göçmenlerin Ankara alt bölgesinde kayıtlı istihdam içinde yer almaları, göçün işgücü piyasası açısından etkinliğini artıran olumlu bir sonuç olarak görülmüştür. Bunun yanında, göçmenlerin bireysel/hanehalkı gelirlerinde yaşadıkları artışa rağmen gelir yetersizliği ile karşı karşıya kalmaları, göç süreci sonunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlardan en önemlisi olarak ön plana çıkmıştır.

Bilim Kodu : 113505
Anahtar Kelimeler : İşsizlik, Göç, İç Göç, Türkiye, İBBS-II, Kırıkkale Alt Bölgesi, Samsun Alt Bölgesi, Ankara Alt Bölgesi
Sayfa Adedi : 231
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Türker TOPALHAN

INTERNAL MIGRATION – UNEMPLOYMENT PATTERNS OF 2000'S IN TURKEY:
CONSIDERATION OF MIGRATION FROM KIRIKKALE (TR71) AND
SAMSUN SUB-REGIONS (TR83) TO ANKARA (TR51) SUB-REGION
IN TERMS OF UNEMPLOYMENT
(Ph. D. Thesis)

Elçin Deniz ELA ÖZCAN

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

October 2017

ABSTRACT

In this study, internal migration-unemployment patterns were analyzed toward migration received from Kırıkkale and Samsun sub-regions to Ankara sub-region as to NUTS-2 in 2000s. A qualitative research design has been constructed through in-depth interviews conducted with migrating participants to Ankara sub-region in 2000s. Research has been shaped around the themes on migrants' perception, attitude and behaviours about the relationship between migration and labour market factors, distance and social network or migration stock elements which direct the behaviour of migration in terms of labour market, causes of migration, and positive and negative consequences of migration with regard to labour market. High probability of employment and the expected increase in revenue or wage advantages elements are the primary ones which migrants perceived as attractive for Ankara sub-region. As for the labor market elements that most of the migrants emphasized with regard to point of origin are unemployment and decrease in revenue or wage disadvantages. The elements that stand out among the causes of migration are work search/discovery and contraction of the agricultural sector based on the macroeconomic causes. It's seen that the impact of distance is not significant among these regions, while social networks have a major impact on migration movements thereby reducing the potential costs and job search/discovery costs of migration. Migrants to take place in formal employment in Ankara sub-region who mostly employed in seasonal or temporary jobs as agricultural workers previously, was seen as a positive outcome that increases the efficiency of migration in terms of the labor market. Besides, in spite of the increases in individual/household revenues according to their point of origins, migrants to be faced with revenue inadequacy comes into prominence as the most important negative outcome at the end of the migration process.

Science Code : 113505
Key Words : Unemployment, Migration, Internal Migration, NUTS-2,
Kırıkkale Sub-Region, Samsun Sub-Region, Ankara Sub-Region
Page Number : 231
Supervisor : Assoc. Prof. Türker TOPALHAN

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanması aşamasında desteğini esirgemeyerek her zaman yanımda olan eski tez danışmanım Prof. Dr. Vedat BİLGİN'e, değerli hocamın TBMM'de milletvekilliği görevine seçilmesi sebebiyle fakülteden ayrılması sonucunda yaşanan yeni tez danışmanı atanması gerekliliği sürecinde tez danışmanım olarak atanan ve araştırmamı sonuçlandırabilmem için kısa sürede büyük emek sarf eden danışmanım Doç. Dr. Türker TOPALHAN'a; çalışmamın her aşamasında yorumları ve sonsuz sabrıyla yön bulmamı sağlayan hocam Prof. Dr. Berrin CEYLAN-ATAMAN'a; nitel araştırmalar konusunda sahip oldukları bilgi ve deneyimleri benimle paylaşarak araştırmamı tasarlamamda destek veren hocalarım Doç. Dr. Bülent BAYAT ve Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU'na; gerek dostluğu gerekse çalışma azmiyle desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve tez çalışmamı yaptığı önemli katkılarıyla her zaman yanımda olan meslektaşım Arş. Gör. Dr. Işıl KURNAZ'a; iç göç alanındaki kıymetli çalışmaları sayesinde edindiği tecrübelerinden faydalanmam için benimle görüşmeyi kabul ederek yolumu aydınlatan Prof. Dr. İlhan TEKELİ'ye; güler yüzü ve ilgisiyle destek veren değerli çalışma arkadaşım Arş. Gör. Emrah YILDIZ'a; katılımcılarımla iletişime geçmem konusunda gösterdikleri çaba ve destek için Fatma KARAKUŞ KAÇMAZ, Süleyman KAÇMAZ ve Aziz YILDIZ'a; tüm yoğunluğuna rağmen çalışmamı kıymetleri yorumları ve tecrübeleriyle destek veren sosyolog Hacer TAŞÇENE'ye; beni kırmayarak katılımcılarımın resimlerini çizen Serkan KALKANCI'ya; çalışmam sırasında yaşadığım sıkıntıları aşabilmem konusunda verdiği destekle her zaman yanımda olan kuzenim ve meslektaşım Arş. Gör. Serter ORAN'a; sonsuz sabırları ve bana olan güvenleri sayesinde çalışma azmi bulduğum, bu araştırmanın ortaya çıkmasında en büyük katkıyı sağlamış olan sevgili annem Türkan ORAN ve sevgili eşim Emre ÖZCAN'a; desteklerini esirgemeyen tüm dostlarıma ve çalışmamda fikirlerine başvurduğum, tecrübelerinden faydalandığım, kaynaklarıyla bana yol gösteren tüm bilim insanlarına müteşekkirim. Ancak en önemlisi, değerli zamanlarını ayırarak benimle görüşen ve bu araştırmanın ortaya çıkabilmesini sağlayan tüm katılımcılarıma sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
RESİMLERİN LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ VE İŞSİZLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	15
2.1. Göç ve İşsizlik ile İlgili Kavramsal Çerçeve	15
2.1.1. Göç: Tanımı, belirleyicileri, sonuçları	15
2.1.1.1. Göç tanımı ve iç/dış göç ayrımı	15
2.1.1.2. Göçün Belirleyicileri	25
2.1.1.3. Göçün Sonuçları	28
2.1.1.3.1. Göçün bireysel sonuçları	29
2.1.1.3.2. Göçün sosyal sonuçları	32
2.1.2. İşsizlik: Tanımı, ölçülmesi ve türleri	40
2.1.2.1. İşsizliğin tanımı ve ölçülmesi	40
2.1.2.2. İşsizlik Türleri	44
2.1.2.2.1. Açık İşsizlik	44
2.1.2.2.2. Gizli İşsizlik	49
2.2. Göç ve İşsizlik ile İlgili Teorik Çerçeve	50
2.2.1. Göç Teorileri Çerçevesinde Göç Sürecine İlişkin Teorik Yaklaşımlar	50

Sayfa

2.2.1.1. E.G. Ravenstein'in Göç Kanunlarına Göre Göç Süreci.....	53
2.2.1.2. S. A. Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Teorisine Göre Göç Süreci	56
2.2.1.3. E. Lee'nin İtme-Çekme Teorisine Göre Göç Süreci	59
2.2.1.4. W. Peterson'ın Tipleştirmesine Göre Göç Süreci.....	64
2.2.1.5. Çağdaş Göç Teorilerine Göre Göç Süreci	67
2.2.1.5.1. Neoklasik teori.....	67
2.2.1.5.2. W. Zelinsky'nin hareketlilik geçiş hipotezine göre göç süreci	72
2.2.1.5.3. Dengeli büyüme teorisi	75
2.2.1.5.4. Dual (ikiye bölünmüş) işgücü piyasası teorisi.....	75
2.2.1.5.5. Merkez-çevre ilişkileri teorisi	76
2.2.1.5.6. Göç sistemleri teorisi.....	78
2.2.1.5.7. İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi (New economics of labour migration- NELM).....	79
2.2.1.5.8. İlişkiler ağı (network) teorisi.....	80
2.2.1.5.9. Davranışsal model (Önem eşiği modeli).....	80
2.2.1.5.10. Sosyal sistemler teorisi.....	81
2.2.1.5.11. Sosyal sermaye teorisi	82
2.2.1.5.12. Kurumsal teori	82
2.2.1.5.13. Birikimli (döngüsel) nedensellik teorisi	83
2.2.1.5.14. Uluslararası (transnational) göç teorisi	83
2.2.2. Göç Kararının Verilmesi	86
2.3. Türkiye'de İç Göçe İlişkin Araştırmalar ve Sonuçları	89
2.4. Dünyada İç Göçe İlişkin Araştırmalar ve Sonuçları.....	102

3. ANKARA (TR51) ALT BÖLGESİNİN, KIRIKKALE (TR71) ve SAMSUN (TR83) ALT BÖLGELERİNDEN ALDIĞI GÖÇLERİN İŞSİZLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI.....	105
3.1. Araştırmanın Yöntemi	105
3.1.1. Araştırmanın Tasarımı	107
3.1.1.1. Katılımcıların Seçimi	107
3.1.1.2. Nitel Verilerin Toplanması	108
3.1.1.2.1. Görüşmeler.....	108
3.1.1.2.1.1. Görüşmeler için geliştirilen yarı-yapılandırılmış soru formları	109
3.1.1.2.1.2. Görüşmelerin yapılması ve kayıt altına alınması.....	113
3.1.1.2.2. Gözlemler	115
3.1.1.2.3. Araştırmacının günlüğü	116
3.1.1.3. Literatür Taraması.....	116
3.1.1.4. Etik Unsurlar.....	117
3.1.1.5. Nitel Verilerin Analizi	119
3.1.2. Araştırma Alanı	123
3.2. Araştırmanın Bulguları.....	132
3.2.1. Katılımcı Profili.....	132
3.2.2. Göç ile işgücü piyasası unsurları arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışlar.....	135
3.2.2.1. Çekici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışlar.....	135
3.2.2.2. İtici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışlar	147
3.2.3. İşgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren diğer unsurlara dair algı, tutum ve davranışlar	155
3.2.3.1. Sosyal ağ/göç stoku etkisi	156
3.2.3.2. Mesafe etkisi	160
3.2.4. Göç etme nedenlerine dair algı, tutum ve davranışlar.....	163

Sayfa

3.2.5. Göçün işgücü piyasası açısından sonuçlarına dair algı, tutum ve davranışlar ..	169
3.2.5.1. Olumlu Sonuçlar.....	170
3.2.5.2. Olumsuz Sonuçlar	176
3.2.6. Tersine göç.....	183
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	189
KAYNAKLAR	201
EKLER.....	215
EK-1. Göçmenler için Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu	216
EK-2. NVivo 11 Kodlama Özet Raporu	219
EK-3. Resimler	222
ÖZGEÇMİŞ	228

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Göçün kavramsallaştırılmasına ilişkin metodolojik sorunlar	18
Çizelge 2.2. Yıllar itibarıyla Türkiye’de seçilmiş illerin net göç hızları (%)	22
Çizelge 2.3. Göç edenlerin işgücü ve işgücünde olmama durumları (1995-2000) (12+yaş nüfus)	34
Çizelge 2.4. Ekonomik mekânın ve sosyal mekânın içerikleri	38
Çizelge 2.5. Çeşitli disiplinlere göre göç teorileri	51
Çizelge 2.6. W. Peterson'ın göç tipleştirmesinin özeti	66
Çizelge 2.7. Çağdaş göç teorilerine ilişkin genel değerlendirme özeti	84
Çizelge 2.8. Analiz düzeyine göre tanımlanmış göç teorileri	85
Çizelge 2.9. “Göçün başlangıcı” ya da “göçün sürdürülmesi”ne göre değerlendirme yapan göç teorileri	86
Çizelge 2.10. Dünyada iç göçe ilişkin araştırmalar	102
Çizelge 3.1. Yorumlayıcı yaklaşıma göre araştırma modeli	106
Çizelge 3.2. Araştırmada kullanılan sorular ve soru içerikleri	111
Çizelge 3.3. Görüşme kayıtları	114
Çizelge 3.4. Göç-işsizlik ilişkisi hakkındaki algı, tutum ve davranışların ortaya konulması için geliştirilen tema ve kodlar	121
Çizelge 3.5. İBBS'ye göre TR71 ve TR83 alt bölgelerinde yer alan iller	123
Çizelge 3.6. TR71 ve TR83 illerinin Ankara iline olan uzaklıkları	124
Çizelge 3.7. Yıllar itibarıyla TR71 ve TR83 illerinin nüfus ve iç göçe ilişkin özellikleri	128
Çizelge 3.8. Yıllar itibarıyla TR51’in, TR71 ve TR83 alt bölgelerinden aldığı göç	130
Çizelge 3.9. Yıllar itibarıyla araştırma alanındaki illerin net göç hızları (%)	131
Çizelge 3.10. Yıllar itibarıyla TR51, TR71 ve TR83 işsizlik oranları	131
Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan katılımcıların profili	133
Çizelge 3.12. Göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışları etkileyen çekici unsurlar	139

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.13. Göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışları etkileyen itici unsurlar	148
Çizelge 3.14. Sosyal ağ/göç stoku etkisi	157
Çizelge 3.15. Mesafe etkisi	162
Çizelge 3.16. Göç etme nedenleri	164
Çizelge 3.17. Göçün işgücü piyasası açısından olumlu sonuçları	172
Çizelge 3.18. Göçün işgücü piyasası açısından olumsuz sonuçları	179
Çizelge 3.19. Katılımcıların tersine göçe ilişkin algıları	185
Çizelge 4.1. Araştırmanın başlangıç varsayımları ve geçerlilik durumu	191

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. E. Lee'ye göre göçte çıkış ve varış noktalarındaki faktörler ve araya giren engeller.....	61
Şekil 2.2. Göç kararının ortaya çıkışının genel çerçevesi	88
Şekil 3.1. İç göçün nedenleri ve işgücü piyasası açısından sonuçlarının ilişkisel yapısı	183

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim Ek-3.1. Katılımcı.....	222
Resim Ek-3.2. Katılımcı.....	223
Resim Ek-3.3. Katılımcılar.....	224
Resim Ek-3.4. Katılımcı.....	225
Resim Ek-3.5. Katılımcı.....	226
Resim Ek-3.6. Katılımcı.....	227

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ASO	Ankara Sanayi Odası
AVM	Alışveriş Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EDAM	Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi
EUROSTAT	European Community Statistical Office
ILO	International Labour Organization
İBBS	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
UN	United Nations
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
VB.	Ve Benzeri

1. GİRİŞ

Temel unsuru birey olmakla birlikte toplumsal sonuçlar ortaya çıkardığı için göç olgusu, fiziksel bir hareketlilik olmasının yanı sıra toplumsal bir olgudur. Bireylerin ya da grupların yer değiştirmesinin toplumsal yapı üzerinde çeşitli yansımaları bulunmaktadır. Çünkü bireyleri ya da grupları göçe yönelten (gönüllü ya da zorunlu) nedenler olduğu gibi, her göçün kendine özgü sonuçları da mevcuttur. Tarihi, kentleşme tarihinden ya da göç tarihinden ayrı olarak ele alınamayacak olan Türkiye'deki iç göç süreçleri, hem toplumsal yapının değişiminden doğrudan etkilenmiş hem de bu yapının dönüşümünü doğrudan etkilemiştir. Türkiye, günümüzde de birbirinden değişik içerikteki yapılarıyla iç ve dış göç olmak üzere farklı göç türlerini bir arada yaşayan bir ülke olmaya devam etmektedir. Göç pratiğini çeşitli boyutları ile tecrübe eden bir ülke olmasına rağmen, Türkiye'nin göç konusunda belirgin politikalara sahip olmaması ise akademik literatürde ve çevrelerde sıklıkla dile getirilmektedir.

İç göç 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'nin nüfus dinamiği üzerinde önemli etkisi olan bir olgudur. Türkiye'de 1945'ten sonra yaşanan nüfus artışı ve tarımsal alanlarda ortaya çıkan çözümlerle birlikte iç göçün 1950'ler sonrasında oldukça hızlandığı görülmektedir. Bu süreçte iç göçün ortaya çıkmasının ekonomik, sosyal ve siyasi pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri;

- Tarım sektöründe artan makineleşmeyle işgücünün kırsal alanlardan kentsel alanlara yönelmek zorunda kalması,
- Kırsal alanlardaki beslenme, eğitim, sağlık, ulaşım gibi olanakların yetersizliği,
- İş olanaklarının çoğunlukla kentlerde kurulan fabrikalar ve devlet kurumları tarafından sağlanması,
- Bölgesel eşitsizliklerin devam eden yapısı,
- Çevresel ve toplumsal koşulların iticiliği,
- Toplumsal ve siyasal içerikli şiddet, terör olayları, töre ve namus cinayetleri,
- Mesleksizlik, topaksızlık, eğitimsizlik ve yoksulluktur (Çakır, 2011: 137).

Türkiye için gözlemleri 45-50 yıl önce yapılan ve çözümünün ancak uzun vadede ortaya çıkabileceği düşünülen bu koşulların çoğunun, günümüzde de göç sebepleri arasındaki yerlerini korumaya devam ettikleri söylenmelidir. Örneğin Elazığ'da 1990'larda yapılan bir araştırmada, gecekondulara göç eden ailelerin göç nedenlerinin başında % 40,8 ile topraksızlık, %27,2 ile geçimsizlik ve %13,6 ile eğitim, sağlık ve iş olanakları vb. gelmektedir (Çakır, 1998: 512). 2003 yılında Sivas'tan İstanbul'a gelen göç konusunda Başel tarafından yapılan araştırmada, bireylerin kente gelmelerindeki en önemli sebeplerin gelir yetersizliği, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak, topraksızlık ve verimsizlik olduğu tespit edilmiştir (Başel, 2003: 205). Yine 2008 yılında Çakır ve Sarı tarafından Mersin'de kentleşme, göç ve kentle bütünleşme sorunları üzerine yapılan bir araştırmada; katılımcıların %18,33'ünün toprağının/işinin olmamasını, %3,9'unun kan davası ve töresel baskıyı, %12,2'sinin can güvenliği ve terörü, %15'inin çocuklarının eğitimini, %32,2'sinin iş arama/bulmayı göç nedeni olarak belirttikleri görülmektedir (Çakır ve Sarı, 2009: 1570). Göçün benzer nedenlere dayandığını gösteren çalışmaların sayısı oldukça fazladır.

1950'ler sonrasında ortaya çıkan kentleşme dinamiğinin 1970'lerden sonra hızlanarak devam ettiği görülmektedir. Öyle ki, 1970 yılında kentlerde yaşayan kişi sayısı 11 845 423'ten 2000 yılında 41 000 000'a yükselmiş, Türkiye nüfusunun %61,4'ü, nüfusu 10 000'in üzerinde bulunan yerleşim yerlerinde yaşamaya başlamıştır (Bilgin, 2010: 44). 1975 - 2000 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarının sonuçları incelendiğinde de, kentler arasında göç edenlerin en yüksek oranlara sahip oldukları görülmektedir. Bu oranlar sırasıyla;

- 1975-1980 döneminde %48,90;
- 1980-1985 döneminde %56,18;
- 1985-1990 döneminde % 62,18;
- 1995-2000 döneminde %57,80 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1980-2000). Yine TÜİK tarafından yayımlanan 2011 yılı Nüfus ve Konut Araştırması verilerine göre ise 2010-2011 yılları arasında göç eden nüfusun %58,5'lik kısmının kentler arasında göç ettiği görülmektedir (TÜİK, 2011).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2013 yılı sonuç verilerine göre artık Türkiye nüfusunun % 91,3'ünün il ve ilçe merkezlerinde yaşadığı görülmektedir. İl ve ilçe

merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2012 yılında %77,3'tür. 2012 yılı sonunda 6360 sayılı Kanun ile 14 ilde büyükşehir belediyesi kurulmuş ve büyükşehir statüsündeki 30 ilde belde ve köyler ilçe belediyelerine mahalle olarak katılmıştır. Bu durumun etkisiyle il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı 2013 yılında %91,3'e çıkmıştır (TÜİK, 2014: 4). Yine ADNKS sonuçlarına bakıldığında 2016 yılı sonu itibarıyla il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı %92,3'e yükselmişken, belde ve köylerde yaşayan nüfusun oranı %7,7'dir. Dolayısıyla göç yönünün Türkiye' de 1950' li yıllardakinden farklı olarak kırsal alanlardan kentlere doğru olmaktan çıktığı; idari yapıda meydana gelen değişikliklerin ve rakamların da etkisiyle kentler arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kentleşme dinamiği, üretim yapısını, işgücü yapısını ve yerleşim yerlerinin mekânsal ve toplumsal kompozisyonunu dönüştürmüştür. 1980'lerden sonra oldukça hızlanan bu dönüşüm en üst seviyeye ulaşmış ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik etkileriyle birlikte sürmeye devam etmektedir.

Türkiye' de özellikle iç göç konusunda bugüne kadar birikmiş olan akademik literatür incelendiğinde, 1950 - 1980 yılları arasında ve 1980 sonrasında üretilen göç çalışmalarının bu iki dönemin kendilerine özgü ekonomik, sosyal ve siyasal özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Bu iki dönemde göç üzerine yapılan araştırmalarda; kullanılan teorik çerçeve, kavramlar ve incelenen konular bakımından büyük farklılıklar vardır. Bunun ilk nedeni, iki dönemde gelişen göç süreçlerinin farklı toplumsal zeminlerde ortaya çıkmaları, ikinci nedeni ise bu iki dönemde sosyal bilimlerde farklı paradigmaların kabul görmesidir. (Saraçoğlu, 2011).

2000 yılı Türkiye'de lisansüstü alanda göç çalışmaları açısından bir kırılma noktası olarak görülmektedir. İç göç ve dış göç ayrımı yapılmaksızın, 2000 yılından önce tüm akademik disiplinlerde 135 tez yazılmışken, 2000 yılından bugüne yazılan tez sayısı 688'dir. Bu durum göç konusunun, akademik olarak son yıllarda daha da ilgi çeken bir hâle geldiğini açıklıkla gözler önüne sermektedir. Bunun yanında, göç konusunda en çok tez çalışması yapılan disiplin olan sosyolojiyi, ekonomi ve tarih disiplinleri takip etmektedir. Bu tezlerin çoğunun yüksek lisans tezleri olduğu görülmektedir (Lülüfer ve Südaş, 2015: 10-11).

Bu araştırmanın konusu, 2000'li yıllarda iç göç-işsizlik örüntülerini değerlendirebilmek bağlamında, Ankara iline Kırıkkale Alt Bölgesi (TR71) ve Samsun Alt Bölgesi (TR83) illerinden olan göçün incelenmesidir. Araştırmada Türkiye İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre Kırıkkale Alt Bölgesi (TR71) ve Samsun Alt Bölgesi (TR83) kapsamında yer alan illerden; çoğunlukla ekonomik, sosyal, kültürel açıdan ve organize sanayi ve istihdam yaratma kapasitesi bakımından da zengin bir il olan Ankara'ya (TR51) yapılan göçler üzerinde durulmaktadır. TR71 ve TR83 illerinden Ankara'ya olan göçün incelenmesinin sebebi, 2007 - 2016 yılları aralığı için mevcut olan Türkiye İstatistik Kurumu iç göç istatistiklerine göre 2000'li yıllarda bir sanayi kenti haline gelen Ankara'nın en çok göçü TR71 ve TR83 alt bölgelerindeki illerden aldığı görülmüştür. Ankara kendisine mesafe olarak daha yakın olan illerin bulunduğu TR71 alt bölgesinden ve TR71 illerine göre çoğunlukla daha uzak mesafede olduğu kabul edilebilecek TR83 alt bölgesine göre daha az göç almaktadır. Bu iki alt bölge arasında yapılacak karşılaştırma, göç teorilerinde önemli bir unsur olarak addedilen mesafe faktörüne ilişkin yeni çıkarımlar yapabilmemizi sağlayacaktır. Bunun yanında, 2000'li yılların seçilmesinin sebebi, göç araştırmalarında çoğunlukla hatırlama hatalarının ortaya çıkmasıdır (Özcan: 1997, 79-81). Araştırmanın dönem olarak günümüze yakın bir zaman dilimini kapsamaması, bu hata etkisinin en aza indirgenmesini sağlayacaktır. Bunun yanında 50'li yıllardan itibaren Türkiye'de kentleşmenin hız kazanmasıyla ortaya çıkan ilk önemli göç dalgasını, 80'li yıllardan sonra ortaya çıkan ve özellikle etnik ve siyasi sorunlarla ilişkilendirilen ikinci bir göç dalgası izlemiştir. 2000'li yıllarda ise özellikle 2001 ve 2008 olmak üzere iki ekonomik kriz sonrasında yaşanan süreçleri de kapsayan, daha çok ekonomik unsurlara dayanan yeni bir göç dalgasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırma kapsamında ortaya çıkan bulguların, bu üçüncü göç dalgasını da kapsayan dönemsel sosyal politikaların değerlendirilmesi açısından etkin ve özgün bir içerik sunabileceği düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında değerlendirme yapılırken Ankara'nın ve göç aldığı illerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri, sektörel yapıları, kentleşme dinamikleri ve göçmenlerin kentteki etkileşimleri göz önünde bulundurulacaktır. Araştırmada iç göç-işsizlik örüntüsünün ortaya konulabilmesi için Ankara ilinin göç almasında etkin olan ekonomik ve sosyal bakımdan çekici faktörler değerlendirilecektir. Bunun yanında TR71 ve TR83 kapsamında yer alan komşu ya da komşu olmayan illerden gelen mevcut göç

hareketlerini belirleyen faktörler arasında öncelikle işsizlik unsuru olmak üzere, etkin olan diğer işgücü piyasası unsurları tespit edilmeye çalışılacak, iç göçün işgücü piyasası açısından sonuçları değerlendirilecektir.

Ekonomi teorisi açısından, zorunlu göç durumu dışında, işgücü göçünün öncelikli saiki bireylerin ya da hanehalklarının gelir düzeylerini artırmak istemeleridir. İşgücü göçüne ilişkin planlama yapabilmek ve göç sürecinde ortaya çıkan sorunları çözebilmek için de öncelikle göçü etkileyen faktörleri çözümlenmelidir. Bu bağlamda araştırmanın birincil amacı, Ankara iline olan göçlerin; işgücü piyasası, illerin sosyoekonomik gelişmişlik durumları, alınan göç hacmi, demografik unsurlar ve göçmenlerin özelliklerine göre incelenmesinin yanında, göç veren iller arasında var olması muhtemel benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Bunun yanında Ankara alt bölgesinin en çok göç aldığı Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden göç eden bireylerin Ankara işgücü piyasası içindeki durumlarını ve özgün işsizlik hikâyelerini ortaya çıkarmak da çalışmanın ikincil amacıdır. Bu hikâyelerin ekonomi teorisinin göç süreçlerine ilişkin yaklaşımlarına uygun olarak incelenmesi sonucunda, göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumlarının analiz edilmesi mümkün olabilecektir.

Araştırmanın Problemi

Bir ülkede işsizliği doğuran olgular farklılık göstermektedir. Türkiye’de işsizliğin yapısal bir nitelik sergilediği, işgücü arz ve talep cepeleri arasında var olan yapısal uyumsuzluktan kaynaklandığı bilinmektedir. Örneğin; kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının düşük olması, dezavantajlı grupların görece olarak daha yüksek işsizlik riski taşımaları, işgücüne dâhil olmama yönündeki eğilimin yüksek olması, kent – kırsal arasındaki istihdam farklılıkları ve ücretsiz aile işçilerinin yoğunluğu, bu yapısal uyumsuzluğun hem sebepleri hem de sonuçları olarak işgücü piyasasını şekillendirmeye devam etmektedir. Bunun yanında işgücü piyasasındaki bilgi asimetrisi, işgücünün niteliklerine uygun işlere ulaşmasının ve istihdam edilmesinin önündeki engellerdendir. Bilgi asimetrisi temelde arazi işsizliğin sebepleri arasında sayılmakla birlikte konjonktürel, yapısal ve gizli işsizliğin, ayrıca eksik istihdamın ortaya çıkmasının da nedenlerinden biridir. İşgücü talep ve arz cepeleri arasındaki bilgi akışının hızlanması, etkin eşleşmelerin sağlanmasının yanında iş

arama maliyetlerinin azalmasına da yol açarak işgücü piyasasında etkinliği artırmaktadır. Bu bağlamda işgücünün göç etmek suretiyle hareket etmesi, bir ülkede işgücü piyasasının etkinliğinin artırılmasının önemli araçlarından biridir.

Ankara iline 2000’li yıllarda gelen göçmenlerin, göç etmeden önce çıkış noktalarındaki işgücü piyasasına uyum bakımından ve istihdam edilme açısından sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Bu gözlem doğrultusunda araştırmanın problemi; Ankara iline 2000’li yıllarda göç etmiş olanların çıkış noktalarındaki işsizlik baskısıyla ya da bireysel niteliklerine daha uygun işler bulabilmek için mi, yoksa daha iyi istihdam, ücret, eğitim, kentsel altyapı fırsatlarına ulaşmak için mi göç ettikleridir. Kısaca problemi şu şekilde ifade etmek mümkündür: “2000’li yıllarda Ankara alt bölgesinin Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden aldığı göç, işgücü piyasası açısından kırsal alanlardaki itici faktörlerden mi, yoksa kentsel alanlardaki çekici faktörlerden mi kaynaklanmaktadır?” Bu problemi açıklığa kavuşturabilmek için göçmenlerin göç ettikten sonraki istihdam ilişkileri, çalışma ve yaşam koşullarının durumu hakkında da bilgi sahibi olmaya çalışılmaktadır. Araştırma kapsamında ortaya çıkan bulgular, göçmenlerin istihdama katılımlarının iyileştirilmesinin yanında, çıkış ve varış noktalarındaki işgücü piyasasının düzenlenmesi bakımından kullanılabilir veriler üretecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma temel olarak, ülkemizde iç göç hareketlerinin 2000’li yıllardaki seyrini Ankara alt bölgesi özelinde işsizlik verilerini ve işgücü piyasası dinamiklerini dikkate alarak değerlendirme ve bu konuda mevcut durum ile birlikte geleceğe yönelik eğilimleri de tespit etmeye çalışma amacındadır. Kısaca ana amaç; “kentsel işsizlik ile iç göç arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması” ve daha önce Tekeli tarafından da ifade edildiği üzere (Tekeli, 2008: 31), “göç edenler açısından göç sürecinin kendisinin bir ‘fırsatları arama’ süreci olarak algılanıp algılanmadığının ortaya çıkarılması” olarak ifade edilebilir.

Bu ana amaca ulaşabilmek için aşağıdaki alt amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir;

- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler iş bulma ya da niteliklerine daha uygun olduğunu düşündükleri bir iş bulma amacıyla mı göç etmektedirler?

- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler göç ettikleri ilde iş bulduktan sonra mı göç etme eğilimindedirler?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireylerin Ankara'ya gelmelerinde mesafenin etkisi var mıdır?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler, göç ettikleri ildeki işsizlik durumundan ya da istihdam fırsatlarından haberdar mıdır?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireylerin göç etme davranışı ile;
  - Demografik özellikleri (yaşları, cinsiyetleri, medeni durumları, eğitim düzeyleri, mezuniyet dereceleri, eğitim alanları),
  - İşgücü piyasası deneyimleri (işsizlik deneyimleri, iş tecrübeleri, göç ettikleri ildeki sosyal ağları),
  - İşgücü piyasası dinamikleri (göç ettikleri ildeki göç stoku, istihdam oranı, işsizlik oranı, açık işlerin oranı ve mesleki kompozisyonu, istihdam fırsatları ya da kariyer imkânları) arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler daha iyi kentsel altyapı hizmetlerine ulaşmak için mi göç etmektedirler?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler daha iyi eğitim fırsatlarına ulaşmak için mi göç etmektedirler?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireyler, bireysel olarak mı hanehalkı ile birlikte mi göç etmektedirler?
- Araştırma alanı içinde göç eden bireylerin gelirleri göç etmeden önceki gelirlerinin üzerinde midir?
- Araştırma alanında göç eden bireyler, göç ettikleri ilde işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmışlar mıdır?
- Araştırma alanında göç eden bireyler meslek değiştirmişler midir?
- Araştırma alanında göç eden bireyler, eğer çalışıyorlarsa kayıtlı sektörlerde mi kayıt dışı sektörlerde mi istihdam edilmektedirler?
- Araştırma alanında göç eden bireyler niteliklerine uygun işlerde mi istihdam edilmektedirler?
- Araştırma alanında göç eden bireyler Ankara iline zincirleme (kademeli) bir göç sürecinde mi gelmişlerdir?

- Araştırma alanında göç eden bireyler göç ettikleri ile dönmeyi düşünmekte midir?
- Saha çalışmasından elde edilen bulguların teorik yansımaları mevcut mudur?

Araştırmanın Önemi

Türkiye’de iç göç eğilimlerinin kentler arasında bir nitelik arz etmeye başlaması ile birlikte özellikle 90’lı yıllardan sonra kentlerde işgücü yığılmaları yaşanmaya başlamış, bu yığılmalar kayıt dışı işgücünü beslemiştir. Bu süreçte ücret adaletsizlikleri de artmış, istihdam yaratmayan bir büyüme sürecinin gelişmesiyle birlikte iş yaratılması zorlaşmıştır. Kentlerdeki nüfusa yeme-içme, barınma, ulaşım ve altyapı hizmetlerinin sağlanmasının zorlaşması, aşırı şehirleşmenin sebep olduğu altyapı sorunları, gelir dağılımı adaletinin bozulması ve bu durumun da yeni toplumsal huzursuzluklar doğurması değinilecek problemlerin belki kısa bir özeti olabilir. Bu bağlamda daha az gelişmiş il ya da bölgelerden, ekonomik ve sosyal refah düzeyinin daha gelişmiş olduğu il ya da bölgelere olan göç konusunda alınması gereken önlemler ya da teşvik edilmesi gereken süreçlere kaynaklık edecek analizlerin varlığı gereklidir.

Bireylerin karşılaşılabilecekleri fırsatların miktarını artırmakla birlikte, mesleki ve sosyal açıdan da mobilitelerini sağlayan göç olgusu, bir ülkede kaynakların etkin dağılımını sağlayarak gelir eşitsizliklerini azaltabilir. Ancak göç havuzundaki emek arzı ve talebi arasında ciddi niceliksel ve niteliksel farklılıklar, göç eden bireylerin çıktıkları ya da vardıkları noktalarda tam tersi bir etkiye de yol açabilir. Kısaca, işgücünün coğrafi dağılımını değiştiren iç göç olgusunun ekonomik gelişme sürecinde başarıya eşlik edebilmesi için stratejik olarak yönetilmesi gerekir. Bu anlamda beşeri sermaye birikimini ve işgücü piyasasındaki etkin eşleşmeleri etkileyen bir unsur olarak iç göç ile ilgili araştırmaların artması önem taşımaktadır.

Büyükşehirlere göç, beraberinde başta gecekondulaşma ve altyapı sorunları olmak üzere çeşitli sorunların doğmasına neden olmaktadır. Büyükşehirlerde problem alanına dönüşen iç göçün kontrol altına alınmasında uygulanacak politika ve tedbirlerin belirlenmesi, bölgesel ekonomi ve kalkınma politikalarının uygulanması için mevcut durumun tespit

edilmesi ve sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunulması gerekmektedir. Büyük bir metropol olan Ankara, içinde bulunduğumuz yıllarda göç almaya devam eden bir kent olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada Ankara işgücü piyasasında bulunan göç etmiş bireylerin özellikleri, işgücü piyasasındaki konumları, göç süreci sonrasında göçmenler ve kent açısından yaşanan sorunlar ya da Ankara'yı göç eden bireyler açısından çekici hale getiren etkenler araştırılmaktadır. Araştırma nitel yöntemle yürütülmüştür. Araştırma kapsamında yer alan TR71 ve TR83 at bölgesi illerinden Ankara'ya olan göçü işsizlik ilişkisi bağlamında inceleyen başka bir nitel araştırma bulunmamaktadır. Dolayısıyla araştırmanın bu alanda özgün ve kayda değer bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

Bir araştırmanın bilimsel bir çerçeveye oturtulmasının temel unsurları kuram, varsayım ve hipotezdir. Varsayımlar araştırmanın başında, doğruluğu sınanmaya elverişli olmayan, kanıtlanmasına gerek görülmeden doğru olarak kabul edilmesi gereken, denenmeyen yargılardır (Baloğlu, 2005: 127). Musgrave'e göre 3 tür varsayım arasında ayırım yapılması gerekmektedir (Musgrave, 1946: 183):

1. Dikkate alınmayabilirlik varsayımları: Teorinin amacı bakımından bazı olguların önemsiz olduklarını, sonucu değiştirmeyeceklerini öne süren varsayımlardır.
2. Alan varsayımları: Teorinin nerede uygulanıp nerede uygulanmayacağını belirleyen varsayımlardır. Bu tip varsayımların gerçek durumdan uzak olmaları durumunda, teori de o ölçüde dar uygulama alanına sahip bir teori hâline gelecektir.
3. Keşfe yarayan varsayımlar: Başlangıç aşamalarında keşif sürecini basitleştirmek amacıyla kullanılan, araştırmacı tarafından gerçekçi olmadığı bilinen varsayımlardır.

Hipotez, denemek ve sınamak için geliştirilen bir yargıdır. Basitçe hipotezin araştırma sorusuna önceden verilmiş bir yanıt olduğu söylenebilir. Belirli bir araştırma sorusu, araştırma sonucunda neyi bulmaya çalıştığımızı belirtir. Hipotez, bu sorunun yanıtını *a priori* olarak tahmin etmektir (Punch, 2014: 39). Bu bağlamda, hipotezin bir iddiayı kapsadığı söylenebilir. Varsayım ise gerçek dünyanın karmaşıklığı içinde, bir araştırmada

kullanılan değişkenleri daha kontrollü bir şekilde sınavabilmek için ortaya konmuş bir soyutlama türüdür (Baloğlu, 2005: 128).

Nitel araştırmalarda hipotez kurulması ve test edilmesi mümkün değildir. Çünkü nitel araştırmalar sürecin anlaşılması için gerçekleştirilir ve sadece araştırılan grup için geçerli olan tasarımlardır. Nitel araştırmalar genelleme yapmaya uygun değildir. Dolayısıyla ancak süreç anlaşıldıktan ve araştırılan gruba ilişkin gömülü/örtülü gerçekler ortaya çıkarıldıktan sonra bu gerçekliğe dayalı olarak test edilmek üzere hipotez kurulabilmesi mümkündür. Elde edilen veriler *a priori* veri (deney öncesi veri) hükmündedir. Araştırma sonunda kurulan hipotez araştırmayla ilişkili değildir ve sonraki araştırmaları ilgilendirir. Dolayısıyla hipotez pozitivist sosyal bilim araştırmalarının (nicel araştırmalar) konusudur. Nitel araştırmalar ise çoğunlukla yorumsamacı veya eleştireldir. Nitel araştırmalarda katımlı gözlem, derinlemesine mülakat, odak grup görüşmeleri vb. veri toplama teknikleri kullanılır. Bu tekniklerle elde edilen veriler sayısallaştıramayacağından test edilmesi de mümkün değildir. Bu nedenle amaç hipotez kurmak ve sınamak yerine süreci anlamak, gizlenmiş/gömülü gerçekleri ortaya çıkarmaktır. Buna uygun olarak araştırmacının isteği doğrultusunda başlangıçta belli varsayımlar geliştirilebilir. Ancak bunlar hipotez hükmünde kabul edilemez. Bu varsayımlar araştırma sürecinde (yeni bulgular ortaya çıktığında) değişebilir ya da güncellenebilir.

Dolayısıyla nitel araştırmalarda, nicel araştırmaların tersine hipotezlerin çalışmanın başında ortaya çıkmadığı, çalışma sürecinde elde edilen verilerden yararlanılarak şekillendiği söylenebilir. Çalışmanın başında bazı varsayımlar olabilmekte ancak çalışma sürecinde bu varsayımların bazıları atılabilmekte, bazıları da yeniden şekillenebilmektedir. Bazı durumlarda bir kısım varsayımların yeniden oluşturulması da mümkündür. Genellikle asıl hipotezlerin nitel araştırmanın sonunda netleşmesi beklenir.

Bu araştırmadaki varsayımlar alan varsayımları ve keşfe yarayan varsayımlar kategorilerinde kabul edilebilir. Bu doğrultuda, araştırmanın başlangıç aşamasındaki varsayımları aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

Varsayım 1: Göç eden bireylerin göç etme davranışı ile işsiz olmaları arasında bir ilişki vardır.

Varsayım 2: Göç eden bireyler, işsiz olmasalar da daha yüksek ücretli işler bulmak ya da daha iyi istihdam fırsatlarına ulaşmak istedikleri için göç etmektedirler.

Varsayım 3: Kadınlar çoğunlukla hanehalkı göçüne bağlı olarak göç etmektedirler.

Varsayım 4: Göç etme davranışında mesafe etkilidir.

Varsayım 5: Göç etme davranışında göç edilen yerdeki sosyal ağlar ve göç stoku etkilidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sayıltılar

Bu araştırmada yorumlanacak nitel verilerin toplanabilmesi için konu hakkında en fazla bilgiye sahip olan kişilerle görüşülmesi gerekmiştir. Konu hakkında en fazla bilgiye sahip olan bireylere öncelikle her ilin kendi Hemşehri Dernekleri yoluyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu aşamadan sonra başlangıç olarak kartopu (zincirleme) yöntemiyle hareket edilmiştir. Katılımcıların bulunması konusunda zorluklar yaşanmış olmasına rağmen, geçerli veri toplamak için bu zorlukların üstesinden gelme çabası sarf edilerek sahadaki farklı iletişim kaynakları vasıtasıyla katılımcılara ulaşılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

- Araştırma 2000'li yıllarda Ankara'ya göç eden ve hâlâ Ankara'da ikamet etmeye devam eden bireylerle sınırlandırılmıştır.
- Araştırma Ankara'ya TR71 ve TR83 alt bölgelerinden göç eden kişilerle sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, zaman kısıtı ve ulaşım maliyetleri nedeniyle Ankara'ya (TR51) göç eden bireyler ile sınırlandırılmıştır. Bu sebeple nitel araştırmadan elde edilen bulgular Türkiye'deki işsizlik-iç göç örüntüsünün bütününe yansıtmayacaktır.
- Araştırmada iç göç-işsizlik örüntülerinin yıllar bakımından karşılaştırmalı bir analizi yapılmayacak, 2000'li yıllardan sonra ortaya çıkan içinde bulunduğumuz dönemi de kapsayan mevcut durum analizi ile sınırlı kalınacaktır.

Araştırmanın sayıltıları aşağıdaki gibidir:

- Toplanan nitel verilerin, katılımcılar tarafından doğru şekilde verilmiş bilgilerden elde edildiği kabul edilecektir.
- Nitel araştırmada görüşme yapılan göçmenler, göç sürecini doğrudan yaşayan bireyler olduklarından, Ankara'ya TR71 ve TR83'ten göç eden kesimin algı, tutum ve davranışlarını temsil ettikleri kabul edilecektir.

Araştırmada Kullanılan Kavramsal Çerçeve

Araştırmada kullanılan kavramlar aşağıda tanımlanmaktadır.

İşgücü: Bir ülkedeki nüfusun üretici durumda bulunan bölümüdür. Kısaca, istihdam edilenler ile işsizlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2002:5).

İşgücü Piyasası: İşgücü arz ve talebinin bir araya geldiği, ücret düzeyi ve diğer çalışma koşullarının belirlendiği piyasadır (Zaim, 1997: 9-13).

İşsiz: Çalışma arzu ve gücünde olup iş arama faaliyetine giren ancak günün cari koşullarında iş bulamayan kimselerdir (Mehmet ve Kılıç, 2009: 16). TÜİK tanımıyla ise; referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden, iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertlerdir (TÜİK, 2015).

İşgücü Hareketliliği: İşgücünün yer ve mekân değiştirmesidir. Başka bir ifadeyle, bulunduğu yerde sabit ve durgun olmayan işgücüdür. Temel nedeni piyasa hakkında bilgi sahibi olmaktır (Biçerli, 2013: 283).

Göç: İnsanların yaşadıkları yeri terk edip devamlı olarak yaşayacakları başka bir yere gitmeleridir (Özcan, 1997: 78).

İç Göç: Bir coğrafi birimden aynı ülke sınırları içerisinde ve önceden yaşadığı yerle rutin olarak günlük gidiş-geliş imkânının ortadan kalkmasına yol açacak mesafede, sürekli ya da

uzun süreli yerleşim amacıyla tek başına ve bireyler topluluğunca yapılan yer değiştirme hareketidir (Çiftçi, 2011: 6). İkamet ettiği ve çalıştığı yer aynı idari birim içinde olmayanlar, yani mekik göçü yapanlar, iç göç hareketi içinde değerlendirilmemektedir.

Göç Akımları (Zincirleme Göç): Ortak bir çıkış noktasından ortak bir varış noktasına yapılan göçler, göç akımları (zincirleme göç) olarak adlandırılmaktadır. Göçmen grupları arasındaki bilgi ve kültür sermayesinin, göçün başlaması ve sürdürülmesi konusundaki etkisini içeren bir kavramdır (Güllüoğınar, 2012: 77).

Bireysel Göç Kararı: Birey tarafından verilen göç kararıdır.

Hanehalkı Göç Kararı: Hanehalkı ya da hanehalkı reisi tarafından verilen göç kararıdır.

Sosyal Ağlar (Göç Stoku): Göç edilen yerdeki akraba ve tanıdıklar ya da buraya daha önce aynı bölgeden göç etmiş olan kişilerden oluşan iletişim ağlarıdır (Literatürde akraba çoğaltanı olarak da ifade edilmektedir). Göç edenlerin fırsatları araştırma ve fırsatlardan haberdar olmaları konusundaki en önemli etkendir (Tekeli, 1975: 164).

Tez araştırması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve sayılıtları ile araştırmada kullanılan kavramsal çerçeveyi özetleyen giriş bölümüdür. İkinci bölüm, göç ve işsizliğe ilişkin kavramsal ve teorik çerçeveden oluşmaktadır. Bu bölümde öncelikle tez araştırmasının temelini oluşturan göç ve işsizliğe ilişkin temel kavramsal çerçeveden bahsedilmiş, daha sonra göç ve işsizliğe ilişkin teorik çerçeve açıklanmıştır. İkinci bölümün sonunda ayrıca Türkiye’de ve dünyada iç göçe ilişkin araştırmalar ve sonuçlarına değinilmiştir. Üçüncü bölüm araştırma yöntemi ve bulgularından oluşan alan araştırmasını kapsamaktadır. Dördüncü bölüm ise sonuç ve değerlendirme bölümüdür.

2. GÖÇ VE İŞSİZLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın kavramsal ve teorik dayanağını temsil etmesi açısından öncelikle iç göç ve işsizliğe ilişkin kavramsal ve teorik çerçeveye yer verilmiştir. Bölümün ilk kısmı kavramsal çerçeveyi, ikinci kısmı ise teorik çerçeveyi açıklamaya ayrılmıştır. Bu bölümün son kısmında ise iç göç-işsizlik ilişkisiyle ilgili literatürde yer alan çalışmalar ve bu çalışmaların bulguları incelenmektedir.

2.1. Göç ve İşsizlik ile İlgili Kavramsal Çerçeve

Aşağıda ilk olarak iç göç ile ilgili, ikinci olarak ise işsizlik ile ilgili kavramsal çerçeve değerlendirilmektedir. Öncelikle iç göçün tanımı, belirleyicileri ve sonuçlarını içeren kavramsal çerçeve; ardından işsizliğin tanımı, türleri ve ölçümünü içeren kavramsal çerçeve ortaya konulacaktır.

2.1.1. Göç: Tanımı, belirleyicileri, sonuçları

İç göç tanımlanırken dış göçten ayrılması gereken bir olgudur. Bu sebeple öncelikle iç göç tanımlarında vurgulanan noktalara değinilecektir. Sonrasında ise iç göçü belirleyen etkenler ve iç göçün ortaya çıkardığı bireysel ve sosyal sonuçlar incelenecektir.

2.1.1.1. Göç tanımı ve iç/dış göç ayrımı

Göç farklı açılardan farklı disiplinlerin ilgi alanına girdiğinden tanımlanması oldukça güç bir olgudur. Başka bir ifadeyle göç olgusunun ekonomik, sosyal, psikolojik ve siyasal neden ve sonuçları olması sebebiyle çeşitli disiplinlerin ortak ilgi alanına girmesi ve bu disiplinlerin farklı bakış açılarına sahip olmaları göçün tanımlanması noktasında bir karmaşıklığa yol açmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramından bahsedildiğinde ilk akla gelen, bireylerin ya da toplumsal kümelerin coğrafi anlamda geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmeleridir. Bu yer değiştirme, nüfusta doğal olarak ortaya çıkan artış dışında bir ülke, bölge ya da alanda meydana gelen nüfus değişkenliğine (artış ya da azalış) etki eden tek kaynaktır. Bu

araştırmada kullanıldığı şekliyle göç teriminin, bireylerin istemli olarak göç ettikleri, mekândaki yaşama yerlerini değiştirmeye "gönüllü" oldukları durumları içerdđđi belirtilmelidir. Bugün daha çok tarihsel bir nitelik arz etmekle birlikte son yıllarda yaşanan savaşlar sonucu ortaya çıkan zorunlu göçler ya da zorunlu nüfus değişimleri farklı bir göç kategorisidir. Elbette günümüzde bireylerin göç etmelerine yol açan ekonomik nedenlerin de zorlayıcı olduğu kabul edilebilir. Ancak bu "zorlayıcılık" unsuru, bu çalışmada esas alındığı üzere göçün istemli bir karakterde olması (savaş ya da doğal afetler dışında) kabulünü değiştirmemektedir.

Çeşitli disiplinlerden gelen bilim insanlarının farklı bilimsel yaklaşımları sebebiyle göçü farklı şekillerde tanımladıkları görölmektedir. Örneğin; coğrafyaçılar göçün zaman ve mekân açısından önemi üzerinde dururken, sosyologlar göç hareketliliğinin sonuçlarına önem vermekte, ekonomistler ise göçün ekonomik etkileri üzerinde durmaktadırlar (Sinha ve Atallah, 1987: 5). Disiplinler arası bir konu olan göç konusunda tek bir tanımda uzlaşmanın zorluğu, pek çok tanımın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Göçe ilişkin sınıflandırmaların büyük çoğunluğu, hareketin gerçekteleđđi alan birimleri arasındaki uzaklık kıstasını temel almaktadır. Uzaklık kıstasına dayanarak yapılan ayırım doğrultusunda temel olarak iç göçten bahsedildiğinde bir ülkenin ulusal sınırları içinde meydana gelen göç hareketliliği anlaşılır. Buradan hareketle dış göç ise, bir ülkenin siyasi sınırlarını açarak başka bir ülkeye doğru olan göç hareketliliğini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Lewis, 1982: 15). Göç alan ve göç veren yerler arasındaki fiziksel, ekonomik ve kültürel uzaklık, siyasi anlamda göç hareketinin kontrolünün belirgin olması ya da göç edenlerin uyum sorunlarının ölçüleri gibi unsurlar dış göç ile iç göçü birbirinden ayıran en önemli noktalardır (Oğuzhan, 2003: 5).

Üner iç göçleri; "ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleri" olarak tanımlarken, dış göçleri; "uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan nüfus hareketleri" olarak tanımlamaktadır (Üner, 1972: 77). Bu tanımda iç göçte gidilen yerde kalma süresine ilişkin bir imada bulunulmamıştır.

Lee (1969), *Göç Teorisi* (A Theory of Migration) isimli makalesinde göçü; “genel olarak yaşanan yerin kalıcı ya da yarı kalıcı olarak değiştirilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Lee bu tanımlamasında hareketin mesafesi, istemli veya istemsiz olması ya da iç veya dış göç olması konusunda bir sınırlama getirmemiştir (Lee, 1969: 285). Bu tanımda siyasi ya da idari olarak tanımlanmış sınırlar arasındaki bir göç hareketinden bahsedilmemekte, bir çıkış ve varış noktası olan her hareket göç olarak tanımlanmakta (Topbaş, 2007: 7), göç edilen yerde kalma süresine de değinilmemektedir.

Tekeli'nin göç teorileri, Türkiye'deki göç tarihi ve iç göç sorunsalını incelediği *Göç ve Ötesi* isimli çalışmasında iç göçü; “belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanlarının miktarı” olarak tanımladığı görülmektedir (Tekeli, 2008: 173). Başka bir tanıma göre ise iç göç; “herhangi bir ülkede bölge, kent, kasaba ve köy gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketi”dir (Akan ve Arslan, 2008: 16).

Özcan göçü; “insanların yaşadıkları yeri terk edip devamlı olarak yaşayacakları başka bir yere gitmeleri” şeklinde tanımlamıştır. Bu olgunun aslında *yer* ve *zaman* olmak üzere iki kavramı içerdiğini belirtmiş, daha sonra da göçe ilişkin *alan*, *oturulan/yaşanan yer*, *zaman* ve *çalışma durumu* kavramlarını tek tek ele alarak her birinin kendi içindeki sorunlarına değinmiştir (Özcan, 1997). Özcan ve Lewis tarafından göçün kavramsallaştırılması açısından ayrı ayrı önemli bulunan çeşitli metodolojik sorunlar derlenerek Çizelge 2.1'de özetlenmiştir.

Çizelge 2.1. Göçün kavramsallaştırılmasına ilişkin metodolojik sorunlar

	Sorunlar
Alan (Space)	<p>- Alan değiştirmeyi gerektiren göç olgusunda, alanın sınırları çoğu zaman araştırmacının isteği ya da ihtiyaca göre idari bölünmeler temel alınarak belirlenmektedir. Başka bir açıdan ise, idari birimlerin büyüklüğü ve niteliği göçmen olarak tanımlanan bireylerin miktar ve oranının belirlenmesinde oldukça önemlidir. Örneğin; nüfus bir idari birimin sınırına yakın yerlerde yoğunlaşmışsa, yakın olan diğer bir idari birimle arasındaki göç oranı yüksek olacakken, birim içinde göç oranı düşük olacaktır. Bunun aksine nüfus bir idari birimin merkezine yakın yerlerde yoğunlaşmışsa, birim içi göç oranı birim dışına yapılan göç oranına göre yüksek olma eğilimde olacaktır. İdari bölünmeler konusunda ülkeler açısından ciddi farklılıklar olması, göçe ilişkin uluslararası karşılaştırmaları imkânsız kılmaktadır.</p> <p>- Alana ilişkin olarak kat edilen uzaklık seçimi sorun oluşturmaktadır. Bir hareketin göç olarak tanımlanmasında isteğe bağlı olarak araştırmacı tarafından belirli bir uzaklık seçilmektedir. Bu yaklaşım o hareketin göç kabul edilmesi için yeterli bir kıstas değildir.</p>
Oturulan/Yaşanan Yer (Residence)	<p>- Başka bir yerde yaşamayı içeren göç kavramında çoğunlukla oturan yerin değişmesi esas alınırken, bazen de bu değişimin idari sınırlar dışına yapılması esas alınmaktadır.</p> <p>- Göçün sürekli ya da uzun dönemli olarak başka yerlerde kalanlarla sınırlanması, mevsimlik işçileri ve göçerleri analiz dışında bırakılmaktadır.</p>
Zaman (Time)	<p>- Göç belirli bir alanda meydana gelmesinin yanında bir zaman aralığını da kapsamaktadır. Zaman aralığı uzadıkça yıllık ortalama göçmen sayısı azalacaktır. Çünkü bu zaman aralığında alana girmiş ve çıkmış olan göçmenler kayıt edilmeyecektir. Bu nedenle eşit olmayan zaman aralıklarına göre toplanmış veri setlerine dayanan göç hareketleri arasında, ortalama yıllık değişim bazında indirgeme yapılsa dahi, karşılaştırma yapılamamaktadır.</p> <p>- Göç edilen yerde kalma süresi konusunda araştırmacılar arasında teorik açıdan bir birlik yoktur. Kimi araştırmacılara göre bu süre bir yıl olmalıyken, kimilerine göre de bir yıldan daha uzun olmalıdır.</p> <p>- Sayımlarda kullanılan referans dönemleri genellikle bir, beş ya da on yıl olmak üzere farklılık göstermektedir. İki sayım döneminde farklı yerlerde yaşayanlar göç etmiş olarak kabul edilmektedir. Bazen de bireyler doğdukları yerden farklı bir yerde yaşıyorlarsa göç etmiş sayılmaktadır. Buna "hayat boyu göç yaklaşımı" denmektedir. Bu yaklaşım herkes için tek ve aynı hareketi göç olarak kabul ettiğinden anlamlı bir göç analizi yapılmasını zorlaştırmaktadır.</p>
Çalışma Durumu (Activity)	<p>- Göç tanımında oturan yerin mi yoksa çalışılan yerin mi esas alınacağı konusu sorun teşkil etmektedir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda çoğunlukla oturan yerin esas alındığı görülmektedir.</p> <p>- Oturulan yer ile çalışılan yerin ayrı olduğu durumlarda, çalışılan yerde kalma süresinin ne olduğuna ilişkin bir değerlendirme kıstası daha ortaya çıkacağından, yine zaman konusunda araştırmacının isteğine bağlılık sorununun işin içine girdiği görülmektedir.</p>
Göç Tanımı (Description)	<p>- Göç çalışmasında amaç yalnızca göçün niceliksel olarak ölçülmesi ise göç tanımında neden (cause) ve şekil (form) ikincil derecede önem taşımaktadır.</p>

<p>Göç Tanımı (Description)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Göç çalışmasında amaç göç olgusunun kendisinin ve sonuçlarının analizinin yapılması ise göç tanımında neden ve şekil (göçün bireysel ya da ailesel olması) birincil derecede önem taşımaktadır. - Göç tanımları isteğe bağlı ve ampirik zorluklar içermektedir. Eğer göç çalışması belirli bir göçmen tipi ile ilgileniyorsa bu göçmen tipinin a priori olarak tanımlanması gerekmektedir. - Göç çalışmasında son dönemde göç edenler değerlendirilmediğinde hatırlama hataları ortaya çıkabilmektedir.
<p>Analiz Birimi (Unit of Analysis)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Analiz birimi olarak bireyler alınabilir. Bu yaklaşıma göre toplanan istatistikler sonrasında yapılan analizler de birey bazında değerlendirmeleri içermektedir. - Analiz birimi olarak hanehalkları alınabilir. Bu yaklaşım doğrultusunda yapılan alan çalışmalarında hanehalklarının en basit şekilde tasviri yapılmaktadır. Birden fazla bireyi içine alan gruplardan elde edilen bu bilgilerin analiz edilmesinde kullanılacak verimli istatistiksel teknikler mevcut değildir. - Analiz birimine dayalı olarak göç kararının nasıl alındığına ilişkin yeterli çalışma bulunmamaktadır.
<p>Göç Akımları (Migration Flows)</p>	<p>Ortak bir çıkış noktasından ortak bir varış noktasına yapılan göçler göç akımları olarak adlandırılmaktadır. Ancak göç sürecinin anlaşılmasında önemli bir yeri olan zincirleme göçler ve aşamalı göçler konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır.</p>

Kaynak: Özcan, 1997 ve Lewis, 1982: 6-9 eserlerinden araştırmacı tarafından derlenmiştir.

Çiftçi (2011) ise iç göçü; "bir coğrafi birimden aynı ülke sınırları içerisinde ve önceden yaşadığı yerle rutin olarak günlük gidiş-geliş imkânının ortadan kalkmasına yol açacak mesafede, sürekli ya da uzun süreli yerleşim amacıyla tek başına ve bireyler topluluğunca yapılan yer değiştirme hareketi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda vurgulanmak istenen bireylerin ev ve iş arasındaki rutin hareketlerinin iç göç kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğidir. Çünkü günümüzde ulaşım imkânlarının gelişmesiyle birlikte kişiler yaşama yerlerini değiştirmeksizin geçtiğimiz yüzyılda çok uzak olarak değerlendirilen mesafelerde yaşam ve çalışma yerleri arasında kolaylıkla hareket edebilmektedirler. Bu durumda nüfusun büyük bir bölümünün sürekli göçmen olarak düşünülmesi gerekir ki, bu kabul iç göçe ilişkin değerlendirme yapılmasını olanaksız kılar. Çiftçi tarafından yapılan tanımlamanın, mekik göçünü kapsam dışı bırakarak göçe ilişkin unsurları en geniş ve anlaşılır şekliyle içermesi sebebiyle en kapsamlı iç göç tanımı olduğunu söylemek mümkündür.

Buraya kadar göç tanımlarının üzerinde durduğu çeşitli unsurlara değinilmiştir. Göç, yerleşim yerinde yapılan değişiklik dışında başka boyutları da olan bir olgudur. Bu bağlamda göçün; coğrafi/idari birim değişikliği, göç edilen yerde kalınan süre, bireylerin toplumsal etkileşim sisteminde ortaya çıkan farklılıklar, istemlilik, bireyin göç kararına sebep olan kıstaslar gibi çeşitli boyutları olan bir olgu olduğu söylenmelidir. Bu boyutların tümünü içeren geniş bir tanımlama Mangalam tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre göç; "göçmen olarak adlandırılan bir topluluğun, daha önceden hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir değerler seti ya da değerlendirilmiş amaçlar temelinde verdikleri kararlar, etkileşim sistemlerinde değişikliklerle sonuçlanacak şekilde bir coğrafi konumdan diğerine doğru görece sürekli olarak uzaklaşmasıdır (Mangalam, 1968: 8). Bu tanım aynı zamanda göç hareketini daha genel bir ifade olan mobilite (mobility) kavramından ayırmaktadır. Çünkü mobilite, çeşitli mesafelerde geçici ya da sürekli olmasına bakılmaksızın ortaya çıkan her tür bölgesel hareketi kapsamaktadır. Oysa göç sürekli yerleşim yeri değişikliğiyle ilişkilendirilen, mobiliteye göre daha sınırlı bir olgudur (Lewis, 1982).

Türk Dil Kurumu iç göçü; "Bir ülke sınırları içinde genellikle küçük yerleşim bölgelerinden büyük kentlere geçici veya sürekli kalmak üzere göç etme" şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2016). Bu tanımda iç göçün genellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru olduğu varsayımının temel alındığı görülmektedir. Ancak bir ülkede iç göçten bahsedildiğinde aslında göç yollarının yönüne ilişkin herhangi bir belirleme yapılmamaktadır. Göç yollarının yönleri; kırsal alanlardan kentsel alanlara ya da kentsel alanlardan yine kentsel alanlara doğru olabileceği gibi, kentsel alanlardan kırsal alanlara ya da kırsal alanlar arasında olabilmektedir. Fakat göçe ilişkin teorilerin çoğunun; tarihsel gerçeklikle de örtüşür biçimde göçmenlerin çıkış yerlerinin genellikle kırsal alanlar olduğunu ve kentsel alanlarda yaşayanların göç etme eğilimlerinin daha az olduğunu kabul ettikleri söylenmelidir (Sinha ve Ataullah, 1987: 5). Ancak günümüzde mevcut durum itibarıyla bu kabule katılmak mümkün değildir. Bugün dünya nüfusunun %54'ü artık kentsel alanlarda yaşamakta, bu oranın 2050 yılı itibarıyla %66'ya çıkması beklenmektedir (UN, 2014: 2). Kırsal alanlarda yaşamaya devam eden nüfusun kentlerdeki sosyal ve ekonomik gelişmeye bağımlılığı ise giderek artmaktadır. Aynı şekilde 2016 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de nüfusun %92,3'ü il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Dolayısıyla hem dünyada hem de Türkiye'de göç akımlarının kentsel alanlar arasında yoğunlaştığını söylemek gerekir. Bu

sebeple iç göçü tanımlarken, göç yönünün kırsal alandan kentsel alana doğru olacağı ön kabulüne dayanmak - kentsel alanlarda kentleşme düzeyi açısından farklılıklar yaşanmasına rağmen - günümüz için geçerliliğini yitirmiş bir yaklaşım türüdür.

TÜİK' e göre iç göç; "ADNKS' de son bir yıl içinde ülke sınırları içinde belirli alanlardaki (bölge, il, ilçe, vb.) daimi ikametgâh adres değişiklikleri" olarak tanımlanmıştır. İç göç verisi elde edilirken yöntemsel olarak son iki yıla ait ADNKS kayıtlarının (yabancılar, zorunlu askerlik hizmetini yapan er/erbaşlar ve cezaevlerinde kalanlar hariç) eşleştirildiği ve eşleştirilen kayıtların adres bazında karşılaştırılarak son bir yılda il bazında adresi değişen kişilerin son bir yıllık dönemde göç eden nüfus olarak alındığı ifade edilmiştir (TÜİK, 2016).

Türkiye açısından 1950'li yıllardan itibaren kırdan kente doğru yoğun bir göç dalgasının yaşandığı bilinmektedir. Bu olgunun ortaya çıkışında etkili olan iki bağımsız değişken; nüfus artış hızındaki çoğalma ve tarım kesiminde yaşanan hızlı mekanizasyondur (Tekeli, 1978: 301). Bunların yanında kent yaşamının sunduğu sağlık ve eğitim olanaklarının nicelik ve nitelik yönünden üstün olması da ülke içinde ortaya çıkan göçlerin temel unsurları arasında sayılabilmektedir (Kaya ve diğerleri, 2009: 3). Fakat kentleşme sürecinin büyük ölçüde tamamlanmış olması, kırsal alanlardan kentsel alanlara ya da küçük kentlerden büyük kentlere doğru göçlerin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Her iki kaynaktan da büyük kentlere doğru göçün devam ettiği söylenmelidir. Kentsel bir toplumun ortaya çıktığı savıyla kentleşme sürecinin başarılı ve sorunsuz bir biçimde tamamlandığı düşünülmemelidir. Kentsel toplum kavramından bahsedildiğinde esas vurgunun, artık dünyada yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun çeşitli fırsat ve sorunları bir arada sunan kentlerde yaşadıkları ve yaşamaya devam edecekleri üzerinde olduğu söylenmelidir (Özyurt, 2007).

Türkiye'de göç alan yerler arasında büyük kentlerin ağırlığının sürdüğü görülmektedir. ADNKS verileri doğrultusunda derlenen TÜİK İç Göç İstatistiklerine göre 2007 - 2016 yılları arasında net pozitif göç hızına sahip seçilmiş iller Çizelge 2.2'de gösterilmektedir. Bu iller kentleşme ve sanayi-hizmet üretimi açısından buldukları bölgelerin en cazip illeri durumundadırlar. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre 1. ve 2. gelişmişlik

kademesinde bulunan bu illerin net pozitif göç hızları diğer illere göre oldukça yüksektir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 54-58). Bireylerin mekânda yer değiştirmeleri, buldukları sistem içinde hem üretici hem de tüketici pozisyonunda olduklarından toplumsal sistemi etkilemektedir. Böylece göç olgusu, üreticilerin pazarda yer seçimi kararlarını etkileyen bir unsur haline gelmektedir. Bu bağlamda, göç sonucunda üreticilerin belirli noktalarda yığılmasını artıran nitelikte bir geri besleme etkisinin ortaya çıktığı söylenmektedir (Tekeli ve Erder, 1978: 17). Bu yığılmanın devam eden bir göç sürecini doğurduğu aşağıdaki çizelgede de rahatlıkla gözlenebilmektedir.

Çizelge 2.2. Yıllar itibarıyla Türkiye’de seçilmiş illerin net göç hızları (%o)

	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Aydın	9,2	0,9	0,0	1,0	2,8	2,3	13,0	4,8	6,8
İzmir	7,2	7,0	2,9	2,3	2,5	3,5	5,6	5,0	5,6
Muğla	13,9	2,2	7,7	6,9	5,8	5,3	21,0	4,9	8,2
Antalya	19,7	8,9	12,8	13,2	9,9	11,4	12,9	12,3	2,6
Ankara	6,7	8,0	10,4	11,2	4,5	6,5	7,8	9,7	3,2
Eskişehir	13,2	12,1	6,4	9,2	9,0	7,0	9,8	9,4	13,0
Bursa	14,3	4,0	5,9	6,0	2,3	5,0	5,6	7,0	7,1
Kocaeli	15,6	7,9	9,7	8,3	7,0	9,8	14,4	17,1	13,8
Tekirdağ	33,2	11,0	15,0	16,6	16,7	15,7	24,3	22,1	25,2

Kaynak: TÜİK 2007-2016 ADNKS İç Göç İstatistikleri.

Bu araştırmanın hazırlık aşamasında yukarıda verilen iç göç tanımları ve Çizelge 2.1’de belirtilen kavramsallaştırma sorunlarının tümü dikkate alınmıştır. Araştırma tasarımı sırasında iç göçü kavramsallaştırmaya ilişkin metodolojik güçlükleri ortadan kaldırabilmek için, Çizelge 2.1’de belirtilen unsurlar açısından benimsenen yaklaşımı aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür:

✓ Alan: Araştırma alanının sınırlarının belirlenmesinde önem taşıyan unsur, iç göçe ilişkin resmi istatistiklerin il bazında mevcut olmasıdır. Dolayısıyla TÜİK tarafından yayınlanan resmi iç göç istatistiklerinden faydalanılarak, Ankara alt bölgesinin en fazla göç aldığı iki alt bölge belirlenmiş ve katılımcı seçimi de buna göre yapılmıştır. Araştırmada iç göç kapsamına dâhil edilecek en küçük idari birimler "iller" olarak alınmış, il içi yer

değiştirme yapan bireylerle görüşme yapılmamıştır. Bireylerin iki idari birim arasında mekânsal olarak yer değiştirmiş olması temel alınmıştır. Bu seçimin karşılaştırma yapmaya olanak tanıyacak istatistiksel veri ihtiyacından kaynaklandığı kabul edilmelidir. Bunu yanında araştırmada, yer değiştirmenin göç olarak adlandırılması için önceden belirlenmiş bir mesafe kıstası getirilmemiştir. Ancak nicel karşılaştırma sonrasında araştırma kapsamına alınan iller, sosyoekonomik, kültürel ve mesafe unsurları açısından Ankara alt bölgesine ve aynı zamanda birbirlerine nispeten yakın illerdir.

✓ Oturulan/Yaşanan Yer: Araştırmada, bireyin hareketinin göç olarak değerlendirilmesi için yer değiştirmenin yerleşme amaçlı olması temel alınmıştır. Hem oturdukları yer hem de çalıştıkları yerin idari sınırları değişmiş olan katılımcılar seçilmiştir. Araştırma amacına uygun olarak mevsimlik işçiler ve sürekli göçerler kapsam dışı bırakılmıştır. Ankara alt bölgesine göç etmeden önce mevsimlik işlerde çalışan katılımcılar mevcut olmasına rağmen, araştırma esnasında bu katılımcıların hiçbirinin mevsimlik işlerde çalışıyor olmamalarına dikkat edilmiştir.

✓ Zaman: İller arası karşılaştırma yapılan her il için eşit zaman aralıkları (1 yıl) kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, göç edilen yerde kalma süresi konusunda, yer değiştirmenin bir yıldan uzun süreli ve sürekli bir nitelik arz etmesi temel alınmıştır. Görüşülen katılımcıların tümü 1 yılı aşan bir süredir Ankara alt bölgesinde yaşamakta ve çalışmaktadır. Bunun yanında memlekete geri dönüş (tersine göç) dışında başka bir yere tekrar göç etmeyi düşünen bir katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların çoğu uzun süredir Ankara'da yaşamaktadır ve doğdukları yerden bir kez kendi istekleri ile göç etmişlerdir. Hayat boyu göç yaklaşımı, araştırma amaçları ve yöntemine uygun olmadığı için zaten kullanılmamıştır. Göç hareketinin, esas alınan süre içinde varış noktasında kalıcı bir yerleşim yapmak üzere gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ilişkin bilgi subjektif değerler içerir ve ölçülmesi de zordur (Ünalın, 1997). Ancak bu araştırmada, katılımcıların yaşam ve çalışma yerindeki değişimin bir yılı aşacak şekilde "sürekli" olması sebebiyle bu zorluk bertaraf edilmiştir.

✓ Çalışma Durumu: Araştırmada yer alan katılımcıların tümü açısından göç süreci sonunda hem oturulan hem de çalışılan yer değişmiştir. Bunun yanında katılımcıların

oturdukları ve çalıştıkları yer aynı idari birimin sınırları içindedir. Kısaca araştırmada, bireyin hem çalıştığı hem de yaşadığı yerin il bazında "bir yıldan uzun süreli" olarak değiştiği ve bireyin "yaşadığı yerin aynı zamanda çalıştığı yer olduğu durumlar" iç göç kapsamında değerlendirilmiştir.

✓ Göç Tanımı: Bu araştırmanın amacı göçün niceliksel olarak ölçülmesi değildir. Ancak TÜİK istatistiklerine göre yapılan nicel bir analiz sonucunda ortaya çıkan verilere dayalı olarak, göç tanımında neden ve şekil üzerinde durulmuştur. Araştırmada göç olgusunun kendisi ve sonuçları değerlendirildiğinden, hem bireysel hem de hanehalkına ilişkin veri toplanmıştır. Göçmen tipi a priori olarak tanımlanmış, 2000'li yıllarda Ankara alt bölgesine ekonomik sebeplerle ve gönüllü olarak göç eden katılımcılarla görüşülmüştür. Son 15 yıl içinde göç edenlerle görüşüldüğünden hatırlama hatalarının en aza indirildiği düşünülmektedir. Görüşmeler sırasında araştırmacının, katılımcının hatırlama güçlüğü çektiğine ilişkin bir gözlemi olmamıştır.

✓ Analiz Birimi: Analiz birimi olarak "bireyler" alınmıştır. Ancak araştırmanın derinlemesine görüşmelere dayanan nitel yöntemle yürütülmesi, hanehalkı ve hanehalkının göç sürecine yaklaşımı konularında da bilgi toplanmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle göç kararının nasıl alındığı da sorgulanmıştır.

✓ Göç Akımları: Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar araştırılan bölgeler arasındaki göç akımına ilişkin değerlendirme yapılmasına olanak sağlayacak bilgiler vermişlerdir. Çıkış noktası Kırıkkale ve Samsun alt bölgeleri olan katılımcılar açısından, Ankara alt bölgesinin ortak bir varış noktası niteliği taşıdığı hâlihazırdaki istatistikler tarafından da desteklenen bir durumdur. Dolayısıyla araştırma kapsamında bu bölgeler arasındaki göç akımına ilişkin oldukça nitelikli veri elde edilmesi mümkün olmuştur. Katılımcılar arasında aşamalı (kademeli) bir göç süreci yaşayanların sayısı oldukça azdır. Yine de ilgili katılımcılara aşamalı göçler konusunda sorular sorularak konu hakkında derinlemesine bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

2.1.1.2. Göçün Belirleyicileri

Bireylerin göç kararı almalarını etkileyen bazı ekonomik, demografik ve sosyopolitik faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler göç kararının belirleyicileri olarak ifade edilirler. Bu bağlamda bireyin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu ve ailesinin büyüklüğü, eğitim durumu gibi kişisel özelliklerinin yanında varış noktasının uzaklığı, işsizlik oranları, göç stoku ve sosyopolitik gelişmeler de göçün belirleyicileridirler (Biçerli, 2013: 289-294; McConnell; Brue ve Macpherson, 2010: 267-272; Borjas, 2010: 320-330). Bu belirleyiciler karmaşık ve iç içe geçmiş bir yapıda bulunmaktadırlar. Göç kararı veren bireyler ekonomik faktörler kadar ekonomik olmayan faktörleri de göz önünde bulundurmakta, bu faktörlerin bileşimi sonucunda göç kararı vermektedirler (Topbaş, 2007: 33).

Yaş, göçle ilgili çalışmalarda göç kararını belirleyen temel bireysel faktör olarak ele alınmaktadır. Diğer tüm koşullar eşitken, bir birey ne kadar yaşlı ise göç etme ihtimali de o kadar düşüktür. Bu durumun sebebi, göç sürecinin net kazançları düşürmesi ya da taşınma maliyetlerini artırmasıyla ilgilidir (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 267). Öncelikle daha ileri yaşlarda göç eden bireylerin, göç nedeniyle katlandıkları maliyetleri çıkarabilmek adına daha az zamanlarının bulunduğu söylenebilir. Ayrıca yaşlı bireylerin göç maliyetleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan genç bireylere göre daha yüksektir (Biçerli, 2013: 289-290). Bunun yanında yaşlı bireyler mevcut işleri açısından daha yüksek bir beşeri sermaye düzeyine sahiptirler. Yaş ve kıdem, alınan ücretler ile doğru orantılıdır. Bireyin mevcut işine özgü olarak ortaya çıkan beşeri sermayesi; kıdemi, işyerinde aldığı eğitimler ve işveren tarafından finanse edilen yatırımlar tarafından oluşturulur. Bu işe ilişkin beşeri sermayenin doğası gereği başka işlere transfer edilmesi mümkün değildir. Belirli bir kıdem süresi sonunda alınan ücret, kısmen de olsa bu beşeri sermaye yatırımının dönüşünü yansıtmaktadır. Kıdemli bireylerin mevcut işlerinde elde ettikleri ücretin, göç sonucunda başka bir işten elde edilecek ücretten fazla olma ihtimali oldukça yüksektir (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 268). Dolayısıyla yaşlı bireylerin göç etmeleri sonucunda ortaya çıkan maliyetin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sebeple, genç bireylerin göç etme eğiliminin, yaşlı bireylere göre daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Eğitim durumu da göçü belirleyicileri arasında önemli bir yere sahiptir. Eğitim düzeyi ile g etme ihtimali arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir (Biçerli, 2013: 292). Diğer tüm koşullar eşitken, bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça, g etme ihtimalleri de yükselmektedir. iş fırsatları konusundaki belirsizlik ve eksik bilgilenme göç etme maliyetlerinin en önemlilerindedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler yüksek vasıf düzeyi gerektiren işlerde çalışabilmektedirler. Bu işler için genellikle bölgesel ya da ulusal bir iş piyasası mevcuttur ve uzak mesafedeki iş fırsatları hakkında bilgi edinmek de, yüksek eğitimi bireyler için daha kolaydır. Bu piyasalarda çoğunlukla işler konusunda azımsanmayacak lde bilgi ve bu bilgileri çok iyi analiz etme ve değerlendirme kabiliyetine sahip katılımcılar yer alır (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 269). Yüksek bir eğitim düzeyine sahip bireyler, iş arama faaliyetlerini düşük eğitim düzeyine sahip bireylere göre daha etkin bir Şekilde gerçekleŐtirebilirler. Bu durum doğal olarak yüksek eğitiminin göç etme ihtimallerini artırır. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek bireylerin yeni yerlere uyum sağlama yeteneklerinin daha yüksek olduğu da söylenmelidir (Biçerli, 2013: 292).

Bireylerin medeni durumu ve ailelerinin büyüklüğü de göçü etkileyen faktörler arasındadır. Mincer'in beşeri sermaye modeline dayanarak ailelerin g kararlarını incelediği ampirik çalışması bu alandaki ilk çalışmalardan biridir. Mincer çalışmasında; evli olmayanların göç etmeye daha yatkın olduklarını, eşin (kadın) alıŐıyor olmasının aile göçünü engellediğini, eşin (kadın) kıdeminin yüksek olmasının ailenin g eğilimini düŐürdüđünü ve ailede okul çağındaki çocukların varlığının göçü azalttığını ortaya koymuştur (Mincer, 1978). Aile büyüklüğü arttıkça g etmenin potansiyel maliyetleri de yükselmektedir. Bu sebeple yaş ve eğitim durumu gibi faktörler sabitken, evli bireyler evli olmayanlara göre g etmeye daha az yatkındırlar. Bunun yanında evli bireyler arasında eşleri çalışmayan ya da düşük ücretle çalışanların göç etme ihtimali daha yüksektir. Eğer eŐlerin her ikisi de yüksek ücretli işlerde çalışıyorsa, g sürecinde feragat edilen ücret düzeyi yüksek olacaktır. Buna varış noktasında eŐlerden birinin iş bulamaması ihtimalinin de eklenmesi, gn aileye sağladığı bugünkü net değerini aşağı eker. Ayrıca okul çağındaki çocukların varlığının, ailenin g sonunda ortaya çıkacak ruhsal maliyetlerin parasal maliyetleri aşabilecek olduğunu düşünmesi sebebiyle g etme eğilimini düşürmesi beklenir (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 268).

Göç stoku adı verilen faktör, çıkış noktasından varış noktasına daha önceden göç etmiş kişileri işaret etmektedir. Bu faktör “tanıdık ve akraba çoğaltanı” olarak da adlandırılır (Topbaş, 2007: 33). Uluslararası göç teorileri içindeki ilişkiler ağı (network) teorisi de bu temel üzerine kurulmuştur. Bireyler arasındaki ilişkiler ve arkadaşlıkların göç kararını ve göç edilecek yerin seçimin etkilediği düşünülmektedir. Göç kararı alan bireyler genellikle çıkış noktasından daha önce göç edenlerden etkilenmektedirler. Varış noktasındaki ilişki ağları, yeni göç edecek olanlara güven duygusu sağlamanın yanında varış noktasındaki uyum maliyetlerini de azaltmaktadır (Topbaş, 2007: 33).

Uzaklık faktörü, Ravenstein’den başlamak üzere Lee, Stouffer ve Neoklasiklerin de içinde bulunduğu araştırmacıların tümü tarafından göç sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Uzaklık, göç teorileri içinde taşınma maliyetlerinin ve ruhsal maliyetlerin belirleyicisi olarak görülmektedir. Göç çalışmalarında genellikle uzaklık ile göç kararı arasında negatif ilişkinin varlığı ortaya konmuştur (Topbaş, 2007: 34). Bu negatif ilişki, uzak mesafelere göç etmenin çeşitli açılardan daha maliyetli olmasından kaynaklanmaktadır. Uzaklığın artması, göç kararı verecek bireyin varış noktasındaki istihdam fırsatları hakkında bilgi sahibi olmasını güçleştirmektedir. Bunun yanında varış noktasıyla çıkış noktası arasındaki mesafe arttıkça ulaştırma maliyetleri de artmaktadır (Biçerli, 2013: 292).

Varış ve çıkış noktalarındaki işsizlik oranları da göç belirleyicileri arasında yer almaktadır. Beşeri sermaye modeli doğrultusunda çıkış noktasındaki işsizlik oranlarının yüksekliğinin, göç etmenin net faydasını yükselterek işgücü açısından itme etkisi yaratacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak işsiz bir birey açısından göç kararı, çıkış noktasındaki istihdam olasılığı ile varış noktasındaki istihdam olasılığı karşılaştırılarak alınmaktadır. Çeşitli çalışmalar tarafından desteklenen iki genelleme bulunmaktadır. Bunlardan ilki, aile reisinin işsiz olduğu ailelerin göç etme ihtimallerinin diğerlerinden daha yüksek olduğudur. İkincisi ise çıkış noktasındaki işsizlik oranının buradan dışarıya yapılan göçü pozitif yönde etkilediğidir. Varış noktasındaki işsizlik oranının da göç kararını etkilediği düşünülmektedir. Bu konuda kesin bir sonuca ulaşmak mümkün olmasa da, mevcut durumda işsiz olanların, işsizlik oranının ülkenin ortalama işsizlik oranından daha düşük olduğu yerlere doğru göç etmeye eğilimli oldukları söylenebilir (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 270-271).

Sonuç olarak aşağıdaki dört koşul göç hareketinin ortaya çıkma ihtimalini artırmaktadır (Boeri ve van Ours, 2013: 254):

1. Çıkış noktasıyla varış noktası arasındaki gelir farklılıklarının yüksekliği
2. Göç maliyetlerinin düşüklüğü
3. Beklenen çalışma süresinin uzunluğu (kalan yaşam açısından)
4. İskonto oranının düşüklüğü (örneğin; bireyin göçün faydalarını somutlaştıracak geleceğe yüklediği değerinin daha yüksek olması)

Tüm bunlara ek olarak bir ülkedeki sosyopolitik gelişmeler de göç kararını etkileyen faktörlerdendir. Ülkeler ya da bölgeler arasındaki siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar, siyasi baskılar, etnik köken ya da dine dayalı nedenler de göç sürecinde etkili olabilmektedir (Biçerli, 2013: 293).

2.1.1.3. Göçün Sonuçları

Yerleşme ya da çalışma sebebiyle ortaya çıkmasından dolayı göç; istihdam şartlarından ücret düzeylerine, işe ve çevreye uyum sağlamaktan yeni gruplarla ilişki kurmaya, görüş ve davranış kalıplarında değişimler yaşamaya kadar pek çok sonuç doğurmaktadır (Murat, 2006: 350). ABD'deki iç göç sürecine ilişkin araştırmalar yapan Sjaastad, 1962 yılında yayımladığı makalesinde kendisinden önceki çalışmalardan farklı olarak göçün hem bireysel hem de sosyal maliyet ve getirilerini geniş kapsamlı olarak tanımlamıştır. Hem iç göç hem de dış göç süreçlerinin çeşitli açılardan olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar göç sürecinden kimlerin kazançlı ya da kimlerin zararlı çıktığını ifade etmek açısından önem taşımaktadır. Göç kararı veren bireyler ya da hanehalkları, belirli maliyetlere katlanmak suretiyle belirli bir getiri elde edeceklerini düşünürler. Bireylerin göç etmeye karar verdiklerinde, gerçekçi sonuçları hesaplayabilme anlamında maruz kaldıkları her türlü olanaksızlığa rağmen, buldukları duruma göre ekonomik, sosyal ve kültürel anlamlarda bir fayda-maliyet analizi yaparak bu kararı verdikleri açıktır. Çünkü göç sonucunda ortaya çıkacak maliyet ve getiriler göç kararının verilmesinde en önemli belirleyici faktörlerdir. Göçün bireysel olduğu kadar sosyal maliyet ve getirileri de bulunmaktadır. Aşağıda göçün hem bireysel hem de sosyal maliyetlerine değinilecektir.

2.1.1.3.1. Göçün bireysel sonuçları

İç göçün bireysel sonuçları ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç noktada değerlendirilmelidir. Bu sonuçlar bireylerin göç için katlandıkları maliyetler ve göç sonrasında sağladıkları getirilere göre şekillenmektedir. Çünkü maliyet ve getiri farkının pozitif olması göç sonucunda bireylerin durumlarında olumlu, negatif olması ise olumsuz gelişmeler ortaya çıkmasına yol açar.

Göçü insan kaynağının verimliliğini artıran bir yatırım olarak gören *Sjaastad*'a göre göç sürecinin bireysel maliyet ve getirileri bulunmaktadır. Bunlar parasal ve parasal olmayan maliyet ve getiriler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Parasal maliyetler bireylerin göç hareketi sebebiyle ceplerinden çıkan harcamalardan (out-of-pocket expenses) oluşurken; parasal olmayan maliyetleri geçmiş kazançlardan vazgeçme durumu (fırsat maliyeti) ve yer değiştirme sonucu ortaya çıkan ruhsal (psychic) maliyetler oluşturmaktadır. Bunun yanında parasal getiriler bireyin göç etmesi sebebiyle elde ettiği gerçek gelir akışında meydana gelen artışlardan oluşmaktayken, parasal olmayan getirileri yerleşim yerinin ekonomik özellikte olmayan doğal avantajları oluşturmaktadır.

Parasal maliyetler bireyin ya da hanehalkının göç etmeleri sebebiyle ulaşım, yiyecek ve barınma harcamalarında meydana gelen artıştan oluşmaktadır. Yani bu maliyetler, bireyin ya da hanehalkının taşınması sebebiyle ortaya çıkan ulaşım maliyeti, ev eşyalarının nakliyesi gibi fiili harcamalardır (Sjaastad, 1962). Bireyler, bir beşeri sermaye yatırımı olarak göç kararı alırken, alternatif istihdam fırsatları doğrultusunda ortaya çıkacak yaşam boyu kazançlarının bugünkü değerlerinin karşılaştırmasını yapmaktadırlar. Göçün başlangıç maliyetlerinin parasal ve yüksek olduğunun belirtilmesi gerekir. Bu maliyetler göç edilecek yerdeki fırsatlara ilişkin bilgi sahibi olmaktan başlayarak taşınma sürecine kadar giden geniş bir yelpazede tanımlanabilmektedir (Ceylan-Ataman, 2014: 148).

Parasal olmayan maliyetlerden ilki bireylerin seyahat etmeleri, yeni bir iş aramaları ya da bu işi öğrenmeleri sürecinde kaybettikleri geçmiş kazançlarıdır. Geçmiş kazanç kaybının bir kısmı göç mesafesinin fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında varış noktasında yeni bir iş bulunması için gereken süre büyük olasılıkla göç edilen yerdeki

işsizlik düzeyine bağlı olacaktır (Sjaastad, 1962). Göçü takip eden süreçte hemen bir gelir artışının ortaya çıkması beklenmez. Hatta ilk zamanlarda bireylerin önceki gelirlerinden daha düşük gelirlere razı oldukları görülür. Bu durum göç eden bireylerin, gelecekte daha fazla gelir artışı elde etmek için katlanılan gelir azalışlarını bir yatırım maliyeti olarak kabul ettiklerini gösterir (Biçerli, 2013: 291). Göçün parasal olmayan maliyetlerinin ikincisi ise, bireylerin aslen alışmış oldukları çevreden, ailelerinden ya da arkadaşlarından ayrılmaya istekli olmamaları sebebiyle ortaya çıkan ruhsal maliyetlerdir. Bu maliyetler, göç eden bireyin yeni gireceği çevrede karşılaşılabilecek güçlükleri içermektedir. Ancak ruhsal maliyetler ekonomik bir kaynak olarak ele alınamayacağından hesaplanmaları oldukça zordur ve yatırım kararının bir parçası olarak da değerlendirilemezler. Yine de göçe ilişkin kaynak tahsisine etki ettikleri söylenmelidir. Örneğin ruhsal maliyetlerin herkes için sıfır olması durumunda daha fazla göç meydana gelecektir (Sjaastad, 1962). Parasal olmayan maliyetleri; "göç edilecek yere sosyal, kültürel ve/veya siyasi olarak uyum sağlama konusunda karşılaşılabilecek sorunlar" şeklinde ifade etmek mümkündür (Ceylan-Ataman, 2014: 148).

Göçün parasal getirilerini ise göç edilen yerler arasındaki gelir farklılıkları belirlemektedir. Göçün faydası gelecekte elde edilir. Bu sebeple göç uzun dönemli bir yatırım kararı olarak değerlendirilmelidir. Göç kararı veren bir birey başlangıç maliyetlerine gelecekte daha yüksek bir gelir elde etme beklentisi ile katlanmaktadır (Ceylan-Ataman, 2014: 148). Ayrıca gönüllü olarak göç kararı veren bireylerin yaşam boyu faydalarını artırma beklentisi içinde oldukları söylenmelidir (Biçerli, 2013: 290). Bu doğrultuda göçün net kazanımı; bireyin varış noktasında elde edeceği gelir akışının bugünkü değerinden, çıkış noktasında elde edeceği gelir akışının bugünkü değeri ile göçün parasal maliyetlerinin çıkarılması sonucu elde edilmektedir. Eğer bu net kazanım pozitif ise bireyin göç kararı aldığı düşünülmektedir (Borjas, 2010: 318). Bu durumda iç göçün birey için olumlu sonuçlar doğurması beklenir.

Bireylerin parasal getirileri mesleki bileşime göre şekillenmekte, farklı yerlerde aynı meslek grubuna dâhil olan göçmenlerin yaş ve cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir. Bunun yanında bireylerin meslek değiştirme isteğiyle göç ettikleri de düşünülebilir. Bu durumda bir meslek grubu içindekinden ziyade, meslekler arasındaki gelir farklılıklarının

göz önünde bulundurulması gerekir ve göç etmenin getirisinin hesaplanması da böylece daha karmaşık bir hal alır. Bu bağlamda; göç, eğitim ve tecrübeyi artırmaya yönelik süreci, bireysel yatırımın bir parçası olarak görerek beşeri sermaye kavramını kullanmak daha faydalı olacaktır. Örneğin eğer piyasa baskısıyla bir meslek grubunun görelî ücretlerinin azalması söz konusu ise, bireyler ya daha düşük ücretlere razı olacaklar ya da kendilerine ek yatırım yaparak daha uygun bir piyasadaki daha yüksek ücretli işlere ulaşmaya çalışacaklardır. Ya da belirli bir meslek grubu için ulusal anlamda görelî ücretlerin düşmesi durumunda (tarımsal faaliyetlerin ücretlerinin azalması gibi) göçün fayda sağlaması, bireylerin yeni vasıflar kazanmalarına bağlı olacaktır. Her iki durumda da önem arz eden unsur bireyin yaşıdır. Genç bireyler belirli bir meslek alanında işbaşı eğitimi ya da tecrübeye daha az yatırım yaparken, formel eğitimlerine daha çok yatırım yapacaklardır. Daha yaşlı olan bireyler ise belirli bir meslek için vasıf ya da tecrübelerini artırmaya yönelik yatırımlarda bulunacaklardır. Yaşam döngüsünün daha erken evrelerinde bulunan genç bireylerin, yaşlı olanlara göre ekonomik anlamda daha az değer kaybıyla karşı karşıya kalacakları açıktır. Çünkü beklenen yaşam sürelerinin daha uzun olması, kendilerine yaptıkları ek yatırımın bugünkü değerini yaşlı olanlara nazaran yükseltmektedir (Sjaastad, 1962).

Göç eden bireylerin pozitif anlamda bireysel getiri sağlamaları, her zaman, göç ettikten sonra, göç etmeden önce aldıkları ücretlerden daha yüksek ücretlere ulaştıkları anlamına gelmez. İşsizlik baskısı ya da siyasi baskılarla ortaya çıkan göçlerde bireylerin yaşam boyu ücretleri artabilir ancak gelirleri işsiz kalmalarından önceki süreçteki gelir düzeylerinin üzerine çıkmayabilir. Bu durumda göçün her zaman bireylerin gelirlerini iş kaybından önceki düzeyin üzerine çıkardığı söylenemez (Biçerli, 2013: 290). Bunun yanında beklenen net getirilere dayanan göç kararının çoğu zaman belirsizlik ve eksik bilgilenme altında alındığı söylenmelidir. Bu açıdan bakıldığında göçün ortalama getiri oranının yüksek olması, getirinin tüm göçmenler için pozitif olduğu anlamına gelmemektedir. Çoğunlukla göçten beklenen kazancın sağlanamadığı ve bazı durumlarda da göç edenlerin tersine göçe yöneldikleri görülür (Parasız ve Bildirici, 2002: 144). Elbette bu sürecin bazı olumlu yönleri de vardır. Böyle bir süreç sonucunda göç etme potansiyelindeki diğer bireyler daha iyi bilgi sahibi olabilir ve bundan sonraki göçler daha etkin bir biçimde gerçekleşebilir. Ayrıca geriye yapılan her türlü göçün kârlı olmayan bir beşeri sermaye yatırımı olarak

görülmemesi gerekir. Örneğin göç kararını işyeri eğitimi, mesleki eğitim ya da üniversite eğitimi alma amacıyla veren ve daha sonra çıkış noktalarına geri dönen bireyler dönüş yaptıkları ülke ya da bölge açısından fayda sağlayabilmektedir (Biçerli, 2013: 290).

Göçün parasal olmayan getirileri temiz hava koşulları, elverişli iklim şartları gibi üretim maliyeti sıfır olan unsurlardan oluşmaktadır. Bunlar tamamen bireylerin yer tercihlerinden doğan getirilerdir (Topbaş, 2007: 29). Ekonomik değeri olmayan ruhsal maliyetlerin göz ardı edilmesine benzer şekilde, bu getirilerin de göz ardı edilmesi mümkündür (Sjaastad, 1962).

2.1.1.3.2. Göçün sosyal sonuçları

Göç, sadece göç eden bireyler açısından maliyet ve getirileri olan bir süreç değildir. Bunun sebebi, bireylerin göç kararı vermesi sonucunda ortaya çıkan dışsallıkların göç etmeyen bireyleri de etkilemesidir. Dışsallıklar, bir ekonomik birimin kendi adına fayda sağlaması için verdiği kararın diğer ekonomik birimleri pozitif ya da negatif olarak etkilemesi durumu olarak tanımlanabilir. Piyasa noksanlıkları ve kurumsal faktörlerden kaynaklanan bu dışsallıklar karmaşık analitik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Sjaastad, 1962). Çünkü bireylerin ne göç için katlandıkları maliyetlerin ne de sağladıkları getirilerin toplamı, toplumun üstlendiği maliyetler ya da sağladığı getirilere eşit olmayabilir (Topbaş, 2007: 30).

Göç sürecine etki eden ve ekonomik olmayan pek çok faktör bulunmaktadır. Ancak göçü ekonomik açıdan değerlendirirken göçe ilişkin dışsallıkların ve göçün üçüncü taraflara etkilerinin anlaşılması gerekmektedir. Dışsallıklar gerçek ve parasal dışsallıklar olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki türün negatif ya da pozitif etkileri olabilmekle birlikte, gerçek dışsallıkların daha çok negatif etkileri vardır (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 278). Ortaya çıkan negatif ya da pozitif dışsallıklar sebebiyle göç etmeyen bireylerin gelirlerinin azalması veya artması söz konusu olabilmektedir. Negatif dışsallıkların ortaya çıkması halinde sosyal bir maliyetten, pozitif dışsallıkların ortaya çıkması halinde ise sosyal bir getiriden söz etmek mümkündür (Sjaastad, 1962).

Gerçek negatif dışsallıklar, özel eylemler sonucunda üçüncü taraflara etki eden ve kaynak paylaşımını bozucu etkisi olan dışsallıklardır. Örneğin göç sonucunda bireylerin gelirlerinde, katlandıkları maliyetlerin daha üzerinde bir artış ortaya çıkabilir. Ancak kişileri kentsel alanlara yerleştirmenin sosyal maliyeti net bireysel getirilerden farklı olacak, göç alan yerde kamu hizmetlerine duyulan ihtiyaç artacaktır. Göç alan yerlerde ortaya çıkan sosyal talebin karşılanamaması sonucunda çarpık kentleşme, gecekondulaşma, altyapı eksikliği, çevre kirliliğinde artış, kayıt dışı işlerin çoğalması, sosyal dışlanma, kültür çatışması, sosyal güvenlik eksikliği, aile birliğinin bozulması gibi pek çok sorun yaşanabilir. Bunun yanında suç oranlarında meydana gelebilecek artış da asayiş ve kamu düzeni açısından önemli bir sorundur. Göç veren bölgelerde ise sosyal hizmetlerde bir kapasite fazlası ortaya çıkabilecektir (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 278).

Parasal dışsallıklar ise bireyler ya da gruplar arasında gelirin yeniden dağılımına sebep olan dışsallıklar olarak tanımlanabilmektedir. Bu yeniden dağıtıcı etkiler göçten olumsuz etkilenen gruplar tarafından dirençle karşılanabilir ve siyasi tartışmaların alevlenmesine sebep olabilir. Daha çok varış ve çıkış noktasındaki gelir artış ve azalışlarına ilişkin dışsallıklardır (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 279-280).

Göç süreciyle ilgili değerlendirme yapılırken dışsallıkların göz önünde bulundurulması gerekir. Genellikle yoğun olarak göç alan bölgelerde bireylerin ve işverenlerin net getirilerinin yüksek olması, negatif dışsallıkların göz ardı edilmesine, toplumun göçten net kazancının daha yüksek görünmesine neden olabilmektedir (Biçerli, 2013: 300).

İç göçün daha çok ekonomik olan bireysel sonuçlarının yanında, özellikler dışsallıklar açısından değerlendirildiğinde sosyal sonuçlarının sosyal politika ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü iç göç, ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel sonuçlar da doğuran bir süreçtir. Ekonomik anlamda en önemli sonuçlar, göç sonucunda ortaya çıkan işsizlik sorunu ve istihdam biçimleridir. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması'na göre, göç etmeden önce tarım sektöründe kendi hesabına ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalışan ve çalışma istatistiklerinde işsiz olarak yer almayan bireylerin, göç ettikleri kentlerde işsiz kaldıkları ya da işgücünün dışına çıktıkları görülmektedir. Söz konusu araştırma kapsamında göç edenlerin sosyoekonomik durumları

incelenmiş ve hem kadınlar hem de erkekler açısından göç sonrasında çalışmayanların yüzdesinin önemli oranda arttığı gözlenmiştir. Göç eden kadınlar arasında, çalışanların tamamen sosyal güvencesiz olarak çalıştığı, sağlık güvencesine sahip olan kadın ve erkeklerin ise dörtte üçünün yeşil kart sahibi olduğu belirtilmiştir (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006: 82). TÜİK Genel Nüfus Sayımı, 2000 yılı Göç İstatistikleri'ne göre 1995 - 2000 yılları arasında 12 ve daha yukarı yaşlarda göç eden 5 886 691 kişinin %57,87'si işgücüne dâhil iken, %42,13'ü işgücüne dâhil değildir. İşgücüne dâhil olmayanların %70'i kadındır. Göç edenler arasında işsizlik oranının %10 olduğu görülmektedir. İşgücüne dâhil olmayanlar içindeki en yüksek pay da yine %49 ile ev kadınlarıdır.

Çizelge 2.3. Göç edenlerin işgücü ve işgücünde olmama durumları (1995-2000) (12+yaş nüfus)

	Göç eden nüfus			Yüzde		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Göç edenlerin (iller arası ve il içi) işgücü durumu						
İşgücü (İstihdam + İşsiz)	3 406 553	2 436 107	970 446	57,87	75,58	36,44
İstihdam	3 095 975	2 234 261	861 714	52,59	69,31	32,35
İşsiz	310 578	201 846	108 732	5,28	6,26	4,08
İşgücünde Olmayan	2 479 855	787 048	1 692 807	42,13	24,42	63,56
İş arayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar	111 011	67 708	43 303	1,89	2,10	1,63
Öğrenci	884 152	516 143	368 009	15,02	16,01	13,82
Ev Kadını	1 217 466	0,00	1 217 466	20,68	0,00	45,71
Emekli	182 869	131 279	151 590	3,11	4,07	1,94
İrat Sahibi	28 764	22 593	6 171	0,49	0,70	0,23
Diğer	55 593	49 325	6 268	0,94	1,53	0,24
Bilinmeyen	283	224	59	0,00	0,01	0,00
Toplam	5 886 691	3 223 379	2 663 312	100,00	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı, 2000 Göç İstatistikleri, TÜİK, Yayın no: 2976, Aralık 2005.

Türkiye'de göç konusunda düzenli bir bilgi sistemi bulunmamaktadır. 2000 yılına dek yapılan Genel Nüfus Sayımları'nda göç edenlerin işgücü piyasasındaki durumlarına ilişkin veriler yer almıştır. Bunun yanında Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan çeşitli araştırmalarda da göçün genel boyutu ve yönüne ilişkin bazı tahminler yapılmıştır.

2007 yılında ADNKS'ye geçilmesinden sonra ise iç göçe ilişkin olarak yalnızca nicel verilere ulaşmak mümkündür. Bu süreçte sadece 2011 yılında TÜİK tarafından yapılan Nüfus ve Konut Araştırması'nda bireylerin göç etme nedenlerine ilişkin bilgi bulunmaktadır. Fakat son Genel Nüfus Sayımı'nın yapılmasından ADNKS'ye geçilmesine kadar geçen sürede - 2000 ile 2007 yılları arasını kapsayan oldukça geniş bir zaman aralığı için - iç göçe ilişkin resmi veri bulunmamaktadır.

Göçün sosyal sonuçlarının bir diğeri de enformel sektörde ortaya çıkan istihdam biçimleri ve kayıt dışı çalışmadır. Göçmenler varış noktalarında işsiz kalmamak ve göç maliyetlerini asgari düzeye indirebilmek için düşük ücretli, kayıt dışı ya da kötü çalışma koşullarında istihdam edilmeyi kabul edebilmektedirler (Başel, 2003: 72). Bu noktada sosyal açıdan göçün en önemli sonuçlarından biri olan yoksulluktan söz etmek gerekmektedir. Yoksulluk, göçün sebebi ya da sonucu olarak ele alınabilmektedir. Kentsel yoksulluk, kırdaki yoksulluğun kente taşınması ile ortaya çıkabileceği gibi göçmenlerin kentte işsiz kalmaları ile de ortaya çıkabilmektedir (Taşçı, 2009: 193). Yine Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün yukarıda da sözü edilen araştırmasına göre, göç süreci sonunda göçmenler geçimlerini %40 oranında çalışma yoluyla, %40 oranında borçlanma yoluyla ve %13,2 oranında devlet kurumlarının desteği ile sağlayabilmektedirler (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006: 84). Bu veri, göçmenler arasında borçlanma ve kurumsal destek ile yaşamlarını sürdürenlerin, istihdam edilenlerden çok daha fazla olduğunu ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Göç, çevrenin değişmesi ve yeni ilişkilerin kurulması bakımından da sosyal değişimlere neden olmaktadır (Taşçı, 2009: 193). Göç sonucunda göçmenlerin aile ve akrabalık ilişkileri değişmekte ve bu değişimin sonuçları elbette toplumsal alana da yansımaktadır. Göçmenlerin sosyal dayanışma kalıpları dönüştüğünden, kentlerde yeni sosyal dayanışma ağları ortaya çıkmaktadır. Düşük gelir grupları, köylüler ya da daha geleneksel ve cemaatçi çevrelerden gelen kültür grupları için aile ve akrabalık ilişkilerinin kapsamı ve anlamı, kentli orta ya da üst sınıflara göre çok farklıdır. Özellikle, bu grupların göç etmeleri ile yaşadıkları travmatik dönüşüm sürecinde, aile ve akrabalık ilişkilerinin, sadece aile içi dayanışmayla sınırlı kalmadığı ve cemaat tipi olarak adlandırılabilir bu tür ilişkilerin, gündelik yaşamın her alanına yayıldığı ileri sürülmektedir. Aile ve akrabalık ilişkilerinin ev

içinde sürmesi ve ev dışına kayması arasında niteliksel farklılıklar bulunmaktadır. Ev içinde süren ilişkiler, daha çok kadın ve çocukların dâhil olduğu ve evdeki yaşamla sınırlı ilişkiler iken, ev dışında süren ilişkilerin konuları, katılımcıları ve nitelikleri birbirinden farklıdır. Ev dışında süren dayanışma ilişkilerinin erkekler arasındaki hâli, çok sayıda kişiyi kapsamakta olan, hiyerarşik ve kamusal yaşama ilişkin dayanışma ilişkileri şeklindedir. Daha çok erkekler arasında süren bu türden akrabalık, hemşehrlik ve diğer ortaklık ilişkilerinin, mahalle yaşamının örgütlenmesinden iletişime, iş yaşamına ve hatta siyasi yaşama kadar yayılan etkileri bulunmaktadır. Bu ilişkiler, karşılıklı güvene dayanan, konuları arasında geçişkenlik olan ve algılanması güç ilişkilere sahiptir. Bu tür enformel haberleşme ve dayanışma ağları, kurumsal olarak düzenlenmiş örgütlü bir kentsel yaşamın yerini almaktadır (TÜSİAD, 1999: 129-130). Göç edilen yerlerde barınma ve iş bulma gibi başlıca sorunların yanında kültürel yaşamda da kriz yaşanması söz konusu olabilmektedir. Özellikle kısa zaman içinde yaşanan göçler, kentlerin hem yaşam tarzını hem de kültürel dokusunu bozabilmektedir. Göç nedeniyle ortaya çıkan kültürel farklılıklar ve gerginliklerin en çok genç kuşakları etkilediği bilinmektedir. Ayrıca kentlilerin göç edenlere karşı taşıdıkları önyargılar sosyal dışlanmaya da yol açabilmektedir. Bu dışlanma sonucu ortaya çıkan uyumsuzluklara tepki olarak gençlerin, kendilerini kanıtlama ve otoriteye başkaldırma gibi nedenlerle suça yönelmeleri söz konusu olabilmektedir. Bunların yanında, çocuklar erken yaşta çalışmak zorunda kalabilmekte ve bu durum çocukların eğitim hayatlarını etkilediği gibi iş ortamında zararlı alışkanlıklar kazanmalarına da yol açabilmektedir (Akan ve Arslan, 2008: 62).

Göçün sosyal sonuçlarının en önemlilerinden biri de kentleşme ve konut sorunları kapsamında ortaya çıkmaktadır. Politika yapıcıların en çok üzerinde durması gereken sonuçlar bu alandadır. Günümüzün artarak küreselleşen ve birbiriyle bağlantılı hale gelen dünyasında, kentleşme oranları açısından ülkeler arasında ciddi farklılıklar olsa da, dünya nüfusunun yarısından fazlası (%54) kentlerde yaşamakta ve bu oranın 2050 yılı itibarıyla %66'ya ulaşması beklenmektedir (UN, 2014: 2) Kentleşmenin tanımını yapabilmek için öncelikle kent kavramı üzerinde düşünmek gerekmektedir. Çünkü kentleşme, ancak kent tanımlandıktan sonra kentin belirli bir yönde değişmesi olarak tanımlanabilir.

Kent; "mekân ve zaman içindeki insan yerleşmesinin belirli özellikler taşıyan bir özel durumu" şeklinde tanımlanmaktadır. Heterojenlik, hareketlilik, yarışma (rekabet), anonim ilişkiler, işbölümü, yoğunluk, ihtisaslaşma, çeşitlenme vb. değişkenler, sayısı artırılabilir olmakla birlikte kentleşme sürecini belirleyen temel değişkenlerdir (Tekeli, 2014: 16-17). Tekeli'ye göre kentin temel özelliği, tarımsal olmayan üretimin mekânı olması ve aynı zamanda tüm üretimin denetim ve dağıtımının koordinasyon merkezi olmasıdır. Kentler belirli bir teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış birer yerleşim türüdür. Kentin ortaya çıkışı, belirtilen değişkenlerin belirli düzeylerinin ortaya çıkmasına bağlıdır (Tekeli, 2014: 19). Louis Wirth'e göre ise kent; "toplumsal açıdan bir örnek olmayan insanların göreceli olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş bulunması"dır (Wirth, 2002: 80). Wirth bu tanımı yaparken kentleşmenin modern kapitalizm ve endüstrileşme ile karıştırılmaması gerektiğini belirterek, kapitalizm öncesi düzen içinde gelişmelerine rağmen, daha önceki dönem yerleşmelerinin de kent özelliği taşıyanları olduğuna dikkat çekmektedir.

İşbir kentleşmeyi; "Üretimin, ticaretlerin ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan sanayileşmenin etkisiyle dağılım oranının fazla olması ve bu fazlalığın kentin dışında yerleşme yerlerinde iskân edilmeleri nedeniyle nüfusun kentlerde birikmesine ve kent sayısının artmasına neden olan, aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarını ekonomik, sosyal ve siyasal davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli bir takım faaliyetlerini gerektiren değişiklikler" olarak tanımlamaktadır (İşbir, 1982: 9). Keleş'e göre ise kentleşme; "sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci"dir (Keleş, 2016: 37).

Kentleşme sürecinde kırsal alanlardaki dönüşüm ile kentsel alanlardaki dönüşümün birbirlerinden ayrı ele alınamayacaklarını ve iç içe geçmiş süreçler olduklarını da söylemek gerekir. Kentleşme göç edenlerin kente uyumu anlamında bakıldığında tartışmalı bir kavram haline gelmekte ve kentleşme kavramını ortaya çıkarmaktadır (Taşçı, 2009: 194). Kentleşme, temelde insanların kentle bütünleşmesini ifade etmekle birlikte, bütünleşme

ile kastedilen bir nüfus grubunun daha büyük bir nüfus grubuyla kaynaşmasıdır (Es ve Ateş, 2004: 214). Kentleşme süreciyle birlikte insan davranışlarında, ilişkilerinde, değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır (Keleş, 1980: 70). Günümüzde de kentleşme ve göç, özellikle gelişmekte olan ülkelerin en önemli sosyal politika sorunlarından biridir. Kente göç ile gelen bireylerin yaşadıkları uyum sorunları başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Bireyler açısından kentleşme süreci temelde "ekonomik" ve "sosyal" olmak üzere iki yönden gerçekleşmektedir (Es ve Ateş, 2004: 215):

- Ekonomik yönden kentleşme: Bireylerin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerle sağlaması.
- Sosyal yönden kentleşme: Bireylerin her konuda kentlere özgü davranış biçimlerini ve değer yargılarını benimsemesi.

Bireylerin ekonomik ve sosyal mekânlarında yaşadıkları değişimler, bireylerin kentleşip kentleşemediklerinin göstergeleri olmaktadır. Ekonomik ve sosyal mekânların içerikleri aşağıdaki çizelgede özetlenmektedir.

Çizelge 2.4. Ekonomik mekânın ve sosyal mekânın içerikleri

Ekonomik Mekân	Sosyal Mekân
<i>Bireyin Altyapısı</i>	
Ekonomik değer üretme, elde etme ve kullanma biçimleri: - Tutulan işlerin türleri - Gelir türleri - Geliri kullanma biçimleri - Varlıklanma Ekonomik mekânın unsurları: - Varlıklar (Kır-Kent) - Ücret gelirleri (Kır-Kent) - Varlık gelirleri (Kır-Kent) - Karşılıklar - Yatırımlar	Benimsenen tüm sosyal ve dinsel değerler düzeni, inançlar, türlü konular dâhil tutum ve davranışlar: - Siyasi tutum ve davranışlar - Dayanışma, yardımlaşma konusunda benimsenen değerler - Örgütlenme biçimleri - Uyulan, benimsenen gelenek ve görenekler - Eğitim ve öğretim konusunda tutum ve davranışlar - Bilgilenme biçimleri - Dini tutum ve davranışlar - Hak arama yöntemleri - Kadın ve erkekle ilgili düşünce, tutum ve davranışlar - Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gereçler

Göçün sosyal sonuçları, bireylerin ekonomik ve sosyal mekânlarında yaşadıkları değişim sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel uyum ve uyumsuzluk süreçlerinin tümünü kapsamaktadır. Daha önce değinilen işsizlik ya da güvenceli olmayan istihdam biçimleri, yoksulluk gibi ekonomik ve sosyal sonuçlardan ayrı olarak "kentlileşememe" ve "gecekondulaşma" gibi olgular, iç göçün kültürel olarak değerlendirilebilecek sonuçlarıdır. Bireylerin kentlileşememeleri, kentin kaynaklarından yeterince faydalanamamaları ve bunun yanında etkileşim ve uyum sorunları yaşadıkları için kentin yerlisi olamamaları durumunu ifade etmektedir (Özer, 2000: 66). Gecekondulaşma ise Türkiye'de daha çok pratik sorunların ortadan kaldırılması için ortaya çıkmış bir olgudur. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı'nın (BM - HABITAT) Ekim 2003'te yayımladığı *Gecekondu Mahalleleri Sorunu (The Challenge of Slums)* Raporu'nda gecekonduların özellikleri; aşırı kalabalık olma, kötü veya kaçak inşa edilmiş konutlardan oluşma, güvenilir su kaynaklarından ve hıfzıssıhhadan yoksun olma ve zilyetlik güvencesinin bulunmaması şeklinde sıralanmaktadır (Aktaran Davis, 2010: 37,38). Türkiye'de sanayiye dayalı planlı kalkınma döneminde kaynak yetersizliğine de bağlı olarak bir seçim yapılmış, kaynaklar ulusal sanayi yatırımlarına aktarılmıştır. Bu süreçte kentlerde yoğunlaşan işgücünün konut ve barınma sorunlarını kendi bireysel yetenekleri ile çözmeleri beklenmiştir (Erkan, 2014: 215). Gecekondulaşma, kırdan kente gelen bireylerin sosyal devlet şemsiyesi altında iskânlarının yapılamaması ve göç edenlerin de çağdaş birer konut edinebilmek için gerekli ekonomik imkânlardan yoksun olmaları sebebiyle ortaya çıkmıştır (Özer, 2000: 48). Düşük gelirli insanların konut ihtiyacı sorununa resmi ve tutarlı bir politika üretilmemesi ilk başlarda bu kesimin ihtiyaçlarının karşılanması temelinde gecekonduya toplum nezdinde bir meşruiyet kazandırmıştır (Buğra, 1998: 307). Ancak Türkiye'de gecekondu sorunu zamanla sadece bir konut sorunu olmanın ötesine geçmiş, sosyal ve ekonomik sorunları da içinde barındıran insani bir sorun haline gelmiştir (Kalça, 1999: 128). Gecekonduların emlak piyasasında değişim değeri kazanan bir meta haline gelmesiyle meşruiyetleri de sorgulanmaya başlamıştır (Şentürk, 2015: 24). 1984 yılında kurulan Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), hızlı kentleşme ve gecekondulaşma döneminde ortaya çıkan konut sorununu çözmeye, düzenli kentsel alanlar yaratma, dar ve orta gelirli vatandaşlara nitelikli konut sağlama amacıyla ortaya çıkmış bir kurumdur. Ancak TOKİ kaynaklarının 90'lı yıllar boyunca orta ve üst-orta sınıflara aktarılması sebebiyle, TOKİ'nin toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir kurum olma amacına tam olarak hizmet edemediğini söylemek

mümkündü. 2000'li yıllarda da devam eden neoliberal anlayışa dayalı kentleşme dinamikleri çerçevesinde TOKİ'nin, plansız gecekonduların yeniden düzenlenmesi ve kentsel dönüşüme ilişkin faaliyetlerde bulunmaya devam ettiği görülmektedir (Kuyucu, 2014: 200).

2.1.2. İşsizlik: Tanımı, ölçülmesi ve türleri

Dünya ülkelerinin en önemli sorunlarından biri olan işsizlik, tanımı ve ölçülmesi açısından çeşitli zorluklar içeren karmaşık bir kavramdır. Sebepleri farklı dahi olsa gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik ve siyasal tartışmaların odağında yer alan konulardan biridir. Bu kısımda ekonomik olduğu kadar sosyal ve psikolojik bir olgu da olan işsizliğin çeşitli özellikleri tanımlanmaya çalışılacak, daha sonra işsizlik türleri hakkında bilgi verilecektir.

2.1.2.1. İşsizliğin tanımı ve ölçülmesi

İşsizlik, bireylerin çalışma gücü ve isteğinde oldukları halde iş bulamadıkları durumu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Ülgener'e göre işsizlik, "tam istihdam ile fiilî istihdam hacmi arasındaki boşluk"tur (Ülgener, 1991: 112). Biçerli işsizliği; "başlıca üretim faktörü olan 'emek' unsurunun tam kullanılamaması" olarak tanımlarken (Biçerli, 2013: 427); Zaim'e göre işsizlik; "işgücü seviyesi ile işgücünün iş bulup çalışan kısmını ifade eden istihdam seviyesi arasında ortaya çıkan fark"tır (Zaim, 1997: 167). Mehmet ve Kılıç ise işsizliği; "çalışma arzu ve gücünde olup iş arama faaliyetine girme ancak günün cari koşullarında iş bulamama durumu" olarak tanımlamışlardır (Mehmet ve Kılıç, 2009: 16). Bu teknik tanımların yanında işsizlik; ulusal anlamda insan gücünün israf edilmesi, bireysel ve sosyal anlamda insanın başına gelen bir felaket, ekonomik ölçülebilirlik anlamında ise bir üretim faktörü olarak işgücünün etkin olarak kullanılamamasıdır (Florence, 2003: 153). Özellikle ekonominin devlet müdahalesi olmaksızın tam istihdam dengesine ulaşamayacağı şeklindeki temel fikre dayanan Keynesyen görüşün hâkim olmaya başladığı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkeler çalışma gücü ve isteğinde olan bütün insanlara iş sahası bulabilmek için tam istihdam politikaları izlemeye başlamışlar, işgücü olarak ifade edilen, ülkenin üretken kısmını tamamen istihdam etmeyi amaçlamışlardır. Ancak bu

hedefe ulaşmak oldukça zordur. Burada üzerinde durulması gereken nokta, kapitalist sistemin herkesin iş sahibi olmasını olanaksız kılan yapısal bir özelliğe sahip olmasıdır. Yani, yaratılan iş miktarı çalışmak isteyen ve gelire gereksinim duyan her birey için yeterli değildir. Piyasa ekonomisinde açık işlerin artırılması hedefine ulaşılması oldukça zordur. Çünkü işgücü piyasasında tam istihdamda dengeye ulaşma eğilimi bulunmamakta (Kapar, 2005: 38), işgücü arzı, işgücü talebini aşmaktadır. Bu fazlalık sebebiyle ortaya çıkan işsizlik olgusu ekonomik bir büyüklük olmasının yanı sıra sosyal bir olgudur. Çünkü işgücü piyasaları insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen bir sosyal ilişkiler bütünüdür (Kapar, 2005: 25).

Toplumda çalışanlar ya da çalışmayanlar sadece ekonomik bir büyüklük arz etmezler, toplum tarafından üretilen ya da tüketilen her şeyin öznesi durumundadırlar. Bu durum ilk kez klasik iktisatçılar tarafından oluşturulmuş olan basit ekonomik akım Çizelgesiyle açıklanabilmektedir. Hane halkları ve firmalar arasında "faktör piyasaları" ve "mal piyasaları" yoluyla oluşan mübadele ekonominin devamlılığını sağlamaktadır. Tüm ekonomik sistemlerin amacı, sahip oldukları kıt üretim faktörlerini kullanarak azami oranda mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmektir. Ancak bu faktörler yeterince kullanılmadığında, ülke mevcut üretim gücünü değerlendirememiş olur. Bu açıdan baktığımızda mevcut olan işsizlik, işgücünün bir kısmının kullanılmaması ve dolayısıyla daha az üretim yapılması (Biçerli; 2013: 420) ve böylelikle gelirden yoksun olanların mevcut üretimi tüketememesi durumlarını ortaya çıkarmaktadır.

Türkçe'de işsizlik kavramı, iş kökünden türetilmiştir ve işi olmayan anlamına gelmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 379). Ekonomik anlamdaki tanımına göre ise; "çalışma arzu ve gücünde olduğu halde cari ücret haddinden ve ayrıca kanunlarca tayin edilmiş saatlere göre çalışmak için bir iş aradığı halde bulamayan kimse"ye işsiz denmektedir (Zaim, 1997: 170). Bu tanıma göre genel anlamda işsizlikten bahsedebilmek için gerekli unsurlar, bir işte çalışma arzusunun mevcut olmasının yanında, bireyin iş arama faaliyetinde bulunmalarıdır.

Bir bireyin iş sahibi olmamasının pek çok sebebi olabilir. Ancak tüm sebeplere rağmen bir bireyin işsiz olarak kabul edilebilmesi için uluslararası tanımların üzerinde uzlaşmış olduğu

kıstas, iş imkânlarının yetersizliği ya da bu durumun bireyin kendi isteği dışında gerçekleşmiş olmasıdır. Ancak işsiz geçen sürenin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur (Serter, 1993: 5). Bunun yanında işsizlik tanımları arasındaki farklar bir ülkedeki işsiz sayısının belirlenmesinde önem arz eder. Bu yüzden işsizlik tanımı yapılırken kullanılan unsurların çok iyi değerlendirilmesi gerekir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1982 yılında düzenlenen 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'ndan sonra pek çok ülke tarafından kabul gören tanıma göre; "belli bir yaşın üzerinde olup referans döneminde 'iş olmayan', 'iş başı yapmaya hazır olan' ve 'iş arayan' tüm kişiler işsizdir (ILO, 2013: 4)". Bu tanım doğrultusunda Avrupa Birliği, Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi'ne (EUROSTAT) göre işsiz; 15-74 yaş aralığında olup, işi olmayan ve izleyen 2 hafta içinde iş başı yapabilecek durumdakilerden önceki 4 hafta içinde iş aramış olan kişilerdir (EUROSTAT, 2013). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) işsiz tanımlaması ise; "referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertler" şeklindedir. 2014 yılı öncesinde iş arama kriterinde referans dönemi olarak "son 4 hafta" yerine "son 3 ay" kullanılmaktaydı. Ayrıca, 1 ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına dâhildirler (TÜİK, 2014).

Yukarıda görüldüğü gibi ILO tanımı bir kişinin işsiz kabul edilebilmesi için üç unsur öngörmektedir;

- Çalışma çağında olmak ve iş sahibi olmamak
- İş başı yapmaya hazır olmak
- Fiilen iş arıyor olmak

Çalışmadığı halde iş aramayan ama çalışma arzusunda olan kişileri de kapsayan daha geniş işsizlik tanımları mevcuttur. Ancak uluslararası karşılaştırmalarda kolaylık sağlaması

açısından pek çok ülke, işgücü istatistiklerini hazırlarken araştırmalarını ILO tanımına uygun olarak yapmaktadır. EUROSTAT, 2011 yılında "Statistics in Focus" isimli bir belge yayımlayarak, işsizlikle ilgili istatistikleri tamamlayıcı nitelikte üç gösterge daha olduğunu belirtmiştir ve bunları şu şekilde isimlendirmiştir:

- Eksik istihdamdaki kısmi süreli çalışanlar
- İş aramakta olan ancak hemen iş başı yapmaya hazır olmayanlar
- İş başı yapmaya hazır olan ancak iş aramayanlar (güçenmiş işgücü)
(EUROSTAT, 2011: 2).

İlki *eksik istihdamdakiler*, ikincisi ve üçüncüsü ise *potansiyel ilave işgücü* olarak nitelendirilen ancak ILO'nun işsizlik unsurlarını taşımayan bu gruplar işsizlik oranı belirlenirken hesaba katılmasalar da, istihdam edilme açısından karşılanmayan bazı talep biçimleri olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu sebeple işsizliği sarmalayan "halkalar (haleler)" olarak değerlendirilmektedirler. Bu gruplar işsizlik hesaplamalarına katılmasalar dahi mevcut işsizlik oranını tamamlayıcı özelliktedirler. Elbette nitelik olarak birbirinden farklı olan bu üç grubu miktar olarak birbirine ekleyerek işsiz sayısına dâhil etmek mümkün değildir. Çünkü eksik istihdamdakiler işgücü içinde yer alırken, diğer iki grup işgücüne dâhil değildir. Ancak bu göstergeler, özellikle son iki grup, işgücüne dâhil edilebilirlerse mevcut işgücünün ne kadar büyüyebileceğini göstermeleri açısından önem arz ederler ve işgücü piyasasının daha doğru bir fotoğrafının çekilmesine yardımcı olurlar (EUROSTAT, 2013: 1-7).

İşsizlik oranlarının hesaplanmasında ev kadınlarının ve güçenmiş işçilerin işgücüne dâhil edilmemesine, kısmi süreli çalışanların işsizlik oranlarını düşük göstermesine ve kayıt dışı çalışanların işsizlik oranlarının gerçek durumunu yansıtmamasına ilişkin tartışmalar yıllardır sürmektedir (Biçerli, 2013: 424). Dolayısıyla EUROSTAT'ın da kabul ettiği gibi, eksik istihdamdakileri ve güçenmiş işçileri de ayrıca değerlendirmek gerçeğe daha yakın bir fikir edinebilmemize yardımcı olacaktır. Çünkü işgücü piyasasında kişilerin aktif olarak iş arama davranışından kaçınmasının ekonomik ve kültürel pek çok sebebi olabilir. Örneğin; iş bulma ümidini kaybeden kişiler işsizlik ödemelerini belli bir süre alabiliyor olsalar dahi tercih edebilmekte, ayrımcılığa uğrayacaklarını düşünen gruplar iş arama

faaliyetlerini durdurabilmekte ya da erteleyebilmekte, gençler eğitim sürelerini uzatarak işgücü piyasasına girişlerini geciktirmeye çalışabilmektedirler. Bu etkenlerin tümü, ailelerin parçalanması, suç oranlarında artış yaşanması, şiddet olaylarının artması, sağlık sorunlarının çoğalması ve yaşam memnuniyetinin düşmesi gibi farklı sosyal sonuçlar ortaya çıkararak sosyal dışlanmaya sebep olabilmektedir. Bu sonuçlar, teorik olarak işsizliğin gönüllü olduğu düşüncesinin çelişkili bir temeli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.1.2.2. İşsizlik Türleri

İşsizlik ile ilgili sınıflandırma yapılırken genellikle öncelikle açık ve gizli işsizlik şeklinde bir ayırım yapılmakta, daha sonra açık işsizlik kendi içinde çeşitlendirilmektedir. Bunun dışında işsizliği süresine ve niteliğine göre ayrımlara tabi tutmak da mümkündür. Aşağıda işsizlik türlerinden kısaca bahsedilecektir.

2.1.2.2.1. Açık İşsizlik

Çalışma gücü ve arzusunda olduğu halde iş arayan ancak bulamayanların toplamına açık işsizlik denir (Zaim, 1997: 170). Bu tanım genel bir tanımdır ve işsizliğin çerçevesini belirlemektedir. Yani açık işsizlik oldukça geniş bir kavramdır ve açık işsiz olarak adlandırılan kişiler gözle görülür bir biçimde "boş" ve "atıl" kalmaktadırlar (Ülgener, 1991: 114). Ancak işsizliğe neden olan farklı olguları incelediğimizde ayrıntıda farklı açık işsizlik türlerinin ortaya çıktığı görülür (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 381). Bu yüzden açık işsizlik tanımının altında farklı işsizlik tanımları yer almaktadır.

Friksiyonel (Arızı, Geçici, Eğreti) İşsizlik

İşgücü piyasası sürekli giriş ve çıkışların yaşandığı dinamik bir piyasadır. İşgücünün yer ve meslek değiştirmesi nedeniyle geçici bir süreyle işsiz kalması haline friksiyonel işsizlik denir (Serter, 1993: 10). Aksi bir düzenleme mevcut olmadığı sürece bir ülkedeki işgücü birimleri istedikleri işte çalışabilir, diledikleri zaman iş veya meslek değiştirebilirler. Bu sebeple en iyi koşullar altında bile toplumda her zaman friksiyonel işsizliğe maruz kalınması mümkündür. Geçici ve kısmi bir işsizlik türüdür (Ülgener, 1993: 115). Bunun

yanında genellikle ilk işlerini aramakta olanlar veya iş değiştirenlerin iş arama süreçleri ile açıklanan, önlenemez bir işsizlik türü olduğu söylenebilir (Ceylan-Ataman, 2014: 190). Kısaca işgücünün, işlerin nitelikleri ve ücretleri konusunda bilgi sahibi olmaya çalışırken, iş arama süresince maruz kaldığı işsizlik durumu olarak nitelendirilebilir. İş arayanların ve firmaların birbirlerini ve derhâl bulmaları durumunda bir işsizlikten söz edilmesi mümkün değildir. Friksiyonel işsizliği ortaya çıkaran ise, hem iş arayanların hem de firmaların birbirlerinin yerlerini tespit etmek ve aralarındaki iş eşleşmesinin faydasına ilişkin bilgiyi derlemek konusunda zamana ihtiyaç duymalarıdır (Borjas, 2010: 504).

Talebin kompozisyonundaki değişim ve işgücü piyasasındaki bilgi asimetrisi yüzünden doğan bir işsizlik çeşidi olan friksiyonel işsizliğin yükselmesi, işgücünün niteliğinin artırılması ve beşeri sermaye açısından özel bir önem arz eder. Sık sık iş değiştiren yani işgücü devrini yükselten çalışanlar, işe alım maliyetleri ve işyerinde eğitim maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle firmalar açısından bir belirsizlik ortamı yaratmaktadır (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 382). Bunun yanında eğer işgücü mobilitesi sonucunda işçi, işgücü piyasası hakkında detaylı bir araştırma yapabiliyor ve sahip olduğu koşullardan daha iyi çalışma koşullarına haiz işlere geçebiliyorsa, geçici işsizliğin ekonomi için yararlı bir işsizlik türü olduğundan bahsedilebilir. Daha da ötesinde, işçilerin ve firmaların arama faaliyetlerinin, kaynakların dağılımını geliştirici etkisi olması sebebiyle friksiyonel işsizliğin “üretken” olduğu söylenebilir (Borjas, 2010: 504). Ancak tam tersi söz konusuysa, işgücü mobilitesi, işgücünü bir bölgede diğerine etkin olarak dağıtamıyordur ve bu durumda geçici işsizliğin yararından bahsetmemiz mümkün olmaz (Biçerli, 2013: 438). Ayırt edici özelliği iş arama süresi olan friksiyonel işsizliğin bir yılı geçmesi durumunda, işsizliğin uzun dönemli ve yapısal bir sorun haline geldiği söylenebilir (Ceylan- Ataman, 2014: 190).

İş arama modeline göre rastlantısal olarak işlere başvuruların kendilerine sunulan işleri kabul ederken rezervasyon ücretlerini dikkate aldıkları bilinmektedir. İş arama maliyetlerinin düşmesi durumunda iş arama süreleri uzamaktadır. Burada göçmenler açısından iş arama maliyetlerini düşüren bir unsur olarak, göç ettikleri yerlerdeki sosyal ağlarının hem işsizlik sigortası görevi gördüğünü hem de bilgi asimetrisini bertaraf edici bir rolü olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda, göçmenlerin sosyal ağları işsizlik sigortası görevi görerek iş arama süresinin uzamasıyla iş ve işçi eşleştirmelerinin daha

verimli olmasını sağlayabilir ya da tam tersi bir etkiyle iş arama sürelerini kısaltmak suretiyle göçmenlerin daha düşük rezervasyon ücretlerine razı olmalarına yol açabilir.

Mevsimlik İşsizlik

İstihdam şartlarında mevsimdeki değişimler sebebiyle ortaya çıkan daralmalar sonucu oluşan işsizlik türüne mevsimlik ya da sezonluk işsizlik denir. Emek talebindeki dalgalanmanın doğal bir sonucudur. Ancak bu dalgalanma önceden beklenen bir dalgalanma olmasının yanı sıra yıl içinde sistematik bir seyir izlemektedir (Biçerli, 2013: 453). Eskiden daha çok tarım ülkelerinde görüldüğü söylene de, artık sanayi ve hizmetler sektöründe de görülmektedir. Gelişen tarım ekonomilerinin yanı sıra gelişmiş ülkelerde de bu olguya rastlanmakta, hatta bu tür işsizliğin en yaygın biçiminin talepteki dengesizliklere bağlı olarak belirli sektörlerde ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıktığı görülmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 386). Mevsimlik işsizliğin gönüllü olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Sektördeki daralmaya bağlı olarak işsiz kalan bir bireyin, işsiz kaldığı süre boyunca başka bir sektörde çalışması ilkesel olarak mümkündür. Bunun yanında mevsimlik bir işte çalışan bir bireyin, senenin kalan kısmını dinlenerek geçirmek için makul nedenleri de olabilir. Mevsim dışında destekleyecek bir finansal getirinin olması ya da olmaması durumunda dahi uzun süreli dinlenme imkânı veren işler bireyler için cazip olabilmektedir (Biçerli, 2013: 454).

Yapısal İşsizlik

İşsizlik türleri arasında en önemli görülen işsizlik türü yapısal işsizliktir. Çünkü hem sürekli hem de yaygın bir işsizlik biçimidir (Ülgener, 1993: 117). Bir ekonomik düzenin yapısındaki değişimlerden kaynaklanan işsizlik türü olduğu ifade edilen yapısal işsizlik (Zaim, 1997: 188), bazen teknolojik işsizlik ile benzer kabul edilebilmektedir. Çünkü dışa açık bir ekonomide teknolojik gelişmenin işsizliği daha da artıracığı söylenebilir. Yine de bu tür işsizliğin yalnızca teknolojik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmemelidir. Bu işsizlik türü kaynakların tükenmesi, uluslararası rekabetin şiddeti ve talep yapısındaki ani değişiklikler gibi dış etkenlere bağlı olarak da ortaya çıkabilmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 385). İşgücü piyasasında yapısal işsizliği ortaya çıkaran temel etken

uzmanlaşma, beceri ve nitelik gerektiren belirli işler için birden fazla alt işgücü piyasasının bulunmasıdır. Yani açık işler ile iş arayanlar aynı anda var olsa da, bir araya gelememektedirler. Bunun açık işler ile iş arayanların beceri gerekleri bakımından farklı olmaları (işgücü ve açık işler arasındaki nitelik uyumsuzluğu), iş arayanlarla açık işlerin farklı yerlerde olmaları, teknolojik gelişme nedeniyle bazı mesleklerin ortadan kalkması gibi çeşitli sebepleri bulunmaktadır (Biçerli, 2013: 439-443). Geçici işsizlikten farklı olarak, belirli gruplar arasında yoğunlaşan yapısal işsizlik ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü nitelikli işgücü için işgücü piyasaları küresel yapıdadır. Bu nedenle eğitilmiş işgücünün işsizliğinin fazla uzun sürmeyeceği düşünülür. Yapısal işsizlik, işgücünün ileri teknolojiyi kullanacak vasıflara sahip olmaması nedeniyle yaşanan bir işsizlik türüdür (Ceylan-Ataman, 2014: 194).

Konjonktürel (Devri) İşsizlik

Konjonktürel işsizlik işgücü piyasasında yeterli sayıda açık iş bulunmaması sebebiyle ortaya çıkan işsizlik türüdür (Biçerli, 2013: 444). Geçici ancak yaygın bir işsizlik türüdür (Ülgener, 1993: 115). Talep yetersizliği işsizliği olarak da bilinmektedir. Bu işsizlik türü kapitalist üretim biçiminin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Zaim, 1997: 190). Ekonomide yaşanan daralma ve genişleme şeklindeki konjonktürel dalgalanmalar ile yakından ilişkilidir. Talep daralması sebebiyle işverenler işçilerin bir kısmını işten çıkaracaklardır. Talebin azalması sonucu üretimin de azalması ve işgücü piyasalarında ücretlerin azalma yönünde rijit oluşu konjonktürel işsizliğe yol açacaktır. Ekonominin sadece belirli kesimlerinde değil, aynı anda farklı sektörlerde görülebilmesi mümkündür. Konjonktürel işsizliğin arzi işsizliğe göre daha uzun süreli, ancak yapısal işsizlikten daha kısa süreli olduğu söylenebilmektedir (Biçerli, 2013: 452). En çok imalat sanayisini ve işgücü kategorileri bakımından da genç işçileri etkilemektedir (Zaim, 1997: 190).

Teknolojik İşsizlik

Teknolojik gelişmenin ikâme oranını işgücü aleyhine çevirmesi ile ortaya çıkan işsizlik türüdür. Yani üretimde işgücü sarfı yerine makinelerin ikame edilmesi ile belirli kişilerin işsiz kalması durumudur. Bunun sebebi verimliliğin artmasıdır. Ancak bu verimlilik artışı

mümkün hale getiren her teknolojik gelişmenin mutlaka işsizliğe yol açacağı öne sürülemez. Eğer işgücünden tasarruf sağlayan teknolojik yenilikler sonucunda, o ülkedeki tüketim ve yatırım mallarına olan talep, işgücü başına fiziki hâsılanın artışıyla aynı ölçüde artıyorsa teknolojik işsizlik konusunda kaygı duyulmasına gerek kalmamaktadır (Ülgener, 1993: 116). Uzun vadede teknolojik gelişme ile yeni iş sahalarının ortaya çıkmasıyla, kısa vadede oluşan teknolojik işsizlik ortadan kaldırılabilir. Ancak kısa vadede ve teknolojik işsizliğin yaygın olduğu dönemde bu işçilerin yeni iş bulmaları zor olacaktır (Zaim, 1997: 182). Bunun yanında bilgi toplumunda ortaya çıkan yeni iş sahaları, sahip oldukları yüksek teknolojik donanımın bir sonucu olarak vasıflı işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda teknolojik işsizlik sorunu yerini yapısal işsizlik sorununa bırakmaktadır.

Teknolojik işsizlik konusunda kısa ve uzun vadede ortaya çıkan sonuçların farklı olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Buradan hareketle teknolojik gelişmenin istihdam üzerindeki etkileri konusunda iyimser ve kötümser olmak üzere iki tür yaklaşım bulunduğunu söylemek gerekmektedir. “Teknolojik yenilik” derken kastedilen, eski ürünlerin yeni bir yolla üretilmesi ya da mutlaka orijinal bir yolla yeni ürünlerin üretilmesidir. Yeni yol ya da yöntemlerle yapılan üretimin eskilerinden daha iyi olması sebebiyle verimlilik artışına yol açtığı ve böylece de ekonomik büyümeye katkı sağladığı varsayılmaktadır (Kuznets, 1989: 8). “Teknolojik gelişme” ise daha az üretim faktörü kullanılarak aynı miktarda mal ve hizmetin üretilmesidir. Bu durumda üretilen mal ve hizmetlerin maliyeti düşecektir.

Uzun dönemde toplum açısından pozitif etkisi olduğu düşünülen teknolojik gelişmenin (Mehmet ve Kılıç, 2009: 111; Biçerli, 2013: 463; İnan, 2012: 196, Kuznets, 1989: 10) toplumun faydasını artırdığı kabulünün yanında önem arz eden soru, toplumda yaşayan bireylerin bu fayda artışından eşit oranda yararlanıp yararlanamayacaklarıdır. Zaman içinde yeni istihdam olanaklarının yaratılması, çoğu zaman işgücünün sektör değiştirmesini gerekli kılmaktadır. Bu durumda açıkta kalan işgücü ile yeni sektörün gerekleri arasında bir beceri uyumsuzluğu ortaya çıkmakta ve bu da yapısal işsizlik sorununu doğurmaktadır. Burada yapılması gereken, işsiz kalan bireyleri tekrar eğiterek yeni sektörlere ya da işlere adaptasyonlarını sağlamaktır. Ancak bu süreç oldukça zordur. Örneğin genç işçiler adaptasyon konusunda yaşlı işçilere göre oldukça avantajlıdır, ya da iş

veya sektör değiştiren bireylerin ücretlerinin önceki ücretlerine göre daha düşük olması ve refah kaybı yaşamaları söz konusu olabilmektedir (Biçerli, 2013: 463).

2.1.2.2.2. Gizli İşsizlik

Açık işsizlikten farklı olarak gizli işsizlik sadece istatistikî bir kavram değil, analitik bir kavramdır. Tipik özellikleri gelirin düşük olması, becerilerin tam olarak kullanılamaması ve verimliliğin düşük olmasıdır. Gizli işsizlikten bahsedebilmemiz için bir üretim alanında işgücünün belirli bir kısmının üretimden alınması halinde üretimde önemli bir azalma olmaması gerekmektedir. Öyleyse üretimden çektiğimiz işçilerin marjinal verimliliğinin sıfır ya da sıfıra yakın olduğu söylenebilir. Gizli işsizlik daha çok kamu kesiminde ve tarım sektöründe görülen bir işsizliktir (Biçerli, 2013: 429). Fiilen istihdam edilen bireylerin bir özelliği olarak karşımıza çıkan gizli işsizliğin, işgücü piyasası bazında makro olarak ölçülmesi mümkün değildir. Ancak mikro düzeyli olarak, işletmeler bazında ölçülebilir. İşgücü değil, istihdam seviyesi ile ilgili bir durumu yansıtan gizli işsizlik, istihdam edilen kişilerin belli oranda noksan çalıştırılmasıdır. Teknolojik bir değişme olmaksızın, üretim kapasitesine göre fazla sayıda işgücünün istihdam edildiği bir durumu ifade etmektedir (Zaim, 1997: 177) Dolayısıyla emek arzını azaltıcı ve üretken istihdam seviyesini belirleyici bir etkisi vardır (Zaim, 1997: 141).

Gizli işsizlik, işsizliğin bir türü olmasına rağmen "özel" bir işsizlik durumunu açıklamaktadır. Çünkü nitelik olarak diğer işsizlik türlerinden farklıdır. Çoğu zaman eksik istihdam ile karıştırlmaktadır. Gizli işsizlik çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak görülerek, bu konuda işgücü verimliliğinin düşüklüğüne dayanan açıklamalar yapılmıştır. Ancak gelişmiş ülkeleri de ilgilendiren bir konudur. Çünkü örneğin konjonktürel işsizlik gibi talep yetersizliğinden kaynaklanan bir olgu değil, yapısal faktörlerin önem kazandığı saklı bir işsizlik durumudur. Çözümü etkinliğe ve bürokratik mekanizmaların kaldırılmasına bağlıdır. Çoğu zaman bu şekilde çalışanlar gizli işsiz olduklarının farkında bile değildirlir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 388).

2.2. Göç ve İşsizlik ile İlgili Teorik Çerçeve

Bu kısımda göç teorilerinin göç sürecine ve işgücü hareketliliğine yaklaşımlarına ilişkin teorik çerçeveye yer verilmiştir. Ardından göç kararının verilmesi incelenmiştir.

2.2.1. Göç Teorileri Çerçevesinde Göç Sürecine İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Bir ülkedeki iç göç olgusunun seyrine ilişkin değerlendirmeler yapabilmek için göçün biçimsel olarak nasıl ortaya çıktığının, başka bir deyişle göç teorilerinin bireylerin göç kararlarına ilişkin yaklaşımlarının neler olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Göç hakkında doğru betimlemeler yapabilmek ve göç davranışlarının neden ve sonuçlarını çözümlenmeye ilişkin açıklamalarda bulunabilmek açısından göç teorileri birer köprü rolü görmektedir.

Ekonomi disiplininde göçe ilişkin teorilerin ortaya çıkmasında hâkim bakış açısı, göç olgusunu genellikle, muhtemel yer değişiklikleri üzerine düşünen bireylerin verdikleri kararlar açısından değerlendirmektedir (Gordon, 1992). Bu bağlamda oluşturulan göç teorilerinin ortaya koydukları temel fikirlerin de çoğunlukla bireylerin göç kararlarını etkileyen fırsat ve sınırlılıklara dayanarak oluşturulduğu söylenebilir. Ancak göç olgusunun temelinde pek çok farklı ekonomik, sosyal, kültürel, ailevi ve siyasi sebep bulunabileceğinden günümüzde genel geçerliliğe sahip bir göç teorisinin mevcut olduğunu söylemek, bu konuda genel, evrensel bir kavrayışa sahip olmak mümkün değildir (Gezgin, 1991; Tekeli ve Erder, 1978: 22). Castles (2010), disiplinel ve paradigmatik içe kapanmaların göç konusunda etkin ve ortak çalışmalar yapılmasının düşmanı olduğunu ileri sürmektedir. Göç kanunları, fizik kanunları gibi katı, kesin değildir (Sinha ve Atallah, 1987: 23). Bunun yanında farklı disiplinlerin göç olgusuna ilişkin kavramsallaştırmalarının teorik altyapısı da birbirinden farklıdır. Göç teorilerinin çoğunlukla;

- göç edilen yerin uzaklığı,
- göç edilen yerde kalınan süre,
- göç edilen yerin ekonomik koşulları,
- göç edilen yerin idari durumu,
- göç edilen yerdeki akrabalık ilişkileri ve sosyal ağlar
- göç edenlerin kişisel özellikleri,
- göç edenlerin etnik kimlikleri,
- göç edenlerin cinsiyetleri,

- yaşanan yerin ekonomik ve sosyokültürel nitelikleri vb.

gibi unsurlardan yola çıkarak hipotezler oluşturdukları, makro, orta ya da mikro bir yaklaşım benimsedikleri görülmektedir.

Çizelge 2.4, çeşitli disiplinlerin göç olgusuna yaklaşımlarındaki araştırma sorularının ve teorik dayanaklarının farklılıklarını göstermektedir. Brettell ve Hollifield (2000) tarafından temel araştırma soruları ve metodolojilerin yanında çeşitli disiplinlerde hâkim olan teoriler ve hipotezlerin de özetlendiği bu şematik matris, her teori ve araştırma sorusunu kapsamamakla birlikte disiplinler arası bir diyalog kurmak açısından göç olgusuna ilişkin genel bir çerçeve sunmaktadır.

Çizelge 2.5. Çeşitli disiplinlere göre göç teorileri

Disiplin	Araştırma Sorusu	Analiz Düzeyleri/Birimleri	Hakim Teoriler	Hipotez Örneği
Antropoloji	Göç kültürel değişimi ve etnik kimliği nasıl etkilemektedir?	Daha Mikro/ Bireyler, Hanehalkları, Gruplar	Bağıntısız veya Yapısalcı ve Uluslar ötesi	Sosyal ilişki ağları kültürel farklılıkların sürdürülmesine yardımcı olmaktadır.
Demografi	Göç nüfus değişimini nasıl etkilemektedir?	Daha Makro/ Ülke Nüfusları	Rasyonalist (Ekonomiden çokça alıntı yapar)	Göç doğum oranlarını yükseltmektedir.
Ekonomi	Göç etme eğilimi ve göçün etkileri neyle açıklanmaktadır?	Daha Mikro/ Bireyler	Rasyonalist: Fayda-Maliyet ve İtme -Çekme	Ekonomiyle bütünleşme göç edenlerin beşeri sermayesine bağlıdır.
Tarih	Göçmenlerin deneyimini nasıl anlıyoruz?	Daha Mikro/ Bireyler ve Gruplar	Teoriden kaçınır ve deneyimlemeye dayanır.	Uygulanamaz
Hukuk	Yasalar göçü nasıl etkilemektedir?	Makro ve Mikro/ Siyasi ve Hukuki Sistem	Kurumsalcı ve Rasyonalist (tüm sosyal bilimlerden alıntı yapar)	Yasal haklar göç edenleri teşvik eden yapılar yaratır.
Siyaset Bilimi	Devletler neden göçü kontrol etmede güçlükler yaşamaktadırlar?	Daha Makro/ Siyasi ve Uluslararası Sistemler	Kurumsalcı ve Rasyonalist	Devletler genellikle göçten kaynaklanan çıkarlarına göre hareket ederler .
Sosyoloji	Göç edenlerin bütünleşmesini sağlayan nedir?	Daha Makro/ Etnik Gruplar ve Sosyal Sınıflar	Yapısalcı ve/veya Fonksiyonalist	Göç edenlerin bütünleşmesi sosyal sermayeye bağlıdır.

Kaynak: Brettell ve Hollifield (2000). *Migration Theory (Talking Across Disciplines)*, In C.B. Brettell and J. Hollifield (Eds.) *Migration Theory (Talking Across Disciplines)*. Routledge, New York, 3'ten araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilerek alınmıştır.

Ekonomi disiplininde göçe ilişkin olarak genellikle öngörüye dayalı, kestirimci modellemelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Antropologlar ya da tarihçilere göre, sosyal ve kültürel bağlamdan koparılan ekonomik faktörler, nüfus hareketlerini bütün yönleriyle öngörmede yeterli değildir. Özellikle antropologlar göç konusunda evrensel bir rasyonalitenin ortaya çıkabileceği kabulünü şiddetle reddetmektedirler. Buna karşılık ekonomi disiplininde göç araştırmaları, ekonomik faktörleri merkeze alma ve "faydasını maksimize etmeye çalışan rasyonel bireyler" varsayımına dayanarak düşünme eğilimindedir. Ekonomi ve ayrıca ekonomik demografi disiplinlerindeki araştırmacıların, göçün parasal ve beşeri sermaye açısından fayda ve maliyetlerini hesaplama eğiliminde oldukları da görülmektedir (Brettell ve Hollifield, 2000: 6).

Nüfus ve göç hareketlerine ilişkin ilk teoriler on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmış, yirminci yüzyıl boyunca da çeşitli teorik bakış açıları gelişmiştir. Ancak bu teorilerin genellikle birbirlerinden ayrı olarak gelişirken, analiz birimi, paradigmatik ve tematik yönelim açısından da önemli farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Göç teorileri arasındaki bu tutarlılık eksikliğinin muhtemel sebebi, yukarıda da belirtildiği gibi göç olgusunun sosyal bilimlerden sadece herhangi birinin özel alanına girmiyor olmasıdır. Bu durumun da göç olgusunun mahiyeti, nedenleri ve sonuçları konusunda geniş çaplı bir ihtilafa yol açtığı söylenmelidir (de Haas, 2008: 120).

Günümüzde çok yönlü bir özellik arz eden göç araştırmaları, birden fazla analiz seviyesi sunmaktadır. Bu alanda genellikle dört farklı soru üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunlar; göç kökenleri, göç akımlarının yönü ve sürekliliği; göçmen emeğinin kullanımı ve göçmenlerin sosyokültürel adaptasyonudur (Portes, 1999: 183). Bu alanların her biri bireysel ilgiye göre farklı düzeylerde, farklı araçlarla incelenebilmektedir. Ancak göç teorisinin nihai hedefi, göçün bu dört farklı yönünü de açıklayabilen bir teori oluşturmaktır (Arango, 2000: 286; Massey, 1999: 195).

Pek çok disiplinde göç araştırmalarının teorik ilerlemeden yoksun olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılmakta; ampirik çalışmaların miktarı fazla olsa da, bunların genellikle göç teorisine ilişkilendirilmediği ya da mevcut teorik önermeleri sınamak, sorgulamak ve iyileştirmek yerine onaylamak için kullanıldığı belirtilmektedir (Kurekova, 2011: 3). Göçü

belirleyen etkenlerle ilgili araştırma alanında, hâlihazırda çeşitli kavramları, varsayımları, çerçeveleri ve analiz düzeylerini kullanan çeşitli teorik modeller ve bakış açıları bulunmaktadır (Arango, 2000: 290). Bu teorik modellerin çoğunluğu belirli ampirik gözlemlere göre geliştirildiğinden genellikle izole bir biçimde ortaya çıkmakta ve disiplinsel sınırlarla birbirlerinden ayrılmaktadır (Arango, 2000: 290; Castles, 2008: 126). Modern göç literatürü ise, farklı hipotezleri sunmasına rağmen bu teorik yaklaşımların birbirini dışlamaktan ziyade tamamlayıcı olacak şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Massey ve diğerleri, 1993; Todaro ve Smith, 2012; Faist, 2000; Portes, 1999).

Göç çalışmaları içinde, iç ve dış göç arasında bir ilişki kurulması konusunun ihmal edildiği söylenebilmektedir (King ve Skeldon, 2010: 1625). Ancak tüm göç tipleri için, dünyanın her yerinde, gelişmiş ya da az gelişmiş her bölgesinde, tüm zamanlar için kapsayıcı olacak tek bir göç teorisinin oluşturulabileceğini söylemek de yanıltıcı olacaktır. Çünkü böyle bir durum "kavramsal indirgemecilik" ya da "teorik yayılcılık" riskine yol açabilir (Pryor, 1981: 128).

Nüfus ve göç hareketleriyle ilgili teori ve analizlere önemli katkıda bulunan ilk bilim insanları sırasıyla *Thomas R. Malthus*, *William Farr* ve *Ernst G. Ravenstein*'dir (Sinha ve Ataullah, 1987: 25). Ancak *William Farr*'ın göç konusunda "kesin bir kanun olamayacağı" düşüncesini yanlışlamak için çalışmalarına başlayan (Yalçın, 2004: 22) ve kendi ifadesiyle göç akımlarıyla ilgili kanunlar (laws) oluşturan ilk isim E. G. *Ravenstein* olmuştur.

2.2.1.1. E.G. Ravenstein'in Göç Kanunlarına Göre Göç Süreci

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi devriminin artan etkileriyle bireylerin ve toplulukların yaşam koşulları ve çalışma kalıpları değişmiş, fabrikaların ortaya çıkışı ve ulaşım imkânlarının artmasıyla milyonlarca insan iş bulma amacıyla kentlere akın etmeye başlamıştır. Sadece on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında İngiltere ve Galller kırsalından, 3 milyonu kentlere olmak üzere 4 milyon kişi göç etmiştir (Long: 2005). *Ravenstein*'in göç kanunları da hareketliliğin oldukça yüksek olduğu bu dönemde ortaya çıkmıştır.

İngiltere'deki göç hareketlerinin etki ve sonuçlarını inceleyen E. G. Ravenstein'in ilk göç analizi 1876 yılında Coğrafi Dergi'de (*Geographical Magazine*) yayımlanmış olsa da, daha çok bilinen çalışmaları 1885 ve 1889 yılında yayımlanan makaleleridir. Ravenstein 1876 tarihli ilk analizinde yaş ve göç hakkında faydalı genellemelerde bulunmuş ancak daha iyi bilinen sonraki iki çalışmasında bu analizine atıfta bulunmamıştır. Ravenstein'in çalışmaları 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımlarında kullanılan doğum yeri çizelgelerinin içerdiği verilere dayanmaktadır. 1885 ve 1889 tarihli iki makalesinde İngiltere'deki iç göç sürecinin temel mekanizmalarını açıklama ve tahmin etmeye yönelik kanunlar - Ravenstein, kanun demekle birlikte çalışmalarında ilke ve kural ifadelerini de kullanmıştır - ortaya koymaya çalışmıştır (Grigg, 1977: 41). Göç kanunlarını yinelediği 1889 tarihli makalesinin temel farkı uluslararası göçe ilişkin bilgiler de içermesidir. Uluslararası göç konusunda ekonomik etkenler ve artan sanayileşmeye dayanan bir yaklaşım sergilemiştir (Jackson; *Migration*, Longman, New York: 1986'dan aktaran Çağlayan, 2006).

Göç hareketlerini ekonomik, sosyal ve siyasi koşullar içinde değerlendiren Ravenstein, analitik ve ampirik bir göç modeli kurgulamıştır. Göç yönünün ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi fırsatlar sunan alanlara doğru olacağını ve bu süreçte hareketi etkileyen temel unsurun ise uzaklık olduğunu belirtmiştir. Ravenstein ekonomik nedenlerin yanında çevresel faktörlere, eğitim imkânlarına ve göç edenlerin varış noktasındaki yaşam maliyetlerine de önem atfetmiştir (Topbaş, 2007: 12). Fakat göç etmenin temel unsurunun ekonomik olarak daha iyi koşullara ulaşma isteği olduğunu, bunun dışındaki unsurların ikinci derecede önem taşıdığını vurgulamıştır.

Ravenstein'in *Göç Yasaları (The Laws of Migration)* isimli makalesinde kurguladığı göç teorisinde ortaya koyduğu yedi kanun aşağıda kısaca özetlenmektedir (Ravenstein, 1885) :

1. Göç edenlerin çoğu yalnızca kısa mesafelerdeki yerlere göç ederler. Ortaya çıkan göç akımlarının yönü, göçmenleri içine çeken büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğrudur.
2. Yerleşim birimleri arasında sınırlı ancak ülke çapında genel olan bu hareketin doğal sonucu, içine çekme süreci doğrultusunda kentlere yakın bölgelerden kentlere doğru

olan göçün artmasıyla, boşalan kırsal bölgelerin daha uzak mesafelerden gelenlerce doldurulması ve bunun da ülke çapında bir yayılma sürecine sebep olmasıdır.

3. Bu yayılma süreci, göçleri içine çeken sürecin tersine olsa da onunla benzerlik gösterir.
4. Her göç akımı kendisini denkleştirici bir karşı akım yaratır.
5. Uzun mesafelere giden göçmenler genellikle büyük ticaret ya da endüstri merkezlerinden birini tercih ederler.
6. Ülkenin kırsal alanlarında yaşayanların göç etme eğilimi kentsel alanlarında yaşayanlardan daha yüksektir.
7. Kadınların göç etme eğilimi kısa mesafelerde erkeklerden daha yüksektir. Erkekler uzun mesafede göç etmeye daha yatkındırlar.

Ravenstein 1889 yılında tekrar yayımladığı makalesinde bu kanunlara ek olarak; nüfus artışı, zorlayıcı kanunlar, ağır vergi yükleri, kötü iklim koşulları ve sosyal hoşnutsuzlukların da göç akımları meydana getirebileceğinden bahsetmiş, ancak bu akımların ekonomik güdüyle yapılan göç dalgalarıyla karşılaştırılmayacağını belirtmiştir (Ravenstein, 1889). 1889 yılında yaptığı eklemeler içinde; kadın göçmenlerin göç eğiliminin kısa mesafelerde erkeklere göre daha yüksek olması, erkek göçmenlerin dış göçe daha yatkın olması, göçün aşamalar halinde gerçekleşmesi, göçmenlerin çoğunun yetişkin olması, aile göçlerinin nadir olarak ortaya çıkması, kentlerin büyümesinde yerel nüfustan çok göçlerin etkili olması, göç hacminin endüstri, ticaret ve ulaşımdaki artışla birlikte sürekli olarak artması da yer almaktadır (Zolnik, 2004: 7'den aktaran Topbaş, 2007: 12-13).

Ravenstein'in kanun olarak kabul ettiği önermeler dönemin İngiltere'si için öngörülmüştür. Göç hareketlerinin yönü konusundaki belirlemeleri döneme uygun ve tutarlıdır. Ravenstein'in çalışmaları, göç konusunda ilk kapsamlı teorik çalışma olarak kabul edilmiş ve kendisinden sonraki göç teorilerine öncülük etmiş ya da bu teorilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çalışmasında doğru ve kendisinden sonraki yüzyıl içinde de geçerli olan önermeler ortaya koymuş olmasıyla birlikte (Grigg, 1977: 42), yalnızca üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere ve bu süreçte kentlerin artan önemine dayanarak kurgulamış olduğu model, günümüzde oldukça karmaşık bir yapı arz eden göç olgusunun anlaşılması açısından tek başına yeterli değildir. Yine de kapsamlı

genellemeleri, göçlerin aşamalı olarak gerçekleşmesi dışında, kendisinden sonraki pek çok çalışmada doğrulanmıştır. Örneğin; Essex'in kırsal alanları üzerinde çalışan Hill, bu alanlardan yapılan göçlerin çoğunun kısa mesafedeki komşu idari bölgelere doğru olduğunu bulmuş, ayrıca Glamorganshire kömür havzası üzerinde çalışan Brinley Thomas (1930, 1937) da kısa mesafenin önemini vurgulamıştır (Jansen, 1970: 10). Kentler ve banliyöler arasındaki hareketler üzerinde çalışan Taeuber ve Taeuber (1964), Ravenstein'in her göç akımına kendisine ters yönde belirgin bir akımın eşlik ettiğine ilişkin yasına katkıda bulunmuşlardır. Bu yasa daha sonra İngiltere Çalışma Bakanlığı'nın bölge verileriyle de desteklenmiştir. Öyle ki; 1954-1963 yılları arasında güneybatı bölgesinden diğer bölgelere gitmek üzere göç edenlerin sayısı 431 000 iken, güneybatıya gelenlerin sayısı, %0.85' lik net artışla 438 000 kişidir (Jansen, 1970: 10).

2.2.1.2. S. A. Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Teorisine Göre Göç Süreci

Erken dönem göç çalışmalarının birçoğunda göç edenlerin genellikle kısa mesafeyi tercih ettikleri üzerinde bir anlaşma olsa da, daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar nüfus hareketliliğini yalnızca mesafe açısından değil, fırsatlar açısından da değerlendirmiştir. S.A. Stouffer, 1940 yılında Amerikan Sosyoloji Dergisi (*American Sociological Review*) için yazdığı *Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)* isimli makalesinde göç olgusunu matematiksel olarak açıklamaya çalışan yeni bir teorik yaklaşım ortaya koymuştur. Makalesinde o güne kadar göç konusuyla ilgilenen bilim insanlarının çoğunun (E. G. Ravenstein; *The Laws of Migration*, Dorothy S. Thomas; *Research Memorandum on Migration Differentials*, H. Makower, J. Marschak ve H. W. Robinson; *Studies in Mobility of Labor: A Tentative Statistical Measure* ve *Studies in Mobility of Labor: Analysis for Great Britain, Part I*) göç hareketleri ve mesafe arasında yakın bir ilişki olduğu üzerinde durduğundan bahseden Stouffer, mesafe kavramının, hakkında daha açık/kesin çalışmaları gerektirecek önemde olduğunu belirtmiştir (Stouffer, 1940: 845). Ortaya koyduğu teoriyi sınamak için 1935-1940 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ohio eyaletinin Cleveland Metropolitan Bölgesi sayım verilerini kullanarak evlerini taşıyan bireyler üzerinde bir inceleme yapmıştır.

Stouffer daha önceki çalışmalarda itme ve çekme kavramlarının sıkça kullanıldığını, ancak kentlerin itme ve çekme potansiyelinin değerlendirilmesinde mesafe bileşeninin kavramsal ve ampirik olarak göz ardı edilmesinin verimli olmayan analizler ortaya çıkardığını belirtmiştir. Kentlerin çekim merkezi olma etkisini dikkate almakla birlikte, göç kararını veren bireyler açısından önemli olan faktörün göç mesafesi olduğunu söylemiştir. Bununun sebebini şu örnekle açıklamıştır (Stouffer, 1940: 846).

"Eğer *Chicago*'nun insanlar için, Iowa'nın New York'tan olduğundan daha çekici olduğunu ve *New York*'un da Massachusetts'in *Chicago*'dan olduğundan daha çekici olduğunu söylersek, bu iki şehrin çekiciliğine ilişkin bir analizde mesafe faktörünü ele almamız gerektiği açıktır."

Kentlerin çekim etkilerinin göç mesafesiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin kavramsal bir çerçeve sunmayı amaçlayan Stouffer, kesişen fırsatlar kavramını ileri sürmüştür. Buna göre; eğer bir birey *X* bölgesinden *Y* bölgesindeki bir eve taşınıyorsa, *Y* bölgesinde bu bireyin doldurabileceği daha önceden oluşmuş açık bir pozisyonun bulunması gerekir. Bireyin geldiği *Y* bölgesinde doldurmakta olduğu pozisyon ve bu bölgenin herhangi bir yerinde doldurabilecek olduğu halde doldurmadığı benzer pozisyonların tümü "fırsatlar" olarak adlandırılmıştır. Daha önce bulunduğu *X* bölgesindeki evine, hâlihazırda *Y* bölgesinde doldurduğu pozisyondan daha yakın olan benzer pozisyonlar ise "kesişen fırsatlar" olarak tanımlanmıştır (Stouffer, 1940: 854-856).

Stouffer bu çalışmasında fırsatları tanımlarken boş evlerin sayısını dikkate almış (Jansen, 1970: 11), ancak başka hareketlilikler üzerinde çalışılmak isteniyorsa elbette, örneğin; açık işler ya da boş çiftlikler gibi farklı fırsat tanımlamaları yapılması gerektiğini belirtmiştir (Stouffer, 1940: 856). Hipotezi, belirli bir mesafeye göç eden bireylerin sayısının, gittikleri mesafedeki fırsatların miktarı ile doğru, kesişen fırsatların miktarıyla ters orantılı olduğu şeklindedir. Başka bir deyişle belirli bir mesafeye göç edecek bireylerin sayısı, o mesafedeki fırsatların artış yüzdesiyle doğru orantılıdır (Stouffer, 1940: 846). Hipotezine ilişkin olarak ortaya koyduğu denklem, göç ile mesafe arasında değil, göç ile fırsatlar

arasında doğrudan bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Mesafenin işgücü piyasasındaki bilgi akışı açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirten Stouffer'a göre bireyler, daha yakın mesafelerdeki fırsatlar hakkında, uzak mesafelere göre daha detaylı bilgi sahibidirler (Stouffer, 1940: 847-848). Bu önermede doğruluk payı olmakla birlikte, sosyal ağlar (arkadaşlık ya da akrabalık bağları) sebebiyle daha uzak mesafelerin de göçmenleri cezbedebilmesi mümkündür (White ve Woods, 1980: 169).

Bu teoride analiz düzeyi açısından mikro bir yaklaşım benimsendiği, bireysel kararlar ve bireylerin bu kararları alma sebepleri üzerinde durulduğu söylenebilmektedir. Teoriye göre bireylerin göç kararı vermesinde rol oynayan üç önemli faktör;

- göç etmeyi düşündükleri mesafe,
- göç etmeyi düşündükleri yerdeki fırsatlar,
- göç etmeyi düşündükleri yerdeki fırsatların miktarıdır (Çağlayan, 2006).

Stouffer, 1960 yılında yayımladığı yeni çalışmasına "rekabet eden göçmenler" (competing migrants) değişkenini eklemiştir. Böylelikle yeni modelinde, belirli bir zaman aralığında *A* şehrinde *B* şehrine göç edenlerin sayısının; *B* şehrindeki fırsatlarla doğru, *A* ve *B* şehirleri arasında kesişen fırsatlarla ters ve yine *B* şehrinde fırsatlar için birbirleriyle rekabet eden göçmenlerin sayısı ile ters orantılı olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Stouffer'ın öngörüsü, belirli bir mesafeye göç eden bireylerin sayısının bu mesafedeki, yani çekim merkezindeki istihdam fırsatlarıyla doğru orantılı olduğu şeklindedir. Bunun yanında çıkış noktası ile varış noktası arasındaki mesafenin kısa olmasının da göçü olumlu etkilediğini belirtmektedir.

Kesişen fırsatlar teorisine daha sonra da aslı bozulmaksızın çeşitli katkılar yapılmıştır. Galle ve Taeuber (1966), 1955-1960 yılları arasında ABD nüfus sayımı verileri üzerinden Los Angeles, Denver, Chicago, New York metropolitan bölgeleri arasındaki göç akımlarını incelemişlerdir. Bu çalışmada Stouffer'ın kesişen fırsatlar-rekabet eden göçmenler modelini kullanarak yaptıkları incelemede, çalışma sonuçlarının Stouffer'ın 1935-1940 yıllarını kapsayan çalışmasıyla az farkla uyumlu olduğunu bulmuşlardır.

Göç mesafesi ve göçmenlerin sosyoekonomik statüsü arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada Rose (1970), Minnesota'nın Minneapolis bölgesinde sosyoekonomik statüsü yüksek bireylerin daha iyi işler ya da fırsatlara ulaşmak için, nitelikleri ya da istekleri sebebiyle daha az arzu edilen fırsatlara yönelen bireylere nazaran ortalama olarak daha uzun mesafe kat etmesi gerekip gerekmediğini araştırmış, belirli bir mesafede sosyoekonomik düzeyi daha düşük olan bireylerin, yüksek olanlara göre daha fazla kesişen fırsat bulduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı hipotezle yola çıkan Stub da, Minnesota'nın Duluth bölgesinde profesyoneller ya da yöneticilerin sosyoekonomik düzeyi düşük olanlara nazaran daha uzun mesafelerde göç ettikleri sonucunu doğrulamıştır (Jansen, 1970: 12).

Yalçın'ın (2004: 28-30) kesişen fırsatlar teorisine ilişkin iki eleştirisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki söz konusu teorinin kentlerdeki fırsatların miktarının nasıl hesaplanacağı konusunda bir açıklama getirmemesidir. İkincisi ise bu teorik yaklaşımın, Karl Marx'ın yedek işçi ordusu düşüncesiyle öne sürdüğü üzere kapitalist sistemin işgücü piyasasında rekabet edecek işsizlere ihtiyaç duyması durumunu göz ardı etmesidir. Yani göçün bu teoriye göre şekillenmesi durumunda, işçiler arasında bir rekabet olmayacağı için ücretler azami düzeyde olacak ve bu da kapitalist işletmecilerin kârlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Pratikte böyle bir durumun varlığından söz etmek gerçekçi olmayacaktır.

2.2.1.3. E. Lee'nin İtme-Çekme Teorisine Göre Göç Süreci

Daha önceki yıllarda çeşitli bilim insanlarınca da incelenen itme-çekme (push-pull) kavramları E. Lee'nin 1965 tarihli Göç Teorisi (*A Theory of Migration*) isimli çalışmada ilk kez teorik olarak formüle edilmiştir. Çalışmada Ravenstein'dan bu yana iç göç konusunda pek fazla genelleme yapılamadığını belirten Lee, yalnızca Dorothy Thomas'ın ilgili çalışmada (Thomas: 1938) genç yetişkinlerin göç etmeye daha yatkın oluşunun iç göçe ilişkin yapılan genellemelerden biri olabileceğini belirtmiştir (Lee, 1969: 284). Bu önerme günümüzde hâlâ geçerli olmakla birlikte, bugünün dünyasında göç edenlerin yaş kompozisyonuna ilişkin önemli değişimler yaşanmaktadır. ILO tarafından hazırlanan Çalışma Dünyası 2014: İşlerle Gelişmek Raporu'nda (World of Work 2014: Developing with Jobs) dünya çapında göçmenlerin yaş dağılımının değiştiği, 1990-2013 yılları arasında 30

yaş altı göçmenlerin payı %39' dan %32' ye düşerken, 30-59 yaş arasındaki göçmenlerin payının ise %44' ten %52' ye yükseldiği belirtilmektedir (ILO, 2014: 184).

Lee'nin teorisine kadar göç ile yaş, cinsiyet, ırk, mesafe, eğitim ve işgücü arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma ortaya çıkmış ancak bunların pek azı göç nedenlerine ya da göçmenlerin gittikleri yerlerdeki özümseme sürecine odaklanmıştır. Lee çalışmasında, göç hareketlerini itici ve çekici etkenlere dayanarak açıklamış, bireylerin çıkış ve varış noktalarındaki olumlu ve olumsuz unsurların etkisinin önemi üzerinde durmuştur. Ayrıca göç sürecinde karşılaşılan engelleri de karar sürecine dâhil etmiştir (Çağlayan: 2006). Lee'nin teorisi göçmenlerden ziyade, Ravenstein'in yaklaşımı ile tutarlı olacak şekilde göç sürecinin kendisi üzerinde durmaktadır. İlerleyen yıllarda Lee'nin teorisine, ortaya koyduğu formülasyon bozulmaksızın pek çok katkı yapılmıştır.

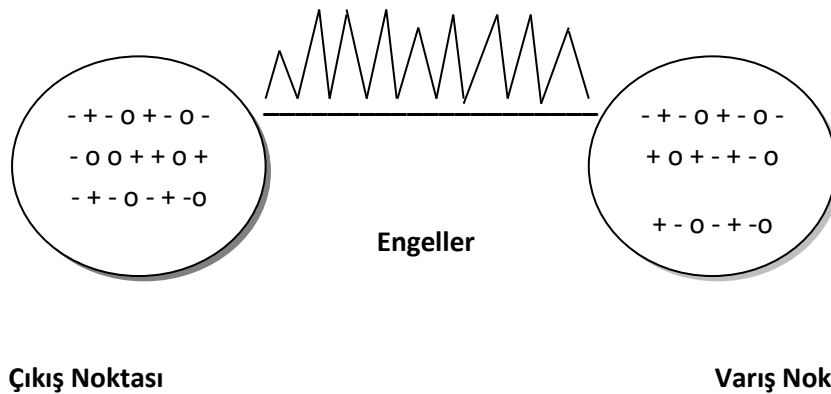
Her göç sürecinin bir çıkış ve bir varış noktası ile karakterize edilebileceğini belirten Lee, göç kararında ve göç sürecinde etkili olan dört başlığı aşağıdaki şekilde özetlemiştir (Lee, 1969: 285):

- Çıkış yerine ilişkin faktörler
- Varış yerine ilişkin faktörler
- Araya giren engeller
- Bireysel faktörler

İtme-çekme teorisinin temel bileşenlerini yukarıdaki şekilde açıklayan Lee'ye göre göçe etki eden faktörler pozitif, negatif ve nötr olmak üzere üç kategoride ele alınmalıdır. Bireylerin çıkış noktalarında kalmalarını sağlayan faktörler pozitif (+), bireyleri göç etmeye yönlendiren faktörler negatif (-) ve bireylerin göç kararı üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmayan faktörler de nötr (o) faktörler olarak ele alınmıştır. Varış noktaları için de benzer faktörlerin geçerli olduğu düşünülmüştür. Bu faktörlerin bazıları farklı bireyleri aynı yönde etkilerken, bazıları da farklı bireyleri farklı yönde etkilemektedir. Böylece iyi bir göç ortamının neredeyse herkes için çekici ya da kötü bir göç ortamının neredeyse herkes için itici olduğu söylenebilir. Ancak örneğin; küçük çocukları olan ebeveynler için iyi bir okul

sistemine sahip bir bölge çekici olarak değerlendirilebilirken, çocuk sahibi olmayan ebeveynler açısından bu durumun herhangi bir önemi yoktur.

Her göçmen ya da potansiyel göçmen için pozitif ve negatif faktörlerin farklı tanımlanacağı açıktır. Hatta aynı tarzda davranacakları düşünülen bireyler çıkış ya da varış noktasındaki genel faktörel bileşenlere göre gruplara ayrılabilir. Ancak herhangi bir bireyi göç etmeye yönelten ya da göç etmekten alıkoyan faktörler setinin tam anlamıyla tanımlanması mümkün değildir. Sadece belirgin bir öneme sahip olduğu düşünülen faktörlerin genel olarak ileri sürülmesi ve bu doğrultuda büyük grupların genel ya da ortalama tepkilerinin ortaya konulması mümkündür (Lee, 1969: 286). Bu bağlamda, teorinin temel yapısı itibarıyla göçe etki eden itme ya da çekme faktörlerinin kişisel ve görel olduğu söylenebilir. Yani göç kararının verilmesinde bireysel anlamda avantajlar ve dezavantajların belirlenmesini sağlayan yaş, etnik kimlik, cinsiyet, kişisel özellikler, eğitim gibi faktörlerin değerlendirilmesi itme-çekme teorisi açısından önem taşımaktadır (Çağlayan, 2006). Lee, göç kararının verilmesini etkileyen faktörlerin durumunu aşağıdaki şekil yardımıyla açıklamaya çalışmıştır.

Şekil 2.1. E. Lee'ye göre göçte çıkış ve varış noktalarındaki faktörler ve araya giren engeller (Lee, 1969: 286)

Lee'nin göçün uzamsal, zamansal ve nedensel faktörlerine ilişkin çeşitli araştırmalarda çerçeve olarak kullanılan hipotezleri aşağıdaki gibidir (Lee, 1969: 288-296):

Göç hacmine ilişkin hipotezler

- Belirli bir bölgedeki göç hacmi, bu bölge içindeki alanların çeşitlilik düzeyine göre farklılık gösterir.
- Göç hacmi, bireylerin çeşitliliğine göre farklılık gösterir.
- Göç hacmi, araya giren engellerin üstesinden gelmenin zorluğuyla bağlantılıdır.
- Göç hacmi, ekonomideki dalgalanmalara göre farklılık gösterir.
- Sert denetimler uygulanmadığı sürece göçün hem hacmi hem de oranı zamanla yükselme eğilimi gösterir.
- Göç hacmi ve oranı, bir ülke ya da bölgedeki ilerleme durumuna göre farklılık gösterir.

Göç sonucunda ortaya çıkan akım ve karşı akıma ilişkin hipotezler

- Göç, çoğunlukla iyi tanımlanmış akımlar içerisinde ortaya çıkma eğilimindedir.
- Her önemli göç akımı bir karşı akım geliştirir.
- Bir göç akımının gelişiminde önemli olan faktörler çıkış noktasındaki negatif faktörler ise akımın etkinliği yüksektir.
- Çıkış ve varış noktaları benzer ise akımın ve karşı akımın etkinliği düşük olma eğilimindedir.
- Araya giren engeller fazlaysa göç akımlarının etkinliği yüksek olacaktır.
- Bir göç akımının etkinliği, refah dönemlerinde yüksek, durgunluk dönemlerinde düşük olacak şekilde ekonomik koşullara göre farklılık gösterir.

Göçmenlerin özelliklerine ilişkin hipotezler

- Göç seçicidir/seçime dayanır.
- Varış noktasındaki pozitif faktörlere öncelikle cevap veren göçmenler pozitif seçim eğilimindedir.
- Çıkış noktasındaki negatif faktörlere öncelikle cevap veren göçmenler negatif seçim eğilimindedir, ancak negatif faktörler tüm nüfus grupları üzerinde baskın olduğunda artık seçilmezler.

- Tüm göçmenler birlikte değerlendirildiğinde seçim çift durumlu olma eğilimindedir.
- Pozitif seçilimin düzeyi araya giren engellerin zorluğuyla artar.
- Yaşam döngüsünün belirli aşamalarında yükselen göç eğilimi göçmenlerin seçiminde önemlidir.
- Göçmenlerin özellikleri varış noktasındaki nüfusun özellikleri ile çıkış noktasındaki nüfusun özellikleri arasında olma eğilimindedir.

İtme-çekme teorisinin işlerliğini sağlayan en önemli nokta çıkış ve varış noktalarındaki pozitif ve negatif faktörlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekliliğidir. Yani; çıkış noktasındaki faktörler ve varış noktasındaki faktörler kendi içlerinde birer bütün olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu teoriye göre herhangi bağlam ve düzlem için geçerli "mutlak" itme ya da çekme faktörleri bulunmamaktadır. Bu faktörlerin belirlenmesi pek çok farklı etkene bağlıdır. Bunların yanında bireylerin göç kararı vermesini etkileyen kişisel olmayan faktörler de vardır. Göç edilecek yerdeki sosyal yapı, bu yapıya ilişkin belirsizlikler, göç edecek bireyin beklentileri ve karşı karşıya kalacağı riskler potansiyel göçmenler için göç sürecini belirleyen diğer öğelerdir. Hatta itme-çekme teorisi bağlamında göçün kendisinin bir belirsizlik olduğu ve bu sebeple bireyleri göç sürecinden alıkoyan bir durum olduğu da söylenebilmektedir. Elbette bu teoriye dayanarak göç kararının sadece çıkış ve varış noktalarındaki pozitif ve negatif faktörlere bağlı olarak yapılan matematiksel hesaplarla ortaya çıktığı söylenemez. Ancak bu hesabın göçün temelini ilk basamağını oluşturduğu düşünülebilir (Çağlayan, 2006).

Lee, Ravenstein'in göç yasalarını; değişen koşullar altında ortaya çıkan göç hacmi, akımlar ile karşı akımların gelişimi ve göçmenlerin özelliklerine ilişkin hipotezler ekleyerek yeniden şekillendirmiştir. Bu yasaları daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirdiği çalışmasıyla Lee, göç araştırmalarında vurgunun salt açıklayıcılıktan uzaklaşarak daha analitik bir yaklaşıma doğru kaymasını sağlamıştır (Lewis, 1982: 22).

Günümüzde küreselleşme etkisiyle daha da karmaşık hale gelen göç süreci içinde itme-çekme faktörlerinin, özellikle yapısı ve içeriği oldukça tartışmalı hale gelen sosyal sınıflar açısından Lee'nin teorik çıkarımlarına göre ayrı ayrı hesaplanması ve bu konuda net tespitler yapılabilmesi oldukça zorlaşmıştır (Çağlayan, 2006). Ancak Lee'nin göçün tahmin

edildiğinden daha karmaşık işlemlerden doğan bir süreç olduğunu belirtmesi ve itme-çekme faktörlerinin yanında, karşılaşılan engeller ve bireysel farklılıkları da değerlendirmesi göç sosyolojisi açısından oldukça önemli bir kazanç olmuştur (Yalçın: 2004: 33).

2.2.1.4. W. Peterson'ın Tipleştirmesine Göre Göç Süreci

Göç sosyolojisi açısından oldukça kapsamlı değerlendirmeler yapan W. Peterson (1970), bireyleri göç kararına iten sebeplerin yalnızca itme-çekme faktörlerinden değil, aynı zamanda bireysel ve sosyal faktörlerden de kaynaklandığını ifade etmiştir. Peterson genel olarak itme-çekme faktörlerinin altında yatan esas sebeplerin neler olduğunu araştırmıştır. İlgili çalışmasını ilk olarak 1957 yılında çalışma Amerikan Sosyoloji Topluluğu'nun yıllık toplantısında sunmuş, ancak çalışma 1959 yılında yayımlanmıştır.

Peterson, içinde bulunduğu dönemde uluslararası göç çalışmalarının çoğunun bir ülkeden başka bir ülkeye olan hareket üzerinde durduğunu, daha kapsamlı olanların hemen hemen tamamının ise belirli bir döneme odaklandığını belirtmektedir. Genellikle analiz etme yerine tanımlayıcı olma yönünde bir eğilim ortaya çıkması sebebiyle, sınırlı verilerin içine oturtulduğu teorik çerçevelerin de oldukça basit olduğunu ileri sürmektedir. Çalışmasında genel bir göç teorisi üretme yönünde bir adım olarak, hem iç hem de dış göçe ilişkin daha belirgin analizleri tek bir sınıflandırma içinde bir araya getirme çabasında olduğunu ifade etmektedir.

Peterson çalışmasına, daha önce Fairchild¹ tarafından yapılan genelleme doğrultusunda "Eğer tüm insanlar, "doğaları gereği" hareketsiz (ya da gezici) ise neden bazıları göç ederken, diğerleri etmemektedir?" sorusu ile başlamaktadır. Peterson göç sınıflandırmasının temelini, itme-çekme kutupsallığını göç hareketinin yenilikçi ya da tutucu olmasına göre birbirinden ayırarak ve buna bireylerin göç etme isteklerini de dâhil

---

¹ 1925 yılında H. P. Fairchild tarafından göç sınıflandırmasına ilişkin öncü bir çalışma yapılmıştır. Peterson'ın, öncü olması sebebiyle hatalar içerdiğini ifade ettiği Fairchild'ın ilgili çalışmasında (*Immigration: A World Movement and its American Significance*. rev. ed., New York: Macmillan, 13 ve devamı) tüm insanların bir güç tarafından harekete itilmedikleri sürece, "doğaları gereği" yerleşime ve durağanlığa meyilli oldukları ifade edilmektedir. Peterson, bunun karşılığında insanların yolculuk arzusuyla göç ettiğinin de söylenebileceğini, bu tip genellemelerle ayrımsal (fark gösteren) davranışların açıklanamayacağını belirtmektedir.

ederek şekillendirmiştir. Bu çerçevede bireysel ve sınıfsal farklılıkları temel alarak göç sosyolojisi içinde oldukça önemli bir yeri bulunan beş göç tipini tanımlamıştır (Peterson 1970: 55-65):

İlkel göç (Primitive migration): Ekolojik baskıların yarattığı itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir. Göçebe halde yaşayan toplulukların dönemsel göçleri de bu sınıfa dâhil edilmiştir. Bu sınıf kapsamında değerlendirilen göçler, kuraklık, kötü hava koşulları ve benzeri sebeplerle ortaya çıkan toplu göçlerdir. Bunlar, ilkel insanların keşif amacıyla yaptıkları göçler değil, doğal güçlerle baş edebilme konusundaki yetersizlikleri sebebiyle ortaya çıkan göçlerdir.

Zorunlu göç (Forced migration) ve yöneltmiş göç (Impelled migration): Zorunlu göçler devlet ya da eşdeğeri olan bir sosyal kurumun yarattığı itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir. Yöneltmiş göçler ise, göçmenlerin gitme ya da kalma konusunda karar verme gücünü ellerinde bulundurabildikleri göçlerdir. Zorunlu ve yöneltmiş göç ayrımı, potansiyel göçmenlerin karar verme konusunda inisiyatif sahibi olup olmamalarına göre yapılmaktadır. Ayrım konusunda ikinci bir unsur ise göçün fonksiyonunun göçmen tarafından değil, harekete geçirici başka bir etken tarafından belirlenmesidir.

Serbest göç (Free migration): Göçmenlerin iradesinin belirleyici etken olduğu göç tipidir. Daha önce tanımlanan göç tiplerinde göçmenin iradesi görece daha az öneme sahiptir. Bu göç tipinde göçmen kesin bir biçimde göç kararını kendisi almaktadır.

Kitlesel göç (Mass migration): Bir ülkeden ya da bir bölgeden başka bir yere doğru çok sayıda insanın göç etmesini ifade eden göç tipidir. Bu göçler teknolojik ilerlemeler ve ulaşım ağlarında yaşanan gelişme sonucunda ortaya çıkmıştır. Göçün bireysel olmaktan çıkarak bir biçim, yerleşik bir kalıp ve kolektif bir davranış örneği haline geldiği söylenebilir.

Çizelge 2.6. W. Peterson'ın göç tiplendirmesinin özeti

İlişki	Göçe İlişkin Etki	Göç Tipi	Göç Türü	
			Tutucu	Yenilikçi
Doğa ve İnsan	Ekolojik Baskı	İlkel	Gezici	Topraktan Kaçış
			Keşifçi	
Devlet (veya eşdeğeri) ve İnsan	Göç Politikası	Zorunlu	Yer Değişirme	Köle Ticareti
		Yöneltilmiş	Kaçış	Vasıfsız İşgücü Ticareti
İnsan ve Standartları	Daha Yüksek İstekler	Serbest	Grup	Öncülük Etmek
Kolektif Davranış	Sosyal Devinim	Kitlesel	Yerleşim	Kentleşme

Kaynak: Peterson, 1970: 65.

Peterson çalışmasında, modern göçlere ilişkin daha önceki sınıflandırmaların, teorik önermelerle ilişkili olup olmadığına bakılmaksızın toplanan istatistiklerden çıkarım yapılması üzerine kurduklarını ve kendi sınıflandırmasının temel amacının kavramsal göç tipleri sunarak teorinin muhtemel gelişimine katkıda bulunmak olduğunu belirtmiştir. Aslında iç ve dış göç arasındaki temel istatistikî ayrımların bile teorik önem ifade etmediğini söylemiş, Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak göçe ilişkin kullanılabilir en genel ifadelerin bir yasadan ziyade ancak bir tiplendirme biçiminde ortaya konulabileceğini vurgulamıştır (Peterson, 1970: 67).

Peterson'ın göç tiplendirmesi dünyada ortaya çıkan göç hareketlerinin kronolojik gelişimini ve sosyal değişimini ortaya koymakta, günümüzde meydana gelen göçlerin çözümlenmesi ve anlamlandırılmasında aracı rolü oynamaktadır (Çağlayan, 2006).

2.2.1.5. Çağdaş Göç Teorilerine Göre Göç Süreci

Göç araştırmalarında kullanılan kavramlar konusunda disiplinler arasında görüş ayrılıklarının var olduğu çalışmanın daha önceki kısımlarında belirtilmiştir. Teorik temelde de bir nüfus hareketliliğın göç olarak değerdendirilip değerdendirilemeyeceğinden başlayarak, bu hareketliliğın iç ya da dış göç veya kır-kent göçü olarak kabul edilmesine varan konularda pek çok ayrışma bulunmaktadır. Ancak basitçe, teorik açıdan iç göç (kır-kent göçü bağlamında) ve dış göçe (uluslararası göç) ilişkin genel bir sınıflandırma yapıldığını söylemek mümkündür. Bu çalışmanın konusu Türkiye'deki iç göç hareketleri olmasına rağmen, göçe ilişkin teorilerin birbirini tamamlayıcı özellikte olması sebebiyle uluslararası göçe ilişkin teorilerden de bahsedilecektir. Çünkü uluslararası göç teorilerinin bölgesel gelir farklılıklarına ve özellikle göçmenlerin sosyal ağlarına yaptıkları vurgular, iç göçe ilişkin çıkarımlar yapılmasını mümkün kılmaktadır. Uluslararası göç çalışmalarında göçe neden olan unsurlar genellikle; ülkeler arasındaki demografik özelliklerin farklılığı, kapitalizmin dönemseller olarak ortaya çıkardığı krizler, bölgesel gelir farklılıkları, ekonomileri yeniden yapılanmaya zorlayan küresel şartlar ve göçmenlerin sosyal ağlarıdır.

2.2.1.5.1. Neoklasik teori

Çağdaş göç teorilerinin başlangıç noktası olarak görülen neoklasik teorinin göç olgusuna hem makro hem de mikro bir çerçevede yaklaştığı görülmektedir. Neoklasik teoriye göre göç, işgücünün çeşitli pazarlarda karşılaştığı gelir farklılıkları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bu konuda ortaya koyulan en temel çalışmalar, ilk olarak ekonomik kalkınma süreci içinde ortaya çıkan göç sürecini açıklamak için J. Hicks (1932), W.A. Lewis (1954), M.P.Todaro (1969) ve J.A. Harris ve M.P. Todaro (1970) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda göçün, çeşitli piyasalar ve ülkelerdeki işgücü piyasası katılıklarının heterojenlik derecesi sebebiyle ortaya çıkan fiili ücret farklılıklarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır.

John Hicks, 1932 yılında göç konusunda en anlaşılır tanımlamalardan birini neoklasik teorik temelde ortaya koymuştur. Hicks, 1932 tarihli *Ücretlerin Teorisi (The Theory of Wages)* isimli eserinde göçün temel sebeplerinin, net ekonomik avantajlar, özellikle de

ücretler arasındaki farklar olduğunu dile getirmiştir (Hicks, 1932: 76). Bu tespit Ravenstein'in ortaya koyduğu göç yasalarından sonra ilk kez bölgesel gelir farklılıkları üzerinde durmaktadır. Lewis (1954) ve Ranis ve Fei (1961) tarafından yapılan çalışmalar da işgücü fazlası ile bir ülkedeki kentleşme ve sanayileşme süreci arasındaki ilişkinin anlaşılmasında teorik temeller ortaya koymuştur. Kalkınma ile göç, işsizlik ve enformel sektör arasındaki bağları açıklayan çağdaş teoriler ise Todaro (1969), Harris ve Todaro (1970), Gupta (1993) ve Bhattacharya (1998) gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir (Yüceol, 2007: 111).

İç göç çoğunlukla, kırsal geleneksel tarım sektörü ve kentsel modern üretim sektörü arasındaki işgücü arz ve talebinin coğrafi farklılıklarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Lewis (1954) ve Ranis ve Fei'nin (1961) temel modelleri, ideal işgücü piyasaları ve geleneksel tarım sektöründeki işgücü fazlasının modern sektör tarafından emilmesi varsayımlarına dayanmaktadır. Modern sektör, sermaye birikimiyle birlikte geleneksel sektördeki işgücünü de içine çekerek büyümektedir. Kırsal alanlardaki işgücü, pozitif ücret farklılıklarının cazibesıyla kentsel alanlara göç etmekte ya da çekilmektedir. Bu modellere göre göç, iki coğrafi alandaki ücretler denkleşene kadar devam etmektedir.

Bu alanda en çok bilinen çalışma Harris ve Todaro (Todaro, 1969; Harris ve Todaro, 1970)'nun çalışmalarıdır. Harris ve Todaro pek çok az gelişmiş ülkede önemli düzeyde var olan kentsel işsizliği de hesaba katarak önceki modelleri genişletmişlerdir. Bu teorik modele göre göç süreci tamamen risksiz değildir, çünkü göçmenler kentlere varır varmaz mutlaka bir iş sahibi olmamaktadırlar. Kırdan kente göç, beklenen reel gelir farklılıkları pozitif olduğu sürece devam etmektedir. Beklenen gelir; katı, kurumsal olarak belirlenmiş kentsel ücretler ile kentsel istihdam oranının bir fonksiyonudur. Göç maliyetleri de bu sürece dâhil edilebilir. Kentsel istihdam oranı, göçmenler için iş bulma olasılıklarının göstergesidir. Kentte geçirilen zaman arttıkça ve sosyal ağlar genişledikçe işgücü havuzundan seçilme olasılığı da artmaktadır. Dolayısıyla göç, kentsel ücretler veya kentsel istihdam oranı arttıkça artar (ceteris paribus). Harris ve Todaro, beklenen gelir farklılıklarının pozitif olması sebebiyle, kentsel işsizliğe rağmen göçün devam etmesinin tamamıyla rasyonel olabileceğini ortaya koymuşlardır. Düşük iş bulma olasılıkları olsa dahi bunu telafi etmeye yetecek düzeyde bir ücret varsa, göçmen o bölgede kalmaya devam

edebilmektedir. Bu modelin oldukça net kestirimleri vardır. Ancak, işgücünün göç kararı vermesinde gelir farklılıklarının önemi tartışılmaz olsa da, durum muhtemelen Harris ve Todaro'nun tarif ettiği kadar aşırı değildir. Bu model, elbette gerçek dünyada bulamayacağımız bir dengeye ya da örneğin ücretlerde bir denkleşmeye ulaşılacağını varsaymaktadır (Hagen-Zanker, 2008: 7).

Günümüzde bölgesel işgücü göçünü etkileyen unsurların incelenmesinde Harris ve Todaro tarafından öne sürülen faktörlerin hâlâ önemli birer referans oldukları görülmektedir. Harris ve Todaro modelinde işgücü göçünün bağlı olduğu öngörülen faktörler aşağıdaki gibidir (Yüceol, 2008: 112):

- Göreli ücretler
- Göreli istihdam beklentileri
- Konut maliyetleri
- Diğer göç maliyetleri (fiziksel ve ruhsal maliyetler)

Neoklasik teoriye göre göçü yönlendiren unsur, işgücü arz ve talebindeki coğrafi farklılıklar ile emek-yoğun ve sermaye-yoğun ülkeler ya da bölgeler arasındaki ücret farklarıdır. Bu bağlamda neoklasik teorinin temel argümanının ücretler üzerinde yoğunlaştığı söylenebilmektedir. Bu teori tam istihdam varsayımı altında, ücret farklılıkları ve göç akımları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu öngörür (Bauer ve Zimmermann, 1999; Massey ve diğerleri, 1993; Borjas, 2010: 319). Genişletilmiş neoklasik modeller ise göç kararının, fiili getiriden ziyade beklenen getiriye göre belirlendiğini, buradaki anahtar değişkenin de istihdam olasılığı ağırlıklı kazançlar olduğunu ortaya koymaktadır (Massey ve diğerleri, 1993; Bauer ve Zimmermann, 1999).

Neoklasiklere göre göç sürecinde bireyler sadece fayda-maliyet analizi yaparak gelirlerini azami seviyeye yükseltecekleri yerlere göç etmemekte, bölgesel gelir farklılıkları doğrultusunda hareket etmektedirler. Bu bağlamda Neoklasikler bölgesel gelir farklılıkları arttıkça göç hacminin de arttığını, işgücünün düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere doğru hareket ettiğini ileri sürmektedirler. Başka bir ifadeyle bireyin göç

kararının, beklediği gelir artışının bir fonksiyonu olduğunu belirtmektedirler (Topbaş, 2007: 19).

Bireylerin göç etme kapasiteleri göçün ortaya çıkardığı maliyetler ile ilişkilidir. Bu nedenle en yoksul bireylerin göç ettiği ne de en çok işgücü ihraç eden ülkelerin ya da bölgelerin en yoksul yerler olduğu söylenebilir (Faist, 2000; Dustmann ve diğerleri, 2003; de Haas, 2008; Massey ve diğerleri, 1998). Bu bağlamda gözlemlenen göç modellerinin tümsek şeklinde olduğu; yani ülkenin refah düzeyindeki artışla birlikte bireylerin ve hanehalklarının göçü finanse etme yeteneklerinin de arttığı, böylelikle göç oranlarının da yükseldiği, sonrasında ise ülkenin gelişme seviyesi arttıkça göçün azaldığı ifade edilmektedir. Bu noktalar neoklasik teorinin hem eleştirisi olarak hem de göç gerçekliğini daha iyi kavrayabilmek için teoriye yapılan düzeltmeler şeklinde ortaya konmuştur (Kurekova, 2011: 5).

Neoklasik teorinin makro düzeydeki incelemeleri, göçte mikro düzeyde bireysel seçimle ilişkili olarak beşeri sermaye teorisine de transfer edilebilir (Todaro, 1969). Bu açıdan L.A. Sjaastad'ın 1962 yılında Ekonomi Politik Dergisi'nde (*Journal of Political Economy*) yayımlanan çalışması, bireyin göç etmesinde mikro düzeyde önemli bir belirleyici olan sosyodemografik özellikleriyle beşeri sermaye teorisini birleştirerek, neoklasik çerçeveyi zenginleştirmiştir.

Sjaastad'ın *İnsan Göçünün Maliyet ve Getirileri (The Costs and Returns of Human Migration)* isimli çalışmasında göç; bireyin ya da hanehalkının gelirlerini artıracak bir yatırım olarak değerlendirilmektedir. Analizin merkezinde kendi fayda ve kazançlarını maksimize etmek amacıyla göç eden rasyonel bir birey vardır. Göç kararının alınmasında temel kıstas, bireyin ya da hanehalkının göç etmek suretiyle sağlayacakları faydaların göç maliyetlerini aşmasıdır. Modelde göç etmenin sağladığı fayda en basit şekliyle, çıkış ve varış noktalarındaki yaşam boyu kazançların bugüne indirgenmiş değeriyle temsil edilmektedir. Bu kazançların ölçülmesinde ise göç edilen/edilecek bölgedeki ortalama ücret düzeyleri kullanılmaktadır (Sjaastad, 1962: 81-85). Gelecekteki gelir akışının bugüne indirgenmesine dayalı olan bu modelde, gelecekteki gelirin belirsiz olması ve bölgeler arasındaki indirgeme oranının aynı olması sebebiyle ampirik çalışmaların spesifik bir hal

alamaması problem teşkil etmektedir (Milne, 1991: 143). Ayrıca Isserman ve diğerlerine göre (1986), göç edilen/edilecek yerdeki istihdam edilme olasılığının ölçülmesi oldukça zordur. Toplam işsizlik oranının kullanılması, gücünümüş işgücünün görmezden gelinmesine sebep olur. Bu modelde kimlerin göç edip kimlerin etmeyeceğini ise; beşeri sermaye donanımı, beceriler, yaş, medeni durum, cinsiyet, meslek ve işgücü piyasasının durumunun yanı sıra tercihler ve beklentiler de güçlü bir biçimde etkilemektedir. Bu konuda bireylerin heterojen oluşu önemlidir. Aynı ülke ya da bölgedeki bireylerin farklı göç eğilimleri göstermeleri ve hatta farklı ülke ya da bölgeleri seçebilmeleri mümkündür (Bonin ve diğerleri, 2008). Göç olasılığının yaşla birlikte azalırken, normal olarak eğitim düzeyi artışıyla birlikte arttığı ortaya konmaktadır (Bauer ve Zimmermann, 1999). Böylelikle, beşeri sermaye teorisine göre sabit koşullar altında başarı şansları arttığı düşünülen göçmenlerin görece daha vasıflı oldukları söylenebilmektedir.

Neoklasik teorinin göç yaklaşımı kavramsal eleştirilere konu olmuş ve çok sayıda ampirik çalışma tarafından sınanmıştır. Neoklasik teori, titiz çalışmalar içermesine rağmen; göç belirleyicileri konusunda mekanik bir yaklaşım sergilemesi, piyasa kusurlarını görmezden gelmesi, göçmenleri ve göçmen toplulukları homojenleştirmesi, tarih dışı ve statik olması, göç konusunda uygulanan politika ve tedbirleri yalnızca bozucu faktörler ya da ek maliyet olarak görmesi gibi gerekçelerle eleştirilmiştir (Kurekova, 2011: 15).

Bu tür genel teoriler, insanların nüfusun yoğun olduğu yerlerden seyrek olduğu yerlere, gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden de yüksek olduğu yerlere ve işsizliğin yüksek olduğu yerlerden düşük olduğu yerlere doğru göç etme eğiliminde olduklarını vurgulamakta, göçü, iş döngülerindeki dalgalanmalarla ilişkilendirmektedirler (Castles ve Miller, 2008: 31). Yüksek işsizlik oranları olan bölgelerden, düşük işsizlik oranları olan bölgelere doğru bir işgücü göçü olmasıyla, bu bölgeler arasındaki işsizlik oranlarının farkları giderilebilecektir. Göçün yönüne ve hacmine ilişkin bu genel bakışın dışında, göçün işgücü piyasasındaki etkileri, önemli ölçüde göçmenlerin niteliklerine, mevcut işgücünün (yerli işçilerin) niteliklerine ve göç edilen yerin ekonomik özelliklerine bağlıdır (Ruhs ve Vargas-Silva, 2016: 1). Ülkeler ya da bölgeler arasında işgücü göçü olduğunda, göçmen işçiler yerli işçileri ikame edici nitelikte ise, göç yerli işçilerin ücretlerinin düşmesine neden

olabilir. Ancak göçmen işçiler ile yerli işçiler birbirlerini tamamlayıcı nitelikte ise, göç yerli işçilerin ücretlerinin yükselmesine de neden olabilir (Biçerli, 2013: 302).

İşgücü açısından beşeri sermaye yatırımı olarak da değerlendirilebilecek olan göç, bir ülke içinde işgücünün, üretimin ve gelirin kompozisyonunu değiştirerek bölgesel ve ulusal etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bir bireyin sahip olduğu gelir getirici bilgi, beceri ve tecrübelerin tümü beşeri sermaye olarak adlandırılmaktadır. Bireyler gelecekte daha iyi bir gelir düzeyine ulaşabilmek için vasıf seviyelerini yükseltmek isteyecekler ve bu sebeple fiziki yatırımlarda olduğu gibi bir fayda-maliyet analizi yaparak beşeri sermaye yatırımı kararı verebileceklerdir (Ceylan-Ataman, 2014: 134). Bireyin beşeri sermayesinin artmasının temel unsuru ise eğitimidir. Bu bağlamda bireyler daha iyi eğitim olanaklarına ulaşabilmek için de göç kararı verebilmektedirler. Çünkü göç etme maliyetlerine katlanarak ileride daha yüksek gelir elde etme olanaklarına kavuşmaları mümkündür (Biçerli: 2013, 285).

2.2.1.5.2. W. Zelinsky'nin hareketlilik geçiş hipotezine göre göç süreci

W. Zelinsky 1971 yılında yayımladığı *Hareketlilik Geçiş Hipotezi (The Hypothesis of the Mobility Transition)* isimli çalışmasıyla, göç hareketleri ve sosyal değişim arasındaki ilişkinin, toplumsal düzeyde ve geniş bir zaman aralığı içinde yorumlanabilmesini sağlayan bir çerçeve ortaya koymuştur (Lewis, 1982: 23). İnsanlık tarihi boyunca ortaya çıkan göç hareketlerinin her dönemin kendi özgünlüğü içinde farklılaştığını söylemek mümkündür. Göç hareketlerindeki bu farklılaşmanın küresel anlamda değişmez kabul edilmesi ve kronolojik olarak sınıflandırılması oldukça güçtür. Ancak Zelinsky, toplumları içinde buldukları ekonomik ve sosyal gelişme düzeylerine göre sınıflandırarak her aşamadaki göç hareketlerinin nasıl bir evrim geçirdiğine ilişkin sistematik bir değerlendirmede bulunmuştur (Çiftçi, 2011: 17).

Zelinsky, yakın geçmişte mekân-zaman doğrultusunda ortaya çıkan bireysel hareketliliklerin gelişiminin belirgin, örüntülü bir düzenliliğinin olduğunu ve bu düzenliliğin de modernleşme sürecinin temel bir bileşeni olduğunu ileri sürmüştür. Çalışmasında, Peterson'ın göç tiplendirmesine benzer olarak, toplumların gelişme düzeyleri ile birlikte bu

düzeyle göre meydana gelen göçlerin niteliklerini beş aşama olacak şekilde ortaya koymuştur (Zelinsky, 1971):

1. Modernite öncesi geleneksel toplumda göç: Gerçek anlamda yerleşme amaçlı bir göçten bahsedilemez. Yerleşim alanlarının kullanımı, sosyal ziyaretler, ticaret, savaş ve dini adetlerin yerine getirilmesi gibi alışlagelmiş tecrübelerle sınırlı bir dolaşım söz konusudur. Doğurganlık ve ölüm oranları kısmen yüksek ve birbirine yakındır. Uzun vadeli bir doğal nüfus artışı ya da azalışı yoktur. Kentleşmenin başlamasından önceki dönemdir.

2. Erken geçiş toplumunda göç: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kitlesel bir hareketlenme vardır. Kırsal alanlardan ülke içindeki uygun kolonizasyon bölgelerine doğru belirgin bir akım olduğu gibi, uygun ve çekici dış bölgelere doğru da bir akım mevcuttur. Belirli koşullar altında dünyanın gelişmiş kısımlarından teknisyenler, profesyoneller ve vasıflı çalışanların küçük ölçekli de olsa belirgin göçü söz konusudur. Muhtelif dolaşım şekillerinde önemli bir artış görülür. Doğurganlıkta daha sonra yüksek bir düzeyde sabitlenen, küçük ama belirgin bir artış; ölüm oranlarında düşüş; görece hızlı bir doğal nüfus artışı oranı ve bu sebeple de nüfus büyüklüğünde önemli bir artış söz konusudur.

3. Geç geçiş toplumunda göç: Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru hâlâ büyük olmakla birlikte yavaşlayan bir hareketlenme vardır. Kolonizasyon bölgelerine doğru olan göç akımları ve dış göç de azalmaya başlamıştır. Kent-kent göçü, kır-kent göçünü aşmaktadır. Yapısal karmaşıklığı artışı dayanan daha farklı bir dolaşım artışı söz konusudur. Doğurganlıkta önemli bir düşüş, ölüm oranlarında yavaşlayan bir düşüş, belirgin ancak ikinci evrede gözlemlenen oranlara göre azalmaya başlayan bir nüfus artışı söz konusudur.

4. İleri toplumda göç: Yerleşim amaçlı göç yüksek bir düzeyde dalgalanmaktadır. Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç görece azalarak devam etmektedir. Kentler arasında güçlü bir göçmen hareketliliği vardır. Görece az gelişmiş bölgelerden gelen vasıfsız ve yarı-vasıflı işgücü göçü belirgindir. Özellikle ekonomi ve memnuniyet eksenli olmakla birlikte, diğer türlerde de artan güçlü bir dolaşım söz konusudur. Doğurganlıktaki düşüşün sonuna gelinmiştir, toplumsal açıdan kontrollü, düşük ya da ılımlı seviyelerde salınan bir

doğurganlık düzeyi mevcuttur. Ölüm oranları doğurganlığa yakın ya da doğurganlığın çok az altında olacak seviyelerde sabitlenmiştir. Çok düşük ya da ılımlı düzeyde bir nüfus artışı vardır ya da hiçbir suretle nüfus artışı yoktur.

5. Geleceğin süper ileri toplumunda göç: Daha iyi iletişim ve ulaşım sistemlerinin ortaya çıkması sebebiyle yerleşim amaçlı göçte bir düşüş ya da bazı dolaşım biçimlerinde bir azalma yaşanabilir. Yerleşim amaçlı göçün neredeyse tümü kent içi ya da kentler arasında gerçekleşebilir. Başka bir göç tipi olarak, daha az gelişmiş alanlardan gelen, görece daha az vasıflı bir işgücü göçünün ortaya çıkması muhtemeldir. Mevcut dolaşım biçimlerinde daha fazla artış görülebileceği gibi, yeni biçimler de ortaya çıkabilir. İç ya da dış göç hareketleri üzerinde sıkı siyasi denetimler uygulanabilir. Doğurganlık davranışı için makul öngörüler bulunmamakla birlikte, doğumların bireysel ve belki de sosyopolitik yöntemlerle daha dikkatlice denetleneceği söylenebilir. Ölüm oranlarının doğum oranlarının biraz altında sabitlenmesi ve yaşam sürelerinin oldukça uzaması muhtemeldir.

Zelinsky çalışmasında ortaya koyduğu geçiş evrelerinin modernite olgusunun anlaşılması için gerekli olduğunu ve bu aşamaların tüm topluluklar için kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüştür. Ancak çalışmada hareketlilik geçişlerinin, göç oranlarına mı yoksa göçmen sayılarına mı dayanarak teorize edildiği açıkça belirtilmemiştir. Çalışmasında kent-kent göçünün, kır-kent göçünü aştığı üçüncü aşama dönüm noktası ya da kritik kademe olarak nitelendirilebilir (Gedik, 2005). Sanayi toplumunun ortaya çıkışı ve sonrasında kır-kent göçünün ve bu durumun ortaya çıkardığı uyum sorunlarının incelenmesi, günümüzde yerini küreselleşen bilgi toplumuna geçişte kent-kent göçü ve kurulan yeni insan-mekân ilişkilerinin incelenmesine bırakmaktadır. Modern dünyada bölgeler arası eşitsizliklerinin göç hareketliliğini artırdığı, bu artışın ise bölgeler arası eşitsizliğin daha da artmasına sebep olduğu söylenebilmektedir. Hatta geldiğimiz noktada bölgeler arası eşitsizlik ile göç hareketlerinin karşılıklı olarak etkileşimiyle ortaya çıkan sarmal bir süreçten bahsetmek mümkündür (Çiftçi, 2011: 21). Bu anlamda Zelinsky'nin ileri ve süper ileri toplumdaki göç olgusuna ilişkin öngörülerini geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Hatta Tekeli'nin ifadesiyle; göç kavramının anlamını yitirdiği, yer değiştirmenin yaşamın akışının doğal seyri haline geldiği, bireylerin göç eden insanlar olmaktan çıkarak dünyadaki güzergâhlarını gerçekleştiren insanlara dönüştüğü bir gelecekte; güzergâhları zaman ve mekânda kesişen

bireylerin oluşturduğu yerleşme ya da topluluklardan bahsedilebilmesi mümkün görünmektedir (Tekeli, 2008: 183).

2.2.1.5.3. Dengeli büyüme teorisi

Modernleşme teorisi olarak da isimlendirilmektedir. Teori genel anlamda itme-çekme perspektifini uluslararası göçe yansıtmakta, iki ülke grubu arasında ekonomik büyüme, ücret, eğitim, sermaye birikimi, işgücü piyasalarının yapısal özellikleri gibi fark arz eden niteliklerin işgücü göçüne sebep olduğunu vurgulamaktadır. Dünya ekonomisi kendi içinde bir bütün olduğundan ekonomik gelişmeler ülkeler arasında kaynak aktarımını gerekli kılmaktadır. Bu teori, işgücü göçünden sadece göç alan ülkenin değil, işçi dövizleri, eğitim, norm ve değer sistemlerinin transfer edilmesi sebebiyle göç veren ülkenin de kazançlı çıkacağı varsayımına dayanmaktadır. İşgücü ihraç eden ülkelerin sermaye kıtlığı çektiği göz önünde bulundurularak, bu ülkelerin yurt dışına işgücü gönderilmesiyle işsizliği ihraç etmekle birlikte sermayeyi ithal ettikleri kabul edilmektedir. Ancak bu teori göç süreciyle birlikte ne göç alan ne de göç veren ülkelerde ortaya çıkan sosyokültürel problemleri dikkate almamasının yanı sıra, ekonomik etkilerin de ileride istenmeyen durumlara yol açabileceğini göz ardı etmiştir (Gezgin, 1991).

2.2.1.5.4. Dual (ikiye bölünmüş) işgücü piyasası teorisi

Küresel işgücü piyasasında birbiri içinde bütünlük gösteren çeşitli alt piyasalar olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre işgücü piyasası içinde birincil ve ikincil yapıda olmak üzere farklı işler bulunmakta ve bu işlerde farklı işgücü grupları istihdam edilmektedir. Birincil piyasalarda istihdamın sürekli olduğu, işçinin inisiyatifine dayanan, yaratıcı işler mevcutken; ikincil piyasalarda istihdam şartlarının olumsuz olduğu, vasıfsız işgücünün çalıştığı ve az tecrübe gerektiren işler bulunmaktadır. Dual işgücü piyasası teorisinin öne sürdüğü görüşler, işgücü piyasalarına ilişkin neoklasik yorumların teorik ve eleştirel açıdan en çok tartışılan görüşleridir (Uyanık, 1999: 2).

Bu teori, uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden ileri geldiğini savunmaktadır. Göç sürecini ekonomilerdeki yapısal değişikliklere bağlayan dual işgücü piyasası teorisi, göç dinamiklerini talep yönünden açıklamaktadır (Massey ve

diğerleri, 1993: 444). Piore (1979: 100) tarafından geliştirilen bu teoride, gelişmiş ekonomilerde tabakalı bir meslek yapısının ve ikili bir ekonomik örgütlenme kalıbının olduğu ileri sürülmektedir. Ekonomilerde; vasıflı ve vasıfsız işgücünün istihdam edildiği sermaye-yoğun ve yalnızca vasıfsız işgücünün istihdam edildiği emek-yoğun olmak üzere iki tip örgütlenme sınırı arasında bir çeşit dualite (ikilik) yaşanmaktadır. Bu teoride göç, arzdan ziyade işgücü talebi koşulları tarafından yönlendirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ekonominin karakteri yerli işgücünün kabul etmek istemeyeceği -örneğin; statüsü sebebiyle- düşük vasıflı işlere yönelik bir talep oluşturur. Dolayısıyla bu işleri doldurabilmek için göçmenlik de arzu edilir ve gerekli bir hale gelir. Bu durumu piyasanın ihtiyaçlarına yönelik olarak aktif istihdam tedbirleri şeklindeki politika tercihleri (örneğin; 1960'larda Avrupa'ya yönelen işgücü göçü) izler. Piore'ye göre göç hareketlerini ortaya çıkaran unsur, işçi gönderen ülkelerdeki yüksek işsizlik ya da düşük ücretler gibi itici faktörler değil, göç alan ülkelerdeki kronik düşük ücretli işgücü gereksinimidir (Toksöz, 2006: 18).

Bu teori, işgücü gönderen ülke ya da bölge koşullarını dışarıda bırakarak ulusal istihdam uygulamalarının fazlaca üzerinde durmaktadır. Bu sebeple, benzer ekonomik yapıya sahip ülke ya da bölgelerdeki farklı göç oranlarını açıklama konusunda bir zorluk ortaya çıkmaktadır. Dual işgücü piyasası teorisinin ampirik tahminlere dayanan göç varsayımları, genellikle isteğe bağlı olarak yapılmış birincil ve ikincil sektör arasındaki ayrıma dayanmaktadır ve bu nedenle istikrarsız sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Kurekova, 2011: 18). Bunun yanında bu teori, Avrupa ve ABD'de savaş sonrası ortaya çıkan göç eğilimlerini açıkladığı için önem taşır. Ancak sadece çekici faktörleri ve piyasanın talep yönünü analiz etmesi sebebiyle kapsamı dar bulunmaktadır. Göç kararının verilmesini derin bir şekilde analiz etmemektedir (Hagen-Zanker, 2008: 7). Öte yandan bu teori yapısal işsizlik ile göçmenlere yönelik kronik işgücü talebinin bir arada oluşunu kavrayabilmeyi sağlayan zekice bir açıklama ortaya koymaktadır (Arango, 2000).

2.2.1.5.5. Merkez-çevre ilişkileri teorisi

“Bağımlılık okulu” ya da “dünya sistemleri teorisi” olarak da isimlendirilmektedir. Samir Amin, Immanuel Wallerstein ve Andre Gunder Frank gibi düşünürler tarafından

geliştirilmiştir (Çağlayan, 2006). Bu teoriye göre işgücü göçünün ortaya çıkışını dünya kapitalist sisteminin bir parçası olarak görmek gerekmektedir. İşgücü göçü kapitalist merkez ülkeleriyle, az gelişmiş çevre ülkeleri arasındaki eşitsizlik ilişkisinden doğmaktadır (Gezgin, 1991). Birbirine ekonomik temelde bağımlı olan merkez ve çevre ülkeleri yaklaşımı doğrultusunda, merkezdeki kapitalist ağların kapitalist olmayan toplumların çevre yapılarına sızmaya başlamasıyla çevre ülkelerdeki nüfus göç etmeye başlamaktadır. Ortaya çıkan bağımlılık sistemi içinde merkez ülkeler ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamüllerin pazarlanması için çevre ülkelere gereksinim duymaktadırlar. Çevre ülkeler de benzer şekilde kapitalist gelişimlerini tamamlamak ve ekonomik refah düzeylerini yükseltmek için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çerçevede çift yönlü bir bağımlılık durumunun ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Çevre ülkelerin işgücü, hammadde ve topraklarının dünya pazarlarının kontrolü altına girmesiyle birlikte çeşitli göç akımları ortaya çıkmakta ve bunların önemli bir kısmı da dış ülkelere yönelmektedir (Abadan-Unat, 2006: 16-17). Merkez ülkeler üretim maliyetlerini düşürmek için, kendi ülkelerindeki işgücünden daha ucuza gelen çevre işgücünü kullanmaktadırlar. Merkez kapitalist ülkelerin çevre ülkelerin işgücü piyasalarına girmesiyle yerel işgücü piyasalarında bir talep artışı yaşanır ve geleneksel üretim ilişkileri zayıflar. Bu işgücü talebi özellikle fabrika bazında istihdam edilecek kadın işgücüne yöneliktir. Nihayetinde uluslararası göç, piyasa dinamikleri ve küresel ekonomi yapıları tarafından türetildiği için ülkeler arasındaki istihdam ya da ücret farklılaşmasından çok fazla etkilenmemektedir (Massey ve diğerleri, 1993: 452). Merkezdeki ülkeler çevre ülkeleri sömürerek kalkınmakta, ortaya çıkan asimetrik bağımlılık ilişkileri aracılığıyla da çevre ülkelerin kalkınması engellenmektedir (Toksöz, 2006: 17). Ancak ekonomik küreselleşmenin gelişmesiyle birlikte bu durumun tersine döndüğü ve ucuz işgücünün merkez ülkelere yönelmesinden ziyade, sermayenin artık işgücü ve girdi maliyetlerinin düşük olduğu ülkelere doğru yöneldiği görülmektedir (Çağlayan, 2006). Dünya sistemleri teorisi sermayenin çıkarlarını her şeyin belirleyicisi olarak görmesinin yanı sıra, bireylerin ve grupların motivasyon ve eylemlerine gereken önemi vermemesi sebebiyle eleştirilmiştir (Toksöz, 2006: 20).

2.2.1.5.6. Göç sistemleri teorisi

Bu teoriye göre iki ya da daha fazla ülkenin karşılıklı göçmen değişimiyle bir göç sistemi ya da ilişkiler zinciri oluşturması söz konusudur. Göç hareketleri, göçten önce var olan ilişkiler temelinde ortaya çıkmaktadır (Çağlayan, 2006). Mabogunje (1970) öncülüğünde geliştirilen teorinin temel varsayımı, göç sebebiyle hem çıkış hem de varış noktalarının sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşullarının değiştiği, göç sürecinin etkisinde özgün bir gelişim alanının ortaya çıktığı şeklindedir. Dünya sistemleri teorisi gibi uluslararası ilişkiler, politik ekonomi, kolektif eylem ve kurumsal unsurlara önem atfeden bu teori bölgesel göç hareketlerinin analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Uluslararası göçün, özellikle sömürgeci devletler ile bu devletlerin geçmişteki sömürgeleri arasında ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Toksöz, 2006: 20). Bir uluslararası göç sisteminin merkezinde genellikle bir ülke ya da ülkeler grubundan oluşan alıcı bir bölge, bu bölgenin etrafında ise alışılmışın dışındaki büyüklüklerde göçmen akımları ile buraya bağlı olan bir dizi gönderici ülke bulunmaktadır (Fawcett, 1989: 675; Zlotnik, 1992: 23). Teorinin ilgi çekici hipotezlerinden biri, göç akımlarının ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklanması sebebiyle ülkelerin coğrafi anlamda yakınlığının önem taşımadığını ileri sürmesidir. Değişim ilişkilerinin biçimlenmesinde kolaylaştırıcı nitelikte olan fiziksel yakınlık, bu ilişkileri garanti etmediği gibi ortaya çıkmasını da engellemez. Bir başka öne çıkan hipotezi ise bir ülkenin birden fazla göç sistemine dâhil olabileceğidir. Ancak bu durum göç veren değil, göç alan ülkeler açısından daha yaygındır (Massey ve diğerleri, 1993: 455).

Göç sistemleri teorisi göç sürecinde ortaya çıkan sosyal hareketlerin makro ve mikro yapılarda karşılıklı bir etkileşim doğurduğunu ve bunun da getirilerinin olabileceğini açıklamaya çalışmaktadır. Mikro yapılar göçmenlerin sorunlarını çözebilmek adına kendi aralarında geliştirdikleri sosyal ağlardan oluşmaktadır. Bu sosyal ağlar, göçmenlere ait kültürel sermaye ya da sosyal sermaye olarak adlandırılacak referans noktaları sayesinde ortaya çıkmaktadır (Çağlayan, 2006).

2.2.1.5.7. İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi (New economics of labour migration- NELM)

Stark tarafından geliştirilen bu teori neoklasik geleneğe dayanmakla birlikte, neoklasik yaklaşımın bazı varsayımlarına karşı çıkarak göç belirleyicileri konusunda yeni bir analiz düzeyi ortaya koymaktadır. Göç araştırmalarının merkezine bireysel bağımsızlık yerine karşılıklı bağımlılığı yerleştirmekte, göçü ortaya çıkaran süreçte göçmenin ailesinin rolünü dikkate almaktadır. Göç kararlarının izole bireysel aktörler tarafından değil, genel olarak aile ya da hanehalkı tarafından verildiğini ileri sürmektedir (Stark, 1991). Daha önce Harbison (1981), Sandell (1977) ve Mincer (1978) tarafından yapılan çalışmalarda da göç kararının verilmesinde hanehalkının etkisine değinilmiştir. Ancak Harbison göç kararını, hanehalkı tarafından verilen stratejik bir karar olarak görmemekte, yalnızca karar üzerinde hanehalkının etkisine vurgu yapmaktadır. Sandell ve Mincer ise göç kararı sonucunda hanehalkının toplam net kazancının pozitif olması durumunda, hanehalkının birlikte göç ettiği üzerinde durmaktadırlar. İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi de, kararların hanehalkı tarafından verildiğini kabul etmekte, ancak bir adım daha öteye giderek, hanehalkının birlikte göç etmediğini, aile üyelerinden bir ya da birkaçının göçmen olarak gönderildiğini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre hanehalkı böylelikle ortak gelir ve prestijini maksimize ederken, risklerini minimize etmektedir (Zanker, 2008: 12).

Göçün yeni ekonomisi teorisine göre göçmenlerin kararları, ülkelerindeki koşullara göre şekillenen kapsamlı bir dizi faktörden etkilenmektedir. Bunun yanında göçmenlerin kararlarının tamamen bireysel fayda maksimizasyonu hesaplamalarına dayalı olmaktan ziyade, içinde buldukları ailenin hem gelir riski hem de çeşitli piyasa başarısızlıklarına (işgücü piyasası, kredi piyasası vb.) karşı verdiği bir cevap şeklinde ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Massey ve diğerleri, 1993: 440). Göç süreci yalnızca iki ülke ya da bölge arasındaki ücret farklılıkları sebebiyle değil, güvensizlik, göreceli yoksulluk, risk azaltma/paylaşma ve gelir kaynaklarını farklılaştırma gibi çeşitli faktörlerin toplamı sonucunda ortaya çıkmaktadır (Toksöz, 2006: 20). Bu teori ampirik çalışmalara fazla konu olmamış, genel olarak hane içi dinamikleri görmezden gelmekle (örneğin, cinsiyet rollerini) ve fazlaca geleceğe yönelik olmakla eleştirilmiştir (Faist, 2000: 126). Göçün yeni ekonomisi teorisi, göç kararı ile göç sonuçlarını, göç eden birey/ler/in hanehalkına

gönderdikleri gelirleri (remittances) üzerinden açıkça ilişkilendiren tek teoridir (Taylor ve Fletcher, 2001).

2.2.1.5.8. İlişkiler ağı (network) teorisi

Bu teorinin temelini uluslararası işgücü göçünde etkili bir faktör olarak görülen göçmenler arasındaki ilişkiler ağı oluşturmaktadır. İlişkiler ağı teorisi göçü başlatan değişkenlerden ziyade, göçün zaman ve mekânda devam etmesini etkileyen değişkenler ile ilgilenmektedir (Massey ve diğerleri, 1993: 454) . Göçmenler arasındaki ilişkiler ağı; göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkelerde, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurdukları ortak köken, soy ve dostluğa dayanan bağlantılar sayesinde oluşmaktadır. Bu ilişki ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendirilen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu tür bağlar insanların gerektiğinde yardım almak ya da iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit sosyal sermaye olarak değerlendirilmektedir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen ülkenin diğer katmanlarına da yayılmakta ve böylelikle göç hareketi sınırsız bir şekilde sürdürülmektedir (Abadan-Unat, 2006: 34). İlişkiler ağı teorisi, ücret farklılıkları ya da istihdam politikalarına rağmen göçün neden devam ettiğini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu sistem doğrultusunda göçün yol açtığı masraflar ve içerdiği riskler azaldığından ücret farklılıkları önemini kaybetmekte, ilişkiler ağının varlığı göçmenlerin kararlarını ve yer seçimlerini etkilemektedir (Vertovec, 2002; Dustmann ve Glitz, 2005).

2.2.1.5.9. Davranışsal model (Önem eşiği modeli)

1965 yılında Wolpert tarafından geliştirilen bu model fayda-maliyet analizi benzeri bir temel üzerine kurulmuştur. Bireylerin göç kararının esas özelliği ex-ante (tahmin edilen - beklenen) olmasıdır. Çünkü göç kararı ex-post (vuku bulan) durumlara göre şekillenmemektedir. Göç kararı, bireyin varış noktasındaki durum, çevre şartları ve istihdam olasılıklarına ilişkin beklentilerine göre şekillenmektedir (Tekeli, 2008: 28). Bireylerin sahip olmak istedikleri bir fayda düzeyi hakkında tahayyül ettikleri bir eşik bulunmaktadır. Bireyler göç etme/etmemeye ya da nereye göç etmek istediklerine, bu eşığe göre yaptıkları mekânsal karşılaştırma sonucunda karar vermektedirler. Yani mevcut

ya da göç edilmesi olası mekânlar arasında geçmiş ve geleceğe ilişkin bir kazanım karşılaştırması yapmaktadırlar. Bireylerin eylem alanlarında sahip oldukları bilgi subjektif ve eksik olduğundan, rasyonalite düzeyi sınırlıdır. Bu sebeple bireylerin eylem alanları onların bireysel özelliklerine, çevrenin çeşitliliğine ve bireyin yaşamın hangi aşamasında olduğuna bağlıdır. Göç kararları da bireylerin mekânsal fayda değerlendirmelerinin sonuçlarına göre ortaya çıkmaktadır ve bu kararın rasyonel ve mükemmel bilgi standartlarına göre oluşturulmuş optimal bir karar olması gerekmez. Bu model, beşeri sermaye yaklaşımının bazı gerçekçi olmayan varsayımlarını dışarıda bırakmakla birlikte test edilmesi zor bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Başka bir deyişle Wolpert'ın, beşeri sermaye yaklaşımının terminolojisini değiştirdiği söylenebilir (Hagen-Zanker, 2008: 10-11).

2.2.1.5.10. Sosyal sistemler teorisi

Hoffmann-Nowotny (1981) tarafından ileri sürülen bu teori dual işgücü piyasası teorisini tamamlayıcı niteliktedir. Bu teoriye göre göç, yapısal gerilimleri (iktidar meseleleri) ya da bireyin kendisince önemli gördüğü gerilimleri (prestij meseleleri) gidermek istemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Göçmenler vardıkları ülkede arzu ettikleri statüye kavuşmayı umut etseler de, bu gerilimler genellikle azalmak yerine dönüşüm geçirmektedir. Bireylerin ne denli başarılı oldukları ise, farklı sistemlerin (farklı ülkeler için) "prestij zincirleri" içindeki küresel dağılımlarına dayanmaktadır. Bu sistemler içinde düşük kademede bir ülkeden göç eden bir bireyin, varış noktasında yüksek bir kademeye ulaşması zordur. Bu, toplumda daha alt sınıflarında yer alan mahalli bireylere iktidar ya da gelir anlamında yukarıya doğru hareket etme şansı verilirken, göçmenlerin en alt pozisyonlara mahkûm bırakılması anlamına gelmektedir. Bu teori göç konusunda ekonomik anlamda itici faktörleri göz ardı etmemekle birlikte, bu faktörleri diğer sosyal faktörlerin de dâhil olduğu daha geniş bir bağlamda ele almakta ve aynı zamanda göçmenlere varış noktalarında ne olduğunu da değerlendirmektedir. Mikro teorilerin çoğunun hesaba katmadığı yapısal faktörleri de göz önünde bulundurmaktadır.

2.2.1.5.11. Sosyal sermaye teorisi

Orta düzeyde göç analizi yapan Faist (1997, 2000) tarafından öne sürülen bu teori, rasyonel bireysel göç kararı modelleri ile yapısal makro göç modellerini birleştirmektedir. Bu teoriye göre hanehalkları, mahalleler, topluluklar ve daha formel organizasyonlar içindeki sosyal ilişkiler ve sosyal sermaye, göç kararı alınmasında ya da göçmenlerin uyum sürecinde yardımcı niteliklere sahiptir. Sosyal sermaye hem kaynaklık etme hem de bütünleştirme işlevi olan bir tür araçtır. Farklı sosyal ilişkiler, farklı birer sosyal sermaye sunmalarının yanında, birbirlerinden farklı yükümlülükler ve sonuçlar doğururlar. Sosyal sermaye, farklı ilişki çeşitleri sonucunda elde edilmiş bir kaynak olarak görülebilmekte (Bourdieu ve Wacquant, 1992'den aktaran Massey ve diğerleri, 1998: 254) ve başka çeşitlerdeki bir sermayeye de dönüşebilmektedir. Sosyal ilişkiler ya da sosyal sermaye gibi kavramların kullanılmasıyla, mikro düzeydeki kararları biçimlendiren makro düzeydeki faktörler mekanizmasını açıklığa kavuşturmak mümkün olmaktadır. Göçmenler arasındaki ilişki ağları (network) sosyal bağlar ve sosyal sermaye kavramlarının uygulamadaki karşılığı olarak görülebilir. Varış noktasına daha önce gelen göçmenler, daha sonra gelen göçmenlerin yaşadıkları pek çok zorluğun azaltılmasında etkili olabilmektedir. Çünkü daha önce gelenler sayesinde varış noktalarında göçmenler için yeni iletişim kanalları ve toplulukları kurulmaktadır (Goss ve Lindquist, 1995: 324).

2.2.1.5.12. Kurumsal teori

Guilomoto ve Sandron (2001) tarafından geliştirilen bu teoriye göre göçmen ağları (network) kendilerini kurumsallaşma yoluyla devam ettirmekte, ancak aynı zamanda dışsal faktörlerden (örn; işgücü piyasasında yaşanan değişimler gibi) de etkilenmektedir. Bir göçmen ağının kurumsal kısmı, o ağı yöneten ve göçmenlerin işlem ve göç maliyetlerini azaltan kural ve normları temsil ederken, ağın örgütsel çehresi ise o ağ içindeki öncü göçmenlere pratikte yapılan yardımları temsil etmektedir. Yine de göçmen ağlarının göçmenler açısından en etkili çözüm olduğu düşünülmemelidir. Çünkü öncü bir göçmenin başına gelenler tüm ağı etkileyebilmektedir. Bu sebeple göçmen ağları, potansiyel bir göçmen açısından hem şans hem de tehdit olabilmektedir. Göçmen ağları, sosyal sermaye de denilen bu kurumsallaşmış normlar sayesinde ayakta durmakta ancak harici göçmen

kurumları tarafından tamamlanmaktadır. Bu harici kurumlar insan kaçakçılarında, iş bulma ajanslarına ya da insani yardım kuruluşlarına kadar uzanabilmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 17).

2.2.1.5.13. Birikimli (döngüsel) nedensellik teorisi

Orta düzeyde analiz yapan bu teori Massey (1990) tarafından geliştirilmiştir. Kavramsal olarak göç sistemleri teorisine benzemektedir. Teorinin temel argümanı, göçün başlamasını takiben kendini devam ettirmek suretiyle nasıl zamanla daha yaygın hale geldiğidir (Hagen-Zanker, 2008: 18). Kendi kendini devam ettiren bir olgu olarak göç, bu dinamiğe eşlik eden faktörleri de tanımlamaktadır (Kurekova, 2011: 10). Bu teoriye göre göçmen ağları göçü etkileyen en önemli faktördür. Ancak buna ek olarak; oluşan göç kültürü, insan sermayesinin inatçı bir şekilde dağılımı ve bazı işlerin yalnızca göçmenler tarafından yapılacak şekilde etiketlenmesi de önem taşımaktadır (Arango, 2000; Massey, 1999). Bu teoriye göre göç arttıkça, gelecekte göçün daha da artması muhtemeldir. Ancak elbette göç sonsuza kadar sürmez. Bir noktada göçmen ağları doymunlaşacak ve gönderen ülkede işgücü kıtlığı yaşanacaktır. Bu aşamada göç düşüşe geçmeye başlayabilecek ve göç toplamı eğrisi ters u şekline dönecektir (Hagen-Zanker, 2008: 18). Bu teori göçün sürdürülmesini açıklayabilmekteyse de, göçün altında yatan mekanizmalar ya da göç sistemlerinin zamanla zayıflaması konusunda yeterli öngörüye sahip değildir (deHaas, 2009).

2.2.1.5.14. Ulusaşırı (transnational) göç teorisi

Son 30 yılda hızlı bir gelişme gösteren küreselleşme olgusuna paralel olarak daha önce bahsedilen teorilerin evrilmesiyle ulusaşırı göç teorisi ortaya çıkmıştır. Bu teori, ulusaşırı sosyal alanların varlığını kavramsallaştırmaktadır. Teori, hem gönderen hem de alıcı ülkelerdeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel çevrelere aktif bir şekilde bağlı ve katılımcı olan göçmenleri vurgulamaktadır (Brettell ve Hollifield, 2000; Portes, 2001, Faist, 2000). Ulusaşırı göç araştırmaları, göçün nedenlerini açıklamaktan ziyade, alıcı ülkelere göç etme ve bu ülkelere entegre olma tarzındaki yeni gerçekliği tarif etmeye çalışmaktadır. Teori, özellikle, siyasi sınırlar arasında sosyal ve ekonomik gelişme arayışında olan göçmenlerin sıkı ilişki ağları üzerinde durmaktadır (Kurekova, 2011: 5). Ulusaşırı, çok yerleşimli

yaşamlar; sınırlar ötesi işlem ve eylemlerin, göçmenlerin gerçeklikleri ve aktivitelerinin düzenli ve sürekli bir parçası haline gelmesi anlamına gelmektedir (IOM, 2010: 1).

Çizelge 2.7. Çağdaş göç teorilerine ilişkin genel değerlendirme özeti

Teori	Analiz Konusu	Analiz Düzeyi	Temel Değişkenler	Eleştiri
Neoklasik Teori	Göçü belirleyen etkenler	Makro Mikro	- Ücret ve gelir farklılıkları - İstihdam olasılığı	- Göçe etki eden faktörleri mekanik olarak indirger: politika ve önlemleri dışlar. - İşgücü piyasasının noksanlıklarını göz ardı eder. - Göçmenleri ve toplumları homojenize eder. - Statik bakış açısına sahiptir.
Beşeri Sermaye Teorisi		Mikro	Ücretler, bireysel özelliklerin etkilediği ekonomik faydalar	Fazla iyimser (fonksiyonalist) bir bakış açısına sahiptir.
İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi (NELM)		Mikro Orta	- Ücretler ve gelir dağılımı (görece yoksunluk) - Kurumsal aksaklıklar: kredi piyasası, işgücü piyasası eksiklikleri	-Neoklasik teorinin eleştirisini yapması dışında kendiliğinden bir teori teşkil etmemektedir. -Uygulanabilirliği sınırlıdır.
Dünya Sistemleri Teorisi (Tarihselci-Yapısalcı Yaklaşımlar)		Makro: Küresel ve uluslararası süreçler	Sermaye akımları tarafından tetiklenen yapısal değişimler	- Sadece küresel düzeyde uygulanabilirliği vardır. - Açıklamaları önceden tahmin edilerek (ex ante) şekillendirilmiştir, ampirik olarak sınınamaz.
Dual İşgücü Piyasası Teorisi		Makro: Ulus devlet Orta	- İşgücü Talebi - İşgücü piyasalarının çatallanması - Devletin göç politikaları ve işe alım çabaları	- Devlet etkilerini kabul eder: itme faktörlerini dışlar, işe alım uygulamalarının fazla üzerinde durur. - Aynı ekonomik yapıya sahip farklı gelişmiş ekonomilerdeki farklı göç oranlarını açıklayamaz. - Birincil ve ikincil sektörler arasındaki ayrımın genellikle rastlantısal oluşu, ampirik tahminlerin tutarsız olmasına yol açar.
İlişkiler Ağı Teorisi	Göçün sürdürülmesi ve/veya göç akımlarının yönü	Orta	- Ağlar - Diaspora	- Teoriden ziyade kavramsal bir çerçevedir. - Ağlar dışlayıcı olabilir ve göçü (kolaylaştırmak yerine) zayıflatabilir.
Göç Sistemleri Teorisi		Makro	Gelişmeye yönelik alanlar	Tamamıyla betimseldir, göç sistemlerinin zamanla zayıflamasının nedenini açıklayamaz.
Uluslararası Göç		Ulus ötesi	Ulus ötesi sosyal alanlar	Kavramın orijinalliği sorgulanmıştır.

Kaynak: Kurekova, 2011'den Türkçeye çevrilerek alınmıştır.

Göç teorileri analiz düzeylerine göre değerlendirildiklerinde; mikro, orta ve makro düzeyde analiz yapan göç teorileri şeklinde bir ayrım yapılabilmektedir. Mikro düzeydeki teoriler bireysel göç kararı üzerinde dururken, makro düzeydeki teoriler göç eğilimlerini bir bütün olarak incelemekte ve bu eğilimlere ilişkin makro düzeyde açıklamalar getirmeye çalışmaktadırlar. Orta düzeydeki teoriler ise mikro ve makro düzeyler arasında yer almakta olan, hanehalkı ya da topluluk göç kararlarının nedenleri ve göçün sürdürülmesi gibi konular üzerinde durmaktadırlar. Bu ayrımın bir özeti Çizelge 2.8’de sunulmaktadır.

Çizelge 2.8. Analiz düzeyine göre tanımlanmış göç teorileri

Mikro Düzey	Orta Düzey	Makro Düzey
<p><i>Göçün Sebebi:</i></p> <p>Bireysel değerler/ arzular/beklentiler örn.; yaşam şartlarının, sağlık şartlarının iyileştirilmesi</p>	<p><i>Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi:</i></p> <p>Topluluklar/Sosyal Ağlar örn.; sosyal bağlar</p>	<p><i>Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi:</i></p> <p>Makro düzeydeki fırsat yapıları örn.; ekonomik yapı (gelir ve istihdam alanlarındaki fırsat farklılıkları)</p>
<p><i>Temel Teoriler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Lee'nin itme-çekme teorisi - Neoklasik mikro göç teorisi - Davranışsal modeller - Sosyal sistemler teorisi 	<p><i>Temel Teoriler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sosyal sermaye teorisi - Kurumsal teori - Network (İlişkiler ağı) teorisi - Birikimli nedensellik - İşgücü göçünün yeni ekonomisi (NELM) 	<p><i>Temel Teoriler:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Neoklasik makro göç teorisi - Göç sistemleri teorisi - Dual işgücü piyasası teorisi - Dünya sistemleri teorisi - Hareketlilik geçiş hipotezi

Kaynak: Faist, 2000 ve Hagen-Zanker, 2008’den araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilerek derlenmiştir.

Göç teorilerini, analiz düzeyleri dışında, “göçün başlaması” ya da “göçün devamı/sürdürülmesi” yönünden değerlendirme yapma biçimlerine göre bir ayrıma tabi tutmak da mümkündür. Bu ayrımın bir özeti Çizelge 2.9’da sunulmaktadır.

Çizelge 2.9. "Göçün başlangıcı" ya da "göçün sürdürülmesi"ne göre değerlendirme yapan göç teorileri

<i>Göçün Başlangıcı</i>	<i>Göçün Sürdürülmesi</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Neoklasik makro göç teorisi - Göç sistemleri teorisi - Dual işgücü piyasası teorisi - Dünya sistemleri teorisi - Hareketlilik geçiş hipotezi - Lee'nin itme-çekme teorisi - Neoklasik mikro göç teorisi - Davranışsal modeller - Sosyal sistemler teorisi - İşgücü göçünün yeni ekonomisi (NELM) 	<ul style="list-style-type: none"> - Göç sistemleri teorisi - Dünya sistemleri teorisi - Sosyal sermaye teorisi - Kurumsal teori - İlişkiler ağı (network) teorisi - Birikimli nedensellik - Uluşarı göç

Kaynak: Massey ve diğerleri (1993) ve Hagen-Zanker, 2008'den araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilerek derlenmiştir.

2.2.2. Göç Kararının Verilmesi

Göç teorilerinin yaklaşımı nasıl olursa olsun, göç eden birey göç etmekle bir karar vermektedir. Bireysel göç kararları, ekonomik ve sosyal yapısal çevreye geri bildirim yapacak şekilde belirli sosyal bağlamlarda ortaya çıkmakta ve gelecekteki göç kararlarını etkilemektedir (Massey ve diğerleri, 1993: 435).

Lewis, bireyin göç sürecini, çevre birey etkileşimi ile açıklamıştır. Bireyin göç kararında, gerçek durumunun yanında alternatif seçenekler de algı ve bilgileri belirleyici rol oynamaktadır. Birey elde ettiği bilgileri, kendi değer sistemi içinde inceleyerek göç kararı sonrasındaki durumu ile ilgili tahmin ve canlandırmalar yapmaktadır. Bu süreç sonrasında göç sonrası durumunun, gerçekteki durumundan daha iyi olacağına karar vermesi halinde göç kararı verecektir. Aksi durumda mevcut durumunu koruma yönünde hareket edecektir (Lewis, 1982: s.130).

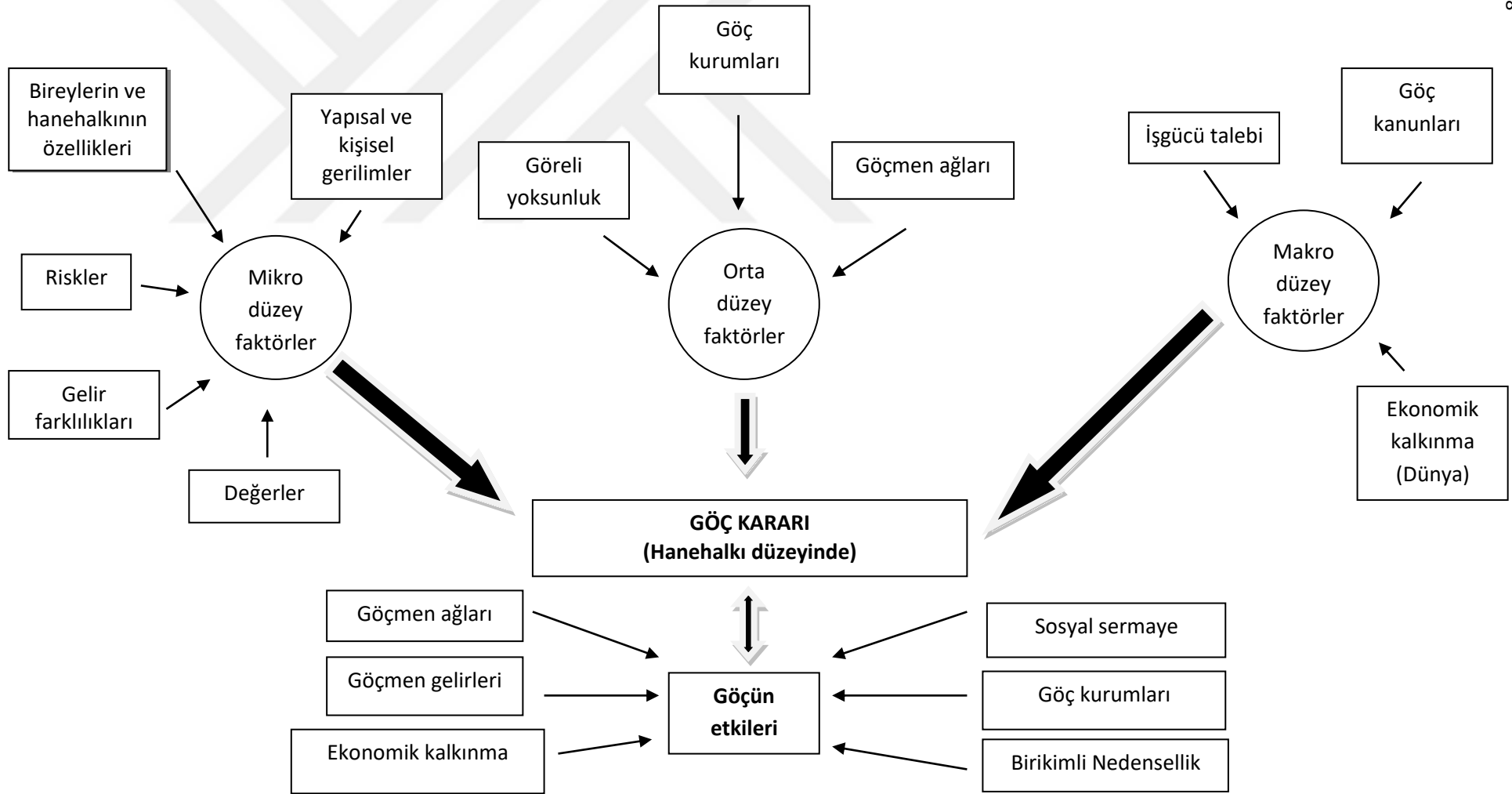
Göç eden bireylerin "akılcı" (rational) ya da Simon² tipi "razı olucu" (satisfying) karar modeline göre davrandıkları varsayılmaktadır. Ekonomistlerin analizlerinde genellikle hem

² Simon tipi karar modeli için bkz. Simon, H.A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118.

göç eden bireyin hem de işverenin akılcı karar modeline uygun olarak davrandığı kabul edilir. Bu yaklaşım, bireylerin fırsatlar hakkında yeterli bilgi sahibi olmayışının yanında, göç kararı verirken ömür boyu sağlayacağı faydanın tümünü hesaplayıp bugünkü değerini bulma imkânından da yoksun olmaları sebebiyle eleştirilir. Razi olucu karar modeli bireylerin gerçekteki karar verme biçimlerine daha yakındır. Bu modelde bireylerin beklenti düzeyleri önem taşımaktadır. Bireyler çevrelerindeki fırsatlar arasında kendi beklenti düzeylerine uyacak olanları ararlar. Fırsatların tümünü gözden geçirmeleri mümkün değildir (Tekeli, 2008: 28-30). Bununla birlikte hem akılcı hem de razi olucu karar modelleri içinde göç eden bireyin iş bulduktan sonra göç ettiği varsayımı geçerlidir. Böyle bir varsayım altında göçün daima gecikmeli olması gerekir ve aşırı bir göç durumu ortaya çıkmaz. Bu durumun beyaz yakalılar için geçerli olması daha muhtemeldir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardan kentsel alanlara göç edenler sebebiyle aşırı bir şehirleşme olduğu bilinmektedir. Bu olgu ancak göçün kendisinin bir fırsatları arama süreci haline gelmesiyle açıklanabilmektedir (Tekeli, 2008: 31).

Bireylerin çoğunun göç kararlarını sosyal bir boşluk içinde vermedikleri ve ailelerinin göç kararı üzerinde belli bir etkisi olduğu açıktır. Eş ya da çocuk sahibi olmayanların, evli ve çocuk sahibi olanlara göre daha mobil oldukları kabul edilmektedir (Mincer, 1978: 750). Göç kararı, her şekilde (hanehalkı ya da birey olarak) maliyetler karşısında getirilerin ölçülüp biçilmesini gerektirir. Bu maliyet ve getirileri etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Kararı etkileyen faktörler bağlamında göç kararının genel çerçevesi aşağıdaki şekilde özetlenmektedir.

Şekil 2.2. Göç kararının ortaya çıkışının genel çerçevesi

Kaynak: Hagen-Zanker, 2008'den araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilerek alınmıştır.

2.3. Türkiye'de İç Göçe İlişkin Araştırmalar ve Sonuçları

Bu kısımda, literatürde Türkiye'de iç göç ile işsizlik, diğer işgücü piyasası dinamikleri ve çeşitli sosyoekonomik unsurlar arasındaki ilişkileri inceleyen bazı araştırmalara yer verilmiştir. Konuya ilişkin literatür oldukça geniş olduğundan, araştırmaya kaynaklık edebileceği düşünülen genellikle yakın dönem çalışmaların üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Literatürde yer alan araştırmalarda göç kararını etkileyen faktörler genel olarak; bireylerin yaptıkları fayda-maliyet analizleri, çıkış ve varış noktası arasındaki mesafe, bireylerin varış noktalarındaki işgücü piyasası hakkındaki bilgileri, bireylerin sahip oldukları sosyal ağlar, çıkış ve varış noktaları arasındaki ücret farklılıkları, varış noktasındaki istihdam fırsatları ve bireylerin gelecekteki kazanç beklentileri olarak belirtilmektedir (Todaro, 1969; Harris ve Todaro, 1970; Fueller, Lightfoot ve Kamnuansilpa, 1985; Sjaastad 1962; Greenwood, 1985).

Sosyoloji, demografi, ekonomi, coğrafya, antropoloji ve tarih gibi pek çok disiplinde iç göçe ilişkin ampirik araştırmalar yapılmıştır. Ekonomi ve bölge bilimi disiplinlerinde daha çok iç göçün bölgesel ve ulusal gelişmeye etkisi incelenmekte, özellikle kırsal-kent göçünün belirleyicileri üzerinde durulmaktadır. Göç akımlarının büyüklüğünü tahmin etmek için nüfus sayım verileri kullanılmakta ve bu verilerden yola çıkılarak iç göçün belirleyicileri tanımlanmaya çalışılmaktadır. Ampirik çalışmalarda genellikle nüfus sayım verileri incelenerek; göç mesafesi, bölgeler arası gelir farklılıkları, reel gelir ve istihdam durumuna ilişkin çıkarımlarda bulunmaktadır. Ampirik çalışmaların çoğunlukla 5 ya da 10 yıllık dönemleri incelediği görülmektedir.

Türkiye'de iç göçe ilişkin incelemelerde bulunan ilk araştırmalardan biri J. M. Munro'ya aittir. Munro (1974), bir ekonomideki insan kaynaklarının bölgesel dağılımının düzenlenmesinin o ülkenin alması gereken en önemli kararlardan biri olduğunu belirterek başladığı çalışmasında, 1965 yılı nüfus sayımı verilerine göre Türkiye'de iç göçün bölgesel kalıplarını açıklayabilmek için itme-çekme teorisi çerçevesinde bir model geliştirme amacını gütmüştür. Geliştirdiği model, göç araştırmalarında beşeri sermaye yaklaşımından farklı olarak, daha az gelişmiş ülkeler için daha uygun olduğunu belirttiği göçmenlerin bireysel karar alma süreçlerine vurgu yapmaktadır. Bireylerin göç kararının, çıkış

noktasındaki ekonomik koşullar çeşitliliğine verilen bir cevap olduğunu kabul etmiş ve bu cevabın kaynak dağılımı açısından değerlendirildiğinde, beşeri sermaye modellerinde önem verilen gelir farklılıklarına göre daha belirgin olduğunu ifade etmiştir. Ülke içi göçün önemli bir kısmının kırsal alanlardaki koşullardan kaynaklandığını ve kırsal alanlarda yaşayan bireylerin kentsel alanlardaki istihdam fırsatlarıyla ilgili doğru bilgi sahibi olmadıklarını öne sürerek, göçte itici etkileri vurgulayan bir model kullanmıştır. Dolayısıyla modeli, göçmenlerin çıkış noktasındaki ekonomik koşulları ve fırsatları zayıflatan unsurlara dayanmakta, varış noktasının çekici özelliklerini göz ardı etmektedir. Munro, 1960 ve 1965 yıllarındaki nüfus sayımı verilerini incelemiş, bireylerin doğum yeri hakkındaki sorulara verdikleri yanıtlardan yola çıkmak suretiyle illere göre net göçü kendisi hesaplamıştır. Kurduğu modelde ilin net göç oranının; 25 000 ve daha fazla nüfusa sahip olan kentsel merkezlerde yaşayan il nüfusu oranının, ilde 6 yıl ve daha uzun süredir bulunan okur-yazar nüfusun, ilde tarım dışı sektörde çalışan başına düşen tarım dışı katma değer, ilin endüstriyel ürün ekim alanlarının oranının ve ilin yarıçap olarak yüzölçümünün bir fonksiyonu olduğunu düşünmüştür. Analizi sonucunda Munro; ilin en büyük merkezinde yaşayan nüfus oranı, ortalama okur-yazarlık düzeyi, tarım dışı istihdamdaki gelir düzeyleri ve endüstriyel ürün ekiminin görece yoğunluğu değişkenlerinin illerdeki göç etme eğilimi farklılıklarını %77,6 oranında açıkladığını bulmuştur. Tarım dışı sektörlerde yaratılan katma değerdeki artış ile ilden dışarıya göç eden nüfus arasında pozitif bir ilişki olduğuna işaret etmiştir. Bunun yanında, endüstriyel tarım ürünlerinin yetiştirildiği alanlardaki artış ile birlikte ilin yüzölçümündeki artışın da ilin aldığı göçü artırdığını ortaya koymuştur.

Yamak ve Yamak (1999), 1980-1990 döneminde Türkiye'de il düzeyindeki net göç oranları ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkileri istatistiksel olarak inceledikleri araştırmalarında, nüfusun ne kadarlık bir kısmının ekonomik nedenlerle göç ettiği ve dolayısıyla gelirin yöresel dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi durumunda ne kadarlık bir iç göç hareketinin olacağı şeklindeki soruları cevaplandırmaya çalışmışlardır. 1980-1985 ve 1985-1990 olmak üzere iki alt döneme ayırdıkları yıllar içinde, 67 ilin net göç rakamları ile kişi başına düşen gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Regresyon denkleminin sonuçlarına göre, herhangi bir ilin kişi başına düşen ortalama gelirinin ülke ortalamasından uzaklaşmasıyla, o ilin net göç oranının büyüdüğünü tespit etmişlerdir. Bu çalışmaya göre gelirdeki yöresel farklılıklar, net iç göç oranındaki değişimin

yaklaşık %63'ünü açıklayabilmektedir. Açıklanamayan %37'lik kısmın sosyal, kültürel, coğrafi, demografik ve gelir dengesizliği dışındaki ekonomik faktörlere bağlanabileceğini illeri sürmüşlerdir. İllere göre verilen ve alınan göçü bağımlı değişken olarak aldıkları başka bir analizde ise, göç veren illerde ortaya çıkan gelir dengesizliklerinin göç üzerinde düşük bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Göç alan iller açısından değerlendirme yapıldığında ise ildeki gelir dengesizliklerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymuşlardır.

Pazarlıoğlu (2001), Türkiye'de 1980-1990 döneminde göç hareketlerinin belirleyicilerini incelediği araştırmasında nüfus sayımı verilerini kullanarak panel veri analizi yardımıyla bir göç modeli kurgulamıştır. Araştırma bulguları; işsizlik oranı ile net göç arasında negatif ve anlamlı, illerdeki sağlık personeli sayısı üzerinden hesaplanan sağlık indeksi ve net göç arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu işaret etmektedir.

Başel (2003) Türkiye'de iç göçleri sosyal politika açısından değerlendirdiği araştırmasında yıllardır göç vermesi sebebiyle kırsal alanı boşalan Sivas'tan İstanbul'a olan göçü incelemiş, göçün, göç eden kitleler ve işgücü piyasası üzerindeki etkilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada köyde doğup büyüyen, belirli bir süre orada yaşadıkdan sonra bireysel ya da hanehalkıyla birlikte göç eden hanehalkı reislerinin kentsel alanda ve işgücü piyasasında yaşadıkları değişimler ve bu değişimlerin nedenleri, dinamikleri ve sonuçları incelenmiştir. Araştırmanın kapsamını Sivas ilinin Hafik ilçesine bağlı benzer nitelikli iki köyden göç eden hanehalkı reisleri oluşturmuş, hanehalkı reislerine bağlı olarak göç eden kadın ve çocuklar

kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırma evreninde yer alan köyler olumsuz ekonomik koşullar ve sosyal altyapı eksikliklerine sahip olan kırsal yerleşim birimleridir. Bu köylerden İstanbul'a göç eden hanehalkları ile toplamda 189 anket yapılmıştır. Araştırmanın bulguları; göçlerin çoğunluğunun kademesiz göç olarak yapıldığı, İstanbul'a daha önceden göç eden akraba ve tanıdıkların göç üzerinde önemli bir etkisinin olduğu, dayanışmanın yeni göç edenler açısından barınma ve iş arama fonksiyonlarının garantisi olarak görüldüğü, göç edenlerin çoğunluğunun 14-30 yaş aralığındaki genç bireylerden oluştuğu, göç edenlerin çoğunlukla bireysel göç kararıyla göç ettikleri, kentlere önce bireyler ya da hanehalkı reislerinin geldiği ve bu bireylerin daha sonra eş ve ailelerini yanlarına aldıkları, göç edenlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve kente gelmelerindeki en önemli

sebebin iş arama/bulma faaliyeti olduğu, daha sonrasında bunu eğitim, tayin ve akrabalarına yakın olma sebeplerinin izlediği şeklindedir. Kente göç etmeden önce ücretsiz aile işçisi ya da vasıfsız tarım işçisi durumunda olan bireylerin %72'sinin, göç ettikten sonra bağımlı çalışan haline gelmesi de çalışmanın önemli tespitleri arasında yer almaktadır.

Gür ve Ural (2004), Türkiye'de 1990-2000 döneminde kentlere olan iç göç akımının belirleyicilerini inceledikleri araştırmalarında, regresyon analizi yoluyla 73 il için itici ve çekici faktörleri tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırma bulguları, illere yönelik iç göç hareketlerinin; işsizlik oranı, ortalama gelir düzeyi, sağlık ve eğitim hizmetleri kalitesi ve sanayileşme düzeyi ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çelik (2006), Türkiye'deki iç göçleri itici-çekici güçler yaklaşımıyla incelediği araştırmasında; tarımda makineleşme, toprak yetersizliği ve güvenlik sorununu itici güçler, istihdam fırsatları, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri ve göç edilecek kentteki akrabaları ise çekici güçler olarak değerlendirmiştir. Bunların yanında ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmelerin göçe etkileri de "iletici unsurlar" olarak ele alınmıştır. Göçün bağımlı değişken; gelir, istihdam, sanayileşme, eğitim ve sağlığın ise göçü etkileyen bağımsız değişkenler olarak ele alındığı ekonometrik modelde, 2000 yılı nüfus sayımı verileri kullanılmıştır. Araştırmasında elde ettiği regresyon tahminlerine göre; kişi başına gelirin göç üzerinde etkili olmadığını ileri sürmüştür. İşsizlik değişkeninin ise göç üzerinde negatif etkili olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı olmadığını bulmuştur. Bunların yanında sanayileşme ve sağlık hizmetlerinin kalitesi değişkenleri göç üzerinde pozitif etkili ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

2006 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından Türkiye genelinde kapsamlı bir göç araştırması yapılmıştır. Hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu araştırma kapsamında 5009 hanede hanehalkı görüşmesi ve 7316 kişi görüşmesi gerçekleştirilmiştir. TGYONA (Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması) sonuçları, Türkiye nüfusunun yaklaşık yarısının yaşamı boyunca en az bir kez göç ettiğini göstermektedir. Ayrıca göçmenler, göç kararının istenerek alınmadığını, içinde buldukları koşullar çerçevesinde farklı yönlerden gelen baskı ve talepler nedeniyle

köylerinden ayrıldıklarını anlatmışlardır. Göç edilen yerin seçiminde en önemli olan etkenin ise, ayrıldıkları yerleşim yerine yakınlık ve akrabaların ya da destek verecek tanıdıkların bulunması olduğu görülmüştür.

Öztürk (2006), Türkiye'deki iç göçleri sosyal politika açısından incelediği araştırmasında İstanbul semt pazarcılığı örneği üzerinde araştırma yapmıştır. İstanbul'a bireysel ya da hanehalkıyla birlikte göç etmiş semt pazarcılarının çalışma koşullarını sosyal politika açısından değerlendirmek amacıyla yaptığı alan araştırmasında Öztürk, İstanbul Avrupa yakası semt pazarlarından çalışan 274 kişiye kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulamıştır. Çalışma bulgularına göre, kentsel alanlara gelenlerin kentte kalış süresi arttıkça memleketlerine geri dönme istekleri azalmaktadır. Hem geri dönme niyetinde olanların hem de geri dönmek istemeyenlerin bu kararlarını İstanbul'a yerleştikten yaklaşık 15 yıl sonra verdikleri ifade edilmiştir. Geri dönme niyetinde olanlar için memleketlerine geri dönmelerinde; iş imkânlarının olması, emekli aylığı ya da kira gibi sabit bir gelirlerinin olması ve kentte kalan aile üyelerinin düzenlerini kurmalarının önemli beklentiler olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada kente daha önce gelen akraba, tanıdık ve hemşehrilerin, daha sonra gelenlerin meslek, iş ve ikamet edecek yer sağlamadaki rollerinin önemli olduğu görülmüştür. Kentsel alanların talep ettiği vasıflara ve eğitime sahip olmayan göçmenlerin iş bulmada en önemli güvencelerinin akraba, eş-dost olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda baba mesleğini yapanların oranının da oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Akraba, arkadaş, eş-dost sayesinde iş bulanların ve baba mesleği yapanların oranı anket uygulananların üçte ikisidir. Araştırma yapılan pazarlarda mevcut çalışma şartlarının çok kötü olduğu gözlemlenmiştir. Göç edenlerin, eğitim ve vasıf açısından yetersiz olmaları nedeniyle yapabildikleri işlerden birisi olan pazarcılığın, hem uzun çalışma saatleri hem de işin gereklerinden ve çalışma şartlarının ağır olmasından dolayı oldukça yıpratıcı bir iş olduğuna dikkat çekilmiştir. Pazarcılık yapanların, yapabildikleri ve bulabildikleri nadir işlerden birisi olduğu için, işlerini değiştirmek istemelerine rağmen değiştiremediklerini ifade ettikleri belirtilmiştir.

Pazarlıoğlu (2007), iç göçe etki eden faktörleri İzmir özelinde ekonometrik olarak analiz ettiği araştırmasında iki değişkenli probit model kullanmış, kırsal kesimden (ilçe ve köylerden) İzmir'e doğru olan iç göç ile diğer şehirlerden İzmir'e olan iç göçün nedenlerini

ve sonuçlarını yapılan anketler çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamıştır. 2002 yılında İzmir ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kalan 1663 hane ile görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan hanehalklarından 918'inin göç ettiği saptanmıştır. Aktif nüfusun toplam oranlarına göre göç etme nedenlerine bakıldığında; %33 ile iş arama/bulmanın ilk sırada, %15.6 ile evliliğin ikinci sırada ve %15.2 ile bağımlı göçün üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Göç edenlerin yeni yaşamlarının nasıl olduğunun anlaşılabilmesi için göç ettikten sonraki yaşam kaliteleri ve gelir düzeyleri hakkında iki soru sorulmuştur. Bu sorulara yaşam kalitesinin daha iyi olduğu cevabını verenlerin oranı %40, gelir düzeylerinin daha iyi olduğu cevabını verenlerin oranı ise %38'dir. Her iki kategoride de cevapsız olanların oranı ise %24'tür. Cevapsız olanlar diğer sıklara dağıtıldığında göç sonucunda beklentilerini karşılamayanların oranının %50'ye yaklaştığı belirtilmiştir. Yaşam kalitesi ve gelirden beklentilerin karşılanamamasının nedeni, ankete katılanların eğitim düzeyleri incelenerek, kalifiye işgücü olarak nitelendirilebilecek olanların oranının sadece %28 olması şeklinde ifade edilmiştir. Hanehalklarının mesleki kompozisyonu incelendiğinde ankete katılanlar içinde payı en yüksek olan grubun %32 ile ev hanımlarından oluştuğu görülmüştür. Çalışmada İzmir'e iç göçte, bireylerin geldiği yerleşim birimine bağlı olarak iç göçün üzerindeki etkilerin farklılaştığı ortaya konmuştur. Model sonuçları diğer illerden yapılan göçte, yaş ve eğitimin önemli olmadığını, İzmir'in daha çok imalat ve hizmet sektörlerinde çalışanlar ile emekliler için bir cazibe merkezi olduğunu göstermektedir. Yine model sonuçlarına göre, ilçe ve köylerden yapılan göçte yaş ve eğitimin önemli değişkenler olduğu, kırsaldan göç etmeyi tercih edenlerin meslek grubunun çoğunlukla tarım kesimi içinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum kırsalda tarımdan elde edilen gelirin azaldığının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Topbaş (2007), Türkiye'deki iç göç hareketleri üzerinde etkisi olan faktörleri incelediği çalışmasında 2000 yılı genel nüfus sayımı verilerini kullanmıştır. Araştırmada yatay kesit verileri kullanılarak il düzeyinde ekonometrik analiz ve Türkiye geneli için adimsal lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, il düzeyinde yapılan analizlerde iç göçün belirleyicilerinin kamu yatırımları, göç stoku, uzaklık ve işsizliktir. Türkiye genelinde iç göç hareketlerinin temel belirleyicilerinin ise kamu yatırımları, göç stoku, işsizlik ve kişi başına düşen gelir olduğu bulunmuştur.

Filiztekin ve Gökhan (2008), Türkiye'deki iç göçün belirleyicilerini inceledikleri araştırmalarında 1990 ve 2000 yılları nüfus sayımı verilerini kullanarak betimsel bir analiz ortaya koymuşlar, iç göçe ilişkin genişletilmiş bir çekim modeli (gravity model) tahmin etmişlerdir. Gelir farklılıkları ve işsizlik oranlarının yanında varış noktasındaki sosyal ağların varlığının da göç üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Bunun yanında kurdukları modelde, aile göç modeli yaklaşımından yola çıkarak göç üzerindeki belirsizlik etkisini de incelemişler, iç göç kalıplarının belirlenmesinde cinsiyet farklılığının önemli bir rolü olduğuna dikkat çekmişlerdir. Farklı cinsiyetler açısından değerlendirme yapıldığında, çalışmanın yapıldığı yıla göre son on yılda kadınların eğitim seviyelerinde artış olsa da, kadınlar açısından evlilik sebebiyle ya da bağlı göçün, hâlâ iş arama gibi göçle ilişkili diğer unsurlara göre daha baskın olduğunu ortaya koymuşlardır.

Özdemir (2008), Türkiye'de iç göç olgusunun nedenlerini Çorlu örneği üzerinden incelediği araştırmasında, Çorlu'ya yerleşen göçmenlerin göç eylemlerinin nedenlerini açıklama amacını gütmüştür. Çalışmada, Çorlu ilçesinde bulunan göçmenlerin hangi istihdam alanlarında yer aldıkları ve değişen yaşam standartlarının olumlu veya olumsuz yönleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında Çorlu'ya göç eden 153 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde, katılımcı göçmenlerin %33'ünün ekonomik nedenlerden gelir durumuna bağlı olarak, %30'unun iş ve çalışma hayatına bağlı nedenlerden, %26'sının hanehalkına bağlı nedenlerden ve %6'sının da sosyal nedenlere bağlı olarak göç ettikleri belirtilmiştir. "İtici güçler" faktörü açısından değerlendirme yapıldığında, göçmenlerin %33'ünün iş arama/bulma, %26' sının ekonomik nedenlerden "gelir yetersizliği" ve %25'inin de hanehalkına bağlı nedenlerden dolayı göç ettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamındaki söyleşiler sırasında, göçmenlerin, Çorlu' ya göç eden akraba, arkadaş, hemşehrileri ile kurdukları iletişim sayesinde Çorlu' ya göç etme kararı aldıklarını ifade ettikleri belirtilmiştir.

Altınyelken (2009), Göç ve Öz Saygı: Türkiye'de Göç Eden Kızlar Üzerine Nitel Bir Çalışma (*Migration and Self-Esteem: A Qualitative Study Among Internal Migrant Girls in Turkey*) isimli çalışmasına, Türkiye'de göç edenlerin göç sonrası süreçteki refahı, sosyal ve duygusal gelişimi üzerine az sayıda araştırma olduğunu belirterek başlamıştır. Çalışmada esasen göç deneyiminin, göçmen ilkokul öğrencisi kızların öz saygı düzeyi üzerindeki etkisi

araştırılmıştır. Ancak odak grup görüşmesi ve atölye çalışmalarıyla yürütülen araştırmada göçmenlerin ebeveynleri, öğretmenleri ve sosyal çevreleriyle de görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar Türkiye'nin doğu bölgelerinden batı bölgesine göç etmiş bireylerdir. Göçmenlerin sosyoekonomik durumları, ebeveynleri, akrabaları, doğum yerleri, etnik altyapıları, evde konuşulan dil, eğitim düzeyleri, aile büyüklüğü, istihdam durumu ve gelir düzeyleri hakkında temel betimleyici bilgileri toplayabilmek için soru formları tasarlanmıştır. Göçmen kızların anneleri ile yapılan odak grup görüşmelerinde, kadınların buldukları şehre özellikle 1980 sonrasında geldikleri görülmüştür. Göçmen kadınlar, göç öncesi ve sonrası yaşamlarında çok çarpıcı farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Elektrik, telefon, toplu taşıma ya da televizyon olmayan köylerinden ilk çıkışları göç yoluyla meydana gelen kadınlar, köylerinde çocuk ve yaşlı bakımı, hayvancılık ya da tarımla uğraşma yetenekleri varken, göç sonrasında batıya geldiklerinde kendilerini yetersiz ve bilgisiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma bulguları; göçmen kızların geldikleri yeni çevrede uyum, dil problemleri, ayrımcılık ve fiziksel şiddeti de kapsayan pek çok zorlukla karşılaştıkları ve bu zorlukların da öz saygılarını sarstığı şeklindedir.

Çiftçi (2011), Türkiye’de iç göçte sosyal ağların kullanımı üzerindeki etkenleri incelediği araştırmasında, 1995-2000 yılları arasında gerçekleşen iç göç hareketlerinin sosyal ağ göstergesi olarak hemşehriliğe dayalı olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma kullanılan 81 il verileri TÜİK’ten alınmış olup, uygulama yöntemi Atkinson bölgesel eşitsizlik endeksi ve regresyon analizlerine dayanmaktadır. Çiftçi araştırmasında, ancak hangi tür göçlerde varış yerindeki hemşehrilerden istifade edildiğinin tespit edilmesiyle anlamlı göç politikalarının tasarlanmasının mümkün olabileceğini belirtmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, kamu kuruluşlarınca yapılan atama ve tayinlerde göçmenler, gidilecek ildeki hemşehri miktarına karşı duyarsızdır. Bunun sebebi, bu tür göçte bireysel göç etme tercihlerinin son derece sınırlı olması olarak ifade edilmiştir. Aynı şekilde güvenlik, toplumsal sarsıntılar ve evlilik gibi sebeplerle yaşanan göçlerde de hemşehriliğe karşı duyarsız olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada, planlı, programlı ve bilinçli olarak gerçekleştirilen iş amaçlı göçlerde, gidilecek ildeki hemşehri düzeyinin yer seçiminde oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Eğitim amaçlı göçte de gidilecek ildeki hemşehri miktarına duyarlılığın yüksek olduğu belirtilmiştir. Çiftçi araştırmasında, bu tez araştırmasının konusu bakımından da önemli olan hemşehriliğe duyarlılığın en yüksek ve

en düşük olduğu ilk beş ili incelemiştir. Buna göre hemşehriliğe duyarlılığın en yüksek olduğu iller içinde bu tez çalışmasının araştırma alanında bulunan Samsun ili birinci sırada, Amasya ili ise dördüncü sıradadır. En düşük hemşehrilik duyarlılığın olduğu ilk beş ilde ise, yine bu tez çalışmasının araştırma alanında bulunan Çorum üçüncü, Niğde ise beşinci sırada yer almaktadır. Uygulama sonuçlarına göre genel olarak, hemşehriliğin göçmenlerin göç kararında oldukça etkili olduğu bulunmuştur. Türkiye ortalamasında herhangi bir ilden göç çıkışında göçmenlerin hemşehrilikten elde edecekleri potansiyel fayda düzeyi %72 olarak hesaplanmıştır. Potansiyel fayda düzeyi, Samsun için %95,1, Amasya için %86,3, Çorum için %47,7 ve Niğde için %50,9 olarak hesaplanmıştır.

Yüceol (2011), Türkiye’de iller arası işsizlik oranı farklılıkları, göç ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, iller arasında işsizlik açısından ortaya çıkan farklılıkların temel nedenleri üzerinde durarak, göç olgusunun bu alanda ortaya çıkardığı etkiyi analiz etmiştir. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı göç istatistiklerinden yararlanarak bölgeler arasında gerçekleşen iç göç verilerini İBBS Düzey 2 ve Düzey 3 bazında derlediği çalışmasında Yüceol, nüfusa göre bölgesel ağırlıklı işsizlik oranlarını hesaplamış ve bu hesaplamalarını İBBS Düzey 2 bazındaki alt bölgelere göre dönüştürmüştür. Aynı hesaplamayı 2008 ADNKS istatistiklerinden yararlanarak 2008 yılı için de yapmıştır. Daha sonra 2000 ve 2008 yılları için karşılaştırmalı olarak İBBS Düzey 2 ve Düzey 3 bazındaki alt bölgelerin işgücü hareketleri ile işsizlik oranları arasındaki korelasyon ilişkisini ortaya koymuştur. Araştırmanın bulguları, Düzey 2 bazında 2000 yılı için göçün yönünün, yüksek işsizlik oranlarının olduğu alt bölgelerden, düşük işsizlik oranlarının olduğu alt bölgelere doğru olduğu, 2008 yılı için ise durumun tersine döndüğü şeklindedir. Aynı durum Düzey 3 bazında da geçerlidir. İşsizlik oranlarının bazı illerde oldukça yüksek seviyeye ulaşması ile 2008 yılında göç hareketlerinin neredeyse sıfır düzeyine yaklaştığı, 2000 yılına göre ciddi bir şekilde kısıtlandığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları çarpıcı olmakla birlikte, bölgesel ağırlıklı işsizlik oranlarının hesaplanması ve korelasyon katsayıları hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

Uysal ve Aktaş (2011), Türkiye’de illerin net göç hızını etkileyen faktörleri inceledikleri araştırmalarında, 81 ilin 2009 yılına ait net göç oranlarını kullanarak sıralı regresyon analizi yapmışlardır. Net göç hızının bağımlı değişken olarak alındığı araştırmada, illerin net göç

hızını artıran değişkenlerin başında; yıllık nüfus artışı, on bin kişiye düşen traktör sayısı ve okuryazar nüfus oranının geldiği tespit edilmiştir.

Akarca ve Tansel (2012), Türkiye'de yeni birer çekim merkezi olarak ortaya çıktığını düşündükleri Antalya ve Muğla illerine diğer 79 ilden olan göçü, 1995-2000 yılı nüfus sayımı verilerine göre oluşturdukları çekim modeline dayalı olarak analiz etmişlerdir. Yazarlar Antalya ve Muğla illerine olan göçün Türkiye'deki diğer geleneksel çekim merkezlerine olan göç ile bazı açılardan benzer bazı açılardan ise farklı olduğunu bulmuşlardır. Bu illere olan göçün ardındaki temel motivasyonun diğer çekim merkezlerine benzer şekilde iş ya da daha iyi bir iş bulma isteği olduğunu ve bu illere daha önce yerleşen göçmenlerin yeni göçmenleri teşvik ettiklerini ortaya koymuşlardır. Diğer çekim merkezlerinden farklı olarak ise turistik birer il olan Antalya ve Muğla'da sanayi yerine özellikle otel ve restoran hizmetleri sektörünün daha iyi iş olanakları sunmasının göçü hızlandıran temel çekici kuvvet olduğunu belirterek, bu illerin tatminkâr ikliminin göçmenler açısından çok önemli olmadığını ortaya koymuşlardır. İleriki yıllarda bu illerin ABD'deki Florida ve Arizona eyaletlerinin Türk versiyonu haline gelebileceklerini ileri sürmüşlerdir.

Kümbetoğlu, User ve Akpınar (2012), nitel yöntem kullandıkları kayıt dışı çalışmaya ilişkin alan araştırmalarında, araştırma kapsamında görüşülen 213 kayıt dışı çalışan kadın işçinin %54.1'inin buldukları ile göçle geldiklerini ortaya koymuşlardır. İstanbul, Bursa, Kocaeli, Sakarya ve Düzce illerinde kadınların yoğun biçimde yer aldığı tekstil, gıda ve hizmet sektörlerinde yapılan araştırmanın bulgularına göre; Türkiye'nin değişik yerlerinden kimi zaman baba ile çoğu zaman da eş ile birlikte göç eden kadınlar, ilk yıllarda çeşitli sebeplerle çalışma yaşamına girmediklerini, daha sonra şartlar gerektirdiği için çeşitli işler yoluyla hanelerini geçindirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya göre kadın işçiler; çok bilinmeyen, güvenilmeyen iş dünyasına uyumlarını; arkadaşlar, hemşehriler ve tanıdıklar yoluyla sağladıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma sürelerinin devamlılık göstermemesi, çok sık iş değiştirmiş olmaları, çocukların büyütülmesi için verdikleri araların uzunluğu ise kendilerini tanımlamalarında etkili olan unsurlardır. Araştırmada göç ve ev dışı çalışma ilişkisi değerlendirilirken; nereden göç edildiği, göçle gelinen yer, göç nedeni, göç edilen yerdeki sosyal ilişki ağları, destekler vb. gibi faktörler bağlamında kadın

işçiler arasında farklılıklar bulunduğu ortaya konmuştur. İstanbul'a kıyasla daha küçük illere göç edenlerin göç sonrası karşılaşılan zorluklar, ulaşılabilen fırsatlar açısından özellikle daha önce göç etmiş yakınlarının sağladığı destekler sayesinde görece daha kolay bir sürecin içinden geçtikleri anlaşılmıştır.

Özyakışır (2012), iç göç hareketleri ve geriye göçün belirleyicilerini incelediği çalışmasında TRA2 bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a gerçekleşen göç üzerine bir saha araştırması yapmıştır. Çalışmanın amacı TRA2'den İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin belirleyici faktörlerini ortaya koyarak, geriye (tersine) göçün olabirliğini (olasılığını) sınamaktır. 1944 kişiyle yapılan saha araştırmasının sonuçları çeşitli analizlere tabi tutulmuş ve gerek iç göç hareketlerinin gerekse geriye göçün belirleyici faktörleri tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre TRA2 Bölgesinden İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin temelinde işsizlik, yoksulluk, düşük gelir düzeyi, eğitim, sağlık ve sosyal imkânsızlıklar gibi sosyoekonomik faktörlerin yattığı tespit edilmiştir. Ayrıca daha önce İstanbul'a göç etmiş akrabaların varlığı ve onlardan aktarılan olumlu bilgilerin de göçlerin önemli bir belirleyicisi olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan göç edenlerin önemli bir bölümünün (yaklaşık %70) İstanbul'daki yaşamlarından memnun kaldıkları görülmüş ve geriye (tersine) göç konusunda da aynı oranda bir isteksizlik olduğu tespit edilmiştir. Geriye göçün belirleyici faktörleri ise; memleket hasreti, İstanbul'a uyum sağlayamama, İstanbul'da elde ettikleri gelirin düşük olması, memlekette bırakılan mal-mülk ve aile olmak üzere yine sosyoekonomik faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşılık geriye göç etmek istemeyenlerin gerekçeleri, gelir, istihdam, eğitim ve sağlık gibi ekonomik ve sosyal faktörler olmuştur. Bununla birlikte çalışmada, geriye göç için devletin herhangi bir destek sağlaması durumunda göç edenlerin büyük bir kısmının geri dönüş konusunda isteksiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yaşlı bireylerin geriye göç konusunda istekli oldukları fakat yüksek gelir ve eğitim düzeyine sahip kişilerin isteksiz olduğu görülmüştür. Aynı şekilde kiracıların geriye göç konusuna olumlu baktıkları fakat ev sahibi olanların ise olumsuz baktıkları tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında, göç eden bireylerin geriye göç etme ve etmeme olasılığına etki eden değişkenler ayrıca logit model yoluyla analiz edilmiştir. Logit modelin tahmin sonuçlarına göre kullanılan değişkenlerden; yaş, göç edilen yıl ve göç öncesi - sonrası durumun geriye göç etme olasılığını artırdığı (veya geriye göç etmeme olasılığını azalttığı); gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve konut mülkiyetinin ise

geriye göç etme olasılığını azalttığı (veya geriye göç etmeme olasılığını artırdığı) tespit edilmiştir.

Kızılkaya (2014), Türkiye'de iç göçün sosyoekonomik nedenlerini Ardahan ili üzerinden incelediği araştırmasında, Türkiye'de en fazla göç veren illerden biri olan Ardahan'daki iç göçü incelemiştir. Araştırma 278 anket üzerinden yürütülmüştür. Araştırma kapsamındaki 278 birey, çeşitli nedenlerle Ardahan'dan İzmir, İstanbul ve Bursa illerine göç etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre; göç edenlerin yaşa göre dağılımında %64,8 gibi çok büyük bir yoğunluğun 26–45 yaş grubunda olduğu görülmüştür. 25 yaş altındaki bireylerin oranı sadece %5,8 olmuşken 56 yaş üstü birey oranı da %7,2'dir. Göç edenlerin eğitim seviyesi incelendiğinde; çok büyük bir kısmının (%66,6'sı) ortaöğretim mezunu olduğu, üniversite mezunu olanların payının ise %15,8 olduğu görülmüştür. Göç etmiş olan bireylerin %75,5'i çalışırken, %24,5'inin çalışmadığı tespit edilmiştir. Çalışmayan kesim sadece işsizleri değil, aynı zamanda emeklileri de kapsamaktadır. Gelirlerinden memnun olanların oranı %55,8 iken, olmayanların oranı %38,1'dir. Çalışmada göçün en temel nedeninin işsizlik olması ve göç etmiş olan bireylerin en az dörtte üçünün çalışıyor olması ve yarısından fazlasının gelirinden memnun olması göçmenlerin göç ederek gerçekleştirmek istedikleri nihai amaca ulaştıklarının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. "Daha önce göç eden tanıdıklarınızın göç etmenizdeki etkisi var mı?" sorusuna verilen yanıtlarda "katılıyorum" cevabını veren kişi sayısı ile, "katılmıyorum" cevabını veren kişi sayısının hemen hemen eşit olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum göç eden bireylerin bir kısmının daha önce göç etmiş olan tanıdıklarının güvencesiyle göç kararı aldıkları, diğer kısmının ise bu güvenceden yoksun bir şekilde göç kararı aldığı şeklinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların %60,1'i çocuklarının geleceği ile ilgili kaygılarının göç etmelerinde payı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %84,2'si göç etmelerinde terörün payı olmadığını ifade etmiştir. Pek çok doğu illinde terör önemli bir göç nedeni iken, Ardahan'da terör göçün nedeni değildir. Göç edenlerin %69,8'i göç ettikleri için daha iyi bir gelire sahip olduğunu ifade etmiş, %72,7'si göç ettiği için daha iyi bir yaşam standardına sahip olduğunu, %72,3'ü göç etmiş olduğu için memnun olduğunu, %63,7'si göç ettiği için gelecekte olumlu yönde beklentileri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca araştırmada yapılan çapraz analizler ve ki kare test sonuçlarına göre; cinsiyetle, evlendiği için göç etmek zorunda kalma arasında ve göç ettikten sonra daha iyi bir gelire sahip olma arasında ilişki olduğu görülmektedir. Faktör

analizi sonucunda da Ardahan'ın verdiği göçün nedenleri üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; göçten dolayı duyulan memnuniyet, eğitim ve sağlık gibi sosyal nedenler ile iklim ve evlilik gibi zorlayıcı unsurlardır.

Başar (2015), Türkiye'de 2008-2013 yılları arasında iller bazında iç göçü belirleyen faktörleri ekonometrik olarak analiz ettiği araştırmasında, Türkiye'de iller bazında alınan ve verilen göçleri etkileyen değişkenleri bulmayı hedeflemiştir. 81 ilin bu yıllar aralığındaki verilerini kullanarak yatay kesit regresyon analizi gerçekleştirmiştir. Yaptığı analiz sonucunda işgücüne katılım, kişi başına sanayi elektrik tüketimi, okul sayısı, sağlık kurumu sayısının ve ceza infaz kurumu sayısının iç göç üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Ele aldığı faktörlerin iller için verilen göçlerden ziyade alınan göçleri açıkladığını gözlemleyerek, iç göç açısından illerin çekicilik gücünün, iticilik gücünden daha baskın olduğunu ileri sürmüştür.

Duman (2016), İzmir'de göçmenlerin sosyal ağlarının iş bulma üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında, göçmenlerin istihdama katılmadaki görelî başarıları ile kullandıkları iş arama kanalları arasında bir bağlantı olduğunu ileri sürmüştür. İş arama kanallarını resmi/bireysel ve ağ şekilleri olarak ayrıştırmıştır. Resmi/bireysel kanallar İŞKUR'a kaydolma, ilanları inceleme ve firmalara doğrudan başvurma, ağ şekli ise iş yönlendirmesi ya da işe ilişkin bilgilerin tanıdık/akraba yoluyla yayılması olarak tayin edilmiştir. Göçmen olma durumunun, resmi olmayan iş arama kanallarını (sosyal ağlar) kullanma ve başarı sağlama olabilirliği üzerindeki etkisini ayrıştırmak için sosyal ağlar aracılığıyla iş bulmanın belirleyici etkenlerini içeren ekonometrik bir model kurulmuştur. Çalışma bulgularına göre göçmenlerin ağ kullanımları sonucunda başarıyla iş bulmaları, yerleşik çalışanlara kıyasla %5.5 daha olasıdır. Çalışmanın en önemli bulgusu, sosyal ağlar etkisinin yüksek eğitimli çalışanlar için anlamsız olmasıdır. Sosyal ağların çoğunlukla düşük nitelikli işler için kullanıldığı ortaya çıkarılmıştır. Hem yerleşik hem de göçmen çalışanların iş bulmak için sosyal ağları kullandığı, ancak yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve hanehalkı büyüklüğü gibi özellikler kontrol altında tutulduğunda göçmenlerin nispeten daha başarılı olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal ağların kullanımı çoğunlukla eğitim seviyesi ve yerleşik olma durumuna bağlıdır. Göçmenler sosyal ağları, düşük ücretli işler için kullanmaya daha çok eğilimlidir. Çalışma bulgularına göre İzmir'deki göçmenler,

ağ şeklini kullanmada karşılaştırmalı bir üstünlükten faydalanmaktadır ve bu üstünlük daha az eğitilmiş çalışanlar için daha güçlüdür.

Türkiye'de iç göçün belirleyicilerine ilişkin çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yukarıda iç göç alanındaki çalışmalara katkıları ve sonuçları açısından önemli bulunan sınırlı sayıda araştırmaya yer verilmiş, bir ilk çalışma olması sebebiyle 1974 yılında Munro tarafından yapılan araştırma dışında daha çok 2000'li yıllarda yapılan araştırmalar üzerinde durulmuştur. Yukarıda bahsi geçen araştırma sonuçlarına benzer sonuçlar ortaya koyan çalışmalara ise değinilmemiştir.

2.4. Dünyada İç Göçe İlişkin Araştırmalar ve Sonuçları

İç göç konusunda yabancı literatürde ortaya konmuş araştırma sayısı, yerli literatürdeki gibi oldukça fazladır. Ancak, başka ülkelerdeki iç göç analizlerine ilişkin olmasına rağmen bu araştırmanın ortaya çıkmasına kaynaklık eden araştırmalar mevcuttur. Yakın döneme ait bu araştırmalar Çizelge 2.10'da özetlenmektedir.

Çizelge 2.10. Dünyada iç göçe ilişkin araştırmalar

Araştırmacı	Yıl	Amaç-Yöntem	Sonuç
Haapanen	1998	Finlandiya'da 1994 yılında iç göçün işsizlerin işgücü piyasasına geçişini nasıl etkilediği ve 1990-1995 yılları arasında iç göçü belirleyen faktörler incelenmiştir. 4990 kişilik bir örnekleme, mikro düzey panel veri kullanılarak multinominal logit model kurulmuştur. Örnekleme yer alanlar, işgücü piyasasından çıkmış bireylerdir.	Büyüme (gelişme) merkezi olan bir bölgeye yapılan göç, işsizlerin istihdam edilebilirliklerini artırırken, diğer bölgelere yapılan göçün istihdam edilebilirliği azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyinin yüksek olması ve mesleki eğitim programları, büyüme merkezlerine göç etme eğilimini artırırken, işe yerleştirmelerin büyüme merkezlerine olan göçü azalttığı bulunmuştur. Ancak bu değişkenlerin büyüme merkezleri dışındaki bölgelere yapılan göçleri etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
Bonifazi ve Heins	2000	İtalya'da uzun vadede (son 40 yıl) bölgeler arası iç göç eğilimleri, Zelinsky'nin hareketlilik geçiş modeli doğrultusunda incelenmiştir.	Bölgeler arasındaki göçlerin incelenmesi sonucunda İtalya'daki göç sisteminin ABD gibi ülkelere kıyasla kısa vadeli değişimlere duyarlı olmadığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi ise yaşam kalitesindeki ve bölgesel ekonomik yapıdaki değişimlerin daha aşamalı gerçekleşmesi olarak saptanmıştır.

Carlsen, Johansen ve Roed	2003	Norveç'te 1992-1998 yılları arasında 90 idari birimin aldığı göç incelenmiştir. Panel veri analizi yapılmıştır.	İdari birimlerin aldıkları göç ile ücretler arasında pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Alınan göç ile istihdam fırsatları arasında ise pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Cerrutti ve Bertonecello	2003	Latin Amerika'daki kentleşme ve iç göç örüntüleri incelenmiştir. Ülkelerin demografik gelişimi ve şehirleşme oranları yıllara göre karşılaştırılmıştır.	Latin Amerika ülkelerinde kentleşmenin büyümesi öncelikle kır-kent göçünden kaynaklanırken, daha yakın yıllarda yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerle bu sürecin farklı işlemeye başladığı tespit edilmiştir. Oldukça büyüyen büyük şehirlerin büyüme hızlarının düştüğü, yerlerini ise orta büyüklükteki şehirlerin aldığı saptanmıştır. Mekânsal hareketliliğin kent-kent göçü şeklinde devam ettiği, metropolitan alanlar içindeki göçlerin, komşu çevre ve komşu bölgelere doğru devam ettiği tespit edilmiştir.
Borjas	2006	İç göçün bölgesel işgücü piyasalarındaki koşullar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. 1960-2000 yılları arasındaki nüfus sayımı verileri kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. 18-64 yaş aralığındaki erkek nüfus seçilmiş, hayat boyu göç tanımı kullanılmıştır.	İç göçün Amerika'da bölgesel işgücü piyasalarında işgücüne katılım oranını ve ücretleri artırdığı, işsizliği ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Catteneo	2008	Arnavutluk'ta ücretler ve işsizliğin iç göç üzerindeki etkisi incelenmiştir. 2002 yılı Arnavutluk Yaşam Kalitesi Ölçüm Anketi verileri kullanılarak Harris-Todaro yaklaşımı ile bir göç modeli kurulmuştur. Regresyon analizi yapılmıştır.	Ücret ve işsizlik oranlarının göç etme eğilimi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Göç etmede temel itici faktörlerin; ücretler, yeni iş fırsatları ve daha kaliteli yaşam alanları olduğu tespit edilmiştir. Diğer bireylere göre daha eğitilmiş olanların, ekonomik kazanımlarını artırmak için daha çok göç ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Msigwa	2014	Tanzanya'da geliştirilen göç politikaları için önemli olan iç göç faktörleri incelenmiştir. Multinomial lojistik regresyon yöntemi kullanılmıştır.	Cinsiyet, ücret farklılıkları, eğitim durumu, medeni durum ve yaşın göç politikaları üzerinde etkili olduğu ve düşük eğitilmiş bekar erkeklerin, kadınlara göre daha fazla göç ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür taraması sonucunda Türkiye'de ve dünyada iç göç ile ilgili ekonomik araştırmaların çoğunun ekonometrik ve ampirik araştırmalar olduğu görülmektedir. Türkiye'de çeşitli yıllara göre iç göçün belirleyicilerini araştıran ekonometrik model araştırmalarının oldukça yoğun olması dikkat çekicidir. Bunun yanında göçe ilişkin nitel

yöntemle yürütülen çok sayıda araştırma olmakla birlikte, bunların çoğunun sosyoloji, etnografi ve antropoloji alanlarında oldukları da belirtilmelidir. Nitel araştırmaların genellikle; Türkiye'de yerinden edilme sebebiyle ortaya çıkan iç göçü, Türkiye'ye gelişmekte olan ülkelerden gelen dış göçü ya da Türkiye'den yabancı ülkelere giden dış göçü inceledikleri görülmektedir. Bunun yanında nitel araştırmalarda, özellikle terör sorununun sebep olduğu zorunlu göç ve yerinden edilme konuları bağlamında kentsel alanlarda ve işgücü piyasasında ortaya çıkan etnik ayrımcılık üzerinde durulduğu ya da araştırma bulgularında bu konulara değinildiği söylenebilir. Ayrıca iç göç ve işgücü piyasası açısından bazı iller ya da sanayi bölgelerinin değerlendirildiği, ankete dayalı saha araştırmalarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. İç göçü kentsel işgücü piyasalarının özellikleri ve göçmenlerin işgücü piyasasında buldukları durum açısından değerlendiren nitel araştırmalar mevcuttur. Ankara alt bölgesinin aldığı iç göçü inceleyen bir araştırmaya ise rastlanmamıştır. Bu bakımdan, Ankara özelinde iç göç-işsizlik örüntülerini araştırmak için derinlemesine görüşmelere dayalı nitel yöntem kullanılarak yapılan bu araştırmanın, çalışma ekonomisi alanında özgün bir içerik sunacağı düşünülmektedir.

3. ANKARA (TR51) ALT BÖLGESİNİN, KIRIKKALE (TR71) ve SAMSUN (TR83) ALT BÖLGELERİNDEN ALDIĞI GÖÇLERİN İŞSİZLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Bu bölüm araştırmanın yönteminin ve bulgularının açıklandığı iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda araştırmanın nasıl tasarlandığı açıklanarak katılımcıların seçimi, nitel verilerin nasıl toplandığı, nasıl analiz edildiği ve araştırma alanı hakkında bilgi verilecektir. İkinci kısım ise araştırma bulgularının açıklanması ve değerlendirilmesine ayrılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, göçmenlerin göç etme davranışları ile işgücü piyasalarında karşı karşıya kaldıkları işsizlik sorunu arasındaki ilişkinin göçmenler tarafından nasıl algılandığı, göçmenlerin bu konudaki tutum ve davranışlarının ne olduğu araştırılmaktadır. Araştırmada amaçlanan, göçmenlerin bu konudaki algı, tutum ve davranışların ayrıntılı olarak açığa çıkarılmasıdır. Bu sebeple araştırma, nitel yöntemle yürütülmüştür.

Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi araçlar kullanılarak, algı ve olayların doğal ortamında, gerçekçi ve bütüncül şekilde ortaya çıkarılmasını sağlayan bir analiz sürecinin izlendiği araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 24). Temelde yorumlayıcı paradigmayla yakınlık sergileyen nitel araştırmalar, araştırmanın içinde üretildiği sosyal bağlama duyarlıdır. Bu araştırmalar, sosyal bağlama göre esneklik gösteren veri toplama tekniklerine ve aynı zamanda karmaşıklık, ayrıntı ve bağlamın anlaşılmasına yönelik bir yöntemle dayanırlar (Kuş, 2012: 78). Nitel araştırmalar genellikle eylemleri, anlatıları ve bunların nasıl kesiştiklerini anlamaya çalışırlar (Glesne, 2014: 1). Nitel araştırmada, araştırılan konunun nicel olarak analiz edilmesi değil; daha geniş bir bakış açısı içinde konu hakkında derinlemesine bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, nitel araştırmalar ile amaçlanan; insanların nasıl yaşadıklarını, nasıl davrandıklarını, neyi ne şekilde algıladıklarını ve neye nasıl tepki verdiklerini anlamlandırmak ve açıklamaya çalışmaktır (Rothery, Grinnell ve Tutty, 1996: 4).

Nitel araştırmalarda sosyal bilimcinin rolü; başkaları tarafından sosyal olguların, diğerlerinin davranışlarının ve düşüncelerinin nasıl yorumlandığını anlamaktır. Bu bağlamda, bu tez araştırmasının yorumlayıcı paradigmaya dayalı olduğu söylenmelidir. Yorumlayıcı yaklaşımda, pozitivist yaklaşımın aksine, araştırma verileri sayısal göstergelere indirgenmemekte ve tümdengelim yaklaşımı benimsenmemektedir. Yorumlayıcı geleneğe yakın olan ontolojik inanç, gerçeğin sosyal ortamda olduğu, karmaşık olduğu ve sürekli değiştiği bir dünya görüşünü savunmaktadır. Yapılandırılmış olan gerçekler yalnızca bireylerin aklında değildir. Bireysel algılar, dil ve toplumun düşünceleri ile karşılıklı alışveriş içinde olduğu sosyal yapıların içinde de var olmaktadır (Glesne, 2014: 11). Yorumlayıcı yaklaşımın çeşitli öğeleri Çizelge 3.1'de özetlenmektedir.

Çizelge 3.1. Yorumlayıcı yaklaşıma göre araştırma modeli

Varsayımlar
<ul style="list-style-type: none"> • Gerçeklik sosyal olarak oluşturulmaktadır. • Değişkenler karmaşık, bağlantılı ve zor ölçülebilirdir.
Araştırma Amaçları
<ul style="list-style-type: none"> • Bağlamlaştırma
<ul style="list-style-type: none"> • Anlama • Yorumlama
Araştırma Yaklaşımı
<ul style="list-style-type: none"> • Varsayım ve kuram ile sonuçlanabilmesi mümkündür.
<ul style="list-style-type: none"> • Araştırmacı bir araç niteliğindedir.
<ul style="list-style-type: none"> • Doğal bir yaklaşım benimsenmektedir. • Tümevarım yöntemi kullanılmaktadır. • Örüntüler araştırılmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> • Çoğulculuk ve karmaşıklık araştırılmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> • Sayısallaştırma çok azdır. • Araştırma raporu ayrıntılı yazılmaktadır.
Araştırmacının Rolü
<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel ilgi söz konusudur
<ul style="list-style-type: none"> • Empatik anlamaya dayalıdır.

Kaynak: Glesne, 2014: 12.

3.1.1. Araştırmanın Tasarımı

Bu kısımda araştırmanın nasıl tasarlandığı anlatılacaktır. Katılımcıların seçiminden nitel verilerin analiz edilmesine kadar geçen süreç hakkında bilgi verilecektir.

3.1.1.1. Katılımcıların Seçimi

Nitel araştırmalarda rastgele örneklem seçimi yöntemi kullanılır. Bu yöntem genellemelerin yapılabileceği ve istatistiksel olarak temsil edici nitelikte büyük örneklem seçmek için uygundur. Ancak nitel araştırmacılar, rastgele seçimi anlamlı kılacak kadar büyük gruplarla çalışmadıkları gibi genelleme yapmayı da amaçlamamaktadırlar. Yorumlamacı yöntemi seçen araştırmacılar, her bir durumu amaçlı olarak seçmektedirler (Patton, 2002: 46). Bu seçimler araştırmacıyı, araştırma konusu hakkında büyük miktarda bilgi toplayabilecekleri belirli alanlara ve bireylere yönlendirmektedir.

Bu araştırmada karma bir örneklem oluşturma yolu izlenmiştir. Başlangıç aşamasında, amaçlı örneklem kategorisinde yer alan kartopu (zincir ya da ağ) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmanın ilgi alanına giren kişileri tanıyan kişilerden, olası durumlar hakkında bilgi edinilmesini ifade eder. İhtiyaç duyulan katılımcıları bulmak için başka yolun olmadığı zamanlarda işe başlamak için kullanışlı olan bir yöntem olmakla birlikte, her zaman katılımcı seçimi için tek başına yeterli değildir (Glesne, 2014: 61). Bu aşamada, hemşehri dernekleri ile iletişime geçilerek katılımcı olabilecek bir çeşitlilik yelpazesine ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların bulunmasından sonra mülakat yapılması tercih edilen bireylerle birlikte ortaya çıkan örneklemin ise maksimum çeşitlilik örnekleme şeklinde ifade edilmesi mümkündür. Maksimum çeşitlilik örnekleme, örneklemin araştırma konusuyla ilgili, kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, görel olarak oluşturulan küçük bir örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmayı amaçlamaktadır. Çeşitliliğin arasında paylaşılan ortak olguların varlığını bulmaya çalışarak problemin farklı boyutlarını ortaya koymaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 38).

Bu araştırmada Ankara alt bölgesinin (TR51), en çok göç aldığı alt bölgeler olan Kırıkkale alt bölgesi (TR71) ve Samsun alt bölgesi (TR83) illerinden gelen göçmenlerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Ulaşılan geniş çeşitlilik yelpazesindeki ortak örüntüleri araştırmayı amaçlayan bu araştırmada, söz konusu iki alt bölgede yer alan 9 farklı ilden Ankara Alt Bölgesi'ne göç eden ve çıkış noktalarındaki işgücü piyasalarında işsizlik olgusuyla karşı karşıya gelmiş bireylerle görüşülmüştür. Bu bireylerin Ankara işgücü piyasasındaki işsizlik ya da çalışma deneyimleri hakkında da bilgi edinilmiştir. Mülakat yapılması teklif edilen katılımcılardan çoğunlukla olumlu yanıt alınmıştır. Araştırmacının iletişim bilgileri katılımcılarla paylaşılmış; görüşme sorularının yer aldığı özet formun bir örneği görüşme başında katılımcılara gösterilmiştir. Deşifre edilmiş mülakat metinlerinin kendilerine ulaştırılması teklif edilmiş ve talep edenlere e-posta yoluyla ya da elden ulaştırılmıştır. Araştırmaya katılan göçmenlerin bir kısmı gerçek isimlerinin kullanılmasında sakınca görmemişse de, araştırma bulgularının değerlendirilmesinde katılımcıların isimleri kullanılmamış, bunun yerine görüşme sırasına göre kendilerine birer katılımcı numarası atanmıştır. Katılımcılarla görüşmelerin görsel olarak belgelenebilmesi için bazı katılımcıların, izinleri alınarak, ressam Serkan Kalkancı tarafından karakalem resimleri yapılmıştır. Bu resimler araştırmanın ekinde yer almaktadır.

3.1.1.2. Nitel Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinde veriler toplanırken, göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Bunun yanında araştırmacı tarafından yapılan gözlemler ve araştırmacı günlüğüne alınan notlardan yararlanılmıştır.

3.1.1.2.1. Görüşmeler

Nitel araştırmacılar çoğunlukla derinlemesine görüşme yapma yöntemini kullanmaktadırlar. Kahn ve Cannell (1957) görüşmeyi "amacı olan bir sohbet" olarak tanımlamaktadırlar. Görüşmeler, a priori yapıları ve katılımcıların sorulara cevap vermedeki özgürlükleri bakımından çeşitlilik göstermektedirler (Marshall ve Rossmann, 2006: 101). Patton'a göre, enformel, sohbeta dayalı görüşme; rehber yaklaşımındaki genel görüşme ve standartlaştırılmış, açık-uçlu görüşme olmak üzere üç genel görüşme

kategorisi bulunmaktadır (2002: 341-347). Bu kısımda, araştırmada kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme formlarının hazırlanma süreci ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve kayıt altına alınması aşamaları hakkında bilgi verilecektir.

3.1.1.2.1.1. Görüşmeler için geliştirilen yarı-yapılandırılmış soru formları

Nitel araştırmalarda soru sorma görüşmelerde büyük bir öneme sahiptir. Görüşme esnasında soruları soruş biçimi, kullanılan kelimelerin, soruların türü ve sırası dikkate alınmaktadır (Punch, 2014: 172). Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde görüşme soruları önceden hazırlanmakta, ancak katılımcıların verdikleri cevaplara göre görüşmeye yeni sorular eklenebilmekte, soruların yerleri değiştirilebilmekte veya başka bir soru içinde yanıtlanmış soru var ise söz konusu soru tekrar sorulmayabilmektedir (nler, 2010: 83). Patton (1990), katılımcılara sorulan soruları deneyim/davranış, görüş/değer, duygu, bilgi, demografi ve varsayım soruları olarak sınıflandırmaktadır. Demografik sorular katılımcıların profilinin ortaya çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır. Bunların ardından sorulan deneyim/davranış soruları ise genellikle bir katılımcının yanıtlayabileceği en kolay sorulardır. Başlangıçta deneyim/davranış sorularının sorulması katılımcıların rahatça konuşmasını sağlamaktadır. Varsayım soruları, katılımcının söyleyecek bir Şeyi olduğu varsayılan durumlarda sorulan sorulardır (Patton, 2002: 350-370). Her ne türde soru sorulursa sorulsun, araştırmacının öncelikle, katılımcıların konu hakkında açık ve kapsamlı bir biçimde yanıt vermesini sağlayacak güven düzeyini oluşturması gerekmektedir (Glesne, 2014:148). Görüşmelerdeki cümlelerin tamamının yanlış veya doğru olarak değerlendirilmemeli, bir öznenin/eyleyicinin (aktörün) eylemi olarak değerlendirilmelidir (Geray, 2014: 150).

Bu araştırmada katılımcılarla açık-uçlu temel bazı sorulara dayanan derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin yapılabilmesi için araştırma probleminin çözümüne yönelik olarak yarı-yapılandırılmış bir soru formu tasarlanmıştır. Soru formları aracılığıyla, sorgulanan olgu hakkında katılımcıların düşünce, algı, tutum ve davranışlarını yansıtın verilerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Görüşmelerde araştırmacı tarafından katılımcılara görüşmenin amacı ve gizliliği hakkında bilgi verilmesi ve katılımcıların sorular karşısında rahat ve dürüst tepkiler verebilecekleri bir ortamın sağlanması gerekmektedir.

Bu sebeple soru formları, araştırmacı tarafından rehber niteliğinde kullanılmış, katılımcılardan formları doldurmaları istenmemiştir. Ancak katılımcılara soru formları gösterilmiştir.

Sorular hazırlanmadan önce daha önce yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar ve teorik varsayımlardan faydalanılarak bir taslak soru formu geliştirilmiştir. Taslak soru formunun geliştirilmesi ve soruların hazırlanması aşamasında Yrd. Doç. Dr. Belma Tokuroğlu, Doç. Dr. Bülent Bayat ve sosyolog araştırmacı Hacer Taşçene'den uzman görüşü alınmıştır. Soru formunun hazırlanmasında, kısa cevaplardan ziyade ayrıntılı bilgi toplamaya yarayacak cevapların verilmesine zemin hazırlayacak soru biçimlerinin seçilmesine dikkat edilmiştir. Yine de kısa cevaplar karşısında, konu ekseninde görüşme derinleştirilmiş, bağlantılı sorularla göçmenlerin algı, tutum ve davranışları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler esnasında ortaya çıkan akışa göre, çok boyutlu sorular gözden geçirilerek bu tür soruların birbirini takip eden birkaç soru şeklinde sorulması yoluna gidilmiştir. Görüşmeler, katılımcılar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda, akışı bozmayacak şekilde soruların yerleri değiştirilerek devam ettirilmiştir. Soru biçimlerinin muğlak olmaması konusunda özen gösterilmiştir. Anlaşılmayan sorular konuya ilişkin örnekler vermek suretiyle açıklanmıştır. Bu araştırmada, göçmenlerin geçirdikleri göç süreci hakkında bilgi toplandığından, katılımcılara genellikle deneyim/davranış soruları yöneltilmiştir. Bunun dışında bir görüş, bir de varsayım sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tedirgin olmasına yol açacak bilgi soruları sorulmamıştır.

Göçmenler için hazırlanmış soru formu Ek-1'de sunulmaktadır. Çizelge 3.2'de yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda hazırlanan soruların tür ve içerikleri hakkında genel bilgi verilmektedir.

Çizelge 3.2. Araştırmada kullanılan sorular ve soru içerikleri

Soru	Soru Türü	Soru İçeriği
<p><i>Katılımcıya ilişkin demografik bilgiler</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Yaş - Medeni durum - Geldiği il - Mesleği - Eğitim düzeyi - İstihdam durumu 	Demografik Soru	Katılımcılara ilişkin profil çıkarılması için sorulan sorulardır. Katılımcıların görüşmeye ve araştırma sorularına hazırlanması amaçlanmıştır.
<i>Ankara'ya ne zaman göç ettiniz?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Araştırma'da 2000'li yıllarda Ankara'ya göç eden bireylerin göç etme davranışı ile işsizlik durumları arasındaki ilişki üzerinde çalışıldığından, katılımcının göç hikâyesinin başlangıcını anlatması ve diğer sorulara ısındırılması için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya bireysel olarak mı, aileniz ile birlikte mi göç ettiniz?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Göç kararının bireysel mi yoksa hanehalkı ile birlikte mi alındığının anlaşılması ve bu esnada hanehalkı bireylerinin hikâyeleri hakkında bilgi edinmek için sorulmuştur.
<i>Göç etme nedeniniz nedir?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	** Göç kararının verilmesinde en etkili nedenin bulunması için sorulmuştur. Eğer birey istihdam sebebiyle göç ettiyse, iş bulduktan sonra mı, iş bulmadan önce mi göç ettiği araştırılmıştır. **İstihdam sebebiyle göç edildiyse, niteliklerine daha uygun bir iş bulmak için göç edip etmediği araştırılmıştır.
<i>Ankara'ya göç etmenizde, Ankara ilinin yaşadığınız ile olan mesafesinin bir etkisi oldu mu?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Göç teorilerinde üzerinde anlaşma bulunan "yakın mesafede göç eğiliminin daha fazla olması" kabulünün doğru olup olmadığını belirlemek ve göçmenler için mesafe algısının günümüzde nasıl oluştuğunun anlaşılması için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya göç etmenizde burada yaşayan akraba, arkadaş ve tanıdıklarınız vb. sosyal çevrenizin etkisi oldu mu?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Sosyal ağ etkisinin ve göçmenlerin sosyal ağlarının yapılarının ortaya çıkarılması için sorulmuştur. Farklı illerden gelen göçmenlerin farklı sosyal ağlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

<i>Ankara'ya doğrudan mı yoksa kademeli (zincirleme) olarak mı göç ettiniz?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Göçmenlerin daha önce yaşadıkları yerlerin kırsal ya da kentsel özellikte olup olmadığının ve varış noktasına geliş sürecinin ayrıntılı olarak araştırılması için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya göç ettiğinizde ildeki işsizlik durumu ve istihdam fırsatlarından haberdar mıydınız?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Ekonomik göç teorilerinde üzerinde anlaşma bulunan "bireylerin iş bulduktan sonra göç ettikleri " kabulünün doğru olup olmadığını belirlemek için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya göç etmeden önce çalışıyor muydunuz?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	Katılımcı çalışıyorsa eski işi ile şimdiki işinin nitelikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması ve göçmenin işgücü piyasasındaki konumunun anlaşılması için sorulmuştur.
<i>Ankara'da işsizlik sorunu ile karşı karşıya kaldınız mı?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	** Göçmenlerin, göç etmeden önce yaşadıkları ilde ve Ankara'da işgücü piyasası deneyimlerini ortaya çıkarmak için sorulmuştur. ** Katılımcı çalışıyorsa, çalıştığı işin niteliklerine uygun olup olmadığı konusundaki fikri araştırılmıştır. ** Katılımcı çalışıyorsa, kayıtlı sektörde mi kayıt dışı sektörde mi çalıştığı araştırılmıştır.
<i>Ankara'ya göç ettikten sonra meslek değiştirdiniz mi?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	** Göç sürecinde katılımcının işgücü piyasasına uyum yapmasında meslek değiştirme gerekliliği yaşayıp yaşamadığını araştırmak için sorulmuştur. ** Katılımcı meslek değiştirdiyse, çalıştığı işin niteliklerine uygun olup olmadığı konusundaki fikrini öğrenmek için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya göç ettikten sonra kazancınızda değişiklik oldu mu?</i>	Deneyim/Davranış Sorusu	** Katılımcının kazancında göç sürecinden sonra artış ya da azalış olup olmadığını araştırmak için sorulmuştur.
<i>Ankara'ya göç ettikten sonraki yaşam koşullarınızdan memnun musunuz?</i>	Görüş Sorusu	** Katılımcının ildeki kentsel imkânlardan yeterince faydalanıp faydalanmadığını (barınma, iş, ücret, toplu taşıma, temel ihtiyaçların karşılanması gibi) araştırmak için sorulmuştur.
<i>Daha önce yaşadığınız ile geri dönmeyi düşünüyor musunuz?</i>	Varsayım Sorusu	** Katılımcının geriye göç düşüncesinin olup olmadığının ortaya çıkarmak için sorulmuştur. ** Katılımcının böyle bir düşüncesi varsa ortaya çıkması gereken koşullar hakkındaki düşüncelerini araştırmak için

		sorulmuştur.
--	--	--------------

3.1.1.2.1.2. Görüşmelerin yapılması ve kayıt altına alınması

Bu araştırmada bütüncül bir anlayış ortaya koyabilmek üzere gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Böylelikle araştırmanın inandırıcılığına ve gerçeğe uygunluğuna katkı sağlanması amacı güdülmüştür. Araştırma kapsamında yapılan tüm görüşmelerde, katılımcılara yüz yüze soruların cevaplanması şeklinde bir süreç izlenmiştir. Böylece, görüşmeler yüz yüze yapıldığından, soruların anlaşılmaması veya cevaplanmaması gibi olasılıklar ortadan kaldırılmıştır. Görüşmelerin yüz yüze gerçekleştirilmiş olması, görüşme kayıtlarının deşifre edilmesi ve verilerin analiz edilmesi sürecinde de kolaylık sağlamıştır. Görüşmelerde, görüşmeye başlanmadan önce araştırmanın konusu ve amaçları hakkında katılımcılara kısa bir bilgi verilmiştir. Görüşmecinin araştırmaya güvenini sağlamak ve araştırmanın etik unsurlar çerçevesinde gerçekleştirildiğini kanıtlamak amacıyla görüşmenin gizliliği ve bilimsel bir amaca hizmet ettiği hususu üzerinde önemle durulmuştur. Başka bir deyişle katılımcıların anonimliği garanti edilmiştir.

Görüşmelerde katılımcıların gönüllü olması esas olduğu için önceden telefon ya da e-posta aracılığıyla katılımcılara görüşme hakkında genel bilgi verilmiş ve kendilerinden uygun bir zaman için randevu talep edilmiştir. Görüşmeler, göçmenlerle kendileri için uygun olan zamanlarda, doğal ortamlarında ya da buluşması uygun olan kamusal mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için ortalama 40 dakikalık süreler belirlenmiş olsa da, bazı görüşmelerde göçmenlerin ilgisinin etkisiyle görüşme süreleri düşünülen sürenin üzerine çıkmıştır.

Nitel araştırmada görüşmeler, elle not tutulması yoluyla veya ses ya da video kayıt cihazları kullanılarak kaydedilebilmektedir (Glesne, 2014: 156). Ancak bu yöntemlerden hangisinin kullanılacağı büyük ölçüde araştırmanın gereksinimlerine ve katılımcıların onaylarına bağlıdır. Görüşmelerde hem ses kayıt cihazı kullanılarak görüşmeler kaydedilmiş hem de not tutulmuştur. Ses kayıt cihazıyla yapılan görüşmelerde, katılımcı tarafından söylenenlerin tamamı kaydedilebildiğinden, araştırmacı ve katılımcı tüm dikkatlerini görüşmeye vermiştir. Ses kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmelerin ve kesinlikle üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı konusunda katılımcılara garanti verilmiştir.

Katılımcılara ait ifadeler aynen korunmuş ve analize tabi tutulmuştur. Bazı katılımcılar ses kaydı alınmasını istememiş ya da görüşmenin bazı bölümlerinin kaydedilmemesini istemiş, bu gibi durumlarda kayıt durdurularak not alma yoluyla görüşmeye devam edilmiştir. Ancak tüm görüşmeler değerlendirildiğinde, bu tip durumların nadir olarak geliştiği söylenmelidir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği tarihler, görüşmelerin döküm tarihleri ve katılımcıların geldikleri iller aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 3.3. Görüşme kayıtları

Görüşme Numarası	Görüşme Tarihi	Görüşmenin Döküm Tarihi	Katılımcının Geldiği İl- Yıl
1	19.01.2016	19.01.2016	Samsun - 2012
2	21.02.2016	22.02.2016	Çorum - 2000
3	20.03.2016	23.03.2016	Kırşehir - 2001
4	26.03.2016	26.03.2016	Kırşehir - 2000
5	27.03.2016	28.03.2016	Çorum - 2004
6	27.03.2016	27.03.2016	Kırıkkale - 2004
7	29.03.2016	30.03.2016	Çorum - 2003
8	29.03.2016	30.03.2016	Çorum - 2001
9	02.04.2016	02.04.2016	Amasya - 2003
10	02.04.2016	03.04.2016	Aksaray - 2000
11	03.04.2016	04.04.2016	Nevşehir - 2002
12	06.04.2016	06.04.2016	Kırıkkale - 2004
13	07.04.2016	09.04.2016	Tokat - 2005
14	07.04.2016	07.04.2016	Tokat - 2000
15	07.04.2016	08.04.2016	Tokat - 2015
16	09.04.2016	09.04.2016	Nevşehir - 2010
17	10.04.2016	10.04.2016	Tokat - 2010
18	10.04.2016	10.04.2016	Amasya - 2015
19	11.04.2016	11.04.2016	Kırıkkale - 2010
20	11.04.2016	12.04.2016	Amasya - 2015
21	11.04.2016	12.04.2016	Niğde - 2008
22	11.04.2016	12.04.2016	Samsun - 2008
23	14.04.2016	16.04.2016	Niğde - 2004

3.1.1.2.2. Gözlemler

Sosyal bilimlerin yöntemindeki temel öge, olguların ortaya çıkarılması ve onların gözlemlenmesidir. Araştırma ve gözlemin izlediği iki tür yöntem vardır. Bunardan ilki yazılı belgeler, filmler, fotoğraflar gibi sosyal olgulara ışık tutan belgelerin analizidir. İkincisi ise soruşturma, mülakat ve soru kâğıtları aracılığıyla sosyal gerçekliğin dolaysız olarak gözlemlenmesidir (Duverger, 1980: 95). Gözlem, bir araştırma ortamında bireylerin ve mekânların birinci elden bilgi elde edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından gözlenmesi sürecidir (Ünlüer, 2010: 88). Bu teknikle araştırmacının konusu hakkında soru sorulması yerine, gözlem yapılması yoluyla araştırma konusu hakkında bilgi edinilmektedir. Gözlemler, araştırmacının bilgiyi araştırma ortamındaki biçimiyle kayıt etmesini ve gerçek davranışların ortaya çıkarılmasını sağlamak için yapılmaktadır.

Gözlem daha çok etnografi alanında kullanılan bir veri toplama tekniği olmakla birlikte nitel araştırmaların tümü için asli ve oldukça önemli bir yöntemdir. Gözlemler, araştırma konusunun karmaşık etkileşimlerini, kendi doğal sosyal bağlamları içinde keşfedebilmeyi sağlamaktadır. Derinlemesine mülakatlara dayanan araştırmalarda dahi gözlemler ve araştırma günlükleri önemli rol oynamaktadır. Çünkü yapılan gözlemler ve tutulan notlar sayesinde katılımcıların beden dili ve duygularının, ağızından çıkan kelimelere eklenmesi mümkün olmaktadır (Marshall ve Rossman, 2006: 99). Böylelikle görüşmenin derinleştirilmesi sağlanırken, katılımcının tutumu hakkında daha nitelikli analizler yapılması kolaylaşmaktadır. Nitel araştırmalarda gözlemler daha az yapılandırılmıştır. Bu durumda araştırmacı daha önceden belirlenen kategori ve sınıflandırmaları kullanmak yerine, daha doğal ve açık uçlu bir şekilde gözlem yapmaktadır. Kayıt tekniği ne olursa olsun, davranışlar, bir dizi eylem ve olayların doğal akışı içinde gözlemlenmektedir. Burada mantık, gözlem verilerini çözümlmek ve betimlemek için gerekli kategori ve kavramların baştan verilere ya da araştırmaya dayatılmasından ziyade, araştırma sürdürülürken ortaya çıkmalarına izin vermektir (Punch, 2014: 176).

Yalnızca gözleme ya da katılımcı gözleme dayalı nitel araştırmalar mevcuttur. Bu araştırma sadece gözleme dayanan bir araştırma değildir. Ancak derinlemesine görüşmeler yoluyla yapılan araştırmalarda gözlem zaten araştırmacının doğal sürecinin bir parçası hâline

gelmektedir. Buna rağmen, küçük bir topluluğun mülakatlar yoluyla derinlemesine incelenmesi söz konusu olduğundan dolaysız ve yoğun gözlemin yapıldığı bir araştırma olduğu söylenmelidir. Dolayısıyla veri toplanması aşamasında yapılan mülakatlar esnasında katılımcılara ilişkin gözlemler kaydedilerek, verilerin analiz edilmesi aşamasında bu gözlemlerden faydalanılmıştır.

3.1.1.2.3. Araştırmacının günlüğü

Nitel araştırmalarda daha derin düşünmeye ve yeni fikirler üretmeye yardımcı olan, araştırma günlüğüne alınan notlar, “araştırma notları” olarak tanımlanmaktadır (Glesne, 2014: 39). Bu notlar araştırmacının bulgularını raporlanmasında yer almasa da araştırmacıya yardımcı olmaktadır. Araştırma günlüğünde, genel olarak düşünceler, gözlemler, yorumlar ve duygusal tepkiler gibi bireysel notlar yer almaktadır.

Bu araştırmada, hemşehri dernekleri ve diğer kaynaklar aracılığıyla göçmenlerle iletişime geçilmesinden itibaren, derinlemesine görüşmelerin yapılmasının öncesi ve sonrasındaki süreç de dâhil olmak üzere günlükler tutulmuştur. Göçmenlerle görüşmelerin yapıldığı tarihlerde, görüşme öncesinde ve sonrasında yaşanan olaylar hakkındaki düşünce ve yorumlar araştırmacının günlüğüne not edilmiştir.

3.1.1.3. Literatür Taraması

Bir araştırmacının çalışma konusuyla ilgili literatür karşısındaki konumunun açık olması gerekmektedir (Punch, 2014: 256). Geleneksel araştırma modeli tasarımında, literatür çoğunlukla ayrıntılı olarak, araştırmayı planlarken ve soru geliştirme aşamasının bir parçası olarak gözden geçirilmektedir (Punch, 2014: 43). Literatür taraması, bir araştırmacının tasarlanmasında önemli rol oynar. Çünkü literatür taraması araştırma konusu hakkında genel bir bilgi sahibi olunmasının yanında, nicel ve nitel araştırmalarda kullanılacak anket ve görüşme sorularının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle araştırma konusu ile ilişkilendirilen teorik yaklaşımlar; araştırma probleminin ortaya çıkarılması, katılımcıların seçilmesi, görüşme sorularının hazırlanması ve elde edilen bulguların yorumlanmasında ciddi bir katkı sunmaktadır. Bu bağlamda ilgili literatürün araştırılması ve önceki araştırmaların detaylı olarak incelenmesi, onların bulgularından

yararlanılmasının yanında yanlışların tekrarlanmamasının da önüne geçmektedir. Böylece, araştırmaya rehberlik eden teorik yaklaşımlar doğrultusunda belli varsayımlarda bulunularak hareket edilmektedir. Araştırma konusuyla ilgili yapılan literatür taraması; yapılan araştırmanın, teorik yaklaşımların ve daha önce yapılmış çalışmalardan elde edilen bulguların ötesine geçip geçmediğine ve bilimsel alana bir katkı getirip getirmeyeceğine karar verilmesine hizmet etmektedir (Glesne, 2014: 42).

Bu araştırmada, iç göç ve işsizlik olgularını bütüncül bir bakış açısı içinde inceleyen ve çeşitli yöntemlerle analiz eden önceki çalışmalar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sözü edilen araştırmaların çoğu ekonometrik modellere dayanan araştırmalar olup, yalnızca anketlere dayanan nicel araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmalar önceki bölümün sonunda detaylı olarak yer almaktadır. Diğer taraftan ekonomi literatüründe gerek yerli gerek yabancı çalışmalarda iç göç ve işsizlik örüntülerinin nitel bir araştırma yoluyla incelendiğine ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu sebeple yarı-yapılandırılmış görüşme formu daha önce belirtilen uzmanların katkılarıyla araştırmacı tarafından özgün olarak tasarlanmıştır. Ancak soru formlarının hazırlanmasında daha önceki bölümün sonunda değinilen araştırmaların bulgularından ve kullandıkları soru tiplerinden faydalanılmıştır.

3.1.1.4. Etik Unsurlar

Etik unsurlar tüm sosyal bilim araştırmalarının yürütülmesinde son derece önemlidir. Bunun sebebi elde edilen verilerin insanlardan toplanması ve insanlar konusunda olmasıdır. Etik sorunlar hem nitel hem de nicel araştırmalarda ortaya çıkabilse de, nitel araştırmalarda bu sorunların ortaya çıkma olasılığı çok daha yüksek ve ciddidir (Punch, 2014: 265-266). Çünkü pozitivist araştırmalar, araştırmacı ve araştırılan arasındaki ayrımı vurgularken, yorumlayıcı araştırmalar, araştırmacı ile araştırılan etkileşimini vurgulamaktadır (Glesne, 2014: 224). Max Weber'in geçtiğimiz yüzyılın ilk yarısında işaret ettiği gibi tüm araştırmalara, bir ölçüde araştırmacının değerlerinin bulaşması söz konusudur. Netice itibarıyla bir araştırmaya ilişkin sonuç ve çıkarımlar, büyük bir ölçüde araştırmacının etik ve siyasi görüşlerine dayanmaktadır (Silverman, 2001: 200). Nitel araştırmalarda genellikle konunun seçiminden, yöntemin tasarlanmasına ve elde edilen verilerin yorumlanmasına kadar geçen bütün sürecin etik bir konu olduğu

düşünülmektedir (Glesne, 2014: 224). Bu görüşün ardında, araştırmacının konu seçimi ve araştırma planının, araştırmanın doğası ve amaçlarına ilişkin felsefi ve etik duruşuyla doğrudan ilişkili olması gerçeği vardır. Bunun yanında, nitel araştırmalarda temel unsur, araştırmacı ile araştırılanın kendi kültürleri arasındaki karşıtlık gereğince "yabancılık" şeklinde tanımlanabilir (Marshall ve Rossmann, 2006: 82). Bu sebeple, araştırmacının temel amacı, araştırılan kültürün sembol ve değerlerini, kendi kültürel bağlamına dayanan yargılarda bulunmaksızın betimlemek olmalıdır. Burada vurgulanması gereken nokta, araştırmacının, araştırmada işe karışacak etik sorunların farkında olması, bu sorunlara karşı duyarlılık göstermesi ve araştırma projesinin tasarlanması aşamasında bu sorunları düşünmesi gerektiğidir (Punch, 2014: 266).

Bu araştırmanın başlangıcından itibaren her aşamasında dürüstlük, gizlilik, sorumluluk ve adil paylaşım şeklinde sıralanabilecek olan etik unsurlara uyulmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın etik unsurlarına ilişkin temel ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- Katılımcılara, araştırmaya katılım konusunda tam rızalarını almak üzere araştırma konularına ilişkin yeterli bilgi sağlanmıştır. Katılımda gönüllülüğün esas olduğu ve görüşmenin herhangi bir yerinde araştırmadan çekilebilecekleri konusunda bilgi verilmiştir. Teklif edildiği halde görüşme yapmayı kabul etmeyen katılımcılara ısrar edilmemiştir.
- Katılımcılara, kimlik bilgilerinin açığa çıkarılmayacağı, verdikleri cevapların tamamen objektif ve bilimsel kriterler çerçevesinde değerlendirileceği, verilen bilgilerin üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı ve araştırmacı tarafından hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılmayacağı konusunda garanti verilmiş ve bu konuda kendilerine bilgi verilerek rızaları alınmıştır.
- Katılımcıların anonimliği garanti edilmiştir. Bunun için veri analizinde ve araştırma bulgularında katılımcıların kimliğini açığa çıkarabilecek herhangi bir özellik, firma ya da şahıs adı kullanılmamıştır.
- Soru formları ve görüşme dökümleri, katılımcılarla e-posta aracılığıyla ya da elden vermek suretiyle görüşme öncesinde ve sonrasında paylaşılmıştır.

- Araştırmacı; gözlemler, araştırma günlüğü tutulması ve katılımcılardan elde edilen verilerin analizi aşamalarında, kendi değer yargılarından uzak bir şekilde değerlendirme yapabilme konusunda azami dikkat göstermeye çalışmıştır.
- Araştırmacı, katılımcılarla doğal süreç içindeki etkileşim sonucunda ortaya çıkan özğün verileri kaydetme ve değerlendirme noktasında yabancı olduğunun farkında olarak davranma sorumluluğu göstermiş, olayları olduğu şekliyle aktarmaya çabalamış, amacını aşan ya da araştırma konusuyla ilişkili olmayan yorum ve değerlendirmeler yapmaktan kaçınmıştır.

3.1.1.5. Nitel Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri toplama ile veri analizi birbirinden ayrı ya da birbirini izleyen ard zamanlı süreçler değildir. Tam tersine eş zamanlı olarak yürütölmesi gereken süreçlerdir. Araştırmacılar analiz sırasında kullanacakları kodlamaları, kullandıkları kavramsal çerçeveden hareketle oluşturdukları araştırma sorularına dayanarak yürütmektedirler. Dolayısıyla nitel araştırmaların esnek ve bağlamsal olmaları, bu araştırmaların sistematik olmayan bir biçimde ve önceden planlanmadan yürütölleceği anlamına gelmemektedir (Mason, 1996'dan aktaran Kuş, 2012: 184).

Araştırmacılar veri toplama ve veri analizi sırasında *sürekli durum karşılaştırması* yaparak, her durumun olaylar, katılımcılar, ortamlar ya da kullanılan kelimeler açısından nasıl çeşitlendiğini araştıran bir zihin yapısına sahip olmaktadır. Buna rağmen nitel araştırmacıların veri analizine ilişkin yaklaşımları farklıdır. Nitel özömlmelerde tematik analiz, anlatı analizi, etnometodoloji ve konuşma analizi, söylem analizi, göstergebilimsel analiz ya da belge ve metin analizi gibi farklı analiz teknikleri kullanılmaktadır. Ancak tematik analiz daha yaygın olarak kullanılan bir tekniktir.

Tematik analiz verilerin kodlanmasını ve daha sonraki analiz ve betimleler için yeniden kodlanmasını ve ayrılmasını içermektedir. Tematik analizde araştırmacılar, veriler içinde tema ve örüntüler aramak üzere analitik tekniklere odaklanmaktadır (Glesne, 2014: 259-260). Tematik analizde kodlama süreci, analiz edilen verilerin ne anlattığının, neler demek istediğinin, nasıl tanımlandığına ilişkin bir süreçtir (Gibbs, 2007: 38). Kodlama,

araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından da önem taşımaktadır. Bir araştırmanın sonuçlarını değerlendirmek için sorulan soru, araştırmacının elindeki veriler ile çıkardığı sonuçlara nasıl ulaştığıdır. Eğer bu sorunun bir yanıtı yoksa ileri sürülen bulguların güvenilir olduğunu düşünmek zor olacaktır. Bu bağlamda veri analizinde kullanılan yöntem; sistematik, disiplinli, şeffaf ve tanımlanabilir olmalıdır. Eğer analiz yönteminin tanımlanması ya da incelenmesi mümkün değilse, araştırma sonuçları da güvenilir olmayacaktır (Punch, 2014: 189).

Analize başlanmadan önce yapılan derinlemesine görüşmelerde ses kayıtları alınmış ve araştırma notları tutulmuştur. Daha sonra bu ses kayıtları esas alınarak, araştırma notlarının dökümleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Dökümler, genel bir bakış açısı elde edilebilmesi için tekrar tekrar okunarak kontrol edilmiş ve veri analizine daha sonra başlanmıştır. Nitel verilerin analiz edilmesi sürecinde de görüşme dökümleri okunarak sürekli değerlendirme yapılmıştır. Nitel verilerin analiz edilmesi süreci tümevarımsal bir yapıya dayanmaktadır. Kavramlar, verilerden tümevarım yoluyla geliştirilmektedir. Çözümleyici tümevarım olarak ifade edilen bu süreç, genellikle kavram veya fikirleri geliştirmek için, olaylar arasındaki benzerliklerin sistemli olarak incelenmesine atfen kullanılmaktadır (Punch, 2014: 190). Bu araştırmada da görüşmelerin dökümleri ya da elle tutulan notlar gibi özel verilerden kodlar ve temaların oluşturulmasıyla genele doğru giden bir süreç izlenmiştir. Kısaca, analizin başlangıcında verilerin kodlanarak alt bölümlere ayrılması, ancak nihai olarak daha geniş, birleştirilmiş ve bütüncül bir yapı oluşturulmaya çalışılması söz konusudur. Tema-kod-alt kod haritası araştırma başlamadan önce taslak olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş, sahada veri toplanması sırasında kod haritasına bazı alt kodlar eklenmiş, bazıları ise silinmiştir. Veri analizi aşamasında ortaya çıkan tüm kodlar tanımlanarak sınıflandırılmıştır. Son olarak ise, benzer görüşleri içeren kodlamalar, aynı veri sınıflamaları içine yerleştirilerek tematik bir çerçeve ortaya konmuştur. Araştırmada analiz, bilgisayar programı aracılığıyla yapılmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesi ve kodlanmasında NVivo 11 analiz programı kullanılmıştır. NVivo 11 programı kullanılarak yapılan kodlama ve temalama çalışmalarının özet raporu araştırmanın Ek - 2 bölümünde yer almaktadır. Geliştirilen tema ve kod haritası Çizelge 2.4'te yer almaktadır.

Çizelge 3.4. Göç-işsizlik ilişkisi hakkındaki algı, tutum ve davranışların ortaya konulması için geliştirilen tema ve kodlar

Tema	Kod	Alt Kod
Göç ile İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar	Çekici Unsurlara İlişkin Algı	<ul style="list-style-type: none"> - Beklenen Gelir Artışı/Ücret Avantajları - İstihdam Olasılıklarının Yüksek Olması - Daha İyi Çalışma Koşulları - Kayıtlı Sektörlerde İstihdam Edilme Olasılığı/ Sosyal Güvenlik Avantajları - Kentsel İmkânlar - Kültürel Yakınlık
	İtici Unsurlara İlişkin Algı	<ul style="list-style-type: none"> - Gelir Azalışı/Ücret Dezavantajları - İşsizlik - Kötü Çalışma Koşulları - Gelir Riski ve Piyasa Başarısızlıkları - Göreli Yoksulluk - Ücretsiz Aile İşçiliği - Nüfusun Azalması
İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlara Dair Algı, Tutum ve Davranışlar	Sosyal Ağ/Göç Stoku Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> - Göç Etmenin Potansiyel Maliyetlerinin (Fiziksel ve Ruhsal) Azalması - Barınma Maliyetlerinin Azalması - İş Arama/Bulma Maliyetlerinin Azalması (Bilgi Asimetrisini Ortadan Kaldırma Etkisi)
	Mesafe Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> - Yakın Mesafe (İşgücü Piyasası Hakkında Daha Fazla Bilgi Sahibi Olma) - Uzak Mesafe (İşgücü Piyasası Hakkında Daha Az Bilgi Sahibi Olma)
Göç Etme Nedenlerine Dair Algı, Tutum ve Davranışlar	İşgücü Piyasası Odaklı Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> - İş Arama/Bulma - Çıkış Noktasındaki İşgücü Piyasası Koşulları
	Bireysel/Ailevi Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> - Eğitim - Evlilik - Bağlı Göç - Kentsel İmkânlardan Faydalanma İsteği - Geniş Aile Olarak Yaşama
	Makro Ekonomik Nedenler	<ul style="list-style-type: none"> - Tarım Sektöründe Daralma - Ekonomik Kriz - Yaşam Yerindeki

Göç Etme Nedenlerine Dair Algı, Tutum ve Davranışlar		(Kentsel/Kırsal) İmkânların Yetersizliği
	Diğer Nedenler	- Etnik, Siyasi ya da Dini Nedenler - Muhafazakârlık/Tutuculuk
Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçlarına Dair Algı, Tutum ve Davranışlar	Olumlu Sonuçlar	- Kayıtlı İstihdam İçinde Yer Alma - Beşeri Sermaye Donanımında Artış - Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Artış - Yaşam Kalitesinde Artış - Kadınların İşgücü Piyasasına Katılması - İstihdam Edilebilirliğin Artması - Ev İçi-Ev Dışı Çalışma Süreçlerinin Değişmesi
	Olumsuz Sonuçlar	- İşsiz Kalma - Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Azalış - Yaşam Kalitesinde Düşüş - Mesleki ve Teknik Becerilerin Kaybı - Sosyal Dışlanma - Kayıt Dışı İstihdam - Gelir Yetersizliği

Çalışmada veriler kodlanırken, her bir koda gönderilen anlatılar için altına yığıma işlemi gerçekleştirilmiştir. Kodların sınıflandırılarak temalara gönderilmesiyle, görüşme dökümleri sistematik olarak bölümlere ayrılmıştır. Kodlama ve temalama işlemi gerçekleştirildikten sonra Yrd. Doç. Dr. Belma Tokuroğlu ve Uzman sosyolog Hacer Taşçene ile birbirinin üzerine binen kodlama yapıp yapılmadığını ya da kodlama haritasında fazlalık olup olmadığını belirlemek amacıyla kodlama sistemi üzerinde çalışılmıştır. Nitel araştırma bulguları, oluşturulan bu tema-kod haritası çerçevesinde anlamlandırılmış ve yorumlanmıştır. Görüşmelerin çözümlenmeleri sonucunda ortaya çıkan matrisler araştırmanın bulguları kısmında yer almaktadır.

3.1.2. Araştırma Alanı

Bu araştırmada Ankara (TR51) alt bölgesinin, TR71 Kırıkkale Alt Bölgesi ve TR83 Samsun Alt Bölgesi illerinden aldığı göçler incelenmektedir. TR71 ve TR83 alt bölgeleri illeri aşağıdaki çizelgede gösterilmektedir.

Çizelge 3.5. İBBS'ye göre TR71 ve TR83 alt bölgelerinde yer alan iller

İl	İBBS İl Kodu	
	TR71 Kırıkkale Alt Bölgesi	TR83 Samsun Alt Bölgesi
Kırıkkale	TR711	-
Aksaray	TR712	-
Niğde	TR713	-
Nevşehir	TR714	-
Kırşehir	TR715	-
Samsun	-	TR831
Tokat	-	TR832
Çorum	-	TR833
Amasya	-	TR834

Yukarıdaki çizelgede görülen Kırıkkale Alt Bölgesi'nde yer alan illerin 2016 yılı nüfuslarının 220 000'in üzerinde, Samsun Alt Bölgesi'nde yer alan illerin nüfuslarının ise 326 351 nüfuslu Amasya ili dışında 500 000'in üzerinde olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında yer alan illerde nüfusu 200 000 altında olan il bulunmamaktadır. Araştırmada İBBS Düzey 3 (iller) ve İBBS Düzey 2 (illerin içinde buldukları alt bölgeler) doğrultusunda değerlendirme yapılacaktır. Araştırma kapsamında yer alan ve Ankara'ya göç veren illerden sadece Samsun ili 1993 yılından bu yana büyükşehir statüsündedir. Diğer iller büyükşehir statüsünde değildir. Bu illerden Aksaray, Kırşehir ve Kırıkkale illerinin Ankara ile sınır komşuluğu varken, diğer iller Ankara ilinin sınır komşusu değildir. Bölgeler içinde il merkezlerinin birbirine uzaklığı açısından Ankara'ya en yakın il Kırıkkale iken, en uzak il Samsun'dur. TR71 illerinin Ankara'ya uzaklığı kendi içlerinde ortalama olarak 221 km iken, TR83 illerinin yine kendi içlerinde ortalama uzaklığı 341 km'dir. Göç teorileri, göçün çıkış ve varış noktaları arasındaki mesafenin, hem fiziki maliyetlerin artması hem de varış noktasındaki işgücü piyasası hakkında bilgi sahibi olmanın zorlaşacağı savıyla bireylerin göç kararlarını negatif yönde etkilediğini söylemektedir. Buna rağmen TR83 illerinden Ankara iline olan göçün, daha yakın olan TR71 illerinden yıllar itibarıyla daha fazla olduğu

gözlemlenmektedir. Bu noktada Ankara Alt Bölgesi (TR51) ile Samsun Alt Bölgesi (TR83) arasında, Kırıkkale Alt Bölgesi'ne (TR71) göre göç açısından daha sıkı bir bağ olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.6. TR71 ve TR83 illerinin Ankara iline olan uzaklıkları

İl	İlin Ankara iline uzaklığı (km)
Kırıkkale	75
Aksaray	225
Niğde	348
Nevşehir	275
Kırşehir	184
Samsun	413
Tokat	379
Çorum	241
Amasya	333

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, 2014.

Anadolu'nun merkezi konumundaki Ankara, çevre illerden göç alma bakımından çekici özelliklere sahip bir kenttir. Üniversitelerin, sanayi bölgelerinin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin yoğunlaştığı bir kent olarak Ankara; ekonomik, sosyal ve beşeri sermayesiyle ön plana çıkan bir özelliكتedir. Ankara, DPT tarafından 2003 yılında yayımlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması araştırmasına göre ikinci sırada yer almaktadır (DPT: 2003, 129). 2011 yılı sonrasında Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan aynı araştırmaya göre ise Ankara, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi itibarıyla İstanbul'un ardından yine ikinci sırada bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 50). Yeni kurulan firmaların toplam sermayelerinin yüzde 50'si İstanbul ve Ankara'da bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 83). 2011 yılı İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması araştırmasında, çalışmada Ankara'ya göç verme durumları incelenecek olan illerden; Samsun, 3. kademe gelişmiş iller; Kırıkkale, Amasya, Nevşehir, Kırşehir ve Çorum 4. kademe gelişmiş iller; Aksaray, Niğde ve Tokat ise 5. kademe gelişmiş iller kapsamında yer almaktadır. Ankara, yatırım teşvik bölgeleri içinde de sosyoekonomik bakımdan Türkiye'nin en gelişmiş illeri olan Antalya, Bursa, İzmir, Kocaeli, Eskişehir, İstanbul ve Muğla illeri ile birlikte 1.Bölge içinde yer almaktadır.

Deloitte Türkiye ve Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM) işbirliğinde gerçekleştirilen “Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi” araştırmasının sonuçlarına göre; Ankara rekabetçilik, beşeri sermaye ve yaratıcı sermaye açısından ilk sırada yer almaktadır (EDAM ve Deloitte, 2009: 10). Yine Deloitte Türkiye ve Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu tarafından yapılan “İller Arası Rekabetçilik Endeksi” çalışmasının sonuçlarına göre Ankara beşeri sermaye ve yaşam kalitesi sıralamasında birinci; rekabetçilik sıralamasında ise ikincidir (URAK, 2010: 12, 20).

Ankara'nın merkez ve çevre bölgelerinde sanayi bölgeleri kurulmuş olduğu görülmektedir. Ankara Sanayi Odası'nın (ASO) "Bozkırdan Sanayinin Başkentine" isimli raporuna göre Ankara, kamu kurumları ağırlıklı yapısıyla hizmet sektörünün yoğun olduğu bir kent olmakla birlikte, KOBİ yoğun bir sanayi yapısına da sahiptir. Ankara'da hâlâ faaliyette olan 5 ve kuruluş süreci devam eden 7 olmak üzere toplam 12 organize sanayi bölgesi (OSB) bulunmaktadır (ASO, 2013: 228).

Ankara alt bölgesinin en fazla göç aldığı Kırıkkale ve Samsun alt bölgeleri özellikle tarımsal üretimin ön plana çıktığı birer ekonomik yapıya sahiptirler. Türkiye yüzölçümünün %4,1'ine tekabül eden Kırıkkale Alt Bölgesi'ni oluşturan Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir illerinin tümünde, tarım işkolunda çalışanların toplam istihdam oranı Türkiye ortalamasının üstündedir (TÜİK, 2011a: 9-15). Aşağıda bu alt bölgede yer alan illerin ekonomik yapılarına ilişkin ayrı ayrı bilgi verilmektedir:

- Kırıkkale: Bir sanayi kenti olduğu kadar aynı zamanda önemli bir tarım kentidir. MKEK fabrikaları, Kırıkkale Üniversitesi ve TÜPRAŞ rafinerisinin ilin ekonomik yapısında önemli bir yeri vardır. Özel sektörün imalat ağırlığı; metal, tarım alet ve makineleri, ağaç işleri, MKEK ve TÜPRAŞ yan sanayisinden oluşmaktadır. Tarım ve hayvancılığın ilin ekonomik yapısında önemli bir gelir kaynağına sahip olduğu, özellikle ilçe, kasaba ve köylerde geçim kaynağını bu sektörün oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2014a: 13-14).
- Kırşehir: İlin başlıca geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Tahıllar, baklagiller, endüstri bitkileri gibi ürünler ilde tarla üretiminde başı çekmektedir. Kırşehir'de sanayi üretiminin toplam üretim ve istihdama katkısı sınırlıdır. Ticarete

konu olan malların başında motorlu taşıt lastikleri, çelik döküm ürünleri, imalat makineleri, akümülatör, mermer, hayvan yemi ve kaya tuzu yer almaktadır (TÜİK, 2014b: 14).

- Niğde: İlde tarım alanlarının yoğunlukta olduğu ve başta hububat olmak üzere tarla ürünlerinin yetiştirildiği görülmektedir. Bitkisel ürünlerde ilk sırayı patates ve elma alırken, sonra gelen en önemli ürün şeker pancarıdır. Son yıllarda hayvancılığın yanı sıra, mısır üretimi, arıcılık ve alabalık üretimi de artış göstermiştir. (TÜİK, 2014c: 13).
- Nevşehir: Sosyokültürel açıdan tarım ve turizme dayalı bir ekonomik yapıda olan ilde, yerleşmiş ve organize olmuş bir sanayi sektörü bulunmamaktadır. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında patates ve buğday gelmektedir. Bağcılık da ildeki ekonomik faaliyetler içinde ön plana çıkmaktadır. Aile işletmeleri şeklinde büyükbaş hayvancılığın yapıldığı görülmekle birlikte, ilde mera alanlarının darlığı dikkat çekmektedir (TÜİK, 2014d: 13-14).
- Aksaray: Ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımsal ürünler açısından başta buğday olmak üzere, arpa, patates ve şeker pancarının yetiştirildiği görülmektedir. Tarımsal üretimin yanında bazı yörelerde halı ve kilim dokumacılığı yapılmaktadır. Aksaray'da un, süt, yem gibi gıda sanayi tesislerinin yanında, madenlere dayalı sanayi ve metal eşya ve makina imalatı da gelişmiştir. İlin tek ağır sanayi kuruluşunun Otomarsan'ın dizel motor fabrikası olduğu görülmektedir (TÜİK, 2014e: 13).

Türkiye yüzölçümünün %4,9'una tekabül eden Samsun Alt Bölgesi'ni oluşturan Samsun, Tokat, Çorum ve Amasya illerinin tümünde, yine Kırıkkale Alt Bölgesi'nde olduğu gibi tarım işkolunda çalışanların toplam istihdam oranının Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir (TÜİK, 2011b: 9-14). Aşağıda bu alt bölgede yer alan illerin ekonomik yapılarına ilişkin ayrı ayrı bilgi verilmektedir:

- Samsun: Çarşamba ve Bafra ovalarının verimli toprakları ile Türkiye'nin önde gelen tarım alanlarından birini oluşturan ilde, buna bağlı olarak tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının da gelişme gösterdiği görülmektedir. Sulu ve susuz tarımın yaygın

olduğu il, buğday, şekerpancarı, fındık, mısır, ayçiçeği ve tütün üretimi ile ön plana çıkmaktadır (TÜİK, 2014f: 14; TÜİK; 2011: 10).

- Tokat: İlde tarım verilerinin kullanılması ve ziraat tekniğinin uygulanmasında geçmiş dönemlere oranla önemli gelişmelerin kaydedilmiştir. Doğal yapısı, verimli ovaları ve rakım değişiklikleri sebebiyle, iklim çok çeşitli ürün yetiştirmeye elverişlidir. Bu sebeple tarım sektörünün hâkim olduğu bir ildir. Meyve suyu ve gıda sanayi ürünleri gelişmiştir. Bunun yanında ilin önde gelen sanayi kuruluşlarının Turhal Şeker Fabrikası ve Erbaa ilçesindeki inşaat malzemeleri üretim merkezleri olduğu görülmektedir (TÜİK, 2014g: 13).
- Çorum: İlde sanayinin temeli kiremit ve tuğla sektörüdür. Bunun yanında kağıt, ambalaj, tıbbi malzeme, tekstil, radyatör, viyol, yumurta üretimi yapan kümes hayvancılığı gibi yeni üretim alanlarının zamanla ön plana çıktığı görülmektedir (TÜİK, 2014h: 13).
- Amasya: Amasya'da fabrika ölçeğindeki sanayileşme hareketinin 1954 yılında Suluova Şeker Fabrikası'nın kurulması ile başladığı görülmektedir. Şeker Fabrikası ile ilçede besicilik büyük önem kazanmıştır. Ardından 1976 yılında Et Balık Kurumu'na ait et kombinasyonunun kurulması ile ilçede hayvancılık büyüme göstermiştir. Madencilik ve taşocakçılığı ile taş toprağa dayalı sanayi diğer öne çıkan sanayi sektörleridir. İlin, arazi varlığı ve bitkisel ürün çeşitliliği bakımından da tarımsal potansiyeli yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2014i: 14).

Yukarıda ifade edilen bilgilere dayanarak, Kırıkkale ve Samsun alt bölgesi illeri arasında sanayi sektörünün belirleyiciliği açısından farklar bulunmaktadır. Ancak yine de, araştırma alanında çıkış noktaları olarak tespit edilen bu iki alt bölgenin, tarım sektörüne dayalı ekonomik yapılarının baskın olduğunun söylenmesi mümkündür. İki alt bölgenin, araştırma kapsamında incelenen 2000'li yıllarda, ADNKS'ye geçilmesinden sonra mevcut olan nüfus ve iç göçe ilişkin özellikleri Çizelge 3.7'de özetlenmektedir.

Çizelge 3.7. Yıllar itibarıyla TR71 ve TR83 illerinin nüfus ve iç göçe ilişkin özellikleri

İller	Yıllar	İl Nüfusu (kişi)	İlden Göç Eden Nüfus (kişi)	Göç Eden Nüfusun İl Nüfusu İçindeki Oranı (%)	Ankara İline Göç Eden Nüfus (kişi)	Ankara İline Göç Edenlerin İlden Göç Eden Nüfus İçindeki Oranı (%)
Kırıkkale	2007-2008	279 325	16 605	5,9	8 357	50,3
	2008-2009	280 834	15 565	5,5	7 716	49,5
	2009-2010	276 647	19 229	6,9	10 521	54,7
	2010-2011	274 992	17 482	6,3	8 579	49,0
	2011-2012	274 727	13 912	5,0	6 516	46,8
	2012-2013	274 658	17 818	6,4	9 053	50,8
	2013-2014	271 092	18 744	6,9	10 142	54,1
	2014-2015	270 271	15 204	5,6	7 174	47,1
	2015-2016	277 984	13 300	4,8	5 785	43,4
Aksaray	2007-2008	370 598	12 596	3,3	1 879	14,9
	2008-2009	376 907	12 587	3,3	2 110	16,7
	2009-2010	377 505	13 225	3,5	2 126	16,0
	2010-2011	378 823	13 142	3,4	1 901	14,4
	2011-2012	379 915	12 374	3,2	1 806	14,5
	2012-2013	382 806	13 726	3,5	1 806	13,1
	2013-2014	384 252	14 577	3,7	2 106	14,4
	2014-2015	386 514	14 164	3,7	1 956	13,8
	2015-2016	396 673	12 294	3,0	1 666	13,5
Niğde	2007-2008	338 447	13 991	4,1	1 430	10,2
	2008-2009	339 921	15 778	4,6	1 655	10,4
	2009-2010	337 931	17 666	5,2	1 982	11,2
	2010-2011	337 553	17 023	5,0	1 669	9,8
	2011-2012	340 270	13 514	3,9	1 363	10,0
	2012-2013	343 658	15 493	4,5	1 618	10,4
	2013-2014	343 898	17 946	5,2	1 744	9,7
	2014-2015	346 114	15 959	4,6	1 456	9,1
	2015-2016	351 468	13 589	3,8	1 249	9,1
Nevşehir	2007-2008	281 699	10 882	3,8	1 206	11,0
	2008-2009	284 025	10 667	3,7	1 227	11,5
	2009-2010	282 337	12 366	4,3	1 399	11,3
	2010-2011	283 247	11 374	4,0	1 256	11,0
	2011-2012	285 190	10 859	3,8	1 056	9,7
	2012-2013	285 460	12 147	4,2	1 313	10,8
	2013-2014	286 250	13 165	4,5	1 374	10,4
	2014-2015	286 767	11 955	4,2	1 200	10,0
	2015-2016	290 895	11 091	3,8	1 102	9,9
Kırşehir	2007-2008	222 735	12 312	5,5	4 657	37,8
	2008-2009	223 102	12 186	5,4	4 439	36,4
	2009-2010	221 876	12 626	5,6	4 530	35,8
	2010-2011	221 015	11 870	5,3	3 551	29,9
	2011-2012	221 209	9 898	4,4	3 000	30,3
	2012-2013	223 498	11 346	5,0	3 373	29,7

	2013-2014	222 707	12 199	5,4	3 595	29,4
	2014-2015	225 562	11 544	5,1	3 029	26,2
	2015-2016	229 975	11 362	4,9	2 979	26,2
Samsun	2007-2008	1 233 677	40 633	3,2	3 626	8,9
	2008-2009	1 250 076	39 581	3,1	3 834	9,6
	2009-2010	1 252 693	44 825	3,5	4 180	9,3
	2010-2011	1 251 729	43 408	3,4	4 346	10,0
	2011-2012	1 251 722	41 561	3,3	3 890	9,3
	2012-2013	1 261 810	42 504	3,3	4 279	10,0
	2013-2014	1 269 989	44 519	3,5	4 900	11,0
	2014-2015	1 279 884	44 627	3,5	4 582	10,2
	2015-2016	1 295 927	41 187	3,1	3 443	8,3
Tokat	2007-2008	617 158	35 892	5,8	2 855	7,9
	2008-2009	624 439	34 213	5,4	2 962	8,6
	2009-2010	617 802	40 995	6,6	3 310	8,0
	2010-2011	608 299	36 342	5,9	2 782	7,6
	2011-2012	613 990	31 812	5,1	2 480	7,7
	2012-2013	598 708	47 071	7,8	3 377	7,1
	2013-2014	597 920	38 737	6,4	3 088	7,9
	2014-2015	593 990	40 805	6,9	2 866	7,0
	2015-2016	602 662	33 380	5,5	2 483	7,4
Çorum	2007-2008	545 444	24 072	4,4	11 698	48,5
	2008-2009	540 704	22 699	4,1	10 028	44,1
	2009-2010	535 405	22 860	4,2	9 629	42,1
	2010-2011	534 578	22 441	4,1	8 861	39,4
	2011-2012	529 975	20 610	3,8	8 033	38,9
	2012-2013	532 080	21 460	4,0	8 300	38,6
	2013-2014	527 220	24 652	4,6	9 720	39,4
	2014-2015	525 180	22 636	4,3	8 058	35,5
	2015-2016	527 863	20 420	3,8	6 689	32,7
Amasya	2007-2008	323 675	14 268	4,4	1 482	10,3
	2008-2009	324 268	13 187	4,0	1 561	11,8
	2009-2010	334 786	13 726	4,0	1 656	12,0
	2010-2011	323 079	14 142	4,3	1 633	11,5
	2011-2012	322 283	13 128	4,0	1 512	11,5
	2012-2013	321 977	14 658	4,5	1 785	12,1
	2013-2014	321 913	14 817	4,6	1 861	12,5
	2014-2015	322 167	15 092	4,7	1 982	13,1
	2015-2016	326 351	13 609	4,1	1 301	9,5

Kaynak: TÜİK, 2008-2016 ADNKS İç Göç İstatistikleri kullanılarak araştırmacı tarafından derlenmiştir.

2007 yılı sonrasında mevcut olan iç göç istatistikleri doğrultusunda, yıllar boyunca dalgalı olmak koşuluyla Ankara'nın aldığı göçlerin ortalama olarak % 20'sini Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden aldığı görülmektedir. Bu bölgelerden sonra Ankara'nın en çok göç aldığı bölgeler İstanbul Alt Bölgesi (TR10 - İstanbul) ve Kayseri Alt Bölgesi'dir (TR72 - Kayseri, Sivas, Yozgat). Alt bölgelerdeki iller açısından değerlendirme yapıldığında Ankara'ya en

çok göç veren illerin Kırıkkale, Kırşehir ve Çorum olduğu gözlenmektedir. Özellikle Ankara'ya en yakın il ve sınır komşusu olan Kırıkkale'nin Ankara'ya gönderdiği göç, göç eden nüfusunun genellikle yarısı ya da yarısından fazlasıdır.

Çizelge 3.8. Yıllar itibarıyla TR51'in, TR71 ve TR83 alt bölgelerinden aldığı göç

Yıllar	Ankara'nın Toplam Aldığı Göç (kişi)	Ankara'nın Bölgeden Aldığı Göç (kişi)		Bölgeden Ankara'ya Göç Edenlerin, Ankara'nın Aldığı Göç İçindeki Yüzdesi (%)	İki Bölgeden Göç Edenler Toplamının Ankara'nın Aldığı Göç İçindeki Yüzdesi (%)
		TR71	TR83		
2007-2008	156 760	TR71	17 529	11,1	23,6
		TR83	19 661	12,5	
2008-2009	168 193	TR71	17 147	10,1	20,1
		TR83	18 385	10,9	
2009-2010	182 845	TR71	20 558	11,2	21,4
		TR83	18 775	10,2	
2010-2011	191 864	TR71	16 956	8,8	17,9
		TR83	17 622	9,1	
2011-2012	160 235	TR71	13 741	8,5	18,4
		TR83	15 915	9,9	
2012-2013	186 642	TR71	17 163	9,1	18,6
		TR83	17 741	9,5	
2013-2014	203 621	TR71	18 961	9,3	18,9
		TR83	19 569	9,6	
2014-2015	204 048	TR71	14 815	7,2	15,7
		TR83	17 488	8,5	
2015-2016	177 166	TR71	12 781	7,2	15
		TR83	13 916	7,8	

Kaynak: TÜİK 2008-2016 ADNKS İç Göç İstatistikleri kullanılarak araştırmacı tarafından derlenmiştir.

Yukarıdaki çizelgeden de görülebileceği gibi Ankara'nın TR71 ve TR83'den aldığı göçler yıllar itibarıyla aldığı göçün ortalama olarak yaklaşık %20' sini oluşturmaktadır. Ancak ADNKS'ye geçilmesiyle iller arası iç göç verilerinin mevcut olduğu ilk yıl olan 2007 yılına göre değerlendirme yapıldığında, sözü edilen oranın, iki alt bölge açısından da bazı yıllarda dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.9. Yıllar itibarıyla araştırma alanındaki illerin net göç hızları (‰)

İller	Yıllara göre net göç hızları (‰)								
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Ankara	6,7	8,0	10,4	11,2	4,5	6,5	7,8	9,7	3,2
Kırıkkale	-18,6	1,1	-24,1	-19,1	-0,5	-9,9	-19,9	-9,6	5,3
Aksaray	-3,9	-6,3	-8,1	-6,2	-4,5	-5,8	-6,8	-5,1	7,4
Nevşehir	-4,8	-6,0	-11,0	-8,4	-2,3	-6,4	-10,4	-2,8	2,1
Niğde	3,4	-9,3	-14,9	-15,4	-3,4	-2,2	-12,0	-6,0	3,5
Kırşehir	-11,1	-5,5	-12,3	-10,2	-0,7	-0,4	-6,9	1,7	3,6
Samsun	-4,2	-0,6	-7,5	-6,6	-7,4	-3,1	-2,7	-2,3	0,4
Tokat	-10,2	-2,5	-24,9	-11,1	4,8	-33,0	-4,7	-10,4	5,3
Çorum	-15,0	-16,6	-15,6	-13,5	-13,7	-8,2	-16,5	-12,0	-7,0
Amasya	-7,8	-5,1	-6,0	-8,4	-5,9	-7,1	-5,7	-3,5	5,5

Kaynak: TÜİK 2008-2016 ADNKS İç Göç İstatistikleri

Ankara'ya en çok göç veren TR71 ve TR83 alt bölgelerinin illerinin net göç hızlarına bakıldığında, Ankara'nın 2007-2015 aralığında pozitif net göç hızına sahip olduğu görülürken, Ankara'ya göç veren illerin net göç hızlarının çoğunlukla negatif olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Ankara'nın göç açısından bu iller için çekici özellikler taşıdığı görülmektedir.

Çizelge 3.10. Yıllar itibarıyla TR51, TR71 ve TR83 işsizlik oranları

Bölgeler	Yıllara göre işsizlik oranları (%)											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
TR51	15,3	14,7	12,7	11,5	10,8	13,6	12,1	9,4	9,5	10,2	11,5	11,2
TR71	10,5	10,5	10,4	9,5	10,1	14,9	10,1	8,0	6,8	6,5	7,7	9,9
TR83	6,2	6,2	7,2	8,7	7,4	6,9	7,2	5,3	5,7	6,5	6,2	6,5

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçları

Yıllar itibarıyla Ankara (TR51) ile TR71 ve TR83 alt bölgelerinin işsizlik oranları incelendiğinde, Ankara'nın, işsizlik oranının çoğunlukla TR71 ve TR83'ün üzerinde olmasına rağmen, bu alt bölgelerden göç almaya devam eden bir bölge konumunda olduğu görülmektedir. Çalışma ekonomisi teorisinde çıkış yerindeki işsizlik oranlarının

yüksekliğinin göçü pozitif olarak etkilediği kabulü hâkimdir. Ancak araştırma kapsamında yer alan göçmenlerin TR71 ve TR83 alt bölgelerinin Türkiye ortalamasının altında kalan işsizlik oranlarına rağmen, işsizlik oranının daha yüksek olduğu Ankara alt bölgesine göç etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Elbette işsizlik oranının iş bulma ihtimalini azaltıp azaltmadığı tam olarak bilinemez. Genel işsizlik oranına bakılarak bir bireyin iş bulup bulamayacağını söylemesi mümkün değildir. Bu durumun sebep ve sonuçları araştırmanın bulguları kısmında tartışılacaktır.

3.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırma bulguları kapsamında öncelikle katılımcı profili hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra katılımcıların işgücü piyasasındaki itici ve çekici unsurlara ilişkin algıları, göç davranışlarını yönlendiren diğer unsurlara ilişkin algıları, göç etme nedenleri ve göçün işgücü piyasası açısından sonuçlarına ilişkin algı, tutum ve davranışlarıyla ilgili bulgular yorumlanacaktır.

3.2.1. Katılımcı Profili

Araştırma bulgularının sunulmasından önce katılımcıların algı, tutum ve davranışlarını etkileyebileceği düşünüldüğünden katılımcı profilinin yansıtılmasının doğru olduğu düşünülmüştür. Çizelge 3.11 bu amaçla hazırlanmıştır. Katılımcıların cinsiyetler açısından dağılımı incelendiğinde, yaklaşık dörtte birinin kadın, dörtte üçünün ise erkek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi çoğunluğu bağlı göç ile gelen kadın katılımcılara ulaşılmasında yaşanan zorluk ve ulaşılanların çoğunun ise eşinin izni olmadan görüşme yapmak istememesidir. Bu sebeple, araştırma sonucunda kadın katılımcıların oranı yüzde 26'da kalırken, erkek katılımcıların oranı ise yüzde 74'e ulaşmıştır. Ancak üçte ikisi erkek olan katılımcılardan evli olan 10 katılımcının, hanehalkı ile birlikte çoğunlukla tarımda ücretsiz aile işçisi olan eşlerini de yanlarına alarak göç etmeleri, araştırmacının "kadınların çoğunlukla hanehalkı göçüne bağlı olarak göç ettiklerine" ilişkin başlangıç varsayımını destekler niteliktedir.

Katılımcıların yaş açısından dağılımı incelendiğinde, göç edenlerin yüzde 30'unun 24-35 yaş aralığında, yüzde 70'inin ise 35-55 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Ancak Ankara'da

kalma süreleri de dikkate alınarak tek tek incelendiğinde, göç kararı aldıkları yaş aralığının katılımcılar açısından 20-32 yaş aralığında yoğunlaştığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan katılımcıların profili

Cinsiyet			Yaş		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Kadın	6	26	24- 35	7	30
Erkek	17	74	36 -55	16	70
Toplam	23	100	Toplam	23	100
Eğitim Düzeyi			İstihdam Durumu		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
İlkokul	9	39	Çalışıyor	20	87
Ortaokul	3	13	Çalışmıyor	3	13
Lise	5	22	Toplam	23	100
Ön Lisans	4	18	Kayıtlı/Kayıt Dışı İstihdam		
Lisans	1	4		Frekans	Yüzde
Yüksek Lisans	1	4	Kayıtlı	19	95
Toplam	23	100	Kayıt Dışı	1	5
Ankara'da Kalma Süresi			Toplam	20	100
	Frekans	Yüzde	İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu		
1-5 yıl	4	17		Frekans	Yüzde
6-10 yıl	5	22	Özel Sektör	15	75
10 yıl +	14	61	Kendi Hesabına	5	25
Toplam	23	100	Toplam	20	100
Bireysel Göç/Hanehalkı Göçü			Kırsal/Kentsel Alandan Gelme		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Bireysel	12	52	Kırsal Alan	17	74
Hanehalkı	11	48	Kentsel Alan	6	26
Toplam	23	100	Toplam	23	100

Katılımcılar eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde göç edenlerin yüzde 39'unun ilkokul, yüzde 13'ünün ortaokul, yüzde 22'sinin lise, yüzde 18'inin ön lisans, yüzde 4'ünün lisans ve yine yüzde 4'ünün de yüksek lisans düzeyinde eğitim aldıkları görülmüştür. Katılımcılar

arasında en yüksek oran, ilkokul ve lise düzeyinde eğitilmiş olanlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan yalnızca 1 kişi mobilya alanında meslek lisesi mezunudur. Farklı eğitim düzeylerindeki 4 katılımcı işyerinde çıraklık eğitimi aldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak Ankara'da kuaförlük mesleği yapan 1 kişi dışında, diğerlerinin çıraklık eğitimi aldıkları alanda çalışmadıkları söylenmelidir. 1 katılımcı mühendislik, 1 katılımcı da eczacılık eğitimi almıştır. Diğer katılımcılar ise ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarıdır. Katılımcılardan lise düzeyinde eğitilmiş olan 2 kişi, açık öğretim yoluyla üniversite eğitimine devam etmektedir.

Katılımcıların Ankara'da kalma süreleri incelendiğinde yüzde 61 gibi bir çoğunluğun 10 yıldan fazla süredir Ankara'da oldukları görülmüştür. Katılımcıların yüzde 22'si 6-10 yıldır Ankara'da yaşamaktayken, yalnızca yüzde 17'si 1-5 yıldır Ankara'da yaşamaktadır. Tüm katılımcılar arasında 2 yıldan daha kısa süredir Ankara'da yaşamakta olan 3 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yüzde 80'i, 5 yıldan daha uzun süredir Ankara işgücü piyasasında bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunun Ankara işgücü piyasasında 5 yıldan uzun süredir bulunmaları, göçmenlerin işgücü piyasasının yapısına hâkim olduklarının anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Bu durum, işsizlik-iç göç ilişkisi konusundaki algı, tutum ve davranışların anlaşılmasında araştırmamızın kapsamı ve geçerliliği açısından olumlu olarak görülmektedir.

Katılımcılar istihdam durumları açısından incelendiğinde yüzde 87'si çalışırken, yüzde 13'ünün çalışmadığı görülmüştür. Bunun yanında, katılımcıların yüzde 95'i kayıtlı olarak çalışmakta iken, yüzde 5'i kayıt dışı çalışmaktadır. Katılımcıların işteki durumları incelendiğinde, yüzde 75'inin özel sektörde, yüzde 25'inin ise kendi hesabına çalıştıkları görülmüştür. Katılımcılar arasında alt işverene bağlı olarak kamu kurumlarında çalışanlar, özel sektör çalışanı olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların yüzde 52'si bireysel olarak göç etmişken, yüzde 48'nin hanehalkı ile birlikte göç ettiği görülmüştür. Bireysel olarak göç eden 12 katılımcı arasından yalnızca 1 kişi daha sonra ailesini de Ankara'ya getirmiştir. Bireysel olarak göç edenler arasında 4 kişi evli olmamakla birlikte, 4 kişi Ankara'ya göç ettikten sonra evlenmiştir ve 3 kişi ise göç etmeden önce evlidir. Katılımcılardan edinilen bilgiler doğrultusunda hanehalkı ile birlikte göç edenlerin çekirdek ailesini alarak Ankara'ya yerleştiği, hiçbirinin geniş aile ile birlikte

göç etmediği ya da daha sonra geniş ailelerinden kimseyi yanlarına almadıkları söylenebilir.

3.2.2. Göç ile işgücü piyasası unsurları arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışlar

Araştırmada geliştirilen yarı-yapılandırılmış soru formunda, demografik özellikleri ortaya çıkaran sorulardan sonra cevap verilmesi beklenen ilk sorular, göçmenlerin varış noktasındaki çekici unsurlara ve çıkış noktalarındaki itici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışlarını değerlendirmeye yönelik sorulardır. Bu doğrultuda, gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular, söz konusu görüşmelerden yapılan alıntılarla desteklenerek sunulacaktır. Yapılan alıntıların ardından parantez içinde katılımcıların geldikleri il, cinsiyetleri, yaşları, eğitim düzeyleri ve istihdam durumları belirtilecektir. Bunun yanında King ve Skeldon'ın (2010: 1625) göç teorilerinde "iç ve dış göç arasında bir ilişki kurulmasının ihmal edildiği" öngörüsü araştırmacı için yol gösterici olmuştur. Modern göç literatüründe farklı teorik yaklaşımların birbirini dışlamaktan ziyade tamamlayıcı olacak şekilde değerlendirilmesi gerektiği vurgusu mevcuttur (Massey ve diğerleri, 1993; Todaro ve Smith, 2012; Faist, 2000; Portes, 1999). Araştırma kapsamında, katılımcılar tarafından göç sürecinde sosyal ağların etkisinin oldukça fazla olduğu üzerinde durulmuştur. Bu durum, araştırmacının da göç teorilerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte oldukları öngörüsü doğrultusunda sosyal ağların yapısı ve etkilerini inceleyen dış göçe ilişkin teorik arka plana da atıfta bulunulmasını gerekli kılmıştır.

3.2.2.1. Çekici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışlar

Nitel araştırma için geliştirilen veri toplama aracında göç ile işgücü piyasası unsurları arasındaki ilişki üzerinde etkili olan çekici faktörlerin ortaya çıkarılabilmesi için katılımcılara göç etme nedenleri sorulmuştur. Bu açıdan, göç etme davranışının temel nedeninin istihdam kaynaklı olup olmadığı; bu bağlamda istihdam sebebiyle göç edildiyse, göç olgusunun iş bulduktan sonra mı, yoksa iş bulmadan önce mi gerçekleştiği sorgulanmıştır. Bu noktada, görüşmeler öncesinde teorik arka plandan da yararlanılarak göç davranışını etkileyen çekici ve itici unsurlar belirlenmiştir. Gerek çekici gerekse itici

unsurlar içinde işgücü piyasası temelli olanların etkisini açığa çıkarabilmek için sondaj soruları kullanılmıştır.

Katılımcıların bireysel niteliklerine daha uygun işler bulabilmek hedefiyle göç edip etmediklerinin araştırılması, çalışmanın alt amaçları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların göç etme davranışı istihdam amacıyla ortaya çıkmış ise bireysel niteliklerine daha uygun işler bulmak için mi göç ettikleri hususu da sorgulanmıştır. Ancak katılımcıların çoğunlukla yarı – nitelikli ve niteliksiz işgücü profili taşımaları nedeniyle söz konusu ilişkiyi açığa çıkaracak ölçüde bulgu sağlanamamıştır. Eğitim düzeyinin altında nitelikler gerektiren işlerde çalıştıklarını düşünen katılımcıların sayısı ikidir. Bunun yanında çalıştıkları işlerin yarı-nitelikli ya da niteliksiz işler oldukları da söylenmelidir. Bu doğrultuda, araştırma alanında yer alan illerden Ankara'ya göç eden katılımcılar açısından niteliksel olarak eğitim ve istihdam uyumunun sağlandığı açığa çıkarılmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu niteliklerine uygun iş bulmaktan ziyade, iş bulmak için göç etme kararı verdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında, çalışanların çoğu eğitim düzeylerine ya da niteliklerine uygun işlerde çalıştıklarını düşünmektedirler. Söz konusu yaklaşıma sahip olan katılımcılar, sahip oldukları eğitim düzeyi itibarıyla, çalıştıkları işlerin gerektirdiği nitelik düzeyini kendilerine uygun bulduklarını ifade etmişlerdir:

... Şöyle bir şey, ortaokul mezunusunuz, yüksek bir okul şeyiniz yok. Askerde şofördünüz. Babada olan hep işte traktörümüz, biçerdöverimiz, ufak arabamız vardı. Şoförlükle ilgili bilgilerimiz var. Gelince başka ne yapabilirsin burada? Büyükşehir geldiğin zaman ne yapabilirsin? Ha şimdi temizlik şirketinde şurada, burada çalışılıyor. O zaman o da yoktu. O özelleşme durumu hiç yoktu. Ne yapabiliriz, ne yapabiliriz? İşte birkaç şık sunuldu bize buradaki akrabalarından. Sonuç itibarıyla abimin damadı servisçi olduğu için "yapabilirim" dedim, aldık işte öyle... Ama servis deneyimim hiç yoktu. Araç kullanmayla ilgili deneyimim vardı. O şekilde başladım. (K11- Nevşehir, Erkek, 52, Ortaokul, Servis Şoförü)

... Bizim çalıştığımız iş, zaten aradıkları niteliklere uyduğum için çalışıyoruz. Bana göre mi? Bana göre uygun. Zaten onlara göre de pek aramıyorlar. (K21-Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Katılımcıların bazıları ise, nitelik düzeylerine uygun olmakla birlikte daha önce yaptıkları işlere kıyasla niteliksel olarak daha iyi bir işte çalıştıklarını, hatta kendilerini geliştirme imkânı bulduklarını ifade etmişlerdir:

... Tabii şimdi ben, eskiden hamalcılık da yaptık, o mesleğin zorluklarını da biliyoruz, işte daha çok çalışıyorduk, daha az para kazanıyorduk. Şimdi bu özel güvenlik görevlisi işte biraz ayakta durmalık ve dikkat sadece hani. Yani işte etrafı süzüp, etrafın hareketlerini algılama. Eee.. Buna bağlı olduğu için, biraz daha yorucu olmuyor ve basite kaçıyor benim için. Çünkü küçükken çok ezildiğim için. Ama bazılarımız için bu meslek çok zor. Çünkü hiç ezilmemiş. Bizim işte, benim işte tam tersi oldu. Bu bulunmaz bir nimet benim için. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Niteliklerime uygun... Aslında şimdi biz buraya geldikten sonra bir sürü iş öğrenmiş olduk. Atıyorum boya işinden tut, işte mobilya işi burada, mesela kapı işleri, tamirat işleri bir sürü iş çıkıyor. Yani burada insan kendini geliştiriyor. (K13- Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan sondaj soruları, görüşme esnasındaki akışa göre göç etmeden önce ve göç ettikten sonra işgücü piyasasındaki konumlarını, mesleklerini, gelirlerini ve yaşam memnuniyetlerini karşılaştırmaları istenerek derinleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 2000'li yıllarda Ankara'ya göç eden bireylerle görüşüldüğünden, katılımcıların çıkış noktalarında işgücü piyasasındaki konumlarına ilişkin bilgileri tam olarak hatırladıkları gözlemlenmiştir. Bu durum göç çalışmalarında ortaya çıkan "hatırlama hataları" faktörünün ortadan kaldırılması anlamında araştırmanın güvenilirliği açısından olumlu olarak görülmüştür. Çizelge 3.12 katılımcılara sorulan sorular karşılığında alınan cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Söz konusu çekici faktörlerin önem derecelerinin ve tekrarlanma sıklıklarının daha iyi anlaşılması için oluşturulan bu matrislerde "+" söz konusu faktörün katılımcı tarafından göç sürecinde çekici unsur olarak algılandığı durumu, "o" ise çekici unsur olarak algılanmadığı durumu işaret etmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışlarını yönlendiren çekici unsurların;

- Beklenen gelir artışı veya ücret avantajları,
- İstihdam olasılıklarının yüksek olması,
- Daha iyi çalışma koşulları,
- Kayıtlı sektörlerde istihdam edilme olasılığı veya sosyal güvenlik avantajları,
- Kentsel imkânlar ve
- Kültürel yakınlık olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.12'den de görüldüğü üzere katılımcıların çekici unsur olarak algıladıkları faktörlerin başında Ankara'da istihdam olasılıklarının yüksek olması gelmektedir. Bu faktörü beklenen gelir artışı veya ücret avantajları ve kentsel imkânlar unsurlarının takip ettiği görülmektedir.

Katılımcıların Ankara'ya göç ederken bekledikleri gelir artışı veya Ankara'daki gelir avantajlarına ilişkin algılarının kendilerinden önce gelen göçmenlerin gelirlerinde yaşadıkları artış yoluyla oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların akraba, hemşehri veya tanıdıklar şeklinde ifade edilebilecek sosyal ağları ve göç stokundan aldıkları geri bildirimler yoluyla Ankara alt bölgesindeki gelir avantajlarına ilişkin pozitif bir algı biçimlendirdikleri saptanmıştır. Katılımcılar Ankara'ya göç ederken beklenen gelir artışı ya da ücret avantajları unsurunun etkisini aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

Burada iş imkânı daha iyi oraya göre. Çünkü orada daha az maaş alıyorsun. Yani belki burada biraz daha fazla çalışıyorsun ama daha fazla maaş alıyorsun. Orada bu imkân yok. Bence orada iş imkânı daha az buraya göre, burada daha fazla. (K22-Samsun, Kadın, 30, Lise, Sekreter)

Çok iyi oldu hem de. Orada zaten dediğim gibi. Aslında orada çok güzel kazanabilirsin ama piyasa istikrarlı olursa. İstikrarsız... Şu anda hem yaptığım iş, konum hem para kazanma hem de rahatlık anlamında orada ölçtüğüm zaman, iyi ki gelmişim diyebiliyorum. (K2-Çorum, Erkek, 32, ilkokul, Kuaför)

Yani ben üniversiteye giden çocuğa harçlığını biriktirebiliyorum yani, verebiliyorum ayda yani. Telefonunu yatırabiliyorum. Orada ama yatıramazdım. Zorluklarla koşuyorduk. (K20-Amasya, Kadın, 46, ilkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

Şu an işim var, gücüm var, atıyorum evim var, çoluğum var, çocuğum var, ben hayatımdan memnunum ama tabii ki "gelmeseydim ne olurdu?"yu düşündüğüm zaman, hiçbir şey olmazdı. Tabii ki iyi ki gelmişim diyorum. (K21, Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Çizelge 3.12. Göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışları etkileyen çekici unsurlar

Katılımcı	Beklenen Gelir Artışı veya Ücret Avantajları	İstihdam Olasılıklarının Yüksek Olması	Daha İyi Çalışma Koşulları	Kayıtlı Sektörlerde İstihdam Edilme Olasılığı veya Sosyal Güvenlik Avantajları	Kentsel İmkânlar	Kültürel Yakınlık
1	o	o	o	o	o	o
2	+	+	+	+	+	o
3	o	o	+	o	+	o
4	o	+	o	o	o	o
5	o	o	o	o	o	o
6	o	o	o	o	o	o
7	o	o	o	o	o	+
8	+	o	o	o	o	o
9	+	+	o	o	o	o
10	o	o	o	o	+	o
11	o	o	o	o	o	o
12	o	o	+	o	o	o
13	o	+	+	+	+	o
14	o	+	+	+	o	o
15	o	o	o	+	o	o
16	o	o	o	o	+	o
17	o	o	o	o	o	o
18	+	o	o	+	o	o
19	+	+	o	o	o	o
20	+	+	o	+	o	o
21	+	+	o	o	+	+
22	+	+	+	o	+	o
23	o	+	+	+	+	o

+ = Katılımcılar açısından çekici unsur olarak algılanan
o = Katılımcılar açısından çekici unsur olarak algılanmayan

Ankara'da istihdam olasılıklarının yüksek olması katılımcılar açısından etkisi en yüksek olarak değerlendirilebilecek unsurdur. Katılımcıların neredeyse yarısı, Ankara'da istihdam olasılıklarının yüksek olmasının kendileri için çekici bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında katılımcılara, Ankara'ya göç etmeden önce Ankara'daki istihdam fırsatları ya da işsizlik oranlarından haberdar olup olmadıklarına ilişkin bir soru da yöneltilmiştir. Katılımcıların tümü istihdam fırsatları ya da işsizlik oranlarına ilişkin daha önceden bir

bilgileri olmadığını, gelmeden önce bu konularda özellikle bir araştırma yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların araştırma yapmamalarına rağmen Ankara'da istihdam fırsatlarının daha fazla olduğuna ilişkin algılarının yine sosyal ağlarından aldıkları geri bildirimlere bağlı olarak oluştuğu görülmüştür.

Bunun dışında Ankara'ya göç edenlere, buldukları ilde ve kırsal alanlarda yaşayanlara buldukları il merkezinde iş arayıp aramadıkları da sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları geldikleri ilin il merkezinde ya da çevre illerin il merkezlerinde iş arama faaliyetinde bulduklarını ve çoğunlukla geçici işlerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu işlerin, ücretlerin düşük, çalışma saatlerinin yüksek ve çalışma koşullarının kötü olduğu kayıt dışı işler oldukları belirtilmiştir. Bu sebeple geldikleri ilin ve çevre illerin işgücü piyasaları hakkında "istihdam fırsatı olmadığı"na ilişkin olumsuz bir algı biçimlendirdikleri saptanmıştır. Bunun dışında katılımcılar arasında, Ankara'ya gelmeden önce, çıkış noktalarından ayrılarak başka büyükşehirlerde mevsimlik çalışma deneyimi yaşayanlar ve ailelerinin geçimine il dışında çalışarak katkı sağlayanlar olmuştur. Bu açıdan, Ankara'ya göç etmeden önce, bireysel olarak kademeli (aşamalı) bir göç süreci yaşayan katılımcılar olduğu söylenmelidir. Ancak araştırmanın geneli için önce çıkış noktalarındaki il merkezine, daha sonra Ankara'ya doğru olan kademeli bir göç sürecinden bahsetmek mümkün değildir. Katılımcıların çoğu, iş bularak doğrudan Ankara'ya gelmişlerdir. Hanehalkı göç kararı üzerinde duran göçün yeni ekonomisi teorisi (NELM), hanehalkının birlikte göç etmediğini, aile üyelerinden bir ya da birkaçının göçmen olarak gönderildiğini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre hanehalkı, göç doğrultusunda, ortak gelir ve prestijini maksimize ederken, risklerini minimize etmektedir. Literatürde ampirik çalışmalara fazla konu olmadığı vurgulanan bu teori, göç kararı ile göç sonuçlarını, göç eden birey/ler/in hanehalkına gönderdikleri gelirleri üzerinden açıkça ilişkilendiren bir teoridir. Araştırmanın bu teorik yaklaşıma uygunluk gösteren bulguları olmuştur. Göç etmeden önce farklı illerde ya da il merkezinde çalışan katılımcılar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Ben zaten daha önce 2006 gibi İstanbul'a gittim, ilk. İstanbul'da dondurma işi falan yaptım. Bizim oranın, memleketin adamı, hani sezonluk iş yapar, gelir, dondurma, tatlı... Ben dondurma işi falan yaptım iki sene İstanbul'da. Umduğumu bulamadım. Ankara'ya geldim. Ankara'da da böyle bir iş nasip kısmetmiş... Tabii burada tanıdıkların, akrabaların falan olması da... (K21-Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Zaten ben buraya gelmeden önce İstanbul'da çalışıyordum, inşaatta çalışıyordum... Ya ben liseden beri hep gurbette çalıştım... Git gel. Mesela 3 ay dışarıda çalışıyordum. Kış olduğu zaman inşaat sezonu bitiyordu, evime dönüyordum.... Zaten köyde de hayvancılıkla uğraşıyordum, aaaa... Abimgil, 4 kardeşiz. Ben gurbete gidip inşaatlarda çalışıyordum, onlar şeyi idare ediyordu, hayvanlara bakıyordu... Ben zaten o istanbul'da kazandığımı, biz hayvanlara falan harcıyorduk. Yani tarlayı ekmeye, mazotuydu, gübresi idi, onlara harcanıyordu. (K13- Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Yani Niğde merkezde kısmen durdum. Askerlikten önce Bursa'da çalışmışlığım var. Bursa'ya gittim işte. 3-4 ay "Hal" de çalışmıştım. Konya'da çalışmıştım. Sonra askerlik yaptıktan sonra, artık yaşımız geldi, sağlam bir iş, meslek edinelim diye, tamamen göçtük sayılır... Niğde merkezde çalışanlar için de öyle. Yani ben şunu gördüm. Hangi işe girersen gir, eleman aranıyor diye yazarlar ya kapıya, pencereye. Ona gittiğin zaman sigorta yapılacakmış, maaşım olacakmış gibi gidersin. Aynı böyle patronla oturursun, patron ancak şunu der: Günlük 20 lira yevmiye. Sigorta, migorta yok. Küçük illerde öyle. Ben bunu gördüm yani. Ama büyük illerde biraz daha sıkı yani. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani çalıştıktan sonra, çalıştım mesela, ailemi getirmeden önce buraya, daha büyük marketlerde çalıştım ben. Ben ona 98'de geldim. Yok, pardon, ona ben 93'te geldim, tabii. Yani evlilikten sonra, 2003'ten sonra temelli geldim buraya. (K9- Amasya, Erkek, 38, İlkokul, Bina Görevlisi)

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, çoğu tarım sektöründe kendi toprağında ya da icara dayalı olarak çalışan katılımcıların, farklı sektörlerde farklı illerde çoğunlukla mevsimlik ya da geçici işlerde çalıştıktan sonra istihdam olasılıklarının yüksek olması sebebiyle sosyal ağlarından aldıkları destekle iş bularak Ankara'ya geldikleri ve tamamen yerleştikleri saptanmıştır. Katılımcılar bu konudaki algılarını aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Tabii hocam, yakın olması, başkent olması, büyükşehir olması. Bunların etkisi var. Tabii bir de iş sahasının geniş olması... Daha önce geldim hocam, askerliğin de bir kısmını burada yaptığım için iş sahasının, biraz daha küçük tabii, çok iyi değil ama küçük yerlere nazaran Kırıkkale'ye nazaran, Kırşehir'e nazaran, bura büyük olduğu için biraz daha fazla, artısı fazla... Mesela burada ne oluyor hocam, adam güvenliğe girdi ya, yarın bir gün iyi bir iş bulunduğu zaman, iyi bir iş buluyor oraya geçiyor. Burada iş sahası geniş olduğu için... Mesela ben şimdi güvenliğim ya, iyi daha iyi bir yer bulsam, belki oraya geçeceğim. Veyahutta temizlikte çalışan, burada daha iyi bir iş bulsa, oraya geçecek. (K19- Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani çalışmak istersen, bulursun çalışırsın bence. (Gülüyor). O kadar. Ben öyle düşünüyorum yani. Tabii herkesin aradığı iş değiştiği için. Yani ben kendim, ilk baktığımda buldum açıkçası. Ama hani eczane bulmuştum yine, burada da çok fazla para vermedikleri için çalışmak istemedim eczanede. Sonra işte xxxxx'a girdim. xxxxx'da kasiyer şefliği yaptım. Onu da kendim buldum aslında. Oradan.. xxxxx'e... Ben hep internetten başvuru yapıyorum aslında. O şekilde geri dönüyorlar. Yoksa hani burayı bırakayım, oraya gideyim, orada çalışayım demem çünkü o kadar iyi bir imkân yok yani orada. Yani gitsem bu seviyede orada kolay iş

bulabileceğimi zannetmiyorum. Orada çok fazla yok, hani şirket, ne bileyim imkân çok var burada. (K22-Samsun, Kadın, 30, Lise, Sekreter)

İnsanlar şey yapıyor, en fazla tavsiye ettiği yer, Ankara olarak görüyorlar. Ankara'ya geliyorlar. Ankara başkent, sanayi çok olur diye herkes bir işe girmek zorunda kalıyor... O yıllarda Ankara'nın en büyük şeyi suydü. Bütün işlerin Ankara'da yoğunlaşması... İşte onun için... Mesela çok insanlar tanırım. Tutup da ilçede müdürken, merkezde şef olmayı yeğliyor. Ne diyor çünkü merkeze daha yakın olurum. İş konusunda biraz daha merkeze yakın olma. (K4-Kırşehir, Erkek, 48, Ön Lisans, İşsiz)

Katılımcıların Ankara'da daha iyi çalışma koşullarına sahip olacaklarına ilişkin algıları göç kararları üzerinde etkili olan çekici unsurlardan biridir. Araştırma kapsamında, çoğu yarı-nitelikli ya da niteliksiz işgücü içerisinde yer alan katılımcıların, tarım işçisi olarak ya da mevsimlik ve geçici işlerde çalıştıkları saptanmıştır. Bu bağlamda Ankara'da daha iyi çalışma koşullarına sahip olacaklarını düşündükleri istihdam fırsatını bulduktan sonra göç etmişlerdir. Katılımcıların bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Bina görevlilerine lojman olarak yer veriliyor, tahsis ediliyor. Geldiğim zaman onu tahsis ettiler bize... Ben nasıl diyebilirim... Ben 18 yaşından beri düzenli hiçbir, sigortalı düzenli işte çalışmadım. Hep inşaatlarda çalıştım. Atıyorum 3 ay sigortam bir yerde çalıştı, 5 ay bir yerde çalıştı, 8 ay bir yerde çalıştı. Parça parça. Buraya geldikten sonra düzenli, sigortam yatmaya başladı. (K13- Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Ben geçmişte, Ankara'ya gelmeden önce para biriktirme, para kazanma, sigorta yapma ya da böyle çok temiz işte çalışma, çalıştığımız iş yeri de çok temiz, ayrıca bunları maddeye sayarsak, bunlar hiç geçmişte yoktu bende. Olmadı da. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Katılımcıların özellikle üzerinde durdukları unsurlardan biri de kayıtlı sektörlerde istihdam edilme olasılığı ya da sosyal güvenlik avantajları olmuştur. Araştırma kapsamında katılımcılardan tarım işçisi olarak çalışanlar, tarım sektöründe elde ettikleri gelir doğrultusunda sigortalarını yatıramadıklarını ya da yatırmakta ciddi güçlükler çektiklerini ifade etmişlerdir. Emekli olma ve yaşlılıkta gelir sahibi olma istekleri de katılımcıların Ankara'ya göç etmelerinde etkili unsurlardan biri olmuştur.

Yani o işi bulduğum için, kesin olduğu için geldim. Onlar var zaten. Sonuçta sigortam yatacak dedim. Sonuçta ev kirası vermeyeceğim. Bu şeyleri düşünerek geldim zaten. Ha bana deselerdi ki, yani tamam bu kapıcılık olmasaydı, başka bir şey olsaydı, gelmeyecektim. Çünkü garantisi yok... Onun için. Burası daha iyi mesela benim açımdan... Tamamen düzgün bir iş ve ilerideki emeklilik garantisi için benim çabalarım. (K13- Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Şimdi ben çiftçilik yapıyorum, çiftçilikten bir şey edinemedim. Tarım sigorta yatırıyorum, tarım sigorta 3,5 sene bu tarım sigorta yatıracaktım. Annem vardı, annem de vefat edince, eşime dedim ki, benim oğlan da buradaydı çoktan beri. "Gel" dedim, "bir 3-4 sene Ankara'ya gidelim, emekli olana kadar" dedim. Köyde biz bunu yatıramayız. "Tamam" dedi. Biraz mal vardı, malı kestik, eşimle anlaştık, onun için... Ondan da geldim yani. Bir 3,5 sene 3 sene bir şey yatıracam yani. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

Biz karnımızı doyurmaya ekmek bulamıyorduk. Sigortaya... (Gülüyor). Canım yani. Niye gitmeyeyim? Ben sigortalı istiyorum çok yani. Niye dersen, istiyorum yani. (K20-Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

Araştırma kapsamında üzerinde durulan bir başka husus da katılımcıların göç etmeden önce Ankara'daki kentsel imkânlardan haberdar olup olmadıkları ve Ankara'daki kentsel imkânları nasıl algıladıkları olmuştur. Katılımcıların çekici bir unsur olarak kentsel imkânlar konusundaki algıları farklılaşmaktadır. Ancak katılımcıların görüşlerinin, Ankara'nın büyükşehir ve başkent olmasının sağladığı ekonomik ve sosyal faydalar etrafında yoğunlaştığı söylenebilir. Katılımcıların bazıları eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda Ankara'yı çıkış noktalarına göre daha avantajlı gördüklerini belirtmişlerdir. Kentsel imkânların çekici bir unsur olduğunu düşünen katılımcıların ise özellikle çocuklarının eğitimi konusunda Ankara'daki kentsel imkânları tercih ettikleri saptanmıştır. Teorik arkaplanda daha önce bahsedildiği gibi bireylerin medeni durumu ve aile büyüklüğü, göçü etkileyen faktörler arasındadır. Çünkü aile büyüklüğünün artmasıyla göç etmenin potansiyel maliyetleri de yükselmektedir. Bu sebeple evli bireylerin evli olmayanlara göre göç etmeye daha az yatkın oldukları, evli bireyler arasında eşleri çalışmayan ya da düşük ücretle çalışanların ise göç etme ihtimalinin daha yüksek olduğu öngörülmektedir. Bunun yanında okul çağındaki çocukların varlığının, ailenin göç sonunda ortaya çıkacak ruhsal maliyetlerin, parasal maliyetleri aşabilecek olduğunu düşünmesi sebebiyle göç etme eğilimini düşürmesinin beklendiği ileri sürülür (McConnell, Brue ve Macpherson, 2010: 268). Mincer'ın ailelerin göç kararlarını incelediği ampirik çalışması, beşeri sermaye modeline dayanarak ortaya konulan bu tahminleri desteklemektedir. Mincer çalışmasında (1978); evli olmayanların göç etmeye daha yatkın olduklarını, eşin (kadın) çalışıyor olmasının aile göçünü engellediğini ve ailede okul çağındaki çocukların varlığının göçü azalttığını ortaya koymuştur. Ancak araştırma bulguları, bu öngörülerini tam olarak desteklememektedir. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısı evli ve çocuk sahibi oldukları halde göç etmişlerdir. Ancak Mincer göç kararı sonucunda hanehalkının toplam

net kazancının pozitif olması durumunda, hanehalkının birlikte göç ettiği üzerinde durur. Burada katılımcılar açısından, çoğunlukla çıkış noktalarında yaşadıkları gelir dezavantajlarının göç sürecini neredeyse zorunlu hale getirdiği bir durumun söz konusu olduğu söylenmelidir. Bunun yanında evli olarak göç eden katılımcıların hiçbirinin eşi, çıkış noktasında ücretli bir işte çalışmamaktadır. Bu bağlamda, göç sürecinin toplam net kazancının pozitif olmasının katılımcıların göç kararı üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, evli ve çocuk sahibi olan katılımcıların çocuklarına varış noktalarında daha iyi eğitim imkânları sağlayabilmelerine olanak tanıdığı düşünülebilir. Dolayısıyla araştırma alanındaki katılımcıların, evli ve okul çağında çocuk sahibi olmalarına rağmen, çıkış noktalarındaki ücret ve gelir dezavantajlarının göç maliyetlerine göre baskın olması ve eşlerinin de çalışmaması sebebiyle göç etmeye daha yatkın hale geldikleri yargısına varılması mümkündür. Katılımcılar kentsel imkânlarla ilişkin görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Yaşam koşulları değişti diyebilirim. Sosyal hayatım var burada. En azından Pazar günleri bir resmi tatilim, bayramlarda resmi tatillerde, eşimi alıp gezebiliyorum... Ama sosyal ortam olarak gelişti diyebilirim. Çocukların eğitimleri, çocuklara iyi bir eğitim sağlanması. Zaten şu anda biz onlar için çalışıyoruz. (K13- Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Yani oradaki şartlara bakarak çok iyi. Sosyal hayat zaten, dediğim gibi mesela Çorum merkez de öyledir, ben 16 yaşında, 17 yaşında Çorum'a ilk gittiğimde 2 sene burada kaldıktan sonra, 8 falandı akşam. Bir baktım, korktum yani, sokakta kimse yok. Gerçekten ya. Ama burası gecenin istediği saati çok daha rahat. Düşünce anlamında, kendini geliştirme anlamında, işte alışkanlıklar anlamında, birçok konuda eğer orada kalsaydım, hani "ister miydim?" diyorum... İyi ki buraya gelmişim, iyi ki bu hayatı yaşamışım. Birçok şeyle karşılaşıyorsun. İnsanlar tanıyorsun. Daha çok araştırma yapabiliyorsun falan. Hani tek bir pencereden bakmıyorsun, daha farklı bir hayat oluyor. Onun için çok mutlu oldum. (K2- Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Orası güzel ama burada mesela aradığın çok şeyi bulabiliyorsun. Yani Samsun sahil kenarı, güzel ama oranın da kentleşmesi çok iyi değil. Yani sosyal yaşam açısından çok iyi değil. Bir sahilde gidebileceğiniz yerler var, onlar da çok gelişmiş yerler değil yani, bar, kafe ya da öyle yer çok fazla yok. Burada mesela çok fazla var, gitmek istediğin tarzda bir sürü yer var, herkese göre. O yüzden sosyal yaşam olarak iyi burası. Hatta giyim açısından falan, Samsun'da birçok mağaza yok mesela. Şimdi biraz biraz oluyor da, ben oradayken hiç, alışveriş... Bir tane alışveriş merkezi vardı mesela. Burada bir sürü var. (K22- Samsun, Kadın, 30, Lise, Sekreter)

Ne bileyim yani şimdi. Ankara büyükşehir sonuçta, her şey elinin altında. Orada öyle bir imkân, belki o zamanda yoktu, benim yaşadığım yıllarda. (K3- Kırşehir, Erkek, 39, Lise, İşletmeci)

Bir de çocuğumuzun geleceği. Şimdi büyük şehirlerde, büyük hastane olması, büyük okulların olması şimdi onun da çok etkisi var, buraya da yerleşmemde. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani evet oradaki ortam çok daha güzeldi. Bir günde istediğiniz her şeyi yapabiliyordunuz. Burada yani sosyal hayat açısından da kısıtlandık. Ama işte çocuğumuz büyük şehirde büyüsün diye... O açıdan işte, eğitim anlamında büyük şehirlerin daha faydası var. Küçük şehirde bulamadığımız şeyleri büyük şehirlerde buluyoruz. (K16-Nevşehir, Kadın, 36, Yüksek Lisans, Eczacı)

Araştırma bulguları arasında baskın bir unsur olmamakla birlikte katılımcılardan bazıları işgücü piyasası koşullarının dışında Ankara'nın kültürel olarak daha önceki yaşam yerlerine yakın olduğu için Ankara'ya göç etmeyi tercih ettiklerini de ifade etmişlerdir:

Eee.. Ben İstanbul'u da gördüm. Ankara bana göre daha cezbedici. Daha şey geldi, insanları böyle belli bir sevimli... Memur kenti derler ya... Tabii kültürel olarak. Memlekete daha yakın. Hani evleneceksin, çoluk çocuk, daha o konuda cazip geldi. Onlar da var. Ama birinci öncelik iş. (K21- Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ya dedim bana soracak ki dedim gelen kişi, gelme amacın neydi? Çorum'dan yani niye İstanbul değil de, Ankara'ya geldin... Hocam şimdi İstanbul'u ben daha önce gittim geldim yani. 3 sefer falan gitmişliğim var İstanbul'a, aşağı yukarı 5-6 sefer gitmişimdir yani. Ama bura Anadolu kesimi olduğu için, Anadolu insanı genelde birbirimize yakınız yani. O şekilde. Buradaki insanları seviyorum, sevip saydığım için. Öyle oldu. Yurt dışına gittik, buraya geldik. Amaç buradaki, Anadolu'nun insanı derkene, İstanbul'a gittik, Adapazarı'nda deprem sırasında kalıcı konutlarda falan çalıştım. Yani aşağı yukarı dörtte birini gezdiğim için hocam genelde Anadolu kesimi, yani İstanbul'un insanı bile burayı istiyor yani. Böyle. (K7- Çorum, Erkek, 51, İlkokul, Elektrikçi- Kendi Hesabına Çalışan)

Sonuç olarak çekici unsurlar açısından neoklasik teorinin göç sürecine ilişkin yaklaşımlarıyla tutarlı bir bakış açısının söz konusu olduğu söylenebilir. Neoklasiklere göre işgücü, bölgesel gelir farklılıkları doğrultusunda düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere doğru hareket etmektedir. Yani göç, beklenen reel gelir farklılıkları pozitif olduğu sürece devam etmektedir. Ancak Harris-Todaro modelinde, kentsel işsizliğe rağmen göç kararı veren bireyler açısından, kentte geçirilen zaman arttıkça ve sosyal ağlar genişledikçe işgücü havuzundan seçilme ihtimalinin de arttığı vurgulanmaktadır. Modelin bu doğrultudaki öngörüsü araştırma alanı için tam olarak geçerli değildir. Çünkü katılımcılardan beşeri sermaye yatırımı ve bağlı göç ile gelenler dışındakilerin, yani istihdam amacıyla Ankara alt bölgesine göç edenlerin, sosyal ağları vasıtasıyla iş bularak geldikleri ve kente ilk geldikleri andan itibaren işsiz kalmadıkları görülmüştür. Katılımcıların kentte zaman geçirmemelerine rağmen, sahip oldukları sosyal ağlar veya göç

stokunun etkisiyle işgücü havuzundan seçilme ihtimalleri artmıştır. Bu bağlamda, sosyal ağların ve göç stokunun bilgi asimetrisini ve friksiyonel işsizliği ortadan kaldıracı etkisinin araştırma alanı için oldukça önemli olduğu saptanmıştır. Bunun yanında, araştırma kapsamında, çekici faktörler ve piyasanın talep yönü açısından analiz yapan dual işgücü piyasası teorisinin göçe ilişkin yaklaşımlarını destekleyen bulgular da ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların bina görevliliği (kapıcılık) ve özel güvenlik görevliliği olmak üzere iki alanda yoğunlaştığı görülmüştür. Katılımcılardan beş kişi bina görevlisi, altı kişi ise özel güvenlik görevlisi olarak Ankara'da istihdam edilmektedir. Bina görevliliği ve özel güvenlik görevliliğinin, niteliksiz ve yarı-nitelikli işler olarak tanımlanması mümkündür. Özel güvenlik görevlisi olarak istihdam edilen katılımcılar, sertifikasız çalışmaları mümkün olmadığından istihdam edilebilirlikleri artmış olsa da, yarı-nitelikli işgücü içinde yer almaktadırlar. Dual işgücü piyasası teorisinde, nitelikli ve niteliksiz işgücünün istihdam edildiği sermaye-yoğun ve yalnızca niteliksiz işgücünün istihdam edildiği emek-yoğun olmak üzere iki tip örgütlenme sınırı arasında bir çeşit dualite yaşandığı ileri sürülmektedir. Bu teoride göç, işgücü talebi koşulları tarafından yönlendirilmektedir. Göç aldığı çevre illere göre gelişmiş bir ekonomi karakterinde olan Ankara'da yerli işgücünün kabul etmek istemeyeceği düşük nitelikli işlere yönelik bir talep oluştuğu ve bu işleri doldurabilmek için göçmenliğin arzu edilir bir hale geldiği düşünülebilir. Dolayısıyla Ankara'daki düşük ücretli işgücü gereksinimi sebebiyle, kentsel işsizliğe rağmen göçmenlere yönelik bir işgücü talebinin oluştuğu söylenebilir. Bu bağlamda, araştırma alanı açısından dual işgücü piyasası teorisinin göçe ilişkin öngörülerinin geçerli olduğunu ileri sürmek mümkündür. Örneğin, özel güvenlik görevlisi olarak istihdam edilen katılımcıların tümü kamu kurumlarında taşeron firmaya bağlı olarak çalışmaktadırlar. Ayrıca bu katılımcılar, kendilerine Ankara'daki iş fırsatlarının yine kamu kurumlarında daha üst düzey görevlerde çalışan ve daha iyi imkânlarla kavuşmuş sosyal ağları tarafından sunulduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, Ankara alt bölgesine daha önceki yıllarda göç ederek niteliksiz ya da yarı-nitelikli işleri, kendilerinden daha sonra gelen göçmenlere devreden bir göç stokunun oluştuğunu söylemek mümkündür.

3.2.2.2. İtici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışlar

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışlarını yönlendiren itici unsurların;

- Gelir azalışı veya ücret dezavantajları,
- İşsizlik,
- Kötü çalışma koşulları,
- Gelir riski veya piyasa başarısızlıkları,
- Göreli yoksulluk
- Ücretsiz aile işçiliği ve
- Nüfusun azalması olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.13 katılımcılara sorulan sorular karşılığında alınan cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Söz konusu itici faktörlerin önem derecelerinin ve tekrarlanma sıklıklarının daha iyi anlaşılması için oluşturulan bu matriste "+" söz konusu faktörün katılımcı tarafından göç sürecinde itici unsur olarak algılandığı durumu, "o" ise itici unsur olarak algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.13'te görüldüğü gibi katılımcıların itici unsur olarak algıladıkları faktörlerin başında çıkış noktalarındaki işsizlik gelmektedir. Bu faktörü gelir azalışı veya ücret dezavantajları ve gelir riski veya piyasa başarısızlıklarının takip ettiği görülmektedir.

Çizelge 3.13. Göç ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışları etkileyen itici unsurlar

Katılımcı	Gelir Azalışı veya Ücret Dezavantajları	İşsizlik	Kötü Çalışma Koşulları	Gelir Riski veya Piyasa Başarısızlıkları	Görelî Yoksulluk	Ücretsiz Aile İşçiliği	Nüfusun Azalması
1	+	o	o	o	o	+	o
2	o	+	o	+	+	+	+
3	o	o	o	o	o	o	o
4	o	+	o	+	o	o	o
5	+	+	o	o	o	+	o
6	o	o	o	o	o	o	o
7	o	+	o	+	o	o	o
8	+	o	o	+	o	o	o
9	o	+	o	o	o	+	o
10	o	o	o	o	o	o	o
11	o	o	o	o	o	o	o
12	o	+	+	o	o	o	o
13	+	+	+	o	o	o	o
14	+	+	o	o	o	+	o
15	+	+	+	o	o	o	o
16	o	o	o	o	o	o	o
17	o	+	o	o	o	o	o
18	+	+	o	+	o	+	o
19	+	+	o	o	o	o	o
20	+	o	o	+	o	o	o
21	o	+	o	o	o	o	+
22	o	+	o	o	o	o	o
23	+	+	+	o	o	+	o

+ = Katılımcılar açısından itici unsur olarak algılanan
o = Katılımcılar açısından itici unsur olarak algılanmayan

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar arasında çıkış noktalarında mevsimlik işçiler ve ücretsiz aile işçilerinin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Ancak bunların yanında başka meslek grupları içinde faaliyet gösterenler de bulunmaktadır. Farklı meslek grupları içinde bulunan çeşitli katılımcıların çıkış noktalarındaki ücret dezavantajlarına ilişkin görüşleri değişmekle birlikte, gelir azalışı ya da ücret dezavantajları unsuru üzerinde özellikle durdukları görülmüştür. Katılımcılar gelir azalışı ya da ücret dezavantajlarına ilişkin

algılarını ve çıkış noktalarında geçinme anlamında yaşadıkları zorlukları aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

İş yok ki hocam memlekette. İş sahası olmadığı için, iş olmayınca da, e geçim lazım. Geçinemeyince de mecbur para kazanmak için büyük şehirlere geliyorsun. Artık geçimden aciz olmaya başlayınca, geçinme yapamayınca mecbur geldik. (K19- Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Rençberlik yapıyorduk, çiftçilik yapıyorduk canım o zaman köyde. Gidip geliyorduk. Pancar ekiyorduk, ekin ekiyorduk. Arpa ekiyorduk. Onlarla uğraşıyorduk işte. Yani sonuçta geçim derdi işte. Geçimimiz için geldik. (K5- Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Katılımcıların çıkış noktası açısından itici olarak değerlendirdikleri unsurların başında işsizlik gelmektedir. Göç eden bireylerin göç etme davranışı ile işsiz olmaları arasında bir ilişki olduğu araştırmanın ilk varsayımıdır. Bu bağlamda araştırmanın ilk varsayımının, araştırma alanı için geçerli olduğu söylenebilir. Ancak çıkış noktalarında işsiz olduklarını ifade eden katılımcıların çoğunluğunun tarımda ücretsiz aile işçileri ve mevsimlik çalışanlar oldukları görülmüştür. Dolayısıyla katılımcıların daha çok, elde ettikleri gelirin bireysel düzeyde ya da hanehalkı düzeyinde yeterli olmadığını ve sürekli bir iş sahibi olmadıklarını ifade ederken "işsiz" kavramını kullanmaları söz konusudur. İşsizliğin uzun sürdüğü ve işgücü piyasasında iş bulma ihtimalinin azaldığı durumlarda bazı işsizlerin bölgede kendilerine uygun iş bulunmadığı düşüncesi ile iş aramadıkları görülür. Dolayısıyla söz konusu işçiler, gücümüş işçiler kategorisinde yer alarak işgücüne dâhil olmayanlar grubuna geçerler. Araştırma kapsamında mevsimlik çalışanlar ve ücretsiz aile işçileri olan katılımcıların iş arama durumlarına göre bazen işsiz bazen de işgücüne dâhil olmayanlar kategorisinde bulduklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, söz konusu katılımcılar tarafından işsizlik olarak algılanan durumun, gelir azalışı ya da ücret dezavantajlarına yaptıkları vurguyla ve sürekli bir gelirden yoksun olma durumuyla ilişkilendirilerek değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Ancak bu durum katılımcıların tamamı için söz konusu değildir. Ücretsiz aile işçisi olarak ya da mevsimlik işçi olarak çalışırken işsiz olarak değerlendirilebilecek dönemler geçirenler mevcuttur. Katılımcılar çıkış noktalarında yaşadıkları işsizlik deneyimlerini aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

İş bulamadım. İşsizdim. Aradım. Çok aradım. İşkur'a da kayıt oldum. İki kere hem de. Orada bir şey çıkmadı. Biz de buraya geldim... Çok oldu hocam ya, yani hatırlamıyorum bile ben... Boş geziyordum. (K12- Kırıkkale, Erkek, 44, İlkokul, Temizlik İşçisi)

Tokat'ta iş imkânları, inşaat işiyle uğraştığım için bir hafta çalışıyorsun, bir ay yatıyorsun, kışın boşsun, iş yok. Ha bir işe gireyim de düzgün çalışayım dediğinde işte iş imkânları, bütün fabrikalar kapandı... İş yani aradık da kendi şeyimize göre bir iş olmadı. (K15- Tokat, Erkek, 29, Ortaokul, Bina Görevlisi)

... Hocam iş yok ki. Aradım. Çok aradık buraya gelmemek için de, bulamadığımız için buraya geldik... Baktım hocam, çok baktım.... Küçük yerlerde hocam, bazı şeyler oturduğu zaman, mesela bir adam muhasebeci ya, hani elemanını alıyor, oturduğu zaman çıkmıyor eleman. Güvenlik olsun, eleman olsun. Şu temizlik var ya hocam, temizliğe bile güç yetmiyor küçük yerlerde. Adam şimdi girmiş, oturmuş çıkmıyor. Burası gibi değil... Orada adam işine sarılıyor, artık orada iş sahaları kemikleşmiş, oturmuş, yani giren çıkmıyor. Onun için de tamamen, iş sahası kalmıyor. (K19- Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Kırşehir'de bir ara işsizdim... 5 Nisan'dan sonra konfeksiyonu kapatmıştım. Ondan sonra, besi işine girdim. Besi işinde de işte deli dana hastalığı falan çıktı. Onu da bırakmak zorunda kaldım. Çok şanssızlık... Mecburiyet olarak geldik, burayı yurt edindik. Burada kalmak zorunda kaldık. Burada da devam ediyoruz. Ekonomik koşullarla alakalı. Benimki devletin de sorunu. Devlet bu işe çözüm bulamamış, kendi ekonomisine, şimdi ben düşünüyorum bazen, şimdi devlet bulmadıktan sonra ben kendi ekonomime nasıl bir çare bulacağım. Orada da işsizlik sorunu var. İşsizlik sorunu halen devam ediyor. (K4- Kırşehir, Erkek, 48, Ön Lisans, İşsiz)

Katılımcılardan bazıları işsizliğe ilişkin algılarını aktarırken çıkış noktalarındaki sanayileşmenin yetersizliğinden, özelleştirmeler sonrasında çeşitli KİT'lerin eleman çıkarmasından ve bazı fabrikaların kapanmasından da bahsetmişlerdir. Çıkış noktalarında daha önce istihdam olanağı sağlayan bu işletmelerin eleman azaltması ya da tamamen kapanması sonucunda pek çok kişinin işsiz kaldığını ve işsizlik algılarının pekiştiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında bölgesel kalkınma yaratmak amacıyla uygulanan teşvik politikaları doğrultusunda kurulan işletmelerin, teşvik sürelerinin bitiminde bölgeden çıktıklarını ve bu sebeple yaratılan istihdamın azaldığını ifade eden katılımcılar da olmuştur:

Teşvik yasası çıkmıştı hocam, ne zamandı o bayağı oldu herhalde. Bu İstanbul'daki falan çok büyük tekstil fabrikaları falan teşvik alabilmek için oraya geldiler. Bu da Erbaa'yı mesela çok büyük etkiledi. Hatta bir ara göç aldı, nüfusu düşmedi hocam... Mesela birçok ilçenin nüfusu düşerken Erbaa hiç düşmedi. Yani göç verirken kendi nüfusunu muhafaza eder bir durumdaydı. Mesela o fabrikalar falan hocam bir kısmı o teşvik süresi bittikten sonra işin uyanıklığına gittiler, kapattılar ama bi kısmı duruyor hâlâ, devam ediyor... Turhal'da mesela. Turhal'da da çok ciddi... Turhal bizden çok yukarıdaydı nüfusu. Ama Turhal'da şey de etkili oldu hocam, ııı... Sigara fabrikası da etkili oldu... Şey... Şeker fabrikası... Evet. Mesela Erbaa sigara fabrikası vardı hocam, işleme fabrikası vardı. Mesela o tamamen kapatılınca, yani

esnaf olsun, bütün kesimler mağdur oldu ama hani göç de verdi. (K17- Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Araştırma alanına ilişkin bilgi verilirken Kırıkkale alt bölgesi ve Samsun alt bölgesinde yer alan illerden Samsun ilinin İBBS'ye göre illerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Endeksine (SEGE) göre 3.bölgede; Kırıkkale, Amasya, Kırşehir, Nevşehir ve Çorum illerinin 4. Bölgede; Aksaray, Niğde ve Tokat illerinin ise 5. bölgede bulunduğu belirtilmiştir. Tezel, 1980-2010 yılları arasında yatırımlara sağlanan teşviklerin İBBS çerçevesinde bölgesel ve sektörel dağılımı ve bölgesel gelişme farkları ile ilişkisini istatistiksel yöntemler kullanarak incelediği çalışmasında, yatırımlara sağlanan teşvikler ile illerin/bölgelerin SEGE sıralamasındaki değişim arasında 1., 2., 3. ve 4. Bölgelerde istatistikî olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını ileri sürmüştür. Buna rağmen sözü edilen değişkenler arasında 5. ve 6. bölgelerde istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu ve yatırımlara sağlanan teşviklerdeki artış ve azalışların söz konusu bölgelerdeki illerin SEGE sıralamasındaki yerinin değişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tezel'in çalışmasında göre, Türkiye'de sosyoekonomik yönden en gelişmiş bölge olan 1. bölgedeki yatırımlara sağlanan teşvikler, 1985 ve 1990 yılları dışında, 2008 yılına kadar toplam sabit yatırım teşviklerinin yarısından fazlasını teşkil etmiş ve bazı yıllardaki payı ise yüzde 80-90 seviyelerine kadar yükselmiştir. Buna karşılık, sosyoekonomik bakımdan en geride bulunan 5. ve 6. Bölgelerin yatırım teşviklerinden aldıkları payın ortalamasının incelenen dönem boyunca yüzde 5'in altında kaldığı görülmektedir. Söz konusu dönemde yatırımların gelişmekte olan yörelere yönelmesini sağlama amacının teşvik politikaları üzerinde fazla etkili olmadığı, gelişmekte olan yörelerde yapılan yatırımlar için sağlanan teşviklerin yatırımcılar tarafından yeterince cazip bulunmadığı, bu yüzden de yatırımcıların gelişmiş yörelere yatırım yapmayı sürdürdükleri anlaşılmıştır (2014: 337-338). Ancak yine de sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi bakımından en geri durumdaki bölgeler olan 5. ve 6. Bölgelerde, yatırım teşviklerinin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasının değişiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda yatırım teşvik uygulamalarının makul sürelerle istikrarlı bir şekilde uygulanmasının yatırım teşviklerinin etkinliğinin artmasını olumlu yönde etkilemesi muhtemeldir. Yukarıda alıntı yapılan katılımcının görüşleri, Tezel'in çalışmasında ortaya çıkan verileri destekleyen nitelikte önemli bir örnektir.

Kötü çalışma koşullarının da katılımcıların çıkış noktaları açısından itici olarak algılanan bir unsur olduğu tespit edilmiştir. İşçi devrinin yoğun olduğu, sürekli olmayan, niteliksiz, sağlıksız ortamlarda kayıtsız olarak çalıştıklarını ve bu durumun yıllar boyunca sürdüğünü ifade eden katılımcılar olmuştur. Kötü çalışma koşullarına maruz kalan katılımcıların, bu durumun değişebileceğine dair bir inançları olmaması sebebiyle göçü son çare olarak algıladıkları görülmüştür:

Ben 2 sene benzinlikte, markette çalıştım, pompacılıkta çalıştım, garsonluk yaptım lokantada, ondan sonra inşaatda demircilik yaptım, sanayide kamyon yükledim. Bunların sadece inşaat firması, diğerleri sigortalı değildi. İnşaatda da kaç gün çalıştın, 1 hafta, 1 hafta sigortanı yatırır ya yatırmaz. Sürekli bir benzinlikte yattı 2 sene bilfiil, onun haricinde sürekli sigorta yatıran yok yani, nadir. (K15- Tokat, Erkek, 29, Lise, Bina Görevlisi)

İş buldum geldim. Ben daha önce Kalecik'te çalıştım. Burayı buldum. Buraya geldim... Kalecik'te bulaşıkçı olarkten orada çalıştım, orada yattım. Sigorta yatırmadılar. Orada çalıştım 5 sene, 1 ayı zor çıkıyor. Ben şimdi çoktan emekliydim, zaten yaşım benim 44. (K12- Kırıkkale, Erkek, 44, İlkokul, Temizlik İşçisi)

Niğde merkezde çalıştım da, böyle dönercidir, kebabçıdır. Öyle ayak işlerine falan bakıyordum. Zaten askerlikten önce çalıştım ben. Yani böyle günlük çalışıyorduk. Günlük 15 lira, 20 liraya yani cep harçlığına çalışıyorduk. Başka bir şey yoktu hocam. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Katılımcıların itici unsurlara ilişkin algılarını ifade ederken üzerinde durdukları bir başka husus da yaşadıkları gelir riski ve piyasa başarısızlıklarıdır. Özellikle çıkış noktalarında çiftçilik yapan katılımcıların tarım işlerini döndürebilmek adına yaşadıkları maddi sıkıntıların ve piyasadaki ekonomik destek almakta karşılaştıkları zorlukların göç kararlarına yansıdığı görülmektedir. Bu katılımcıların tarım işlerine ilişkin sermaye ve mal gereksinimlerini çoğunlukla borç alarak karşılamaları ve borç bulabilseler dahi gittikçe borçlanarak artık borçlarını ödeyemeyecek hale gelmeleri söz konusudur. Katılımcılardan bazıları bu konudaki görüşlerini aktarırken aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır:

Hem onun için hem biraz da borç vardı. Yani hiç, tarım işi için öyle işte, biraz dediğimiz zaman köyde para bulamadık. Şimdi besicilik yaptım ablam. Kendi param yoktu, bankadan para aldık. Ne kadar olursa, bir sene bir ekiyorduk. Hep zarar ettik... Yani oldurup, bir tadını bulamadık. Yani masrafı ancak çıkıyordu. Onun için de dedik gibi biz Ankara'ya gidelim. Bu borçları ödeyelim... Krediyi, yani başa baş ancak kurtarıyor, ödeyemedim. Yani mal aldık, yani mal demeyim de hayvan diyeyim yani. Sen bilin yani, ablam yani, mal dediğim yani, erkek tosunlardan yani, inek. Onları aldık. Böyle anca kıtı kıtına, 2005'ten bu tarafına ancak

şey yaptık yalan yok. Bankanın birinden aldık, birinden çektik, sonra hayvancılık, sonra ihtiyaç kredisi çektik, yani sana ne diyeyim ayaklarımın üstünde ancak durduk yani. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

... 4 sene kaldım orada. İşte hayvan aldık, kredi çektik. Traktör aldık. O zaman biz, ya piyasa o kadar kötüydü ki. Yani normaldi aslında aldığımız zaman falan. Yani çok ortalama fiyatlarda hayvanlar topladık. Oraya gittiğimizde, hani düzenimizi kurduk, çok güzel para kazanıyoruz. Birkaç sene sonra, yani iyi bir piyasa oldu. Yani hayvan, eti, yemi, buğday falan. Ondan sonra piyasayı öyle bir düşürdüler ki, bizim örnek mesela, aşağı yukarı 50 baş büyük hayvanımız vardı. Onların maliyetini kurtaramadık. Hepsini sattık... Onun için köyde kalma şansı insanların çok fazla yok aslında... Şimdi devlet yeni bir destekleme çıkarmış mesela, 50 bin lira destek veriyor, köye gitmek için. Yani bir tanesi başvurmuyor yani. Niye, çünkü biliyorlar ki 50 bin lirayı alsalar, orada 2 sene sonra zarar edip geri dönecekler. (K2- Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Ya gelir amaçlı bir şeyimiz yoktu. Hiçbir şeyimiz yoktu. Benim eşim bankadan çekiyordu mesela, gidiyordu xxxxx Bank'tan bir para çekiyordu. Onunla dolandırıyor. 2-3 tane hayvan alıyordu, bir dahaki seneye takla attırıyordu. Bununla böyle ayakta duruyorduk... Sürmüştür epey yani. 20 sene sürmüştür. (K20- Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev Bakım Hizmetleri)

Çiftçinin hükümeti yok. Memurun sendikası var, işçinin sendikası var. Onlar da xxxxxx (xx başkanı) var, bilmem ne xxxxx (xxxx genel başkanı) var... Ne işe yarıyorlar bilmiyorum ki? Zorla 30-40 milyar aylık alıyorlar, Mercedes ile giderler tarlaya. Ama çiftçi... Ya Deniz Hanım... Ziraat Bankası ya şimdi biliyorsun, bizim İç Anadolu'da ahırlar genellikle evlerin altındadır. Adamın zaten 300 metrekare yeri var, 3-5 hayvan besliyor. E buna ver sen krediyi. Benim o asfalt kenarında belediye yerinde, 100 başlık 50 başlık yapma imkânım yok ki benim. Yani, kredi alamıyoruz... Ziraat Bankası ev istiyor, çiftçinin nerede evi var. Hayırdır nasıl destekliyorsun beni? Çiftçinin sahibi yok ki, sendikası yok, başkanı yok, var zorla aidat. Tarımda bile yani... Hep nakit sıkışıklığı var piyasada. Çek dönüyor, genelde hep millet işini kredi kartıyla çeviriyor. Millette nakit yok. Millet hep borç batağında, hep kredi kartı. Yani birikim yok, tasarruf yok. E millet geçinemiyor ki, ne yapsın yani? (K8- Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Katılımcıların çıkış noktalarında itici olarak gördükleri diğer unsurlar ise görece yoksulluk ve ücretsiz aile işçiliğidir. Yoksul olduğunu ifade eden katılımcı sayısı bir kişi olmakla birlikte, tarım işleriyle uğraşan diğer katılımcıların da genellikle görece yoksulluk yaşadıklarını işaret eden bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Ücretsiz aile işçisi olduklarını ifade edenler referans haftasında çalışmamışlar ise ILO tanımlarına göre istihdamda kabul edilmemektedirler. Ancak referans haftasında "bir saat bile olsa" hanehalkına ait bir işletmede ücretsiz aile işçisi olarak çalışan bir birey istihdamda kabul edilmektedir. (TÜİK, 2007: 22). Bu bağlamda araştırma kapsamında ücretsiz aile işçisi olduğunu ifade eden katılımcıların bazılarının istihdamda oldukları, işsiz olmadıkları ancak yine gelir dezavantajları ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Zaten ailemin durumu çok iyi değildi. Okuma durumu olmadığı için. Köyde de kalmamı istemediler. Yani doğudaki insanlar bir şekilde hani, kaçakçılık yapıyor falan geçiniyor... Batıdaki insan falan... İç Anadolu'daki, kırsaldaki insanlar en fakir insanlar gerçekten de. (K2- Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Ücret de yok. Babamın dükkânı... Ya harçlık da değil aslında. Cebimde devamlı var bir şeyler... Gezmek istediğim zaman param var... Ekmek elden su gölden. Ama bir şey görüyorsun mesela, bir alet görüyorsun. Pahalı bir alet. Müzik aleti, enstrüman. Onları alamıyorsun. Onun için kendi işini yapman lazım. (K1- Samsun, Erkek, 41, Üniversite, İşsiz)

Geçim sıkıntısı. Yani geçim sıkıntısı... Biz de göç etmek zorunda kaldık... İşsiz kaldım derken zaten kendi toprağımda çalışıyordum. Yani bir yerde çalışsam işsiz kalırım, ama kendi toprağımda çalıştığım için işsiz kalmadım ama ürettiğim kendime yetmedi. Yani kendimi geçindirecek kadar para kazanamadım. Onun için geldim yani. (K14- Tokat, Erkek, 51, İlkokul, Bina Görevlisi)

Şimdi şöyle, köyde işsiz kalmıyorsun ablam. Her zaman iş var. Yani köyde hiç işsiz kalmadım da, gelir gideri bastıramadı. Gider bastırıyor geliri. Onun için de, bu şehre... Allah gine bin şükür yani... Bilemiyorum aylık ne kadar geldiğini, şöyle söyleyeyim, sana şöyle diyeyim... İşte süt parasından biraz ondan gelir var. Yoksa başka bir şeyden... 1 milyar hadi, yok yaa 1 milyar yoktur çalışmayla yani, bir 500-600 gelir. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

Katılımcılardan çıkış noktalarında nüfusun azalması ve ağırlıklı olarak da genç nüfusun azalması üzerinde duranlar olmuştur. Kırsal alanlarda nüfusun gitgide azalması katılımcıların bazıları açısından itici bir unsur olarak görülmektedir. TÜİK genel nüfus sayımı verilerine göre belde ve köy nüfusu 2000 yılında 23 797 653 kişi iken, 2007 yılında 20 838 397 kişiye düşmüştür. 2007 yılından sonra da sürekli düşüş gösteren belde ve köy nüfusunun 2015 ADNKS verilerine göre 6 217 919 kişi olduğu görülmektedir. Belde ve köy nüfuslarındaki söz konusu azalışta, 2012 yılında 6360 sayılı yasa ile idari bölünüşte yapılan değişikliklerin etkisi vardır. Ancak yine de, 1980'de en üst sınırında olan kırsal nüfusun 80 sonrasında başlayan azalışının 2000'li yıllarda daha da ivmelendiği söylenmelidir (TÜİK, İl/İlçe Merkezleri Belde/Köyler Nüfusu, 1927-2015). Katılımcılar, kırsal nüfusta ortaya çıkan azalış unsurunun etkisine aşağıdaki ifadelerle değinmişlerdir:

Herkes göç... En büyük sebeplerinden bir tanesi şeyse, işsizlikse, bir tanesi de orada kalıp evlenememeleridir. Yıllardır. Buradan oraya gidiş yok ya. Yani herkes geliyor ama işte 32 yaşındayım, 10 senesini biliyorsam, 22 senedir oraya gidip de bir tane yetişkin insan görmedim. Yıllardır burada kalan insanlar var. (K2- Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Çok seviyor olsan da, gideceksin yani, bizim köye git şimdi genç kimseyi göremezsin... Ya, herkes dışarı gitti. Yani yaptığın iş karşılığını alamıyorsun. Emeği fazla. Köyde genç yok. Herkes dışarı gitmiş. (K21- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Dörtte üçü kırsal alanlardan göç eden katılımcılar açısından çıkış noktalarındaki itici unsurlar değerlendirildiğinde, araştırma alanı açısından yine neoklasik işgücü göçü teorisinin göç sürecine ilişkin yaklaşımlarının tutarlı olduğu görülmüştür. Harris-Todaro modeline göre; görelî ücretler, görelî istihdam beklentileri, konut maliyetleri ve diğêr göç maliyetleri işgücü göçünün bağılı olduğu öngörülen faktörlerdir. Çoğunluğu işsiz olduğunu ifade eden katılımcıların, yeterli ve sürekli bir gelirden yoksun olmalarını işsizlik şeklinde tanımladıkları düşünöldüğünde, fiili getiriden çok beklenen getiriye göre şekillenmiş göç kararlarından bahsetmek mümkündür. Genişletilmiş neoklasik modellerdeki istihdam olasılığı ağırlıklı kazançlar anahtar değişkeninin, araştırma alanındaki göç sürecinde etkili olduğu gözlenmiştir. Bölgesel ücret farklılıkları ile göç akımları arasında doğrusal bir ilişki kuran bu teorisinin varsayımlarının, Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden Ankara alt bölgesine olan göçler açısından geçerli olduğu görölmüştür.

Hem çekici hem de itici unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, göçmenlerin çıkış noktasındaki itici unsurlara ilişkin algılarının, varış noktasındaki çekici unsurlara ilişkin algılarına göre daha baskın olduğu görölmüştür. Lee'nin (1969) itme-çekme teorisine göre her göç süreci bir çıkış ve bir varış noktası ile karakterize edilmektedir. Yine de herhangi bir bağlamda mutlak itme ya da çekme faktörlerinin olduğu söylenemez. Ancak göç sürecinde ve göç kararında etkili olan başka unsurlar da bulunmaktadır. Lee (1969), bu unsurları bireysel faktörler ve karşılaşılan engeller şeklinde tarif etmiştir. Karşılaşılan engellerden en önemlisi bireylerin göç edecekleri yerdeki sosyal yapı ve bu yapıya ilişkin belirsizliklerdir. Araştırma alanı içinde yer alan katılımcıların Ankara alt bölgesinde yaygın bir sosyal ağlarının bulunmasının, bu bölgeye göç edilmesi açısından belirsizlik düzeyini azaltan bir unsur olduğu görölmüştür. Bireylerin göç kararı vermesinde etkili olan ve varış noktasındaki sosyal yapıya ilişkin bu unsurlara araştırmanın işgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren diğêr unsurlar başlığında değinilecektir.

3.2.3. İşgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren diğêr unsurlara dair algı, tutum ve davranışlar

Araştırmada katılımcıların varış noktalarındaki çekici unsurlara ve çıkış noktasındaki itici unsurlara ilişkin algı, tutum ve davranışları ortaya çıkarıldıktan sonra katılımcılara göç

etmeleri üzerinde etkili olan diğer unsurlara ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorular doğrultusunda elde edilen bulgulara göre katılımcıların işgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren diğer unsurların, sosyal ağ/göç stoku ve mesafe olduğu görülmüştür.

3.2.3.1. Sosyal ağ/göç stoku etkisi

Araştırmada katılımcılara Ankara alt bölgesine daha önce göç etmiş sosyal ağlarının ve göç stokunun göç kararı vermeleri üzerindeki etkisine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan yalnızca eğitim sebebiyle göç etmiş bir kişi sosyal ağlar/göç stokunun göç etme kararı üzerinde etkisi olmadığını belirtmiş, diğer tüm katılımcılar bu unsurun göç kararları üzerinde önemli etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal ağ/göç stokunun katılımcıların göç kararı vermeleri üzerindeki etkisini belirleyen unsurlar;

- Göç etmenin potansiyel maliyetlerinin (fiziksel/ruhsal) azalması,
- Barınma maliyetlerinin azalması ve
- İş arama/bulma maliyetlerinin azalmasıdır.

Çizelge 3.14 katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda sosyal ağ/göç stoku etkisi konusundaki algılarını göstermek için hazırlanmıştır. Bu matriste "+" söz konusu unsurun katılımcı tarafından sosyal ağ/göç stoku açısından etkili olarak algılandığı durumu, "o" ise etkili olarak algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.14'te görüldüğü üzere katılımcılar açısından sosyal ağ/göç stoku etkisiyle göç etmenin potansiyel maliyetlerinin azalması ve iş/arama bulma maliyetlerinin azalması göç kararı verilmesi üzerinde eşit derecede etkili unsurlardır. Derinlemesine görüşmeler sırasında katılımcılar genel olarak Ankara alt bölgesindeki sosyal ağlarının gelişmiş olduğunu vurgulamışlardır. Çıkış noktalarından Ankara alt bölgesine doğru yıllardır devam eden göç akımlarının olduğunu ve bu sebeple Ankara'nın diğer büyükşehirlerle oranla kendileri açısından daha tercih edilebilir bir varış noktası olduğunu dile getirmişlerdir.

Çizelge 3.14. Sosyal ağ/göç stoku etkisi

Katılımcı	Göç etmenin potansiyel maliyetlerinin (fiziksel/ruhsal) azalması	Barınma maliyetlerinin azalması	İş arama/bulma maliyetlerinin azalması
1	o	+	o
2	+	+	o
3	+	o	+
4	+	o	o
5	+	+	o
6	+	o	+
7	+	o	o
8	+	o	+
9	+	o	+
10	o	o	o
11	+	o	+
12	+	o	+
13	o	o	+
14	o	o	+
15	o	o	o
16	+	o	o
17	+	o	+
18	+	o	+
19	o	+	+
20	+	+	+
21	+	+	+
22	+	o	+
23	o	o	+

+ = Katılımcılar açısından etkili olarak algılanan
o = Katılımcılar açısından etkili olarak algılanmayan

Katılımcıların Ankara alt bölgesindeki sosyal ağları/göç stoku göç etmenin potansiyel maliyetlerini azaltan bir unsur olmuştur. Göçmenler arasındaki sosyal ağlar, göçün zaman ve mekân içinde devam etmesini sağlayan bir unsurdur. Göçmenlerin varış noktalarında sahip oldukları sosyal ağlar, göçü özendirilen unsurlar arasında yer almaktadır. Sosyal ağlar göçmenlerin gerektiğinde yardım almak ya da iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit sosyal sermaye olarak değerlendirilmektedir. Araştırma kapsamında yer alan katılımcılar sosyal ağların göçün potansiyel maliyetlerini azaltma konusundaki etkisini aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

Tabii. Bir de akrabalar burada ya... Akrabalar burada olduğu için sırf onun için geldim yani. Bir de yani kimsenin olmadığı bir yere gittiğinde daha farklı olursun. (K11- Nevşehir, Erkek, 52, Ortaokul, Servis Şoförü)

Özel bir durumu yok. Tabii burada tanıdıkların, akrabanın falan olması da... O da etkili yani kalmış olmamda. Yoksa yani bize Kayseri de yakın, Konya da yakın. Ankara biraz daha şey, çevrenin olması da etkili oldu. (K21- Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Bizim Amasyalı, yani bizim köy iki tane. Buradan aşağı 700-800 hane var. Onun için ha köye gitmişin, ha Ankara'ya gitmişsin ablam. Ankara'ya alıştık. Oğlum da burada, kardeşlerim de burada... Burayı uygun gördük. İstanbul bize uzak geldi... Çevre çok ya abla, dedim ya 500 hane var, Allah razı olsun, bacanaklarım da var, kardeşlerim de var, yani hepsi de var yani. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

Geldik, tabii akrabalar var. Halamın oğlu zaten xxxxx Büyükelçiliği'nde. Çorum'un çevresi genellikle Ankara'dadır. Burası nasip kısmetmiş... Biraz da Ankara yakın olduğu için... Genellikle Çorumlu Ankara'da çoktur yani. Birinciye Çorumlu, ikinciye Yozgat, üçüncüye Çankırı gelir. (K8- Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Katılımcılar sosyal ağ/göç stokunun barınma maliyetlerinin azalması açısından etkili bir unsur olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak katılımcıların çoğunluğunun kırsal alandan göç etmesi, genel aile yapıları ve yaşam şekilleri değerlendirildiğinde, 80'li yıllarda göç eden ve ikinci kuşak olarak tanımlanabilecek olan göçmenlerle benzer nitelikte olmadıkları görülmüştür. Söz konusu katılımcıların geniş aile olarak yaşamayı tercih etmedikleri, yalnızca azınlıkta olan bir kısmının göç etmenin başlangıçtaki barınma maliyetlerine katlanmak için geçici bir süreliğine Ankara'daki sosyal ağlarıyla birlikte ikamet ettikleri söylenebilir. Ancak göçmenler arasındaki dayanışma, yeni göç edenler açısından barınma ve iş arama fonksiyonlarının garantisi olarak görülmektedir. Bunun yanında, göç etmenin psikolojik maliyetlerini aşmanın en yaygın yolu, göçmenlerin belirli mahallelerde, yerlerde toplanarak kendi yaşam biçimlerini yansıtan mekânlar üretmeleridir (Biçerli, 2013: 290). Bu araştırma alanındaki göçmenlerin çoğunlukla, yaşam yerleri açısından bu tip bir mekânsal örgütlenme eğilimi içerisinde olmadıkları görülmüştür. Katılımcılar sosyal ağlar/göç stokunun barınma maliyetleri açısından etkisine ilişkin görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Anne tarafı komple Ankara'da. Kardeşimin yanına geldim. Kız kardeşim benden önce gelmişti zaten Ankara'ya. O, 2006'dan beri çalışıyordu... İşte kardeşim gidince ben rahat ettim. (K1- Samsun, Erkek, 41, Üniversite, İşsiz)

Barınma, şimdi onların daha önceden kiraladığı evlere biz de geldik, mesela aylık bize ne düşüyor? Diyelim ki bir ev kiraladığı adam 500 liraya, 3 kişi kalıyor. Biz de 4. kişi olduk.

Bize aylık ne düşüyorsa, 300-500 hesabımıza biz de onu verdik... Yani biz sade tek gelseydim, belki çıkamazdım işin içinden. (K19- Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ankara'da ablam var, kız kardeşim var. Arkadaşım var. Eee. Gittim geldim, memlekete gittim geldim. O şekilde... Maliyetlerin azalmasına yardımcı olmaz mı? Şimdi bekâr bir insan, geldiğinde burada ister istemez bir barınma şart. Bu barınmanın kirası var, faturası var, şunu var, bunu var. Bunlar da epey bir maliyet yani. Ben onların yanında kaldığımda direkt bu maliyetlerden muaf oldum. (K21-Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Araştırma kapsamındaki katılımcıların hemşehri/tanıdıklarının iş arama/bulma maliyetlerini azaltması açısından etkili bir unsur olarak tanımlandığı görülmüştür. Araştırma alanında göç edenler eğitim düzeylerine göre değerlendirildiğinde genellikle niteliksiz ya da yarı-nitelikli çalışanlardır. Katılımcıların Ankara alt bölgesine gelmelerindeki en önemli sebep iş arama/bulma faaliyetidir. Göç etmeden önce ücretsiz aile işçisi ya da tarım işçisi durumunda olan bireylerin çoğunluğu göç ettikten sonra bağımlı çalışan haline gelmişlerdir. Bu anlamda işgücü mobilitiesi türleri açısından hem mesleki hem de coğrafi değişim yaşadıkları söylenebilir. Ankara alt bölgesinin özgün bürokratik yapısı sebebiyle katılımcıların iş arama/bulma faaliyetleri açısından özellikle kamu kurumlarında çalışan hemşehri/tanıdıklarının bulunmasını avantaj olarak algıladıkları ve iş arama kanalı olarak söz konusu bireylerden destek aldıkları görülmüştür:

Sonuçta burada bir arkadaşımız gelmişti. Bu işi bana tavsiye etmişti. Ben de geldim. Aynı köylüyüz zaten, bir eşimin akrabası oluyor, o da bir arkadaşı vasıtasıyla gelmişti. O geldikten sonra, burada iş şey olmuştu, arkadaşı ayrılmıştı. O da beni çağırdı, ben de geldim, başladım. (K13-Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Zaten bir akrabamız vardı. Onun faydası oldu. Artı bir de internette de baktım ben. Ama bu devlet kurumlarına tanıdığın olması daha hoş oluyor. Resmi yerlere girişlerde, adam dışarıdan tanımadığı birini alamıyor, devlet kurumu olduğu için, bir güvenmek istiyor alacağı elemana. Onun için tanıdık vasıtasıyla alıyor ki, daha güvenceli, daha sağlıklı olur diye. Burada hocam fazla aramadım ya, burada... Daha doğrusu öneri üzerine geldiğim için hiç, direkt geldim. Yani aramadan geldim... (K19-Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ben ilk zamanlar tabii ilkokul mezunu olunca her yerde çalışamıyorsun. Bir sağ olsun Kırıkkale'den arkadaş, vesile oldu, banka müdürüydü, onun yanında çalıştım. Sonra emekli albayın yanında çalıştım. Bulmaya gerek yok, Allah razı olsun çevre var zaten de, ben otomatikman buldum. (K6- Kırıkkale, Kadın, 31, ilkokul, Temizlik İşçisi)

Bireylerin göç etme kapasiteleri göçün ortaya çıkardığı maliyetler ile ilişkilidir. Göç maliyetleri açısından düşünüldüğünde, bireylerin göç kararı vermelerinde sosyal ağ/göç

stoklarının oldukça önemli bir etken olduğu söylenmelidir. Bu bağlamda araştırma alanı açısından bireylerin göç kararı vermesinde orta düzeyde göç analizi yapan sosyal sermaye teorisinin varsayımlarının öne çıktığı görülmüştür. Çünkü sosyal sermaye teorisi, göç kararı alırken ekonomik anlamda bir fayda maliyet analizi yapan rasyonel bireylerin göç kararı modelleri ile yapısal makro göç modellerini birleştirmektedir. Bu teori; hanehalkları, mahalleler, topluluklar ve daha formel organizasyonlar içindeki sosyal ilişkiler ve sosyal sermayenin, göç kararı alınmasında ya da göçmenlerin uyum sürecinde yardımcı niteliklere sahip olduğunu öne sürmektedir. Sosyal sermaye hem kaynaklık etme hem de bütünleştirme işlevi olan bir tür araçtır. Sosyal sermaye, farklı ilişki çeşitleri sonucunda elde edilmiş bir kaynak olarak görülerek, başka çeşitlerdeki bir sermayeye de dönüşebilmektedir. Varış noktasına daha önce gelen göçmenler, daha sonra gelen göçmenlerin yaşadıkları pek çok zorluğun azaltılmasında etkili olabilmektedir. Daha önce gelen göçmenler sayesinde varış noktalarında göçmenler için yeni iletişim kanalları ve toplulukları kurulmakta, bu topluluklar göç etmenin potansiyel maliyetlerini azaltmaktadır. Araştırma alanı içinde göç edenlerin varış noktalarına gelmelerinde motive edici faktörün iş bulma amacı olduğu düşünüldüğünde, göçmenlerin sosyal ağlarının istihdam sağlama konusundaki destek nedeniyle göç sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Göçmenlerin varış noktalarındaki işlerin fırsat maliyetleri ve alternatif ücretler hakkında bilgi sahibi olmaları işgücü göçünün temel sebebidir. Bu noktada sosyal ağlar/göç stokunun, söz konusu bölgeler arasında coğrafi işgücü hareketliliğini sağlayan temel unsur olduğu söylenebilir.

3.2.3.2. Mesafe etkisi

Araştırma kapsamında katılımcılara, Ankara alt bölgesine göç etmelerinde mesafenin etkili olup olmadığına ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Mesafe, göç teorilerinin göç kararı verilmesinde etkili olduğunu öngördükleri bir faktördür. Örneğin Ravenstein'in (1885) göç kanunlarına göre, göç edenlerin çoğu yalnızca kısa mesafelerdeki yerleri tercih etmekte ve ortaya çıkan göç akımlarının yönü göçmenleri içine çeken büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğru olmaktadır. Stouffer (1940) ise kentlerin çekim merkezi olma etkisini dikkate almakla birlikte, göç kararı veren bireyler açısından önemli olan faktörün göç mesafesi olduğunu ileri sürmüştür. Stouffer'a göre bireyler, daha yakın mesafelerdeki

fırsatlar hakkında, uzak mesafelere göre daha detaylı bilgi sahibidirler (Stouffer, 1940: 847-848). Dolayısıyla Stouffer mesafenin, işgücü piyasasındaki bilgi akışı açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak Stouffer'ın göç mesafesine ilişkin öngörülerini sosyal ağlar sebebiyle daha uzak mesafelerin de göçmenleri cezbedebilmesinin mümkün olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Çizelge 3.15 katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda mesafe etkisi konusundaki algılarını göstermek için hazırlanmıştır. Bu matriste "+" söz konusu unsurun katılımcı tarafından mesafenin etkili olarak algılandığı durumu, "o" ise etkili olarak algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.15'ten de görülebileceği gibi, derinlemesine görüşmeler esnasında göç etme kararı vermelerinde mesafenin etkili bir unsur olmadığını ifade eden katılımcıların sayısı çoğunluktadır.

Katılımcılardan yalnızca bir kişi mesafeyi uzak olarak algıladığını ifade etmiştir. Bunun yanında Ankara alt bölgesiyle çıkış noktaları arasındaki mesafeyi yakın olarak algıladıklarını ifade eden katılımcıların sayısı daha fazladır. Yine de katılımcıların büyük çoğunluğu bu soruya, mesafenin göç etmelerinde etkili olmadığı yönünde cevap vermişlerdir. Katılımcıların bazılarının mesafe etkisine ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Uzak. Yani bir 4,5 saat falan sürüyor.(K9- Amasya, Erkek, 38, İlkokul, Bina Görevlisi)

Ya bir nevi 400 km, o benim için de bir etkendi yani. Yılda 3-4 kez gidiyorum zaten. 4 kez en az gidiyorum. Ailem orada. (K17- Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ankara'ya alıştık. Oğlum da burada, kardeşlerim de burada, ben 85-86'larda askere gitmeden burada çalışıyordum, kardeşlerimin yanında. Burayı uygun gördük. İstanbul bize uzak geldi. Ankara yani, ha köye gitmişsin Amasya'ya, ha buraya gelmişsin. Onun için. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

Benim demek istediğim şeydu, gurbet kelimesi o zaman özümsemiş bir kelimeydi. Şu anda o kelime artık unutuldu, biraz daha demode oldu, hatta ne diyeyim antika gibi oldu gurbet kelimesi. Çünkü sabah ben Ankara'ya gidiyorum dediğin zaman, ha şu kapının öbür tarafı gibi algılanıyor. (K4-Kırşehir, Erkek, 48, Ön Lisans, İşsiz)

Yok, biz yakın. ... Tabii ki... Burası nasip kısmetmiş.. Biraz da Ankara yakın olduğu için... Genellikle Çorumlu Ankara'da çoktur yani. Birinciye Çorumlu, ikinciye Yozgat, üçüncüye Çankırı gelir. (K8- Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Çizelge 3.15. Mesafe etkisi

Katılımcı	Mesafe Etkisi
1	+
2	o
3	o
4	+
5	o
6	o
7	o
8	+
9	+
10	o
11	+
12	o
13	o
14	o
15	o
16	o
17	+
18	+
19	+
20	o
21	o
22	o
23	o
+ = Katılımcılar tarafından etkili olarak algılanan	
o = Katılımcılar tarafından etkili olarak algılanmayan	

Araştırmaya başlamadan önce araştırmacı, Ankara alt bölgesine mesafe olarak daha yakın olan Kırıkkale alt bölgesi illeri ile Samsun alt bölgesi illeri arasında göç etme maliyetleri açısından bir fark olduğunu, bu iki alt bölgede mesafe etkilerine ilişkin farklı bulgular ortaya çıkacağını düşünmüştür. Bunun yanında Stouffer'ın öngörüsü doğrultusunda göçmenlerin, yakın mesafeyi işgücü piyasası hakkında daha fazla bilgi sahibi olma, uzak mesafeyi ise işgücü piyasası hakkında daha az bilgi sahibi olma şeklinde değerlendirebilecekleri düşünülmüştür. Ancak mesafe etkisine ilişkin olarak Kırıkkale alt bölgesi ile Samsun alt bölgesinden göç eden katılımcılar açısından ayırt edici bir fark bulunamamıştır. Araştırma alanında Ankara'ya en uzak il 413 km ile Samsun'dur ve diğer tüm illerin de Ankara'ya yakın oldukları düşünebilir. Bu açıdan tüm illerden gelen katılımcılar tarafından mesafenin yakın olarak değerlendirilmiş olması ve bu sebeple mesafenin göç etme kararları üzerinde etkili olmadığını düşünmüş olmaları mümkündür.

Bu durumda, Ravenstein'in öngörüsü doğrultusunda çıkış noktalarına yakın mesafedeki büyük bir ticaret ve endüstri merkezi olan Ankara'yı tercih ettikleri düşünülebilir. Ancak derinlemesine görüşmeler sırasında katılımcıların çoğunun sosyal ağları vasıtasıyla Ankara'ya iş bularak geldiklerini ifade etmeleri sebebiyle mesafe bileşenini hesaba katmadıkları yargısına ulaşılmıştır. Bu bağlamda, göç etmenin maliyetlerini azaltan sosyal ağ/göç stoku etkisinin mesafe etkisine göre daha baskın bir unsur olarak ön plana çıktığı söylenebilir. Stouffer'ın, bireylerin daha yakın mesafelerdeki fırsatlar hakkında, uzak mesafelere göre daha detaylı bilgi sahibi olduklarına ilişkin hipotezinin ise, yine Ankara alt bölgesine gelen göçmenlerin sahip oldukları sosyal ağ/göç stoku etkisiyle doğrulandığı görülmektedir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi katılımcılar Ankara'ya istihdam fırsatları hakkında araştırma yaparak gelmemişlerdir.

3.2.4. Göç etme nedenlerine dair algı, tutum ve davranışlar

Araştırma bulgularına göre katılımcıların göç etme nedenlerinin;

- İşgücü piyasası odaklı nedenler,
- Bireysel/ailevi nedenler,
- Makro ekonomik nedenler ve
- Diğer nedenler olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında işgücü piyasası odaklı nedenler iş arama/bulma ve çıkış noktasındaki işgücü piyasası koşulları olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında bireysel/ailevi göç etme nedenlerinin bağlı göç, evlilik, eğitim, geniş aile olarak yaşama ve kentsel imkânlardan faydalanma isteği olduğu görülmüştür. Makro ekonomik nedenler arasında tarım sektöründe yaşanan daralma, ekonomik kriz ve yaşam yerindeki (kentsel/kırsal) imkânların yetersizliği yer almıştır. Katılımcıların tarım sektöründe yaşanan daralmayı; tarımda toprak yetersizliği, ürün fiyatlarının yetersizliği ve üretim maliyetlerinde yaşanan artış şeklinde tanımladıkları ve çoğunluğu tarım işçisi olan göçmenlerin bu unsurlar üzerinde önemle üzerinde durdukları görülmüştür. Siyasi, etnik ve dini nedenler ile muhafazakârlık ise diğer nedenler arasında yer almıştır.

Çizelge 3.16. Göç etme nedenleri

Katılımcı	İşgücü Piyasası Odaklı Nedenler	Bireysel/Ailevi Nedenler	Makro Ekonomik Nedenler	Diğer Nedenler
1	o	+	o	+
2	+	o	+	+
3	o	+	o	+
4	+	o	o	o
5	o	+	+	o
6	o	+	o	o
7	+	o	o	+
8	+	o	+	o
9	+	o	+	o
10	o	+	o	+
11	+	+	+	o
12	+	o	o	o
13	+	+	+	+
14	+	+	+	o
15	+	+	o	o
16	o	+	o	+
17	+	+	+	o
18	o	o	+	o
19	+	o	+	o
20	o	+	+	o
21	+	+	+	+
22	+	+	o	o
23	+	o	+	o

+ = Katılımcılar tarafından etkili olarak algılanan
o = Katılımcılar tarafından etkili olarak algılanmayan

Çizelge 3.16 katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda göç nedenlerini göstermek için hazırlanmıştır. Bu matriste "+" söz konusu unsurun katılımcı tarafından bu nedenin etkili olarak algılandığı durumu, "o" ise etkili olarak algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.16'dan görüldüğü gibi tüm göç etme nedenleri arasında Ankara alt bölgesi için iş arama/bulmanın ve makro ekonomik nedenlerden tarım sektöründe yaşanan daralmanın öne çıktığı görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar birden fazla nedeni bir arada değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında, katılımcıların göç etme nedenleri arasında en önemli olduğunu ifade ettikleri unsur iş arama/bulma ve çıkış noktasındaki işgücü piyasası koşulları olarak iki alt sebepten oluşan işgücü piyasası odaklı nedenler olmuştur. Katılımcıların çoğu Ankara alt bölgesine istihdam sebebiyle ve iş bularak geldiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan işgücü piyasası odaklı nedenlerle Ankara alt bölgesine göç edenlere, iş bulamamaları durumunda göç edip etmeyeceklerine ilişkin bir soru da sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya genellikle olumsuz cevap vermişlerdir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Gelme sebepim, çalışmak işte hocam yani. İş buldum geldim... Burayı buldum. Buraya geldim... İşte nasıl olduysa, burada hemen işe başladım. 2004'te evet. Ondan bu tarafa Ankara'dayım. (K12- Kırıkkale, Erkek, 44, İlkokul, Temizlik İşçisi)

Gazete ilanına telefon açtım memlekette. "Gel, görüşelim" dedi. Çantayı aldım, cebime de 300 lira para aldım, çıktım geldim. (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Zaten Çorum'da merkezde çok fazla iş imkânı yok. Genelde insanlar, büyük çoğunluğu, köyden Çorum'a değil de, köyden başka yerlere göç ediyor. (K2-Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Hocam 2008'de geldim ben. Şöyle söyleyeyim, memleket olarak sadece orada, kendi köyümüzden ya da civardaki köylerden bahsedecek olursak, bizim oralar 70'lerden 80'lerden bu yana, insanlar zaten gurbetçi... Bizim orada da hayat genelde böyledir. Daha öncesinde, bundan yıllar önce, atıyorum 80'lerin itibaren o zamanlar da tatlı yaparlarmış, sonra da yazın, kışın giderlermiş, yazın köyde kalırlarmış... Hani çünkü memlekette kalma gibi bir şansın yok. (K21- Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Bunun yanında araştırma kapsamında Ankara alt bölgesine göç eden katılımcılar arasında bireysel/ailevi nedenlerden bağlı göç ile gelen katılımcılar 4 kişidir. Bunlardan üçü kadın, biri erkektir. Eğitim nedeniyle gelen katılımcı sayısı ise 1 kişidir. Evlilik nedeniyle gelen katılımcıların sayısının 3 kişi olduğu görülmüştür. Bunlardan ikisi kadın, biri erkektir. Yani katılımcılardan bağlı göç ve evlilik sebebiyle göç edenlerin 5'i kadındır. Araştırmadaki kadın katılımcı sayısının 6 olduğu düşünüldüğünde, araştırma alanı açısından kadın katılımcıların hanehalkı ya da eşlerinin ekonomik faaliyetlerine bağlı olarak göç ettikleri görülmüştür. Bunun yanında, Ankara alt bölgesine eğitim sebebiyle geldiğini ifade eden tek katılımcı da kadındır. Bu katılımcı aynı zamanda Ankara alt bölgesine göç etmesinde sosyal ağların etkili olmadığını da ifade etmiştir. Bireysel/ailevi nedenler arasında Ankara'daki kentsel imkânlardan faydalanma isteği ve çıkış noktasında geniş aile olarak

yaşama da bulunmaktadır. Bu nedenlerle göç eden katılımcıların bazıları görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Yani ikinci hani gerçekten bir şey olsa bile, ben kendi şahsım olarak yine gelirdim yani. Ben köy hayatını sevmiyorum. Sosyal... Sadece ekonomik olarak düşünmüyorum yani, sosyal olarak düşünüyorum. Hani elimde olmuş olsa, ben büyük şehirde büyümüş olmayı isterdim. (K21-Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani göç etme sebebim, zaten 2003'te evlenmiştim. Yani köy yaşantısı, normalde bizde geniş aile olarak yaşanıyor... Evlendikten sonra, dediğim gibi biz geniş bir evde yaşıyoruz, işte kardeşlerim var, kardeşlerimin eşi var, eeee... Nasıl diyeyim? Kardeşlerin eşleri arasında sorun çıkıyor, anlaşmak zor oluyor. Ondan, onun için ayrıldım. (K13-Tokat, Erkek, 39, Lise, Bina Görevlisi)

Makroekonomik nedenler ekonomik kriz, yaşam yerindeki (kentsel/kırsal) imkânların yetersizliği ve tarım sektöründe yaşanan daralmayla ilişkili nedenlerdir. Tarımda toprak yetersizliği, tarımsal ürün maliyetlerinde yaşanan artış ve tarımsal ürün fiyatlarının yetersizliğinin katılımcıların göç kararı vermelerinde etkili olan nedenler olduğu görülmüştür. Ekonomik kriz ya da yaşam yerindeki (kentsel/kırsal) imkânların yetersizliği sebebiyle göç ettiğini ifade eden katılımcı sayısı oldukça azdır. Katılımcıların daha çok tarım sektöründe yaşanan daralmadan etkilendikleri söylenebilir:

Tam ben 2001 rahmetli Ecevit'in krizinde geldim. O zamanlar tabii ki durum kötüydü... Evet, ben tam krizde geldim. Faizler 100, 200 oldu. Onun için biraz da alt kesime eğilmeleri lazım. Zaten zengin, zengin. Zenginlerin olanağı çok. (K8- Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Çünkü orada geliştirme şansın yok kendini... Yoksa işte hiç insanları ileri götürecek ne tesisleşme ne yapılaşma hiçbir şey yok. O kadar da hani Çorum'da yıllarca, işte şu an Kabine'de olsun yıllarca insanlar vardı. Ama yıllarca hiçbir yatırım olmadı. (K2-Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Benim ailem, bir yer görmüyorduk ki biz köyde. Bir işi görmüyorduk, okuyan birisini duymuyorduk. Yani birbirimize maddi manevi destek olsun diye birisiyle konuşmuyorduk. Mesela şimdi kızlar hep internette her şeyi görüyor yani. Biz onları bilemiyorduk yani. Köy hayatında hiç. Polis nedir? Hemşireyi bile bilmiyordum yani. Bir hastalanmışım. Doktora gitmişim. Hemşire hanımı bilemiyordum yani. (K20-Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

Topraklarının yeterli olduğunu ve kazançlarının iyi olduğunu ifade eden katılımcıların, Ankara alt bölgesine göç etmelerinde kentsel imkânlardan faydalanma istekleri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında toprağının yetersiz olduğunu ifade eden katılımcılar maddi

zorluklar sebebiyle ve tarımsal işletmelerinde elde ettikleri gelirin hanehalkına yetmemesi gibi sebeplerle iş arama/bulma faaliyetlerine yönelmişlerdir:

... Kasabada çiftçilikle uğraşıyordu babam. Biz 5 kardeşiz. Babamın da toprağı çok kısıtlı. İlla ki birilerimiz il dışına çıkacaktı. Abim çıktı benden önce. Ondan sonra ben çıktım buraya ki, diğer kardeşlerimize babadan kalan toprak geçimini sağlasın diye. Hem onların geçim şeyini düşündük hem de kendimiz bir meslek sahibi olalım, hem de sigortam da yatsın diye. 2004'ten beri işte burada çalışıyoruz. (K23-Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ya çiftçilikte iş yoktu orada. Bizim fazla arazimiz de yoktu. Yani bildiğın hayvancılık vardı. Hayvancılıkta tabii elinde yeterli döner sermaye olmayınca. Mecburen buraya gelmek zorunda kaldık. (K9-Amasya, Erkek, 38, İlkokul, Bina Görevlisi)

Katılımcıların çoğı özellikle, tarımsal faaliyetlerin devam ettirilebilmesi için gerekli olan girdi fiyatlarının oldukça yüksek olmasına karşın, ürün satış fiyatlarının düşük olması sebebiyle işletmelerini ekonomik olarak döndüremediklerini ve bu sebeple göç etmeye karar vererek iş aramaya başladıklarını ifade etmişlerdir:

...Satılan ürünlerimiz para etmiyordu. O açıdan zaten mazot gübre pahalı, yani köylü öldü şu anda... Yani zaten İç Anadolu kurak bir memleket, ormanı denizi olmayan, eee... Yani sattığın ürünlerde fazla bir şey yok. Para eden bir durum yok. Pancar var. 20 kuruş. Soğan var. Bizim İç Anadolu genellikle hayvancılık, pancar, soğandır... Buğday... 250 kuruş pancarın kilosu. E buğday keza dersin öyle, o da 60 kuruş. Mazot, gübre girdi maliyetleri yüksek... Çiftçi kazanmıyor, tüketici kazanmıyor, aradaki komisyoncular kazanıyor bu işi. Onun için de köylünün elinden çıktıktan sonra mahsul para ediyor... İç Anadolu en büyük göç veren yer. Denizi yok, ormanı yok, balıkçılığı yok, işte efendim ucu görünmedik arazileri yok. Çukurova gibi, bilmem Ege gibi, Akdeniz gibi. Yani böyle. Ne yapacak, Ankara'ya gelecek. (K8-Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Tokat'ta yani şöyle söyleyeyim, yılda iki defa, üç defa mahsül alınabilir bir arazisi var, çok verimli gerçekten. Zaten ilçe merkezinde, Gümüşhane'den gelen Kelkit Çayı akıyor. Çok ciddi sulama şeyi var ama siyasiler bunu çiftçiye çok büyük zarar verdiler diyebilirim. Bu hani paralı, elektrikli sulama şeyine döndüler, ondan dolayı da su tabii parayla satmaya başladılar. Çiftçi de bunun altından kalkamadı tabii. (K17-Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Ürün fiyatları düşük hocam. Mesela, hani ürün fiyatları düşük olsa iyi hocam, ürün fiyatları düşük olsa da, mesela aldığımız malzemeler de düşük olsa, tamam razıyız. Ama biz ne yapıyoruz? Biz mesela ürünü ucuz satıyoruz. Şeyi pahalı... Mesela bizim giderimiz ne oluyor? Mazot. Mazot pahalı. Tamam, buğdayı 1 liraya satalım. Mazotu da 1 liraya alalım... E bu girdiler sürekli yüksek olduğu zaman, sattığımız ürün de, ürünün de fiyatlanmasını istiyoruz ama o da fiyatlanmayınca, ne yapıyor hep cepten gittik, zarar zarar, nereye kadar? (K19-Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Diğer nedenler arasında muhafazakârlık ve etnik, siyasi ve dini nedenler bulunmaktadır.

Ankara alt bölgesinde iş arama/bulma faaliyetlerine yönelmesinde etnik, siyasi ve dini

nedenlerin de etkili olduğunun altını çizen katılımcı sayısı bir kişidir. Bu katılımcı görüşmenin kayıt altına alınmadığı sırada, mensubu olduğu topluluğun çoğunluğunun etnik nedenlerle ortaya çıkan baskılar sonrasında tarım faaliyetlerini bırakarak ili terk ettiklerini, bu esnada kendilerinin de topraklarının azaldığını ve göç etmelerinde bu sebebin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında katılımcılardan bazıları çıkış noktalarındaki muhafazakârlığın da göç etme davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir:

... Ankara'da olmaktan memnunum Aksaray'a göre... Ama Aksaray gibi bir yerde devam etmediğime çok mutluyum yani. Çünkü orası çok gerici bir yer. Tutucu... Yani eskiden beri zaten sevmiyordum. (K10-Aksaray, Kadın, 39, Ön Lisans, Gazeteci)

... Nevşehir'in küçük yobaz ortamı sıkıyordu beni. Ben zaten bir arayış içindeydim. Burada da sürekli araştırıyordum "Düzenli bir yer çıkar mı?" diye ama o hızlandırdı süreci... (K16-Nevşehir, Kadın, 36, Yüksek Lisans, Eczacı)

Mesela merkezi de öyledir. Mesela giderseniz saat 8'de hayat bitmiştir... İnsanlar da çok böyle, uımmhh, hani tutucu... Çok sıkıntılı. Sosyal hayat diye zaten hiçbir şey yok... Sadece "Çorum merkezde yaşar mısınız?" diye sorarsan hayatta yaşamak istemem. Çünkü çok tutucu insanlar. (K2-Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Sonuç olarak incelenen dönemde Ankara alt bölgesine Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden olan göçün daha çok ekonomik güdümlere dayalı olduğu görülmüştür. Örneğin katılımcılar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda, bu alt bölgelerde Türkiye'de başka bölgeler için önemli bir göç nedeni olan güvenlik sorunu etkin değildir. Bu alt bölgelerden Ankara alt bölgesine olan iç göçün ardında "itici" ve "çekici" faktörlerin dışında diğerlerin yatmadığı görülmektedir. Bunun yanında 24 Ocak 1980 kararları ile tarım sektöründe korumacılığın kaldırılması ve tarımsal destekleme politikalarının azalması doğrultusunda ortaya çıkan konjonktürün yansımalarının 2000'li yıllarda da devam ettiği görülmüştür. Temelde katılımcıların göç etme nedenleri kırsal kesimde küçük üreticilerin giderek yoksullaşması ve tarımsal üretimde yaşanan gerilemelere ilişkindir. Bunun yanında sulu tarım yapılmasındaki güçlükler, tarımsal destekler ve kota uygulamalarının elde ettikleri kazanç üzerindeki etkilerine değinen katılımcılar da olmuştur. Katılımcılardan bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Bu dedim ya 80'den sonra başladı. Tabii. Mesela ben 80'leri çok iyi biliyorum, 80'de iki çuval buğday götürdüğüm zaman ben, 2 varil, 120 litre mazot alıyordum. Ama 80'den sonra artık kendi toprağımı işlemeye başladım ya, iki çuval tahıl götürüp yani 40 litre mazotu alamaz

hale geldik. Yani artış daha fazla. Gübre dersin yine aynı, tohum yine aynı. Hayvancılıkta et zaten dışa bağımlı hale geldi. Ee o zaman bırakıyorsun, yapmıyorsun. Bir şeyin kalmıyor, amelelik yapıyorsun. (K14-Tokat, Erkek, 51, İlkokul, Bina Görevlisi)

Mesela çok su isteyen mahsullerin çoğundan vazgeçtiler hocam. Mesela şeker pancarı mesela çok ciddi bir hektar yani dönüm olarak ekiliyordu. Ondan vazgeçildi. Kotası var hocam onun. O da çok etkiledi. Çünkü mesela size diyor ki, ben diyor bu sene senden 10 ton pancar alacağım diyor, 100 ton pancar alacağım diyor, ama hocam şimdi verimli oluyor, tarlanın şeyi oluyor falan. Mesela 150 ton pancarın, o 100 tonu senden 50 kuruşa alıyor, üstünü yani yarı fiyatının da altına alıyor. O da zarar ettiriyor çiftçilere. O yüzden pek uğraşmıyorlar. (K17- Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani şimdi son zamanlarda mazota ve gübreye devlet destekleri geliyor ama bu da çok yanlış bir şey hocam, ben katılmıyorum buna. Çünkü bizim orada, mesela benim babamın 10 dönüm tarlası var. Ona mazot desteği verse ne, vermese ne? Mesela dönümüne mesela 10 litre verse mazot desteği, 10 dönümüne 100 litre, o da mesela bir depo eder. Bir depoyu o çiftçi bir günde bitirir... Bir de şu sistem var. Mesela çok zengin ama kurak toprağı var. Ona da mazot desteği veriyor ama o adam ekmiyor. O adam mesela benim babama icara veriyor. İcara verdiği zaman, o tarladan destek gelirini mal sahibi alıyor. Bana kiraladığı zaman para alıyor benden. Mesela bizim orada 1 dönüm yerin kirası 600-700 lira. Bir dönüm. Adam 20 dönüm yer kiralasa, nereden baksan 15 milyar para alacak yani oradan. Artı bir de o 20 dönümün devlet desteğini de mal sahibi alıyor, eken almıyor. İşte burada yanlış olan bu... Devlet buna bir çözüm bulamadı bir türlü... Aslında ekenin alması lazım. Çünkü eken oraya parayı harcıyor. Gübresini, mazotunu, her şeyini eken harcıyor ama devlet mal sahibine veriyor. (K23-Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Göç etme nedenlerine ilişkin verdikleri cevaplar doğrultusunda, katılımcıların büyük bir kısmının tarımda küçük ve orta ölçekli işletme sahibi oldukları, maliyetlerde ortaya çıkan artışlar nedeniyle borçlarını ödeyemez duruma geldikleri, büyük tarımsal işletmelerle rekabet edemedikleri, çiftçi örgütlerinin güçsüzlüğü sebebiyle destek alamadıkları ve bu nedenle tarımsal faaliyetlerini bırakarak Ankara alt bölgesine göç etmek zorunda kaldıkları görülmüştür. Katılımcıların göç sürecinin sonunda ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçlara ilişkin algıları, araştırmanın bundan sonraki başlığında değerlendirilecektir.

3.2.5. Göçün işgücü piyasası açısından sonuçlarına dair algı, tutum ve davranışlar

Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan son sorular, göç sürecinden sonra kazançlarında meydana gelen değişiklikler ve kentteki yaşam koşullarına ilişkin olmuştur. Göç süreci sonunda çoğunlukla bağımlı çalışan haline gelen göçmenlerin kentte elde ettikleri gelir ve yaşam memnuniyetlerine ilişkin görüşleri birbirinden farklıdır. Araştırma bulgularının devamında, bu görüşler doğrultusunda Ankara alt bölgesine göç edenlerin Ankara işgücü piyasasında yaşadıkları olumlu ve olumsuz sonuçlara ilişkin algıları ortaya konacaktır.

3.2.5.1. Olumlu Sonuçlar

Araştırma bulgularına göre katılımcıların Ankara işgücü piyasasında yaşadıkları olumlu sonuçların;

- Kayıtlı istihdam içinde yer alma,
- Beşeri sermaye donanımında artış,
- Bireysel ya da hanehalkı gelirinde artış,
- Yaşam kalitesinde artış,
- Kadınların işgücü piyasasına katılması,
- İstihdam edilebilirliğin artması ve
- Ev içi-ev dışı çalışma süreçlerinin değişmesi olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.17 katılımcılara sorulan sorular karşılığında alınan cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Olumlu sonuçların önem derecelerinin ve tekrarlanma sıklıklarının daha iyi anlaşılması için oluşturulan bu matriste "+" söz konusu faktörün katılımcı tarafından g sürecinde olumlu olarak algılandığı durumu, "o" ise algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.17'den de görülebileceği gibi, işgücü piyasası açısından olumlu sonuçlar arasında ne çıkan unsurlar kayıtlı istihdam içinde yer alma ve bireysel ya da hanehalkı gelirinde yaşanan artıştır.

Ankara alt bölgesine göç eden katılımcıların çoğunluğunun kayıtlı istihdam içinde yer aldıkları görülmüştür. Bu bağlamda, çoğunluğu istihdamda bulunma amacıyla bölgeye gelen katılımcılar açısından g sürecinin söz konusu amaçlarıyla uyumlu şekilde sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Daha önce bireysel ya da hanehalkı olarak gelir elde etme konusunda problem yaşayan katılımcıların, Ankara alt bölgesinde kayıtlı olarak çalışmaları ve sürekli bir gelire kavuşmaları araştırma kapsamında yer alan katılımcılar açısından i gn en önemli olumlu sonucudur. Katılımcıların çoğu, hâlihazırda işsiz olanlar dışında, g süreci sonunda ilk girdikleri işte çalışmaya devam etmişler, iş değiştirmemişlerdir. Sigorta primleri işe girdikten sonra kısa bir süre ödenmemiş olanlar mevcuttur, ancak genellikle sigorta primleri ödenmiştir. Bunun yanında sayıları az olmakla sendikalı olduklarını belirtenler de olmuştur. Bina görevlisi olarak çalışanlara işyerleri tarafından

konut tahsis edilmiştir. Bu katılımcılar, göç sürecinde konut maliyetlerinin etkisinin ortadan kalkmasının kendileri için Ankara alt bölgesini tercih sebebi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Üniversitede okurken başladım çalışmaya ben. Bir bilgisayar şirketinde çalışmaya başladım. Kaç... 99'da çalışmaya başladım. Sigorta girişim de 99, Nisan. (K10- Aksaray, Kadın, 39, Ön Lisans, Gazeteci)

Sigorta var, sendikaliyiz, sigortalıyız. Sendikanın bir faydasını görmedik, normal asgari ücret ne alıyorsa aynısını alıyoruz. (K15- Tokat, Erkek, 29, Lise, Bina Görevlisi)

Tabii sigortalı çalıştım... 2010'da xxxxx Bakanlığı'nda güvenlik olarak başladım. Hâlâ devam ediyorum işte. (K21- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Burada kira vermiyorum, bakıp oturuyorum, ben burada sigortalıyım, kira vermiyorum ben, ben hizmet karşılığında duruyorum. (K9-Amasya, Erkek, 38, İlkokul, Bina Görevlisi)

Araştırma kapsamında ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda Ankara'ya göç sürecini beşeri sermaye yatırımı olarak düşünen katılımcıların sayısının istihdam amaçlı gelenlere nazaran daha az olduğu görülmüştür. Katılımcılardan yalnızca biri eğitim amacıyla Ankara'ya göç etmiş, hâlihazırda işsiz olan ve geçici işlerde müzisyenlik yapan bir başka katılımcı da müzik alanındaki beşeri sermayesini geliştirmek amacıyla göç ettiğini ifade etmiştir:

İşte ilk üniversitedeyken, ben büro yönetimi ve sekreterlik okudum. İşte o arada bir, üniversitede okurken başladım dedim ya işe, o arada bir sekreterlik yaptım. İlk defa çalıştım zaten. Sonra xxxxx'ya (haber ajansı) geçtiğimde dizgi işine başladım. Dizgiyi orada öğrendim. Dizgi işini yaparken haber yazmayı da öğrendik. Ondan sonra öyle devam etti. (K10- Aksaray, Kadın, 39, Ön Lisans, Gazeteci)

Babam... Zaten burada, halam amcam, onların yanına getirdi beni bıraktı. Onlar da bir kuaföre verdi... Çünkü orada geliştirme şansın yok kendini. Biz zaten tek amacımız buraya gelirken meslek öğrenmekti. Yani oradaki maksat, o yaşta hani "geleyim, bir şeyler kazanayım"dan ziyade, bir mesleğiniz olsun. Çünkü en güzel sanat, meslek yani. (K2- Çorum, Erkek, 32, İlkokul, Kuaför)

Çizelge 3.17. Göçün işgücü piyasası açısından olumlu sonuçları

Katılımcı	Kayıtlı İstihdam İçinde Yer Alma	Beşeri Sermaye Donanımında Artış	Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Artış	Yaşam Kalitesinde Artış	Kadınların İşgücü Piyasasına Katılması	İstihdam Edilebilirliğin Artması	Ev İçi-Ev Dışı Çalışma Süreçlerinin Değişmesi
1	o	+	o	o	o	+	o
2	+	+	o	o	o	+	o
3	+	o	+	o	o	o	o
4	+	o	o	o	o	o	o
5	o	o	o	o	o	o	o
6	+	o	o	o	+	o	+
7	+	o	+	o	o	o	o
8	+	o	+	+	o	+	o
9	+	o	o	o	o	o	o
10	+	+	o	o	o	o	o
11	+	o	+	+	o	o	o
12	+	o	o	o	o	o	o
13	+	+	+	+	o	o	o
14	+	o	+	o	o	o	o
15	+	o	o	+	o	o	o
16	o	o	o	o	o	o	o
17	o	o	o	+	o	+	o
18	+	o	+	o	o	o	o
19	+	o	o	o	o	o	o
20	o	o	+	o	+	o	+
21	+	o	+	o	o	+	o
22	+	o	+	o	o	o	o
23	+	o	+	+	o	+	o

+ = Katılımcılar açısından olumlu olarak algılanan
o = Katılımcılar açısından olumlu olarak algılanmayan

Katılımcılar bireysel/hanehalkı gelirlerinde yaşadıkları artışın önemli düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Gelir düzeylerindeki artış sebebiyle çıkış noktalarına göre hayatlarını idame edebilmeleri kolaylaşmıştır. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Yani işte hayvancılık yapıyorduk, çiftçilik yapıyorduk. Ha buraya göre nasıldı diye sorarsan, buraya göre azdı tabii. Çünkü üçe pay olduğu için azdı. Tek başıma olmuş olsaydım, belki buradan fazla olurdu... Ya şimdi şöyle, burada fazla ora kadar yorulmuyorsun, burada aylık alıyorsun parayı, orada yılda (K11-Neveşehir, Erkek, 52, Ortaokul, Servis Şoförü).

Şimdi şükür Allah'a. Şimdi iyiceyim. Yani bir borcum dedim, biraz bankalara borç vardı, onları da sildim. Şükür çalışıyorum. Ben ayda 2 milyar para alıyorum, aylık. Eşim de çalışıyor... Orada 3 milyarı sana ne diyeyim, elim nasıl geçecek, ekini ekeceğim bir 25-30 dönüm tarlayı da, ekini büyüyecek, ekini patoz edeceğim, ekini satmaya gidersem, ekini sattığım gün götüreceğim, amma 3 milyar tutar amma 5. O zaman 3 milyar alıyorsun senede. Onun daha patoz parası, biçme parası, ama burada. Her ay 3 bin lira. (K18-Amasya, Erkek, 48, ilkokul, Bina Görevlisi)

Burası daha fazla. Orada çok çok daha az para alıyorsun. Yani asgari ücretin altında alıyordum ben orada çalıştığım zamanda. Ama burada öyle değil. Burada gerçi çok uzun süredir çalışıyorum, hani 4 yıldır, fazlasını alıyorum da. Ama diğer girdiğim yerlerde de öyleydi. Normal standartlarda alıyordum, hani çok yüksek para almıyordum ama oraya göre daha iyi. (K22-Samsun, Kadın, 30, Lise, Sekreter)

Katılımcılar arasında, sayıları fazla olmamakla birlikte yaşam kalitesinde artış yaşadıklarını ifade edenler de olmuştur. Bu katılımcıların yaşam kalitesindeki artışa ilişkin algılarının; çocuklarının eğitimleri için ayırabildikleri maddi birikim olanaklarının varış noktasına göre daha fazla olması, kendilerine ait bir konutta ikamet edebilme fırsatına sahip olmaları ve kentsel sosyal imkânlardan faydalanma gibi unsurlar etrafında yoğunlaştığı görülmüştür:

...En azından çocuklarımızın eğitimini yaptırdık. Herkes işi gücü düzeni oldu. Ya, orada olsaydık ne olurdu? 16-17 yaşında kızı gelin ederdik, everirdik, erkekler de 18-19 yaşında everirdim, bir ev bahçenin bir köşesini ona yapardım, bir ev de ona yapardım. Ha ne yapardı, biri kuzu güderdi, biri inek güderdi, hayvancılık işte ne yapabilirim ki? ...O da güzel de ama biz de dedik ki kültürlü olsun, eğitilmiş olsun, çocuklarımız okusun, biz bu ezayı cefayı çektik bunlar çekmesin. (K11- Nevşehir, Erkek, 52, Ortaokul, Servis Şoförü)

Gezmeyi çok seviyoruz. Parkları falan kullanıyoruz. Göksu Parkı falan var. AVM'ler falan işte. Ondan sonra sosyal olanaklar elimizden geldiği kadar, bütçemize göre hocam faydalanmaya çalışıyoruz. Gayet de keyif alıyoruz yani. (K17-Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Yani ben burada kapıcıyım, yani 12, 2002'de, 12 senede 20 000 para biriktirdim. Yemedim içmedim... İnan 16 milyar çocuğun eğitimine gitti. Bir sene kazanamadı, çok zoruma gitti. Bu KPSS'yi. Çok zoruma gitti. Gittim saatliği 100 milyondan bir hoca, ODTÜ'lü bir komşu vardı, baktığım binada. Matematik hocası tuttum. Kavradı. Maşallah şimdi de sınıfı sorunsuz geçiyor. (K8- Çorum, Erkek, 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Çıkış noktalarında tarımda ücretsiz aile işçisi olan kadın katılımcılardan bazılarının istihdama katılması ve ev içi-ev dışı çalışma süreçlerinin değişmesi, araştırma alanı için iç göçün olumlu bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında çalışmayan bir kadın katılımcı da iş aramaya devam ettiğini ve işgücü piyasasına girme isteğinde olduğunu belirtmiştir. Türkiye işgücü piyasasında kadınların işgücüne katılım eğilimlerini etkileyen

faktörlerden biri olan kırdan kente göç, kırsal kesimlerde ücretsiz aile işçisi olarak istihdamda görünen kadınların kente göç edildiğinde düşük nitelik düzeyleri nedeniyle işgücü piyasasından dışlanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kadın işgücü kentsel alanlarda niteliklerine uygun bir iş bulamadığından ya temizlik ve bakım hizmetleri gibi düşük ücretli ve çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmakta ya da tamamen işgücü piyasasının dışına çıkmaktadır. Araştırma kapsamında da eğitim düzeyi düşük olan kadın katılımcıların düşük ücretli ev hizmetlerinde, temizlik işleri ya da bakım işlerinde çalıştıkları veya çalışmaya gönüllü oldukları görülmüştür. Bu noktada kadın katılımcıların; zaten yeterli olmadığını düşündükleri niteliklerine uygun bir istihdam olanağı bulma gayreti içine hapsolmuş oldukları, iş arama kanallarına ilişkin olarak sosyal ağlar dışında bir bilgi sahibi olmadıkları ve istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik mesleki ve teknik eğitim programlarından da haberdar olmadıkları görülmüştür. Ayrıca derinlemesine görüşmeler sırasında erkek katılımcılara eşlerinin çalışıp çalışmadığına ilişkin bir soru da yöneltilmiştir. 17 erkek katılımcının 11'i, hanehalkına bağlı olarak göç eden eşlerinin çalışmadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcıların bazıları, eşlerinin çalışması durumunda elde edecekleri gelirler en fazla asgari ücret düzeyinde ya da daha az olacağından, ev hizmetleri ve çocuk bakımı konusunda ev içinde çalışmalarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda Ankara alt bölgesinde niteliksiz kadınların hanehalkına bağlı göçünün toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirici bir etki yarattığını söylemek mümkündür. Daha az kazanç elde etme eğiliminde olan kadın göçmenlerin ev işleriyle ilgilenmek için kazançlarından vazgeçmeleri daha olasıdır. Katılımcıların algıları doğrultusunda iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması için kadınlara işgücü piyasasında daha fazla yer vermeye olanak tanıyacak istihdam politikaları ve sosyal refah yardımlarının etkin olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Ankara alt bölgesinde işgücü piyasasına giren kadın katılımcılar ise bu konudaki deneyimlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Şimdi çalışıyorum. Geçici bir yerde öyle canım benim. Usanmayım evde diye. Doğru dürüst bir iş bulmadım. Binamızın yakınında... Kızım şey istemişti. Bilgisayar laptop istemişti, okula gidiyor, gerekiyordu. Onu aldım. Onun taksiti vardı. Eşimin de kredisi vardı. Kredisine veriyordum... Birazcık destek olabildim yani. O kadar. (K20- Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

(Çalışmaktan bahsediyor) Düşünmüyordum... İlla ki hani küçük bir yerden büyük bir yere gelince, çok değişiklik oluyor... Valla 8-9 yıldır falan çalışıyorum. İşte 2 yıl kuruyemişte çalıştım... Burada asgari ücret üzerinden, İŞKUR... Valla bana bıraksalardı ben her yerde

çalışırım (gülüyor). Ya şey nasıl söyleyeyim?... Bizimki Kırıkkale'nin köyü, Çankırı tarafına yakın, yani daha Doğu gelenekleri sürüyor bizim orada. İşte kız okutulmaz... Öyle olunca 2 yılda zaten evde kaldım. Onun sonrası zaten 16 yaşında evlendim. Eşim şey yaptı. Benim aileme kalsa kesinlikle, bayan çalışmaz bizde. Ama hani eşim bir 3-5 sonrası, rayına oturduğunda falan, hani izin verince, aile de şey yapmadı sağ olsun. (K6-Kırıkkale, Kadın, 31, İlkokul, Temizlik İşçisi)

Araştırma kapsamında yer alan katılımcılardan özellikle güvenlik görevlisi olarak çalışanların sertifikasız çalışamamaları sebebiyle, Ankara'da ya da gelmeden önce çıkış noktalarında sertifika programlarına devam ettikleri ve istihdam edilebilirliklerinin arttığı görülmüştür. Özel güvenlik görevlisi sertifikasına sahip olanların bundan sonra da işsiz kalmayacakları yönünde bir algıları mevcuttur. Bunun yanında Ankara alt bölgesinde kamu kurumlarının yoğunluğu sebebiyle merkezi atama sistemi sınavına girenler olmuştur. Katılımcılar bu konudaki deneyimlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

İşte geldim Ankara'da kendi kendime müziği öğrendim. Geldim sonra, işte pek bir şeyle uğraşmak istemiyorum, iş güvenliği uzmanlığı dediler. Onun kursuna gittim. Sınavlarını kazanamadım. Birkaç kere girdim. (Bu katılımcı sertifika almak için kursa gitmeye devam ediyor) (K2- Samsun, Erkek, 41, Lisans, İşsiz)

Özel güvenlik sertifikası aldım. Hem çalışırken hem sertifikaya gittim aynı anda... Bizim meslek, biz 5188 sayılı kanuna göre çalışıyoruz, Özel Güvenlik Görevlileri Kanunu. İşte o kanun çıktıktan sonra zaten, o belgeyi aldıktan sonra işsiz kalmayacağımı kendi kendime şey yaptım yani. Yeter ki dedim şu belgeyi alalım. Bu amaçla biraz çıktım, geldim buraya. Sertifikamın olması da etkili hocam... (K23- Niğde, Erkek, 35, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Oradan bir kazancı belgesi aldım, direkt xxxxx'ye (kamu kurumu) geldim. Kazancı belgesi, merkezi sistem ya. Belgemi aldım, işe başladım. (K8-Çorum, Erkek 48, Ortaokul, Bina Görevlisi)

Sonuç olarak katılımcılar açısından Ankara alt bölgesinde göç sürecinin olumlu sonuçlarının oldukça fazla olduğu görülmüştür. Neoklasik göç teorisine göre, göç kararı net getirilere dayandığından, göçün ortalama getiri oranının yüksek olması, bunun bütün göçmenler açısından pozitif olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü çoğu zaman göç edilen yerde iş bulunamaması, göçten beklenen kazancın sağlanamaması veya maliyetlerin beklenenden yüksek olması vb. sebeplerle göç edenlerin bir kısmı çıkış noktalarına geri dönebilmektedir (Biçerli, 2013: 294). Bunun sebebi işgücü piyasasındaki bilgi asimetrisidir. Ancak araştırma alanında görüşme yapılan göçmenlerin çoğu 10 yıldan fazla uzun süredir Ankara'da bulunmaktadır. Katılımcıların Ankara alt bölgesinde sahip oldukları sosyal ağlar/göç stoku, bilgi asimetrisini ortadan kaldırıcı bir etki yaratmış ve

çoğunluğu iş bularak bu bölgeye göç etmişlerdir. “Tersine göçe” yatkın olduklarını ifade eden bir grup olmalarına rağmen -katılımcıların tersine göç eğilimlerine sonraki başlıkta değinilecektir- Ankara alt bölgesinde istihdam edilmelerinin ve elde ettikleri gelirlerin çıkış noktalarına göre fazla olmasının, katılımcıların çoğu için olumlu bir sonuç olarak algılandığı görülmektedir. Bu sebeple, bu araştırma alanı için kentsel çekici unsurlardan ziyade kırsal itici unsurların baskın olduğu düşünülebilir.

3.2.5.2. Olumsuz Sonuçlar

Araştırma bulgularına göre katılımcıların göç süreci sonrasında Ankara işgücü piyasasında yaşadıkları olumsuz sonuçların;

- İşsiz kalma,
- Bireysel ya da hanehalkı gelirinde azalış,
- Yaşam kalitesinde düşüş,
- Mesleki ve teknik becerilerin kaybı,
- Sosyal dışlanma,
- Kayıt dışı istihdam ve
- Gelir yetersizliği olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.18 katılımcılara sorulan sorular karşılığında alınan cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Olumsuz sonuçların önem derecelerinin ve tekrarlanma sıklıklarının daha iyi anlaşılması için oluşturulan bu matriste "+" söz konusu faktörün katılımcı tarafından göç sürecinde olumsuz olarak algılandığı durumu, "o" ise algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.18'den görülebileceği gibi katılımcıların olumsuz sonuç olarak algıladıkları en önemli unsurlar bireysel ya da hanehalkı gelirinde azalış ve kentte yaşadıkları gelir yetersizliğidir.

Katılımcılar arasında Ankara alt bölgesine olan göç süreci sonunda işsiz kalan katılımcıların azınlıkta olduğu görülmüştür. Bu noktada önemli olan Ankara işgücü piyasasında işsiz kalan katılımcıların niteliksel özellikleridir. İşsiz kalan katılımcılardan biri mühendislik eğitimi almıştır. Bu katılımcı eğitimini aldığı mesleği ne çıkış noktasında ne de varış noktasında icra etme şansına sahip olmamıştır. Yani mühendislik alanında deneyim sahibi

değildir. Ankara'da iş bulabilmek amacıyla mesleğine ilişkin iş güvenliği sertifika programına devam etmekte ve bunun yanında geçici müzik işlerinde kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Herhangi bir sosyal güvencesi yoktur ve aile yardımı ile barınmaya ve geçinmeye devam etmektedir. Eğitim aldığı alanda iş aramaya hem çıkış hem de varış noktasında devam etmesine rağmen 1 yılı aşkın süredir iş bulamadığından uzun süreli işsiz olarak tanımlanabilir. İşsiz olan ve çıkış noktalarında ücretsiz aile işçisi olan diğer iki katılımcı ise kadındır. Katılımcıların çoğunluğunun eğitim düzeylerinin düşük olmasına rağmen Ankara işgücü piyasasında işsiz kalmamaları ve kayıtlı istihdam içinde yer almaları araştırmanın öne çıkan sonuçlarından biridir. Bu bağlamda eğitim düzeyi en yüksek olan katılımcılardan birinin işsiz olması ve diğer işsiz olanların da kadın katılımcılar olmaları, Türkiye işgücü piyasasının, eğitilmiş işsizliğin yüksekliği ve ücretsiz aile işçisi olan kadınların kentte niteliksel uyumsuzluklar nedeniyle işsiz kalmaları gibi temel yapısal sorunlarını yansıtır nitelikte verilerdir. İş arayan kişiler, geleneksel bazı yöntemlerle (eş dost vasıtasıyla, eleman arayan işyerlerine doğrudan başvurarak vb.) iş arayabilecekleri gibi daha modern iş arama yöntemleri (internet, İŞKUR veya özel istihdam bürolarına başvuru vb.) de kullanabilmektedir. TÜİK'in hanehalkı işgücü anketi uygulamasında iş arama kanallarının tümü listelenmekte ve kişilerin bu yöntemleri kullanıp kullanmadıkları tek tek sorulmaktadır. Doğrudan bir işverene başvurmak, iş bulmaları için eşe dosta ricada bulunmak, iş bulmak amacı ile Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) başvurmak, iş bulmak amacı ile özel istihdam ofislerine başvurmak, gazete, dergi veya internetteki iş ilanlarına bakmak, gazeteye ilan vermek ya da cevaplandırmak vb. TÜİK'in kabul ettiği aktif iş arama kanalları içinde yer almaktadır. İş arama kanalları formel ya da aile, akraba, arkadaş çevresi gibi formel olmayan kanallardan oluşmaktadır. Geçici kayıt dışı işlerde çalışmalarına rağmen iş aramaya formel olmayan aktif iş bulma kanalları yoluyla devam eden iki katılımcı, bu sebeple işsiz olarak tanımlanmıştır. İşsiz kalan katılımcılar bu konudaki deneyimlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Jeofizik firmalarıyla, birkaç tanesiyle görüştim. Onlar da olmadı. Hatta en son Adıyaman'a göndereceklerdi adamlar, o firmaya bile başvurduğum, adam kendisi tercih etmedi... Öyle bir şey de oldu. İş arayıp bulamadığım bir dönem oldu. (K1- Samsun, Erkek, 41, Üniversite, İşsiz)

Bir yıldır söylüyorum. Herkese söylüyorum, haberdar edin beni diye. Ama şöyle ayakta, mesela paspas yapacak, yemek veririm, çay veririm... Arıyorum, arıyorum. Ben her yere gitmeye hazırım. Kendimi geliştirmeye. (K20- Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

Ben hemen düşünüyorum çalışmayı, bakıyorum evet. Yani el altından araştırıyorum da diyebilirim hani, iyi bir şey çıkarsa düşünüyorum. Çünkü çalışmam lazım. Yani işte çalışmak da istiyorum canım yani. Maddi sıkıntılardan... Ben şöyle küçük bürolara yemek neyim yapmak istiyorum aslında. Şimdi iş bulmak da zor, hele hele de biz yaştakiler. Gelmişiz 50 yaşına. (K5- Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Ankara işgücü piyasasında bireysel veya hanehalkı gelirinde azalış yaşadıklarını belirten katılımcılar olmuştur. Bu katılımcılar arasında çıkış noktasında tarım işlerinde hanehalkı gelirine bağlı olarak geçimlerini sürdürenler çoğunluktadır. Katılımcılar özellikle Ankara alt bölgesinde barınma, beslenme ve ulaşım giderlerinin yüksekliğini vurgulamışlardır. Bu katılımcıların çoğunun gelir düzeyleri 1 500 - 2 000 Türk Lirası aralığındadır. Bunun yanında eczacılık yapan ve yüksek lisans düzeyinde eğitimli olan tek katılımcı da, diğer katılımcılara göre çok daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olmasına rağmen hanehalkı gelirinde azalma yaşadığını belirtmiştir. Bu konuya ilişkin görüş belirten katılımcıların bazıları algılarını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Hocam benim için orası daha iyi tabii. Şu işim mesela olmasaydı, evlilik işim olmasaydı ben Erbaa'dan gelmezdim buraya. Bu strese bu sıkıntıya girmezdim yani... Burada 2000 lira, 1950 lira maaş alıyorum. Orada öyle bir sıkıntım yoktu hocam, öyle söyleyeyim size... Biraz daha iyiydim yani. Burada 700 lira falan kafadan kira veriyoruz zaten hocam. Ulaşım mesela burada çok, mesela ulaşım giderleri, 400 liraya yakın bir ulaşım gideri oluyor. Orada öyle bir sorun yok yani. (K17-Tokat, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Tabii arabamızın 3-4 milyar getirisi vardı, kamyonumuz vardı ya. İyiydi tabii. Eşim çalışırken iyiydi. Şoföre verdik tekrar, yarı yarıya düştü, ondan sonra da zaten yapamadık sattık. (K5-Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Yani büyük şehre göre insanca yaşama koşulları yok Ankara'da eczaneler açısından. Ekonomik anlamda da öyle yani, çok öyle şeyi yok. Ya da sektörün genel anlamda yavaş yavaş dibe gitmesiyle de ilgili olabilir. Yani bilemiyorum. Yani her meslektaşım aynı şeyi söylüyordur. Ama küçük şehirlerde biraz daha farklı oluyor. Daha hareketli oluyor... Avrupa'da en ucuz ilacı biz satacağız diye koşulları zorlaştırdılar. Bilemiyorum ne amaçla yapıyorlar. (K16-Nevşehir, Kadın, 36, Yüksek Lisans, Eczacı)

Çizelge 3.18. Göçün işgücü piyasası açısından olumsuz sonuçları

Katılımcı	İşsiz Kalma	Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Azalış	Yaşam Kalitesinde Düşüş	Mesleki ve Teknik Becerilerin Kaybı	Sosyal Dışlanma	Kayıt Dışı İstihdam	Gelir Yetersizliği
1	+	+	o	+	o	+	o
2	o	o	o	o	o	o	o
3	o	o	o	o	o	o	o
4	o	+	+	o	o	o	+
5	+	+	o	o	+	o	+
6	o	o	o	o	o	o	o
7	o	+	+	o	o	o	o
8	o	o	o	o	o	o	+
9	o	o	o	o	o	o	o
10	o	o	o	o	o	o	+
11	o	o	o	o	o	o	o
12	o	o	o	o	o	o	o
13	o	o	o	o	o	o	o
14	o	o	o	o	o	o	+
15	o	o	o	+	o	o	+
16	o	+	o	o	o	o	o
17	o	+	o	o	o	o	o
18	o	o	o	o	o	o	o
19	o	+	+	+	o	o	+
20	+	o	+	o	o	+	+
21	o	o	o	o	o	o	o
22	o	o	o	o	o	o	o
23	o	o	o	o	o	o	o

Çıkış noktasına göre göç sürecinden sonra yaşam kalitesinde düşüş olduğunu ifade eden katılımcılar olmuştur. Yaşam kalitesinde yaşadıkları düşüşün elde ettikleri gelir düzeyinin kent ortamına göre düşük olması ve sosyal yaşamdan faydalanma konusunda yaşanan sıkıntılar gibi unsurlar doğrultusunda tanımladıkları görülmüştür. Katılımcılar bu konuya ilişkin algılarını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Orayla şimdikini kıyaslayacak olursak tabii buradaki biraz daha geçime dayalı. Çünkü geçim devreye girince bazı şeyler öteleniyor, ötelenmek zorunda kalıyor. Ya o yönden biraz etkisi oldu tabii. Şimdi ekonomik olarak da biraz değişti. Artı, yaşam kalitesi fark edilmiyor tabii de, kalite düştü. Genel düştü. Genel olarak düştü. (K4- Kırşehir, Erkek, 48, Ön Lisans, İşsiz)

Yaşam koşulları hocam, bir sosyal yaşamım yok. Hiç memnun değilim, yani evimde buradaki televizyon değişmediyse, evimdeki televizyon da değişmemiştir. İnternetim de yok. Bilgisayarım vardı, onu da sağ olsunlar çaldılar. Yani camı kırıp girmişler... Şimdi hocam işte falan yok ya, memnuniyetim falan yok yani. Yaşantı, sosyal yaşantı falan yok. Hiçbir şey. Tatil nedir bilmiyorum yani. Şimdi de ki 2 yıldır Ankara dışına çıktın mı? (K7-Çorum, Erkek, 51, İlkokul, Elektrikçi)

Katılımcıların bazıları göç süreci sonucunda mesleki ve teknik becerilerini kaybettiklerini ifade etmişlerdir. Mesleki ve teknik becerilerini kaybettiğini belirten katılımcıların eğitim düzeyi lisans ve ön lisansdır. Araştırma grubunun genel özelliklerine göre daha yüksek eğitim düzeyine sahip olan bu katılımcılardan biri mühendislik alanında, diğeri ise muhasebe alanında eğitim almıştır. Mühendislik eğitimi alan katılımcı çıkış ve varış noktasında mesleğine ilişkin bir işte çalışmadığından genç işsizlerin işgücü piyasasına girme konusunda sıklıkla yaşadıkları “deneyim sahibi olmama” problemi ile karşı karşıyadır. Yaptığı çeşitli iş başvurularında deneyim sahibi olmaması sebebiyle tercih edilmediği işverenler tarafından da kendisine bildirilmiştir. Bu katılımcılar konuya ilişkin görüşlerini aşağıda gibi ifade etmişlerdir:

Ama o işe gitseydim, işi öğrenirdim en azından, çünkü mühendislik mezun olunca öğrenilmiyor. O zaman bir süre devam ederdim. Ya gene oradan emekli olmayı düşünmezdim ama. Bir süre devam ederdim. (K1-Samsun, Erkek, 41, Lisans, İşsiz)

Meslek değişti hocam, mesela muhasebeden güvenliğe geçtik... Hocam yapabileceğimiz bir iş. Uymasa da yapabileceğimiz bir iş. Yaparız yani... Altında da hocam, bu Türkiye şartlarında da baktığınız zaman, yani kendi kendine diyorsun ki, ilk önce yani bir sürü işsiz varken diyorsun, ben yine bu işi buldum diyorsun. (K19- Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Araştırma alanı açısından sosyal dışlanmaya maruz kaldığı anlaşılan yalnızca bir kadın katılımcı mevcuttur. Bağlı göç ile Ankara'ya gelen bu katılımcı eşini kaybetmesi ile ortaya çıkan süreçte, eşinden emekli aylığı almasına rağmen ciddi zorluklar yaşadığını, iş aradığını ancak işgücü piyasasına uygun niteliklere sahip olmadığı için iş bulmakta zorlandığını aktarmıştır. Mevcut sosyal ağları sayesinde Ankara alt bölgesinde barınmaya ve geçinmeye devam edebilmektedir. Bu katılımcı deneyimlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Dedim ya 1030 ben maaş alıyorum, 1100 kredi ödüyorum. 5 yıl kredi çektik. Artı 500-600 lira da benim oğlumun orada harcamaları var. Herhangi bir yere başvursam bilmiyorum işte sadece maaş gözüktüğü için bana verirler mi, vermezler mi, yani bir şey de araştırmadım.

Ben hep evdeyim zaten. Sosyal hiçbir şeyim yok. Ne para harcamam ne gezmem. Sadece Cuma günleri oğluma gidip geliyorum Sincan'a (cezaevine) ziyaretine, o kadar, onun dışında evdeyim. Yani darmadağın olduk. (K5-Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Araştırma alanı içinde kayıt dışı istihdam içerisinde yer alan katılımcılar da bulunmaktadır. Hatta hâlihazırda kayıtlı istihdam içinde yer alan katılımcıların çoğu Ankara işgücü piyasasına ilk geldikleri dönemde kayıt dışı olarak çalıştıklarını ve daha sonra kayıt altına alındıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu katılımcılar bu süreçleri deneme süresi olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Müzisyen olarak çalışıp para kazanmışımdır belki ama kayıtlı, sigortalı, düzgün diyeceğimiz bir iş durumu olmadı. Yok. (K1-Samsun, Erkek, 41, Lisans, İşsiz)

Şimdi çalışıyorum. Geçici bir yerde öyle canım benim. Usanmayım evde diye. Doğru dürüst bir iş bulmadım. Binamızın yakınında. Yani çok istedim işim olsun, çok yere haber bıraktım. Dedim ki sabah sekizden, akşama bir çaycı olaraktan bir yerde bir hani temizlikçi olaraktan. Çok istedim, lokantalara da başvurduğum... Hani usanmayım diye evde. Burada ben oyalanıyorum zaten. İlk geldiğimde de iş bulamıyordum. Onlardan da Allah razı olsun. (K20-Amasya, Kadın, 46, İlkokul, Ev İçi Bakım Hizmetleri)

Katılımcıların göç sürecinin olumsuz bir sonucu olarak sıklıkla üzerinde durdukları bir başka unsur da gelir yetersizliği olmuştur. Göçün işgücü piyasası açısından olumlu sonuçlarına ilişkin önceki başlıkta, katılımcıların çoğunluğunun gelirlerinin çıkış noktalarına göre arttığı ve çoğunun düzenli bir gelir elde etme imkânına kavuştukları ifade edilmiştir. Hatta katılımcıların çoğu, çıkış noktalarında sahip olma imkânları olmayan bir gelir düzeyine ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada olumlu ve olumsuz sonuçlar arasında bireysel/hanehalkı geliri açısından çapraz bir değerlendirme yapıldığında, bireysel/hanehalkı gelirlerinde artış yaşamalarına rağmen kentte gelir yetersizliği ile karşı karşıya kaldığını ifade eden katılımcıların sayısı 3'tür. Göç süreci sonunda hem bireysel/hanehalkı gelirinde azalış olduğunu hem de gelir yetersizliği yaşadığını ifade eden katılımcılar da yine 3 kişidir. Katılımcılar gelir yetersizliğine ilişkin görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Ondan sonra çocuğun okul masrafı bilmem ne derken hani bir sürü borç ödüyorsun ve kısır bir döngünün içine giriyorsun. Hiçbir şeyinle de kurtulamıyorsun... Çok zor burada yaşamak... Şehir içinde biz hiç oturmadık biz ya evet. İlk evimiz Bağcılar'da bir gecekonduydu. Öğrenciyken tuttuğumuzda çok kötü bir yerdi. Sonra Fatih'te oturduk. Hep uzak yerde oturduk biz, evet ya. Ama şey oralarda oturmamızın sebebi ucuz olmasıydı. (K10-Aksaray, Kadın, 39, Ön Lisans, Gazeteci)

Hiç memnun değilim yani, sosyal olarak rahat değilim. Yapamıyorum çünkü ben. Bir sinemaya gidemiyorsun. Günün belli saatine kadar buradasın, akşama kadar. Ekonomik şartlar, ne diyeyim mesela, bir lokantaya gidip çoluğun çocuğunla yemek yiyemiyorsun. Konsere gidemiyorsun. O tür şeyleri orada az buçuk yapıyorduk yani. Tiyatroya bile gidiyordum orada. Biraz daha sosyaldik. Ama burada gidemiyorsun. (K14-Tokat, Erkek, 51, İlkokul, Bina Görevlisi)

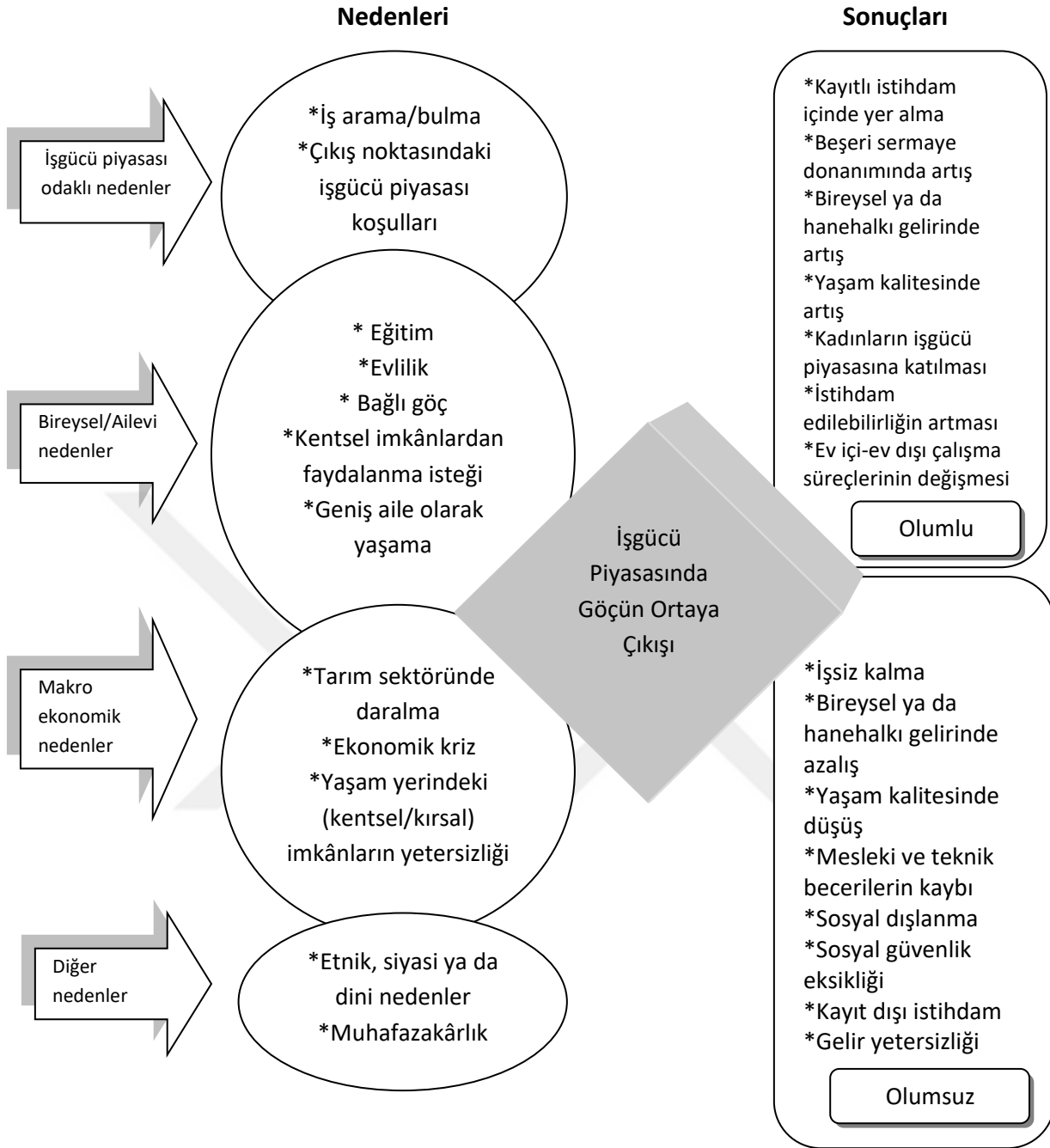
Katılımcılar arasında Ankara'da kira ve ulaşım sorunlarına ilişkin problemler yaşadıklarını ifade edenlerin sayısı oldukça yüksektir. Katılımcılar, kira ve ulaşım giderlerini gelir yetersizliğinin kaynağı olarak gördüklerini çeşitli şekillerde ve sıklıkla ifade etmişlerdir:

Normalde bugün biz 1700 lira, 1800 lira... Ama bu Ankara şartlarında kirayla, bu parayla hayatta geçinilmez ama ne yapıyoruz, sosyal faaliyet yok, sifıra çekiyor, mesela bir AVM'ye neye girdiğimizde, en ucuz şeylere bakıyoruz. Niye o bizim bütçemizi aşar, alamıyoruz... Hocam, hayat şartları iyi de, biz yararlanamıyoruz. Bazı imkânlarımız olmadığı için. Ama ne yapıyoruz. Biz buna da şükür ediyoruz. Yani bizim fazla ileriye dönük değil de artık gününbirlik hayatımızı devam ettirelim diye yaşıyoruz. (K19-Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Çok zor. Oraya göre, ora daha kolaydı. Orada mesela oturduğumda ben kiram çok düşüktü. Buradan çok çok iyiydi yani. İnan gelmesem daha iyiydi Ankara'ya... Hayat şartları çok ağır, kiralalar çok pahalı canım burada... Bir emekli ile bir de kira vermiş olduğunu düşün. E ben şu anda kredi ödüyorum yani. Kredi ödemesem mesela ben hiç olmasa da mesela ben yine 600-650 lira kira vereceğim. Kaldı 350-400 lira. Onunla geçinilebilir mi? Zaten 150-200 elektrik, su, telefon. Bu şeylere gidiyor. Yani 150-200 ile geçinmenin mümkünatı var mı yani?... Çok ağır. Geçim şartları oldukça ağır. (K5- Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Sonuç olarak katılımcıların verdikleri bilgiler doğrultusunda Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden Ankara alt bölgesine yapılan iç göç sürecinin katılımcıların görüşleri doğrultusunda olumsuz sonuçlarının, olumlu sonuçlarına göre daha az baskın olduğu görülmüştür. Ankara alt bölgesinde çıkış noktasına göre istihdam olasılıklarının ve görelî ücretlerin yüksek olmasının katılımcıların olumsuz sonuçlar ilişkin görüşleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma bulguları doğrultusunda Ankara alt bölgesine, Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden gelen iç göçün, işgücü piyasası açısından neden ve sonuçlarının ilişkişel yapısı Şekil 2.1'de özetlenmiştir.

Şekil 3.1. İş göçün nedenleri ve işgücü piyasası açısından sonuçlarının ilişkisel yapısı

3.2.6. Tersine göç

Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara, söz konusu bölgeler arasındaki işsizlik- iş göç örüntülerinin anlaşılabilmesi ve göç kararının alınmasındaki çekici ve itici unsurların pekiştirilebilmesi için çıkış noktalarına geri dönmeyi düşünüp düşünmediklerine ilişkin bir soru sorulmuştur. Katılımcılar eğer dönmeyi düşünüyorlarsa, hangi koşulların ortaya çıkması hâlinde çıkış noktalarına dönmeyi isteyebilecekleri sorgulanmıştır. Araştırmacı,

görüşmelere başlamadan önce katılımcıların çocuklarının eğitiminin tamamlanması, emekli olma ya da çıkış noktasında istihdam imkânı yaratılması gibi sebeplerin etkili olabileceğini öngörmüştür. Bu öngörüler büyük ölçüde doğrulanmıştır.

Çizelge 3.19 katılımcılara sorulan sorular karşılığında alınan cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu matriste "+" katılımcı tarafından tersine göçün olumlu olarak algılandığı durumu, "o" ise algılanmadığı durumu işaret etmektedir. Çizelge 3.19'dan da görülebileceği gibi katılımcıların çoğunluğu tersine göçe ilişkin olumlu bir algıya sahiptir.

İşsiz kalma ya da sosyal güvenlik eksikliği sebebiyle göç eden katılımcıların çoğu, çıkış noktalarında aynı gelir düzeyinde iş imkânı sağlanması durumunda ya da emekli olmaları halinde Ankara'da kalmayı kesinlikle düşünmeyeceklerini ifade etmişlerdir. "Burada bir dakika bile durmam", "Emekli olsam yarın giderim" gibi ifadeler katılımcıların yoğunlukla kullandıkları ifadeler olmuştur. Bunun dışında çıkış noktalarından farklı yerlere göç edebileceğini ifade eden katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcılar tersine göç algısına sahip olmadıkları şeklinde değerlendirilmiştir.

Katılımcıların yaygın görüşleri çıkış noktalarında istihdam imkânı olmadığı yönündedir. Çoğunluğu ücretsiz aile işçisi, mevsimlik tarım işçisi ya da geçici işlerde çalışan göçmenlerin çıkış noktalarındaki işgücü piyasalarında uzun bir süre gücümüş işçi kategorisinde kalmaları da bu görüşlerinde etkindir. İstihdam imkânı olmadığı için göç ettiklerini ifade edenlerin çoğunlukta olduğu daha önceki bölümlerde de belirtilmiştir. Bu bağlamda katılımcılardan bazıları istihdam imkânı yaratılması halinde çıkış noktalarına dönebileceklerini aşağıdaki şekillerde ifade etmişlerdir:

Hocam, dönsek de bir şey yok ki. Mesela iş sahası doğsa niye dönmeyelim? Herkes memleketinde yaşamak ister ama bir iş sahası yok ki. Haydi, ben geri döndüm, nasıl yapacağım? Eskiden bekârdım, şimdi evlendik. Bir iki üç, hani nasıl yapacağız? Bu kez hiç yapamayız. Mesela iyi bir iş sahası olur, orada da işe alım yapılır, niye dönmeyim memleketime? (K19-Kırıkkale, Erkek, 31, Ön Lisans, Özel Güvenlik Görevlisi)

Hocam ne koşul olsa düşünürüm. Tabii ki düşünürüm. Ben burada kalıcı olarak çoluğumu, çocuğumu buranın nüfusuna kayıtlı olsun, oraları unutsun gibi bir şey yok. Sonuçta benim sevdiğim orada veya ölmüşümün mezarı orada diyeyim. Belli bir ekonomik seviyeye ulaşıp, orada yapacak bir şey imkânı olsun bugün giderim. Bugün giderim yani. Bir gün durmam... (K21- Niğde, Erkek, 36, Lise, Özel Güvenlik Görevlisi)

Çizelge 3.19. Katılımcıların tersine göçe ilişkin algıları

Katılımcı	Tersine göç algısı
1	o
2	+
3	o
4	o
5	o
6	+
7	o
8	+
9	+
10	o
11	+
12	+
13	+
14	+
15	+
16	o
17	o
18	+
19	+
20	+
21	+
22	+
23	+
+ = Olumlu algı o = Olumlu olmayan algı	

Katılımcılar arasında emekli olabilmiş ve dönüş planını yapmış olanların yanında emeklilik gelirine sahip olduklarında çıkış noktalarına dönebilecek olduklarını ifade edenler de olmuştur:

Geri dönmeyi şöyle düşünüyorum. Emekliliğim olursa dönmeyi düşünüyorum. İmkânlarım olsa ben bir dakika bile durmam burada. Ya ben sevmiyorum şehir hayatını. Ne olur yarın bir gün çocuk okur, bir yere gider. Ben de emekli falan olurum burada, belki yaşlanınca imkânlarım iyi olursa giderim buradan. (K9-Amasya, Erkek, 38, İlkokul, Bina Görevlisi)

Ben geri köye gidiyorum. Köydeki o baba ocağını tekrar geri dizayn yaptık, ağaç diktik, 40-50 tane, hanımla her hafta sonu gidip geliyoruz. Düşünüyorum. Buradaki sistemi çocuklara bırakıp dönmeyi düşünüyorum... Yani bir emekli maaşımız var, buradaki sistemi çocuklara devredip düşünüyorum. Çocukların eğitimi bitti, emekli de olduk, ikisini everdik, ikisini de everip gideceğiz Allah nasip ederse. (K11-Nevşehir, Erkek, 52, Ortaokul, Servis Şoförü)

Döneceğim. 3 senem var. Çocuklar zaten iki şey, o da okulu bitiriyor. 3 sene de benim var emekliliğe. Okulu bitiriyor, ben de emekli oluyorum... Ama hiç almasam ablam 1,5 milyar alırım. Yani 3 senede, aşağıdan diyeyim. O da bana yeter. Tarla ekmem artık, eşim ile kendime yeter. Ev var, tahta var. Bağ bahçe var, kendi halimize karşı. Yani onun için yeter abla. Yeter. Ev olur mesela, şu borcum da olmaz. (K18- Amasya, Erkek, 48, İlkokul, Bina Görevlisi)

Çıkış noktalarına dönmeyi hiçbir şekilde düşünmediklerini ifade eden katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcılar için göç sürecinin maliyetlerine tekrar katlanması söz konusu değildir. Söz konusu katılımcılar Ankara'da bir düzen kurduklarını ve tekrar göç edilmesi durumunda maddi imkânlarının yeterli olmayacağını ve ayrıca yaşadıkları kopuş süreci sonrasında çıkış noktalarına adapte olmada zorluklar yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Ha gidebilir miyiz? Gidemeyiz. Gene anavatan derken, baba topraklarına dönebilir miyiz? Dönemeyiz. Çünkü çocuklar artık burada oldukları için onlar fırsat vermezler. Onların gelişimi, eğitimi, işte çoğuları evleniyor, burada iş buluyor. Bir şekilde biz de işte burayı artık yurt edinmiş olduk. Burada, gidilebilir mi? Biraz zor. Çünkü ben oraya gittiğimde çoğu şeyler dağılmıştır, kaybolmuştur. Onları bir araya getirmek uzun yıllar alır... Birlikte hareket ettiğimiz, o grup dediğimiz insanların çoğu dağılmıştır... (K4-Kırşehir, Erkek, 48, Ön Lisans, İşsiz)

Tabii orada da zor yani. Şu anda oraya döneyim desem, traktör alayım desen 40-50 milyar canım benim. Hadi onun aletleri, şeyi yani 100 lira oraya dönmek için para lazım. Sıfırdan hani başlamak için... Valla orada da zannetmiyorum. Bu şeyden sonra dönmez. İyihh... Orada bilemiyorum yani. Yani her tarafta kriz şey yani. (K5-Çorum, Kadın, 51, İlkokul, İşsiz)

Sonuç olarak katılımcıların bir kısmı Ankara alt bölgesine gelme amaçlarının emeklilikte gelir sahip olabilmek, büyük bir kısmı ise istihdam olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğunun Ankara'yı geçici olarak fırsatlardan yararlanabilecekleri ve düzenli bir gelire kavuşabilecekleri bir istihdam merkezi olarak gördükleri ve çıkış noktalarına tersine göç konusunda olumlu bir bakış açısına sahip oldukları yargısına ulaşılmıştır. Tersine göç algısı olumlu olmayan katılımcıların 3'ü kadındır. Araştırma kapsamında 6 kadın katılımcı yer aldığından, kadın katılımcıların yarısının tersine göç eğilimli olmadıkları görülmektedir. Bu kadın katılımcılardan biri yüksek lisans, diğeri ise ön lisans düzeyinde eğitimlidir. Tersine göçle ilişkin olumlu algı sahibi olmayan diğer katılımcıların da lise, lisans ve ön lisans mezunu oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, tersine göçle ilişkin olumlu bir algıya sahip olmayanların, eğitim düzeyi diğerlerine göre daha yüksek olan katılımcılardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Yapılan

derinlemesine görüşmeler değerlendirildiğinde, bu katılımcıların tersine göç konusunda olumlu algıya sahip olmama nedenlerinin çıkış noktalarındaki muhafazakârlık ve yaşam yerindeki (kırsal/kentsel) imkânların yetersizliği olduğu söylenmelidir. Bunun yanında tersine göç konusunda olumlu algıya sahip olmayan katılımcıların yarısı, gelecekte Ankara alt bölgesinden başka bir bölgeye göç etme niyetinde olduklarını belirtmişlerdir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç olgusu, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana çeşitli disiplinler içinde incelenen ve oldukça ilgi çeken bir konu olmuştur. Yirminci yüzyılda da nüfus ve göç hareketlerine ilişkin pek çok teorik bakış açısı geliştirilmiş, analiz birimi, paradigmatik ve tematik yönelim açısından önemli farklılıklar içeren çok sayıda teori ortaya çıkmıştır. Disiplinler arası ve çok yönlü bir özellik arz eden göç araştırmaları, günümüzde mikro, orta ve makro düzeyde olmak üzere sundukları farklı analiz seviyeleri ile farklı sorular üzerinde durmaktadırlar. Ekonomi disiplininde ise göç araştırmalarının, ekonomik faydayı merkeze alan, göçün parasal ve beşeri sermaye açısından maliyetlerini hesaplama eğiliminde olan bir yaklaşım üzerinden hareket ettikleri görülmektedir. Ekonomi alanındaki bu yaklaşımın, göçü daha çok niceliksel açıdan değerlendirme eğiliminde olması, bu alandaki çalışmalara yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir. Ayrıca sayıca fazla olsa da araştırmaların daha çok ekonometrik modeller kurmak suretiyle teorileri sınanan çalışmalar olduğu ve göç araştırmalarının teorik ilerlemeden yoksun olduğu şeklinde eleştiriler de mevcuttur.

Bu araştırmada iç göç olgusu, bir metropol olarak Ankara alt bölgesindeki istihdam ilişkileri çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye’de iç göç çalışmalarına ilişkin literatür incelendiğinde, ekonomik göçe ilişkin çalışmaların amacının çoğunlukla iç göçün niceliksel olarak ölçülmesi olduğu, bu sebeple göçün neden (cause) ve şekil (form) bileşkelerinin ikincil derecede önem taşıdığı görülmüştür. Ancak göç çalışmalarında amaç, göç olgusunun kendisinin ve sonuçlarının analiz edilmesi ise göç tanımında neden ve şekil (göçün bireysel ya da hanehalkı ile birlikte olması) birincil derecede önem taşımaktadır. Bunun yanında göç çalışmalarına ilişkin olarak üzerinde durulan bir husus da, son dönemde göç edenlerin değerlendirilmemesi durumunda hatırlama hatalarının ortaya çıkmasıdır. Araştırmada bu sebeple Türkiye’de 2000’li yıllarda ortaya çıkan göç dalgası incelenmiş ve böylelikle hatırlama hatalarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bunun yanında 2000’li yıllara odaklanılmasının sebebi 50’li ve 80’li yıllarda ortaya çıkan göç dalgalarından farklı bağlamlarda incelenebilecek bir göç sürecinin yaşanmış olmasıdır. 2000’li yıllarda Türkiye’de kentleşmenin üst düzeye ulaştığı ve bunun yanında iç güvenlik sorunlarının önceki on yıla kıyasla daha az etkili olduğu bir konjonktür ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, 2000’li yıllarda araştırma alanında ekonomik saiklerle ortaya çıkan göçün diğer

göç türlerine göre daha baskın olduğu bir dönem yaşandığı söylenebilir. Bunun yanında 2000'li yıllarda iki önemli ekonomik krizin yaşanmış olmasının da iç göç-işsizlik örüntülerine ilişkin bilgi vereceği düşünülmüştür. Araştırma, iç göçü neden ve şekil açısından tanımlayabilme amacıyla nitel yöntemle yürütülmüştür. İç göçün niceliksel durumuna ilişkin bilgi veren TÜİK ikincil verileri doğrultusunda, Ankara alt bölgesinin en çok göç aldığı Kırıkkale ve Samsun alt bölgeleri seçilmiştir. İç göç-işsizlik örüntülerinin neden sonuç bağlamında ortaya konabilmesi amacıyla bu alt bölgelerde yer alan illerden göç eden bireylerle yarı-yapılandırılmış soru formları aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve böylelikle birincil veri araştırma kapsamında üretilmiştir.

Göçmenlerle yapılan derinlemesine görüşmeler doğrultusunda araştırma bulgularının dört tema etrafında şekillendiği görülmüştür. Bu temalar;

- Göç ile işgücü piyasası unsurları arasındaki ilişkiye dair algı, tutum ve davranışlar,
- İşgücü piyasası açısından göç davranışını yönlendiren diğer unsurlara dair algı, tutum ve davranışlar,
- Göç etme nedenlerine dair algı, tutum ve davranışlar ve
- Göçün işgücü piyasası açısından sonuçlarına dair algı, tutum ve davranışlardır.

Bu dört ana tema etrafında oluşan örüntünün kod ve alt kodları, söz konusu bölgelerin işgücü piyasalarına ilişkin önemli ölçüde veri sağlamıştır. Göçmenlerin Ankara alt bölgesinde çekici olarak algıladıkları unsurların başında istihdam olasılıklarının yüksek olması ve beklenen gelir artışı/ücret avantajlarının bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında göçmenlerin çıkış noktalarındaki işgücü piyasaları açısından itici olarak algıladıkları unsurların başında işsizlik ve gelir azalışı/ücret dezavantajları gelmektedir. Göç etme nedenleri arasında öne çıkan unsurlar, iş/arama bulma ve tarım sektörünün daralmasına dayanan makroekonomik nedenlerdir. Söz konusu bölgeler arasında mesafe etkisini önemli olarak algılamayan göçmenler, sosyal ağlar/göç stoku etkisini ise göç etmenin potansiyel maliyetlerini ve iş arama/bulma maliyetlerini azaltması sebebiyle önemli bir unsur olarak algılamaktadırlar. Daha önce çoğunlukla tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen göçmenler, Ankara alt bölgesinde kayıtlı istihdam içinde yer almalarını olumlu bir sonuç olarak algılamaktadırlar. Göçmenlerin bireysel/hanehalkı

gelirlerinde yaşadıkları artışa rağmen varış noktalarında (Ankara Alt Bölgesi) gelir yetersizliği ile karşı karşıya kalmalarını ise göç süreci sonunda ortaya çıkan olumsuz sonuçların en önemlisi olarak algıladıkları görülmüştür.

Araştırma alanında yer alan bölgeler arasındaki işsizlik-iç göç örüntülerinin anlaşılabilmesi için gerek teorik arka plan gerekse literatür bulgularına dayanılarak araştırmaya başlarken bazı varsayımlarda bulunulmuştur. Araştırma verilerinin tematik olarak analiz edilebilmesi için bu başlangıç varsayımlarına dayanarak yarı-yapılandırılmış bir soru formu hazırlanmış ve bu doğrultuda araştırmanın temaları ortaya çıkarılmıştır. Araştırma süreci sonunda ortaya çıkan bulgular doğrultusunda araştırmanın başlangıç varsayımlarının 4'ünün geçerli, 1'inin ise geçersiz olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Ankara alt bölgesine Kırıkkale ve Samsun alt bölgelerinden olan göçün; işsizlik, daha yüksek ücretler, daha iyi istihdam fırsatları ve sosyal ağlar ile korelasyon içinde olduğunu, mesafe unsurunun ise bu süreçte etkili olmadığını söylemek mümkündür:

Çizelge 4.1. Araştırmanın başlangıç varsayımları ve geçerlilik durumu

Araştırmanın Varsayımları	Varsayımın Geçerlilik Durumu
Göç eden bireylerin göç etme davranışı ile işsiz olmaları arasında bir ilişki vardır.	Geçerli
Göç eden bireyler, işsiz olmasalar da daha yüksek ücretli işler bulmak ya da daha iyi istihdam fırsatlarına ulaşmak istedikleri için göç etmektedirler.	Geçerli
Kadınlar çoğunlukla hanehalkı göçüne bağlı olarak göç etmektedirler.	Geçerli
Göç etme davranışında mesafe etkilidir.	Geçersiz
Göç etme davranışında göç edilen yerdeki sosyal ağlar ve göç stoku etkilidir.	Geçerli

Bu araştırmayı ortaya çıkaran akademik ilginin ardında, söz konusu bölgeler arasında göç eden çok sayıda insanın çıkış noktalarındaki işgücü piyasasındaki konumları sonucunda varış noktalarında istihdam fırsatlarına ulaşıp ulaşamadıkları temel sorusu vardır. Araştırmacı, saha çalışmasına başlamadan önce literatür taraması sonucunda elde ettiği bilgiler ve yaptığı gözlemler doğrultusunda, görece düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin göç ettikleri yerlerde belirli sürelerle (iş arama/bulma süreleri dâhil olmak üzere) dahi olsa

işsiz kaldıklarına ilişkin bir öngöründe bulunmuştur. Dolayısıyla araştırma sürecinde çoğunlukla yarı-nitelikli ya da niteliksiz işgücü kapsamındaki göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ancak araştırma sürecinde elde edilen bulgular bu öngörünün doğru olmadığını göstermiştir. Göçmenler çoğunlukla varış noktasına iş bularak gelmişler, varış noktasında bir iş arama süreci yaşamamışlardır. Söz konusu göçmenlerin varış noktasına sosyal ağları vasıtasıyla iş bularak geldikleri ve dolayısıyla sosyal ağların Ankara alt bölgesi için adeta bir istihdam kurumu görevi üstlendiği görülmüştür. Araştırma bulguları M. Çiftçi'nin de çalışmasında ortaya koyduğu gibi iş amaçlı göçte gidilen illerdeki hemşehri düzeyinin göç edilecek yer tercihinde son derece etkili olduğu tespitini doğrular niteliktedir (Çiftçi, 2011: 116).

Göç edenlerin varış noktalarında yaptıkları işlere yerleşme biçimlerinin çoğunlukla akraba, eş-dost, tanıdık aracılığıyla gerçekleşmesi ve bu işlerin özellikle bazı meslek gruplarında yoğunlaşması, araştırmacıyı işgücü piyasasında kayırmacılık olgusu üzerinde düşünmeye yöneltmiştir. Yakın ilişki ağları etrafında kurulan çarpık bir ilişki biçimi olarak tanımlanan kayırmacılığın, yakınlık derecesi ve türüne göre akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm), siyasi kayırmacılık (partizanlık), iktidara ve seçmen kesimlerine yönelik kayırmacılık (klientalizm) şeklinde çeşitli türleri bulunmaktadır (Özkanan ve Erdem, 2014: 183). Toplumsal sistemin her alanında yer alabilen kayırmacılık olgusunu tanımlı itibarıyla atama ve terfilerde belirli gruplara öncelik verilmesi, ekonomik menfaat sağlanması, ayrıcalıklı istihdam olanakları sağlanması gibi geniş bir bağlamda değerlendirmek mümkündür. Araştırma verileri doğrultusunda akraba, eş-dost, tanıdık yoluyla iş bulan göçmenlere çoğunlukla kamu sektöründe çalışanlar ya da kamu sektörüne taşeron olarak hizmet veren firmalarda çalışanlar aracılığıyla istihdam imkânı sağlandığı söylenebilir. Bu noktada sosyal ağları sayesinde göçmenlere ekonomik menfaat sağlandığını düşünmek mümkün olabilir. Ancak, akraba, eş-dost ve tanıdıklara ricada bulunmak, TÜİK ve İŞKUR resmi istatistiklerinde Türkiye'de formel olmayan aktif iş arama kanalları arasında kabul edilmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin tanıdıkları aracılığıyla işe yerleştirilmelerinin, işgücü piyasasındaki bilgi asimetrisini ortadan kaldıracı bir tür araç olarak mı, yoksa bir tür kayırmacılık örneği olarak mı nitelendirilmesi gerektiği araştırılmaya muhtaç bir konudur. Ayrıca bu bulgular Ankara alt bölgesinin özgün bürokratik yapısıyla ilişkilendirilebileceği gibi Türkiye işgücü piyasasının yapısal bir özelliği

olarak da değerlendirilebilir. Zira katılımcılar arasında araştırmacı ile görüşmeyi bir avantaj olarak algıladığını belirtenler dahi olmuştur. Bu araştırmada göçmenlerin sosyal ağlar vasıtasıyla iş bulmalarının “kayırmacılık” olgusu çerçevesinde değerlendirilebilmesine olanak tanıyacak sorular sorulmamıştır. Dolayısıyla bu konuya ilişkin tespit yapmak araştırmanın sınırlarını aşmaktadır. Ancak ortaya çıkan bulgular doğrultusunda, iç göç- işsizlik örüntülerine ilişkin incelemeler yapılırken kayırmacılık olgusunun ve göçmenlerin sosyal ağlarının örgütlenme biçimine ilişkin yapılarının ayrıca değerlendirildiği daha makro düzeyde araştırmalara ihtiyaç olduğunun tespit edildiği söylenebilir. Bu kapsamda yapılacak araştırmalar, göçmenlerin network analizlerinin ortaya çıkarılmasına ve böylelikle Türkiye işgücü piyasasına ilişkin daha kesin veriler üretilmesine de katkı sağlayabilir. Nitel araştırmalarda bazı varsayımlardan hareket edildiği ancak hipotezlerin araştırma sonucunda ortaya çıktığı çalışmanın giriş kısmında belirtilmişti. Bu bağlamda, araştırma sonucunda ortaya çıkan hipotezin; "Ankara alt bölgesinde iç göç sonucunda ortaya çıkan çevresel işgücü piyasasında istihdam ilişkileri, göçmenlerin sosyal ağlarına dayanan kayırmacılık vasıtasıyla şekillenmektedir" şeklinde ifade edilmesi mümkündür. Ankara alt bölgesinde, hizmetleri taşeronlaşan kamu kurumlarına angaje olmuş önceki kuşak göçmenler (yani sosyal ağlar) yoluyla iç göçün eritilmesi sürecinin yoğunlaştığı görülmektedir. Ankara alt bölgesi için, Stouffer'ın Kesişen Fırsatlar Teorisi'ne sonradan eklediği "rekabet eden göçmenler" değişkeninin yerini, "rekabet eden sosyal ağlar" değişkeninin aldığı söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre değerlendirilmesi gereken bir diğer konu da, Ankara alt bölgesinde istihdam fırsatlarına ulaşan göçmenlerin “insan onuruna yakışır iş” bağlamında nitelendirilebilecek işlerde çalışıp çalışmadıklarıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından evrensel bir hedef olarak belirlenen “insana onuruna yakışır iş” olgusu; bireylerin çalışma ve istihdam haklarına, iş sağlığı ve güvenliği koşullarına, sosyal güvenlik olanaklarına ve sendikalar ya da diğer temsil ve katılım mekanizmaları aracılığıyla kendilerini ifade etme haklarına atıfta bulunan genel bir kavramsal çerçeveyi nitelemek üzere kullanılmaktadır (Işığışık, 2005: 3). “İnsan onuruna yakışır iş” Türkiye işgücü piyasası koşulları bağlamında değerlendirildiğinde; araştırmanın bulgularına göre Ankara alt bölgesine söz konusu alt bölgelerden göç eden katılımcıların çoğunluğunun "insan onuruna yakışır iş" bağlamında nitelendirilebilecek işlerde çalıştıklarını düşünmek mümkündür. Ancak araştırma alanında

görüülen katılımcıların çoğunun özellikle bina görevliliği (kapıcılık) ve özel güvenlik görevliliği işlerini yapmakta oldukları görülmüştür. Araştırmanın dikkat çeken bu bulgusu, birikimli nedensellik teorisinde üzerinde durulduğu gibi bazı işlerin sadece göçmenler tarafından yapılacak şekilde etiketlenmesi ve insan sermayesinin inatçı biçimde dağılmasını, ayrıca dual işgücü piyasası teorisinde ileri sürüldüğü gibi göçün çıkış noktasındaki itici nedenlerden ziyade varış noktasındaki düşük vasıflı işlere dönük bir işgücü talebi nedeniyle ortaya çıkışı durumlarını doğrulamaktadır. Bunun yanında derinlemesine görüşmelerde katılımcıların verdikleri cevaplara göre göçün olumsuz olarak algılanan sonuçlarının başında bireysel ya da hanehalkı gelirinde yaşanan azalış ve kentte yaşanan gelir yetersizliği gelmektedir. Katılımcılar çoğunlukla;

- Kendilerini işsiz olanlarla kıyasladıklarında sahip oldukları işleri birer nimet olarak gördüklerini,
- Boş zamanlarının kendileri için yeterli olmadığını,
- Tasarruf edemediklerini ve hatta en ucuz tüketim mallarını tercih etmek zorunda kaldıklarını,
- Barınma masraflarının daha düşük olması sebebiyle şehir çeperindeki yerleşim yerlerinde ikamet etmek durumunda olduklarını ve işyerine ulaşım konusunda hem maliyet hem de zaman unsuru açısından oldukça sıkıntı çektiklerini belirterek "günübirlik yaşıyoruz" (TDK Güncel Türkçe Sözlük'e göre; gelişigüzel, iyisini kötüsünü ayırmadan, sıradan, lalettayin, rastgele, baştan savma anlamlarına gelen) ifadesini kullanmışlardır.

Bu bulgular göçmenlerin varış noktalarında yaptıkları işlerin evrensel kriterlere uygun olarak mı, yoksa Türkiye işgücü piyasası geneliyle ya da çıkış noktalarıyla kıyaslanarak algılanan biçimde mi insan onuruna yakışır iş kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği konusunda bir tartışma zemini oluşturmaktadır. Göçmenlerin varış noktalarında yaptıkları işlerin Türkiye işgücü piyasasının mevcut yapısal sorunları çerçevesinde düşünüldüğünde insan onuruna yakışır iş kategorisinde olduğu görülse de, kavramın ruhu dikkate alındığında bu işlerin "insan onuruna yakışır iş" kategorisinde olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Fotoğrafa daha geniş bir perspektiften bakıldığında, yeni kapitalizmin ortaya çıkardığı işgücü pratiklerinin, endüstriyel döneme ait emeğin niteliğine ilişkin kategorileri

giderek daha bulanık bir hale getirdiği görülmektedir. Bu bulanıklaştırma etkisiyle yeni kapitalizmin ürünü olan çalışma biçimlerini tecrübe etmekte olan çalışanlar, özellikle hizmet sektöründeki niteliksiz işgücü pratikleri ve süreçlerinin benzeşmesinin sonuçlarına maruz kalmaktadırlar. Bu benzeşme de işsizlik yerine işlilik (her ne koşulda olursa olsun istihdam edilme ve gelir elde etme), yoksulluk yerine görece yoksulluk kavramlarının ikâme edilmesini ve çalışmanın anlamına ilişkin yapının bozulmasına yol açmaktadır. Çiftçilik ya da hayvancılık yaparak çıkış noktalarında çeşitli ekonomik ve sosyal risklere maruz kalan ve daha sonra büyük şehirlere göç etmek zorunda kalanlar için biçilmiş kaftan olarak nitelendirilebilecek hizmet sektörünün hızlı büyümesi, mesleksizlik kültürünün doğuşuna ve yerleşmesine doğrudan bir katkı sunmaktadır. Hizmet sektöründeki aşırı büyümenin yedek işgücü ordusunu maskeleyebilme kapasitesine duyulan güven, politika yapıcılar açısından işgücünün dağılımına ilişkin çözüm arama ihtiyacının ortadan kalkması avantajını sağlamaktadır. Bu yaklaşım "Nasıl olsa göç ediyorlar, bir iş bulurlar" şeklinde ifade edilebilecek bir kabulün yaygınlaşmasına sebep olmakta, bu durum tarım sektöründen kopmak zorunda kalan göçmenlerin gönüllü olarak göç ettikleri düşüncesi ile de çelişmektedir. İç göç sürecinin iyi yönetilememesi, göçmenlerin sosyal ağlarına yüklenen önem ve sorumluluğun artmasına, bu durum da cemaatvari ilişkilerin varoluşunun toplum tarafından kanıksanmasına sebep olmaktadır.

Araştırma kapsamında politika yapıcı ve uygulayıcı kurumların iç göçün stratejik yönetimi konusunda ne gibi çalışmaları olduğu da incelenmiştir. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda iç göçe ilişkin uzun vadeli hedefler: "İç göç paradigması yetersizdir. GAP, DAP, üniversitelerin iç göç konusundaki etkileri, güvencesiz çatışmalı ortam iç göçün belirleyicileri olarak, etkileri ele alınmalıdır. 'Vatandaşlık ve Kimlik Problemleri' ile 'Yerinden Edilmiş Kişiler'in geri dönüş eğilimlerinin araştırılarak, elde edilecek sonuçların Birleşmiş Milletlerin 'ülke içerisinde yerinden edilme'yle ilgili ilke önerileri kapsamında değerlendirilmeli, gerekli güveni verecek kamu politikaları uygulanmalı, bir daha yerinden edilme olgusu ile karşılaşmayacakları bir güven ortamı yaratılmalı, topraklarını yeniden işleyebilmeleri ve evlerini yapabilmeleri için gerekli yatırım ve yardımların yapılması sağlanmalıdır" şeklinde ifade edilmektedir. Bu hedefe dönük amaç ve politikalar ise; " Toplum-Devlet ilişkilerinin geliştirilmesiyle sosyal uyum sağlanması temel amaçtır. İç göç süreçlerinde en kırılgan kesimler olan çocuklar, gençler

ve kadınların eğitim ve istihdam süreçlerine daha fazla katılması hedeflenmektedir" biçiminde belirtilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 48-51). Rapor incelendiğinde iç göçe ilişkin politikaların daha ziyade, Türkiye'de doğu illerindeki iç güvenlik sorunu sebebiyle ortaya çıkan yerinde edilme konusunu hedeflediği görülmektedir.

İlk kez 2007 yılında iç göçün kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi için bir göç politikası oluşturulması, göçün yol açtığı ekonomik, sosyokültürel ve fiziki sorunlar ile asayiş ve kamu düzenine ilişkin sorunların çözümüne yönelik bir iç göç eylem planı hazırlanmıştır. İçişleri Bakanlığınca yürütülen bu plan 2012-2016 yıllarını kapsayacak şekilde "İç Göç Özel Uygulama Planı" olarak güncellenmiştir. Bu plan dâhilinde iç göçün yönetimine ilişkin tedbirler daha çok iller düzeyinde Milli Eğitim Müdürlüklerine yüklenen çeşitli görevler aracılığıyla devam etmektedir. Yine bu planda da, daha çok yerinden edilmiş çocuk ve gençlerin eğitim sistemine entegre edilmesi üzerinde durulduğu söylenebilir.

İŞKUR 2007 yılından beri il bazında işgücü piyasası araştırma raporları yayınlamaktadır. Bu raporlarda, her ildeki açık işler, temininde güçlük çekilen meslekler, gelecek dönem istihdam eğilimleri gibi veriler yer almaktadır. Ancak İŞKUR'un iller arasındaki göçü işgücü anlamında analiz etmeye ve yönetmeye ilişkin bir çalışma içinde bulunmadığı söylenmelidir. Elbette Kurumun böyle bir görevi yoktur. Ancak işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda faaliyet göstererek iş ve işçi bulmaya aracılık hizmetini etkin bir şekilde sunmak, işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik aktif programlar yoluyla istihdamı kolaylaştırmak, korumak, geliştirmek ve çeşitlendirmek amacıyla olan İŞKUR'un il müdürlüklerinin bu konuda daha fazla yetki ve sorumluluk üstlenmesi doğru olacaktır. Bu noktadan hareketle, araştırma kapsamında çıkış noktalarında işsiz olduklarını belirten katılımcılara göç etmeyi düşünmeden önce İŞKUR'a başvurup başvurmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların yalnızca biri İŞKUR'a başvuru yaptığını, ancak bu vasıta ile da bir işe yerleştirilemediğini ifade etmiştir. Diğer katılımcıların ise neredeyse İŞKUR'un faaliyetlerine ilişkin bilgisi bile bulunmamaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerine bakıldığında ise, bu kurumun Türkiye'deki uluslararası göç hareketleri ile ilgili konularda çalışmak üzere kurulduğu görülmektedir. Hem İŞKUR hem de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün göç konusunda, konjonktürel gelişmelere paralel olarak özellikle

geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlere yönelik çalışmalarının yoğunlukta olduğu söylenebilir.

Bunun yanında, araştırma alanı açısından Ankara Kalkınma Ajansı tarafından Ankara'nın aldığı ve verdiği göçe ilişkin 2014 yılı Kasım ayında yayımlanan bir göç analizi yapılmıştır. Ankara ilinin nüfus yapısı ile yıllara göre aldığı ve verdiği göçü, ilçe ve Ankara alt bölgeleri düzeyinde niceliksel olarak analiz eden bu rapor oldukça detaylı olmakla birlikte bir ön analiz olarak değerlendirilebilir. Ancak raporda göçün nedenleri ve neden-sonuç ilişkisinin detaylı olarak incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Raporun sonuç kısmında Ankara'da göçün nedenleri, hangi meslek gruplarının göç ettiği ve bölgeye sağladığı katkının ancak ilçeleri kapsayan detaylı bir saha çalışması neticesinde anlaşılabilirliği belirtilerek, TÜİK ile Ankara Kalkınma Ajansı arasında imzalanan "Ankara'da İlçeler Düzeyinde ve Sektörel Düzeyde Veri Üretilmesine Yönelik İşbirliği Protokolü" ile planlanan çalışmalardan birinin de "sahada göç çalışması" olacağını altı çizilmiştir. Ayrıca, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ile Ankara ilinin göç olgusunun nedenselliğini ortaya koyacak ortak çalışma yapılmasının hedeflendiği de belirtilmiştir. Söz konusu raporda belirtilen eksiklikler de göz önünde bulundurularak, sahada böyle ayrıntılı bir göç çalışmasının yapılması, Ankara alt bölgesi için bir işgücü piyasası araştırma ağı kurulmasını sağlayabilir. Bu araştırma ağı sayesinde elde edilen veriler, Ankara alt bölgesinde iş-arama bulma faaliyetlerinin daha kurumsal bir hale getirilmesine katkıda bulunacaktır.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan bulgular doğrultusunda üzerinde durulması gereken bir diğer husus da tarım sektöründe yaşanan daralma ve buna bağlı olarak Türkiye'nin gıda egemenliği konusudur. Gıda egemenliği; bireylerin, toplulukların ve ülkelerin kendi gıdalarını üretebilmeleri ve bu amaca ulaşmak için bağımsız tarım politikalarını belirleyebilmeleri ya da sahip olmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Kaymakçı, 2011: 15). Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlayan neoliberal ekonomi politikalarının tarım politikaları üzerinde etkili olduğu ve 2000'li yıllarda bu etkinin en üst düzeye ulaştığı görülmektedir. Yıllardır uygulanan neoliberal politikalar sonucunda Türkiye, tarımda kendine yeten bir üretim yapma noktasından ithalatçı bir ülke konumuna gelmiştir. Araştırmada görüşülen katılımcıların çoğunun çıkış noktalarında tarımda ücretsiz aile işçisi ya da zaman zaman mevsimlik tarım işçisi olarak geçici işlerde (sürekli değil)

çalışmalarına araştırma bulgularında değinilmiştir. Bunun yanında, görüşme yapılan ücretsiz aile işçilerinin kendilerini işsiz olarak tanımladıkları da belirtilmiştir. Tarım sektöründe belirli bir kıdem ve yetkinliğe sahip olan bireylerin kendilerini "işsiz" olarak tanımlamaları Türkiye'nin gıda bağımsızlığı ile yakından ilişkili bir konudur. Genetiği değiştirilmiş tohum uygulamaları, nişasta bazlı şeker üretiminin artırılması, uluslararası dev biyoteknoloji firmalarının tohum sektörüne hâkim olması, girdi ve mazot fiyatlarının önlenemeyen artışı gibi sebepler tarım ve hayvancılık sektöründe ortaya çıkan yapısal anormalliklerin kronikleşmesine sebep olmuş, küçük üreticiye göç etmekten başka çare bırakmamıştır. Türkiye'nin ilerleyen yıllarda gıda bağımsızlığını koruması kendine yetmesini sağlayacak üretim politikaları geliştirebilmesiyle mümkün olacaktır. Bunun için üretici ve çiftçiyi merkeze alan tarımsal birlik yapısının yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bunun yanında son yıllarda tarım sektörüne geri dönüş ya da genç çiftçilere girişimde bulunma imkânı sağlamak amacıyla çeşitli teşvik uygulamalarının ortaya konulduğu görülmektedir. 2016 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ ile genç çiftçilerin desteklenmesine ilişkin bir proje başlatılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı gereği 2016-2018 yıllarını kapsayacak şekilde genç çiftçi projelerine 30 000 TL hibe verilmesini öngören Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı'na 2017 yılında da devam edilecektir. 2016 yılında yaklaşık 15 000 genç çiftçiye, çeşitli projeleri karşılığında 450 milyon TL'lik hibe kullandırılmıştır. 2017 yılı için ise programın bütçesi 483 milyon TL olarak belirlenmiş olup, 16 100 genç çiftçinin hibe desteği alması planlanmıştır. Buna benzer projelerin ortaya konulması politika üreticilerin de söz konusu sorunların farkında olduğunu göstermektedir. Ancak araştırma kapsamında tersine göç etmeyi düşünen ve yaşı itibarıyla projeden faydalanabilecek olan katılımcılara (proje 18-41 yaş aralığını kapsamaktadır) bu desteklerden faydalanarak dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, desteklerin kalıcı iyileşme sağlayacağını düşünmediklerini, kronik problemler çözülmeksizin ancak 1 sene gibi kısa bir süre sonra aynı maddi sorunların tekrar edeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında TR71 alt bölgesinden gelenler arasında sulu tarım yapılması konusunda yaşanan problemlerden bahseden katılımcıların yoğunlukta olduğu görülmüştür. TR71 alt bölgesindeki Kırıkkale, Niğde, Nevşehir, Kırşehir ve Aksaray illeri

Türkiye'nin coğrafi bölgeler sınıflandırmasına göre İç Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesi yüzyıllarca tarımsal faaliyetlere uygunluk açısından tercih edilen bir yerleşim bölgesi olmuştur. Ancak günümüzde özellikle 2000'li yıllar sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alan ve ilerleyen yıllarda daha da büyük etkileri olacak olan küresel iklim krizinin yarattığı ekolojik sorunlar bölgede sulu tarım yapılmasını daha da zorlaştıracaktır. İki alt bölge açısından karşılaştırma yapıldığında TR83 alt bölgesinden gelen göçmenlerin tarım alanında su problemi yaşadıklarını ifade etmedikleri gözlenmiştir. Bunun yanında TR83'ten gelen göçmenlerin, TR71'den gelenlere kıyasla, çıkış noktalarında gelir açısından daha az problem yaşadıkları ve Ankara'daki sosyal ağlarının da daha gelişmiş olduğu görülmüştür. Bu bağlamda TR71 alt bölgesinin üretim konusundaki problem ve ihtiyaçlarının daha acil bir nitelik taşıdığı söylenebilir. TR71'den gelen katılımcıların tümü kendi illerine atıfta bulunarak, İç Anadolu Bölgesi'nin Türkiye'nin en yoksul bölgesi olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Söz konusu iki alt bölgeden gelen göçmenlerin, Ankara alt bölgesinde kentleşme anlamında, ekonomik ve sosyal açılardan bir yarı-bütünleşme süreci yaşadıkları söylenebilir. Ekonomik anlamda, yaptıkları işler ve edindikleri gelir türleri açısından kentle bütünleşmiş olsalar da, gelirlerini kullanma biçimleri ve varlıklanma açısından kente uyum sağlayamadıkları görülmüştür. Bunun yanında sosyal anlamda; toplumsal değerler, benimsenen gelenek ve görenekler, inançlar açısından tutum ve davranışlarında değişiklik olmamakla birlikte, eğitim-öğretim ve kadın-erkek açısından ev içi-ev dışı çalışma şekillerine ilişkin tutum ve davranışlarında değişim olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların çoğunun kentin çeperinde yer alan yörekentlerde oturdukları daha önce belirtilmiştir. Katılımcılar kentte yaşadıkları ulaşım sorununa özellikle dikkat çekmiş, evlerine ulaşmak üzere yolda geçirdikleri sürelerde, işyerinde geçirdikleri saatlerden daha fazla yorulduklarını ifade etmişlerdir. Neden bu yörekentlerde oturdukları sorulduğunda, ancak buralarda kira ödeme şansları olduğunu belirtmişlerdir. Lefebvre'e göre, banliyöler endüstriyel üretim koşullarının baskısı altında, kırsal göçün kent merkezlerine yönlendirdiği köylülerin kitlesel gelişine cevap vermek için yaratılmıştır ve bu süreç tipik sınıf stratejisi tarafından yönlendirilmektedir (Lefebvre, 2016: 35). Harvey ise kentlerdeki yapıları çevrenin öğelerini oluşturan bina, yol ve ulaşım dizgelerinin bazı gerginliklere yol açtığını savunarak, bunun temel nedeninin artı değer ve rant elde etmek amacı olduğunu

vurgular. Kent çeperine doğru hızlı gelişmenin ve yörekentlerde yeni konut sitelerinin yaratılmasının temel nedeni bu yerlere yatırım yapmanın kapital sahipleri açısından çekici ve kârlı olmasıdır (Harvey, 2016: 45-50). Castells'e göre ise emek gücünün yeniden üretim mekânı olan kentleri tanımlayan belirleyici unsur, tüketimdir. Castells geçmişte toplumsal hareketlerin hedefi kapitalistlerken, günümüzde bu hedefin katılımcıların yeni bir kimlik yaratması olduğunu belirtir (Aktaran Keleş, 2016: 142). Ankara alt bölgesine söz konusu iki alt bölgeden gelen göçmenlerin kent içindeki konumunun, yeni Marksist kentsel politika yaklaşımları içinde değerlendirilebilecek bu kuramcıların açıklamalarına tamamiyle uyduğu görülmektedir. Öte yandan araştırmada görüşülen katılımcıların bir sınıf bilinci taşıdığını söylemek mümkün değildir. Kendi deyimleri ile yalnızca "günübirlik yaşamak"ta, çocuklarına kaliteli eğitim imkânlarına sahip olabilmeleri için en ucuz tüketim mallarını kullanarak böyle bir yaşamı sürdürmektedirler. Onlara göre sosyal sınıf olarak ayrıştıktıkları tek kesim işsiz olanlardır.

Göç sonucunda ortaya çıkan problemler kısa ve uzun vadeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kısa vadeli problemler göçmenlerin gündelik yaşantısına içkin olanlardır. Ancak uzun vadeli problemler, ülkedeki nüfusun mekândaki dağılımını değiştirdiğinden çözülmesi daha zor problemlerdir. Araştırma kapsamında Türkiye'de iç göç konusunda öncü ve önemli çalışmalara imza atan İlhan Tekeli ile araştırma alanı ve iç göç çalışmalarının günümüzdeki durumuna ilişkin bir görüşme yapılmıştır. Araştırmacı açısından ufuk açıcı olarak nitelendirilebilecek bu görüşmede elde edilen bilgiler Ankara alt bölgesinde yapılan bu araştırmada da kullanılmıştır. Araştırma bulgularına dayanarak Türkiye'de bölgeler arasında ekonomik güdülerle ortaya çıkan iç göç olgusunun gönüllü mü, yoksa zorunlu mu olduğu noktasında tartışmaların derinleştirilmesinin gereklilik arz ettiği düşünülmektedir. Bunun yanında bir metropol olarak Ankara'ya gelen göç, mekân ve istihdam ilişkileri açısından yeni bir kent sorunu olarak tanımlanmalı ve yeniden değerlendirilmelidir. Araştırma sürecinde, Tekeli'nin daha önce de ifade ettiği gibi, göçmenler açısından göç sürecinin kendisinin bir fırsatları arama aracı olup olmadığı araştırılmıştır. Ankara alt bölgesinde söz edilen fırsatları "rekabet eden göçmen ağları aracılığıyla aktarılan fırsatlar" olarak düşünmek doğru olur. Katılımcılar açısından değerlendirildiğinde ise, bu fırsat arama sürecinin, aslında kendilerinden bir sonraki kuşağa, yani çocuklarına aktarılabilecek fırsatları arama süreci olduğu söylenmelidir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. (ikinci Basım). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akarca A.T. ve Tansel A. (2012). Southwest as the New Internal Migration Destination in Turkey. *IZA Discussion Paper Series*, No. 6627.
- Altınyelken, H.K. (2009). Migration and Self-Esteem: A Qualitative Study Among Internal Migrant Girls in Turkey. *Adolescence*, 44(173).
- Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52 (165), 283-296.
- Baloğlu, B. (2005). Hipotez ve Varsayım Birbirlerinin Yerine Kullanılabilir mi? İstanbul Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:32, 125-129.
- Bauer, T. and Zimmermann, K. F. (1999). *Assessment of Possible Migration Pressure and its Labor Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe. A Study for the Department of Education and Employment, UK. IZA Research Report No.3, July.*
- Başar, Y. (2015). *Türkiye'de İller Bazında İç Göçü Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi: 2008-2013*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Başel, H. (2003). *Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bhattacharya, P. C. (1998). Migration, Employment and Development. *Journal of International Development*, 10, 899-921.
- Biçerli, K. (2011). *Çalışma Ekonomisi*. (Gözden Geçirilmiş 6. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Bilgin, V. (2010). *Türkiye'de Değişimin Dinamikleri (Köylülükten Çıkış Yolları)*. Ankara: A Kitap.
- Boeri, T. and van Ours, J. (2013). *The Economics of Imperfect Labor Markets*. (Second Edition). New Jersey: Princeton University Press.
- Bonifazi, C. ve Heins, F. (2000). Long-term Trends of Internal Migration in Italy. *International Journal of Population Geography*, 6, 111-131.
- Bonin, H. et al. (2008). *Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Economic and Social Benefits*. IZA Research Report No. 19. July.

- Borjas, G. J. (2006). Native Internal Migration and the Labor Impact of Immigration. *The Journal of Human Resources*, Spring XLI(2).
- Borjas, G. J. (2010). *Labor Economics*. (Fifth Edition). New York: McGraw-Hill International/Irwin.
- Bourdieu, P., Accardo, A. , Balazs, G., Beaud, S., Bonvin, F. vd. (2015). *Dünyanın Sefaleti* (1. Basım). Ankara: Heretik Yayınları.
- Buğra, A. (1998). The Immoral Economy of Housing in Turkey. *International Journal of Urban and Regional Research*, 22(2), 303-317.
- Brettell C.B. and Hollifield J. (2000). Migration Theory (Talking Across Disciplines). In C.B. Brettell and J. Hollifield (Eds.) *Migration Theory (Talking Across Disciplines)*. Routledge, New York.
- Carlsen, F., Johansen, K. ve Roed, K. (2003). Wage Formation, Regional Migration and Local Labour Market Tightness. *Working Paper Series, Norwegian University of Science and Technology*, No:3.
- Castles, S. (2008). *Development and Migration – Migration and Development: What Comes First?*. Social Science Research Council Conference Migration and Development: Future Directions for Research and Policy, 28 February – 1 March 2008, New York City.
- Castles, S. ve Miller, M. (2008). *Göçler Çağı* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. (2010). Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): 1565-1586.
- Cattaneo, C. (2008). The Determinants of Actual Migration and the Role of Wages and Unemployment in Albania: an Empirical Analysis. *The European Journal of Comparative Economics*, 5(1), 3-32.
- Cerrutti, M. Ve Bartoncello, R. (2003). Urbanization and Internal Migration Patterns in Latin America. *Conference on African Migration in Comparative Perspective*, Johannesburg, South Africa, 4-7 June, 2003.
- Ceylan-Ataman, B. (2014). *Çalışma Ekonomisi, Teori ve Politikalar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Çakır, S. (1998). *Elazığ'da Kentleşme ve Gecekondular Sorununa Genel Bir Bakış*. Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu (7-9 Nisan 1998), Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 24: 129-142.
- Çakır, S. ve Sarı M. (2009). *Mersin'de Kentleşme, Göç ve Kentle Bütünleşme Sorunu*. Mersin Sempozyumu, 19-22 Kasım 2008, Mersin.

- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:27.
- Çiftçi, M. (2011). *Bölgeler Arası Eşitsizlik Perspektifiyle İç Göç-Sosyoekonomik Gelişmişlik İlişkisi ve Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiftçi, M. (2011). Türkiye’de İç Göçte Sosyal Ağ Kullanımı Üzerindeki Etkenler. *Sosyoekonomi - Özel Sayı*. 2011-MI/11MI06, 105-124.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, Sayı:17.
- Davis, M. (2010). *Gecekondu Gezegeni* (2. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- de Haas, H. (2008). *Migration and Development: A Theoretical Perspective*. Working Paper presented for International Migration Institute, James Martin 21st Century School, University of Oxford, Paper 9, Oxford.
- de Haas, H. (2009). *Migration systems formation and decline. A theoretical inquiry into the self-perpetuating and self-undermining dynamics of migration processes*. International Migration Institute Working Paper, University of Oxford, no. 19, Oxford.
- DPT. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Yayın No: 2671, Ankara.
- Duman, A. (2016). İzmir’de İş Ağları: Göçmenler Neden Farklı? *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2016/3, 1341-1358.
- Dustmann, C., Casanova, M., Fertig, M., Preston, I. and Schmidt, C. M. (2003). *The impact of EU Enlargement on Migration Flows*. The Immigration and Nationality Directorate of the UK Home Office. Online Report, 25/03.
- Dustmann C. and Glitz, A. (2005). *Immigration, Jobs and Wages: Theory, Evidence and Opinion*. Centre for Research and Analysis of Migration, CEPR, London.
- Duverger, M. (1980). *Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş*. (2. Basım). (Çev. Ünsal Oskay). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- EDAM ve Deloitte (2009). Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, Ocak, <http://edam.org.tr/document/trkiye%20icin%20bir%20rekabet%20endeksi.pdf>.
- Erkan, G.H. (2014). Gecekonduya Borcumuzu Nasıl Ödeyelim... ya da Ödeyebilir miyiz? (Ed.) A. Koca, Ç. O. Çalışkan, E. Kaya ve G. Akgün, *Kentleri Savunmak - Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine* (2. Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları, 212-217.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 205-248.

- European Community Statistical Office. (2011). *New Measures of Labour Market Attachment, Statistics in Focus, 57/2011*, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5579744/KS-SF-11-057-EN.PDF/00dae1ba-6112-4bc4-83bd-04c509bca24f?version=1.0> adresinden 17 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.
- European Community Statistical Office. (2013). *Underemployment and Potential Additional Labour Force, Unemployment Statistics October 2013*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics#Data_sources_and_availability adresinden 15 Ocak 2014 tarihinde alınmıştır.
- Faist, T. (2000). *The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Fawcett, J.T. (1989). Networks, Linkages, and Migration Systems. *International Migration Review*, 23, 671- 680.
- Filiztekin, A. and Gökhan, A. (2008). The Determinants of Internal Migration in Turkey. *International Conference on Policy Modelling (EcoMod2008)*'de sunulan bildiri, Berlin, Almanya, 2-4 July 2008.
- Florence, S.P. (2003). *Labour*. London: Routledge Taylor & Francis Group, 153.
- Fueller, T. D., Lightfoot, P. and Kamnuansilpa, P. (1985). Rural-Urban Mobility in Thailand: A Decision Making Approach, *Demography*, (22) 4, 565-579.
- Galle, O.R. and Taeuber K.E. (1966). Metropolitan Migration and Intervening Opportunities. *American Sociological Review*, 31(1), 5-13.
- Gedik, A. (2005). *Mobility Transition (Test of Zelinsky's Theory) and the Economic and Demographic Factors: Japan and Turkey: 1955-2000*, <http://iussp2005.princeton.edu/download.aspx?submissionId=51383> adresinden 01.04.2014 tarihinde alınmıştır.
- Gezgin, Mehmet F. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 23.
- Gibbs, G. (2007). *Analyzing Qualitative Data*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş* (4. Baskı). (Çev. Ed. A. Ersoy ve P.Yalçinoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gordon, I. (1992). Modelling Approaches to Migration and Labour Market. In T. Champion and T. Fielding (Eds.), *Migration Processes and Patterns*. London. Belhaven Press, pp. 119.
- Goss, J. and Lindquist, B. (1995). Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective. *International Migration Review*, 29 (2), 317-351.

- Greenwood, M. J. (1985). Human Migration Theory, Models, and Empirical Studies, *Journal of Regional Science*, 25(4), 521-544.
- Grigg, D.B. (1977). E.G. Ravenstein and the "Laws of Migration". *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41-42.
- Guilomoto, C. Z. and Sandron, F. (2001). The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries. *Population: An English Selection*, 13(2): 135-164.
- Gupta, M.R. (1993). Rural-Urban Migration, Informal Sector and Development Policies. *Journal of Development Economics*, 41, 137-151.
- Güllüoğınar, F. (2012). G Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası G Kuramları zerine Bir Değerlenirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 4, 53-85.
- Gr, T.H. ve Ural, E. (2004). Türkiye'de Kentlere Gn Nedenleri. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(1), 23-38.
- Haapanen, M. (1998). Internal Migration and Labour Market Transition of Unemployed Workers, *VATT Discussion Papers, Government Institute for Economic Research*, Helsinki.
- Hacettepe Üniversitesi Nfus Etütleri Enstitüsü. (2006). *Türkiye G ve Yerinden Olmuş Nfus Araştırması (TGYONA)*, Hacettepe Üniversitesi Nfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- Hagen-Zanker, J. (2008). *Why Do People Migrate? A Review of th Theoretical Literature*. MPRA Working Paper No.28197.
- Harbison, S. F. (1981). Family Structure and Family Strategy in Migration Decision Making. In G.D. Long and R. Gardner (Eds.) *Migration Decision Making, Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*, New York: Pergamon Press.
- Harris, J. and Todaro, M.P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *American Economic Review*, 60, 126-142.
- Harvey, D. (2016). *Sosyal Adalet ve şehir*. (5.Basım). (ev.Mehmet Moralı), İstanbul:Metis Yayıncılık.
- Hicks, J. R. (1932). *The Theory of Wages*, London: Macmillan.
- Hoffmann-Nowotny, H. J. (1981). A Sociological Approach Toward a General Theory of Migration. In . M. Kritz, L.L. Lim and H. Zlotnik (Eds), *Global Trends of Migration*. New York: Centre for Migration Studies.
- International Labour Organization. (December 2013). *Key Indicators of the Labour Market, (KILM 9. Unemployment)*, <http://kilm.ilo.org/2011/download/kilm09EN.pdf> adresinden 07 Ocak 2014 tarihinde alınmıştır.

- International Labour Organization. (2014). *World of Work 2014: Developing with Jobs*. (2nd ed. rev.), Geneva: ILO.
- International Organization for Migration (IOM). (2010). *Migration and Transnationalism: Opportunities and Challenges*. Intersessional Workshop on International Dialogue on Migration, Background Paper, 9-10 March 2010.
- Isserman A., Taylor C., Gerking S. and Schubert U. (1986). Regional Labor Market Analysis. In: Nijkamp P. (ed.) *Handbook of Regional and Urban Economics*, Volume 1: 543-580. Elsevier, Amsterdam.
- İşğičok, Ö. (2005). *21. Yüzyılda İstihdam ve İnsana Yakışır İş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- İnan, K. (2012). *Teknolojik İş(lev)sizlik - Kitle Üretiminden Yaratıcı Tasarıma*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İşbir, E.G. (1982). *Kentleşme Metropolitan Alan ve Yönetimi*. Ankara: AİTİA Yayınları.
- Jansen, C.J. (1970). Migration: A Sociological Problem. In Jansen C.J. (ed) *Readings in the Sociology of Migration*. (First Edition). Britain: Pergamon Press Ltd.
- Kalça, A. (1999). Sanayileşme Temeline Dayanmayan Şehirleşme ve Kayıtdışı İstihdam. (Ed.) İzzet Öztürk vd. *Kent Yönetimi ve Çevre Politikaları Sempozyumu*. İstanbul: İstaç Yayınları, 124-134.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, <http://www.kalkinma.gov.tr>.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No:KB 2858- ÖİK:712, Ankara.
- Kapar, R. (2005). *Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi*. İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Kartal, S.K. (1992). *Kentlileşme*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Kaya, A., Işık, İ.E. , Şahin, B. , Elmas, E., Çağlayan B., Aksoy, P., Veliöğlü, Ş. (2009). *Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüş mü? İstanbul Diyarbakır Mersin*. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaymakçı, M. (2011). *Tarım Bağımsızlıktır*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Keleş, R. (1980). *Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*. (Güncellenmiş 15. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Kızılkaya, Y.M. (2014). *Türkiye'de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenleri: Ardahan İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- King, R and Skeldon, R. (2010). "Mind The Gap!" Integrating Approaches to Internal and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619-1646.
- Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Der.) (2015). *Göçler Ülkesi*. (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kurekova, L. (2011). *Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows*. Paper prepared for Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge. April 6-9, 2011, University College London.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi? Nitel mi?*. (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuyucu, T. (2014). Bir Paradoks Olarak Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Toplu Konut Politikaları. (Ed.) A. Koca, Ç. O. Çalışkan, E. Kaya ve G. Akgün, *Kentleri Savunmak - Mekân, Toplum ve Siyaset Üzerine* (2. Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları, 197-202.
- Kuznets, S. (1989). *Economic Development, The Family, and Income Distribution, Selected Essays*. New York: Cambridge University Press.
- Kümbetoğlu, B., User, İ. ve Akpınar, A. (2012). Kayıp İşçi Kadınlar- Kayıtdışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması (Birinci Basım). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lee, E. S. (1969). A Theory of Migration. In J.A. Jackson (ed.) *Migration*. Great Britain: Cambridge University Press, 283-297.
- Lefebvre, H. (2016). *Şehir Hakkı*. (Birinci Baskı). (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewis, G. J. (1982). *Human Migration A Geographical Perspective*. New York: St. Martin's Press.
- Lewis, W.A. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labor. *The Manchester School of Economic and Social Studies*. (22), 139-191.
- Long, J. (2005). Rural-Urban Migration and Socioeconomic Mobility in Victorian Britain, *The Journal of Economic History*, 65(1), Britain.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2007). *Çalışma İktisadı*. (Düzeltilmiş 3. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Mabogunje, A.L. (1970). Systems Approach to the Theory of Rural-Urban Migration, *Geographical Analysis*, (2), 1-18.
- Mangalam, J. J. (1968). *Human Migration: A Guide to Migration Literature in English 1955-1962*. Lexington: The University of Kentucky Press.

- Marshall, C and Rosmann, G.B. (2006). *Designing Qualitative Research* (Fourth Edition). California, USA: Sage Publications.
- Massey, D. S. (1990). Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration. *Population Index*, 56(1),3-26.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*. 19 (3), 431-466.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1998). *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press Oxford.
- Massey, D. S. (1999). Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis. In Charles Hirschman et al. (Eds), *The Handbook of International Migration*. The Russell Sage Foundation.
- McConnell, C.R., Brue, S.A and Macpherson, D.A. (2010). *Contemporary Labour Economics*. (9th Edition). New York: McGraw-Hill /Irwin, 267-272.
- Mehmet, Ö. ve Kılıç, C. (2009). *Çalışma Ekonomisi Teorisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Milne, W. (1991). The Human Capital Model and its Economic Estimation. In John Stillwell and Peter Congdan (eds.) *Migration Models: Macro and Micro Approaches*, Great Britain: Belhaven Press, 137-151.
- Mincer, J. (1978). Family Migration Decisions. *Journal of Political Economy*, 86(5), 749-774.
- Msigwa, R.E. (2014). Assessment of Internal Migration Policies in Developing Countries: Evidence from Tanzania. *Business and Economic Research*, 4(1), 32-47.
- Munro, J.M. (1974). Migration in Turkey. *Economic Development and Cultural Change*, 22(4), 634-653.
- Murat, S. (2006). *Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı*. İstanbul İTO Yayınları, No: 2006-49.
- Oğuzhan, S. O. (2003). *Türkiye'de İç Göç Hareketinin İki Durumlu ve Çok Durumlu Logit Modelle İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özcan, Y. Z. (1997), İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar. *Türkiye'de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Bolu - Gerede, 6 - 8 Haziran 1997*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, 79-81.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye'de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Özer, A. (2000). *Kentleşme ve Yerel Yönetimler*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özkanan, A. ve Erdem, R. (2014). Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20.
- Öztürk, M. (2006). *Türkiye' deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt Pazarıcıları Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özyakışır, (2012). *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: Tra 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özyurt, C. (2007). Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), Balıkesir.
- Parasız, İ. ve Bildirici, M. (2002). *Emek Ekonomisi*. (1. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods (Second Edition)*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications.
- Pazarlıoğlu, V. M. (2001). 1980-1990 Döneminde Türkiye'de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması. *V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, Çukurova Üniversitesi, 20-22 Eylül 2001, Adana.
- Pazarlıoğlu, V. M. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1).
- Peterson, W. (1970). A General Typology of Migration In C.J. Jansen (Ed.) *Readings in the Sociology of Migration*. (First Edition). Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69.
- Piore, M.J. (1979). *Birds of Passage. Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, A. (1999). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. In Charles Hirschman et al. (eds), *The Handbook of International Migration*. The Russell Sage Foundation.
- Portes, A. (2001). Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism. *Global Networks*, 1(3), 181-194.
- Pryor, R.J. (1981). Integrating international and internal migration theories In Kritz, M.M., Keely, C.B. and Tomasi, S.M. (eds.) *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*. New York: Center for Migration Studies, 110-29.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş - Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (3. Baskı)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 42 - 43.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 52(2), 286 - 288.
- Ranis, G. and Fei, J.C.H. (1961). A Theory of Economic Development. *The American Economic Review*, 51(4), 533-565.
- Rose, A.M. (1970). Distance of Migration and Socio-Economic Status of Migrants, In C.J. Jansen (Ed.) *Readings in the Sociology of Migration*. (First Edition). Britain: Pergamon Press Ltd., 85-93.
- Rothery, M., Jr. Grinnell, R. M., Tutty, L. M. (1996). *Qualitative Research for Social Workers: Phases, Steps and Tasks*. Boston: Ally and Bacon Publications.
- Ruhs, M and Vargas-Silva, C. (2016). *Briefing The Labour Market Effects of Immigration*.(3rd revision). University of Oxford, The Migration Observatory.
- Sandell, S. H. (1977). Women and Economics of Family Migration. *The Review of Economics and Statistics*, 59(4), 406-414.
- Saraçoğlu, C. (2011). *Türkiye’de Göç Çalışmalarında 1980 Sonrası Paradigma Değişimi*. <http://politikadergisi.com/kutuphane/turkiyedegoc-calismalarinda-1980-sonrasi-paradigmadegisimi>, Erişim Tarihi: 09.02.2016.
- Serter, N. (1993). *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3697.
- Sinha, V.N.P. and Ataulah MD. (1987). *Migration- An Interdisciplinary Approach*. Delhi: Seema Publications, First Edition.
- Silverman, D. (2001). *Doing Qualitative Research, A Practical Handbook*. London: Sage Publications.
- Sjaastad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, 70, 80-93.
- Stark, O. (1991). *The Migration of Labor*. Cambridge: Basil Blackwell.
- Stouffer, S.A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şentürk, B. (2015). *Bu Çamuru Beraber Çiğnedik - Bir Gecekondlu Mahallesi Hikâyesi* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taeuber, K. and Taeuber, A. (1964). White Migration and Socio-Economic Differences Between Cities and Suburbs. *American Sociological Review*, 29(5), 718-729.
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi*, 10(4), 177-203.

- Taylor, J. E. and Fletcher P. L. (2001). Remittances and development in Mexico: The New Labour Economics of Migration: A Critical Review. *Rural Mexico Research Project 2*.
- Türk Dil Kurumu. (2016). Güncel Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden 30.12.2016 tarihinde alınmıştır.
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 153-176.
- Tekeli, İ. ve Erder L. (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2014). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezel, M. (2014). Türkiye'de 1980-2010 Yılları Arasında Yatırımlara Sağlanan Teşviklerin İBBS Çerçevesinde Bölgesel ve Sektörel Dağılımı ve Bölgesel Gelişme Farkları ile İlişkisi, *Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Teşvik Politikaları* (1. Basım) (Ed. Mine Nur Bozdoğan) içinde, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 1123, 289-338.
- Todaro, M. P. (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *American Economic Review*, 59, 138-148.
- Todaro, M. P. and Smith S.C. (2012). *Economic Development*. (Eleventh Edition) Boston: Addison Wesley.
- Topbaş, F. (2007). *İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. (1. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2005). *Genel Nüfus Sayımı, 2000 Göç İstatistikleri*. Yayın No: 2976.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2007). *İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-1*. Yayın No: 3095, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011a). *Bölgesel Göstergeler, TR71*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011b). *Bölgesel Göstergeler, TR83*. Yayın No: 3563, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *Rakamlar Ne Diyor, 2014?*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014a). *Seçilmiş Göstergelerle Kırıkkale*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014b). *Seçilmiş Göstergelerle Kırşehir*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014c). *Seçilmiş Göstergelerle Niğde*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014d). *Seçilmiş Göstergelerle Nevşehir*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014e). *Seçilmiş Göstergelerle Aksaray*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014f). *Seçilmiş Göstergelerle Samsun*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014g). *Seçilmiş Göstergelerle Tokat*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014h). *Seçilmiş Göstergelerle Çorum*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014i). *Seçilmiş Göstergelerle Amasya*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri*, www.tuik.gov.tr adresinden 1 Şubat 2015 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu. *Nüfus ve Demografi İstatistikleri*. Genel Nüfus Sayımları, www.tuik.gov.tr adresinden 1 Şubat 2015 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu. *İç Göç İstatistikleri*. www.tuik.gov.tr adresinden 1 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- TÜSİAD. (1999). *Türkiye'nin Fırsat Penceresi, Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*. Yayın No. TÜSİAD-T/99-1-251, İstanbul.
- United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects (Highlights): The 2014 Revision*. Economic and Social Affairs Division. UN Publications. New York: 2014.
- URAK. (2010). İller Arası Rekabetçilik İndeksi 2009-2010, http://www.urak.org/haberler/URAK_IllerarasiRekabetcilikendeksi2009-2010.pdf.
- Uyanık, Y. (1999). Dualist (ikili) İşgücü Piyasası Teorisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3/99, Ankara, 1-8.

- Uysal, M. ve Aktaş, S. (2011). Sıralı Regreson Analizi ile Türkiye'de İç Göçleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:3, 191-200.
- Ülgener, S. (1991). *Milli Gelir, İstihdam, İktisadi Büyüme*. (Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Basım). İstanbul: Der Yayınevi.
- Ünalın, T. (1997). Türkiye'de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi, *Türkiye'de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998.
- Üner, S. (1972). *Nüfus Bilim Sözlüğü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Ünlüer, S. (2010). *Engelliler Entegre Yüksekokulu'ndaki Bilgi ve İletişim Teknolojileri Entegrasyonu Sürecinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Vertovec, S. (2002). *Transnational Networks and Skilled Labor Immigration*. Working Paper for Ladenburger Diskurs "Migration" Gottlieb Daimler- und Karl BenzStiftung, Ladenburg, 14-15 February.
- White, P. and Woods R. (1980). *The Geographical Impact of Migration*. London: Longman.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. *20.Yüzyıl Kenti* (1. Baskı) (Der.ve Çev. Ayten Alkan ve Bülent Duru) içinde, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 77-106.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yamak, R. ve Yamak, N. (1999). Türkiye'de Gelir Dağılımı ve İç Göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 26-39.
- Yüceol, H. M. (2007). Türkiye'de Bölgesel İşgücü Hareketleri, İşsizlik ve Ekonomik Kalkınma. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(1), 108-128.
- Yüceol, H.M. (2011). Türkiye'de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma. *Sosyoekonomi - Özel Sayı*. 2011-MI/11MI02, 30-54.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. (Yenilenmiş ve Genişletilmiş 10. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of Mobility Transition. *Geographical Review*, 61(2) 219-249.
- Zlotnik, H. (1992). Empirical Identification of International Migration Systems, In Mary Kritz, Lin Lean Lim, and Hania Zlotnik (eds.), *International Migration Systems: A Global Approach*. Oxford: Clarendon Press, 19-40.

EKLER

EK-1. Göçmenler için Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Mülakat Tarihi-Saati		
Katılımcı No		
Katılımcının	Adı	
	Yaşı	
	Cinsiyeti	
	Medeni Durumu	
	Geldiği İl	
	Mesleği	
	Eğitim Düzeyi	
	(Varsa) Eğitim Alanı	
	İstihdam Durumu	☐ ÇALIŞIYOR ☐ ÇALIŞMIYOR
MÜLAKAT SORULARI		
<i>Ankara'ya ne zaman göç ettiniz?</i>		
<i>Ankara'ya bireysel olarak mı, aileniz ile birlikte mi göç ettiniz?</i>	☐ Bireysel Göç ☐ Hane Göçü	
<i>*Aile ile birlikte göç edildiyse, göç kararı kim tarafından verildi?</i>		
<i>Göç etme nedeniniz nedir?</i>	Çekici nedenler: <ul style="list-style-type: none"> - İstihdam - Eğitim - Evlilik - Kentsel İmkânlar - Diğer 	
<i>**İstihdam sebebiyle göç edildiyse iş bulduktan sonra mı, iş bulmadan önce mi göç edildi?</i>	İtici nedenler: <ul style="list-style-type: none"> - İşsizlik - Niteliklerine uygun iş bulamamak - Eksik İstihdam - Kentsel İmkânsızlıklar - Sosyal Ağların Azalması - Diğer 	
<i>Ankara'ya göç etmenizde, Ankara ilinin yaşadığınız ile olan mesafesinin (yakın ya da uzak olmasının) bir etkisi oldu mu?</i>		
<i>Ankara'ya göç etmenizde burada yaşayan akraba, arkadaş ve tanıdıklarınız vb. sosyal çevrenizin etkisi oldu mu?</i>	Sosyal ağ etkisi: <ul style="list-style-type: none"> - Daha önce göç eden hane reisi, akraba, tanıdıkların varlığı - İlden daha önce göç eden topluluklar 	
<i>*Olduysa nasıl bir etkisi oldu?</i>		

	<p>Göç Maliyetleri Etkisi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ulaşım, barınma maliyetlerinin azalması - Ruhsal maliyetlerin azalması - İş arama/bulma, yerleşim yeri bulma konusunda yardım
<p>Ankara'ya doğrudan mı yoksa kademeli (zincirleme) olarak mı göç ettiniz?</p> <p>*Daha önce yaşanan yer il veya ilçe merkezi mi, yoksa kasaba/köy müydü?</p>	
<p>Ankara'ya göç ettiğinizde ildeki işsizlik durumu ve istihdam fırsatlarından haberdar mıydınız?</p>	
<p>Ankara'ya göç ettiğinizde ildeki kentsel imkânlardan haberdar mıydınız?</p>	
<p>Ankara'ya göç etmeden önce çalışıyor muydunuz?</p> <p>** (Katılımcı çalışıyorsa)Eski işinin özellikleri nelerdi?</p>	
<p>Ankara'da işsizlik sorunu ile karşı karşıya kaldınız mı?</p> <p>** (Katılımcı çalışıyorsa) Çalıştığı işin niteliklerine uygun olduğunu düşünüyor mu?</p> <p>** (Katılımcı çalışıyorsa) Kayıtlı sektörde mi kayıt dışı sektörde mi çalışıyor?</p>	
<p>Ankara'ya göç ettikten sonra meslek değiştirdiniz mi?</p>	
<p>Ankara'ya göç ettikten sonra kazancınızda değişiklik oldu mu?</p> <p>** Olduysa artış mı, azalış mı oldu?</p>	
<p>Ankara'ya göç ettikten sonraki yaşam koşullarınızdan memnun musunuz?</p> <p>** İldeki kentsel imkânlardan faydalandığını düşünüyor mu?</p>	
<p>Daha önce yaşadığınız ile geri dönmeyi düşünüyor musunuz?</p>	

<p>**Düşünüyor /düşünmüyorsa nedeni nedir?</p> <p>**Düşünüyorsa oluşması gereken koşullar neler?</p>	<p>Muhtemel dönme nedenleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eğitimin tamamlanması - Gereken maddi birikimin sağlanması - Dönülecek ilde istihdam fırsatı ortaya çıkması - Bireysel nedenler - Ruhsal nedenler - Emeklilik	
--	--	--

EK-2. NVivo 11 Kodlama Özet Raporu

Node Structure

PhD Analysis

3.06.2016 11:16

Hierarchical Name	Nickname	Aggregate	User Assigned Color
Node			
Nodes			
Nodes\\Göç Etme Nedenleri		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler\\Bağlı Göç		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler\\Eğitim		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler\\Evlilik		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler\\Geniş Aile Olarak Yaşama		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Bireysel - Ailevi Nedenler\\Kentsel İmkanlardan Faydalanma İsteği		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Diğer Nedenler		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Diğer Nedenler\\Etnik, Sıyasa ya da Dini Nedenler		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Diğer Nedenler\\Muhafazakarlık		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\İşgücü Piyasası Odaklı Nedenler		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\İşgücü Piyasası Odaklı Nedenler\\Çıkış Noktasındaki İşgücü Piyasası Koşulları		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\İşgücü Piyasası Odaklı Nedenler\\İş Arama - Bulma		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler\\Ekonomik Kriz ve Artan İşsizlik		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler\\Kentsel - Kırsal İmkanların Yetersizliği		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler\\Tarım Sektöründe Daralma		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler\\Tarım Sektöründe Daralma\\Tarımda Toprak Yetersizliği		No	None
Nodes\\Göç Etme Nedenleri\\Makro Ekonomik Nedenler\\Tarım Sektöründe Daralma\\Üretim Maliyetlerindeki Artış		No	None

Nodes\\Göç Etme Nedenleri\Makro Ekonomik Nedenler\Tarım Sektöründe Daralma\Ürün Fiyatlarının Yetersizliği	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı	No	Green
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\Beklenen Gelir Artışı -	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\Daha İyi Çalışma	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\İstihdam	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\Kayıtlı Sektörlerde İstihdam Edilme Olasılığı - Sosyal Güvenlik Avantajları	No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\Kentsel İmkânlar	No	None

Hierarchical Name	Nickname	Aggregate	User Assigned Color
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\Çekici Unsurlara İlişkin Algı\Kültürel Yakınlık		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı		No	Red
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Gelir Azalışı - Ücret		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Gelir Riski ve Piyasa		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Görelili Yoksulluk		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\İşsizlik		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Kötü Çalışma Koşulları		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Nüfusun Azalması		No	None
Nodes\\Göç İle İşgücü Piyasası Unsurları Arasındaki İlişkiye Dair Algı, Tutum ve Davranışlar\İtici Unsurlara İlişkin Algı\Ücretsiz Aile İşçiliği		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar		No	Pink
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Beşeri Sermaye Donanımında Artış		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Artış		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Ev İçi - Ev Dışı Çalışma Süreçlerinin Değişmesi		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\İstihdam Edilebilirliğin Artması		No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Kadınların İşgücü Piyasasına Katılması		No	None

Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Kayıtlı İstihdam İçinde Yer Alma	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumlu Sonuçlar\Yaşam Kalitesinde Artış	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar	No	Yellow
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Bireysel ya da Hanehalkı Gelirinde Azalış	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Gelir Yetersizliği	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\İşsiz Kalma	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Kayıt Dışı İstihdam	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Mesleki ve Teknik Becerilerin Kaybı	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Sosyal Dışlanma	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Sosyal Güvenlik Eksikliği	No	None
Nodes\\Göçün İşgücü Piyasası Açısından Sonuçları\Olumsuz Sonuçlar\Yaşam Kalitesinde Düşüş	No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar	No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Mesafe Etkisi	No	Orange
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Mesafe Etkisi\Uzak Mesafe (Varış Noktasındaki İşgücü Piyasası	No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Mesafe Etkisi\Yakın Mesafe (Varış Noktasındaki İşgücü Piyasası Hakkında Daha Fazla Bilgi Sahibi Olma)	No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Sosyal Ağ - Göç Stoku Etkisi	No	Purple

Hierarchical Name	Nickname	Aggregate	User Assigned Color
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Sosyal Ağ - Göç Stoku Etkisi\Barınma Maliyetlerinin Azalması		No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Sosyal Ağ - Göç Stoku Etkisi\Göç Etmenin Potansiyel		No	None
Nodes\\İşgücü Piyasası Açısından Göç Davranışını Yönlendiren Diğer Unsurlar\Sosyal Ağ - Göç Stoku Etkisi\İş Arama - Bulma Maliyetlerinin Azalması (Bilgi Asimetrisini Ortadan Kaldırma Etkisi)		No	None
Nodes\\Tersine Göç		No	None

EK-3. Resimler

Resim Ek-3.1. Katılımcı

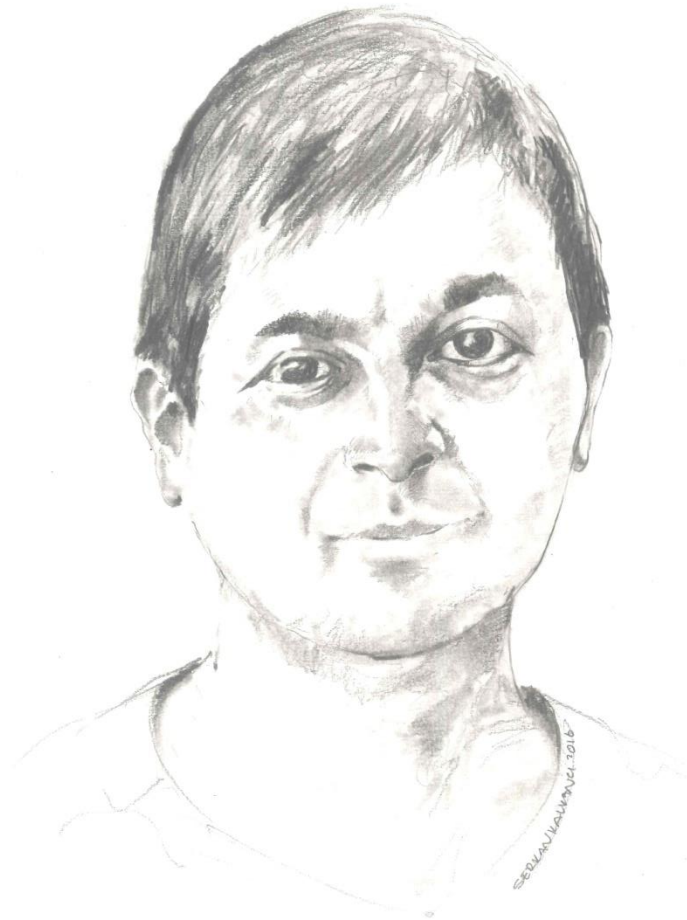

Resim Ek-3.2.Katılımcı

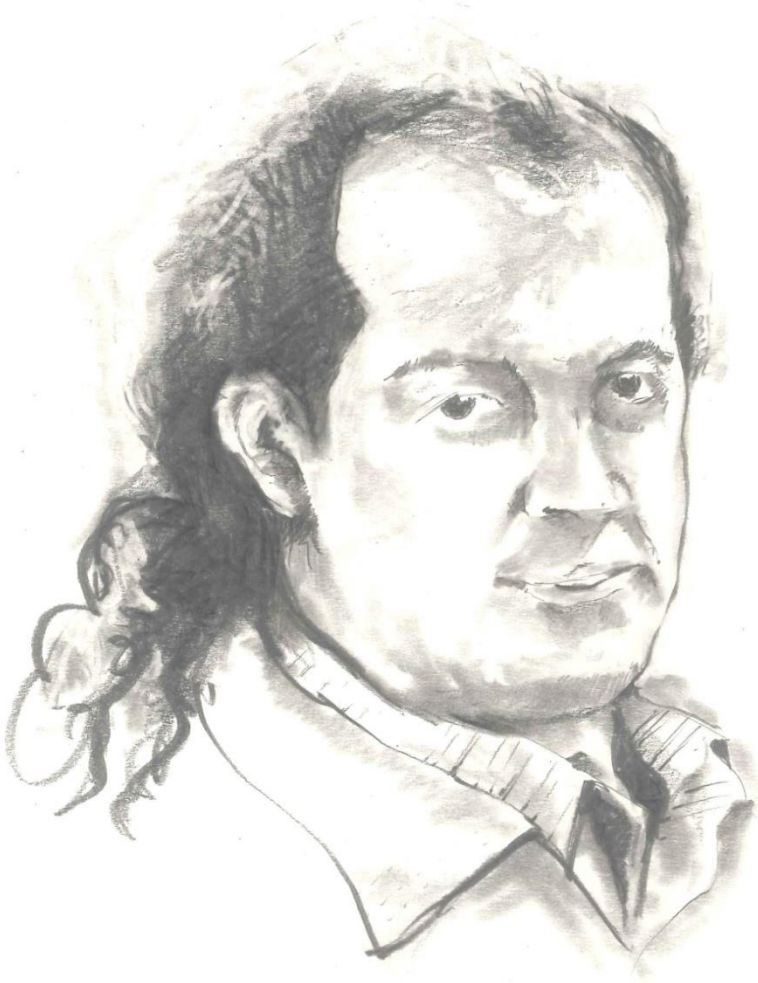
Resim Ek-3.3. Katılımcılar

Resim Ek-3.4. Katılımcı

Resim Ek-3.5. Katılımcı

Resim Ek-3.6. Katılımcı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ELA ÖZCAN, Elçin Deniz
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 06.05.1980 Ankara
Medeni hâli : Evli
Telefon : 532 4676116
e-posta : elcin.deniz.ela@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	2007
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	2003
İlköğretim Ortaöğretim Lise	Özel Yükseliş Koleji	1997

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2011- 2017	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2010	Namık Kemal Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2010	Ankara Girişimci İş Kadınları Derneği	İdari Müdür
2008	Sahne (Tiyatro) Dergisi	Yazı Kurulu Üyesi, Editör, Redaktör
2007-2008	Phoenix/Siyasal Yayınevi	Editör, Çevirmen,

		Redaktör
2007	Ulusal Vasküler Cerrahi Derneği	Vasküler Cerrahi Dergisi Editör Asistanlığı
2004-2006	VW Otonam Demirkayalar Tic. Ltd. Şti.	Muhasebe ve Finans Yetkili Yardımcısı
Yaz 2002	Vestel Ankara Bölge Müdürlüğü	Muhasebe Stajyeri

Yabancı Dili

İngilizce	İleri düzey (ÜDS Puanı: 92.5) (TOEFL IBT Puanı: 97)
İtalyanca	Başlangıç düzeyi

Akademik Faaliyetleri

Yüksek Lisans Tezi	Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişikliklerin Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikalarına Etkisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ
Proje	“21.Yüzyılın İnsan Kaynaklarının Yetiştirilmesine Yönelik Olarak İşgücü Piyasası (Arz ve Talep) Bilgilerinin Toplanması ve Geleceğe Yönelik Tahminlerin ve Etkin Bir İşgücü Piyasası Analiz ve İzleme Sisteminin Oluşturulması”, TÜBİTAK KAMAG Projesi, 2008- 2011, Bursiyer.

Diğer Faaliyetler

Kitap Editörlüğü	“Çevrenin İmparatorluğu, Rusya ve Dünya Sistemi”, Boris Kagarlitsky, Phoenix Yayınevi, Ankara 2007. “Kapitalizmin Suç Tarihi”, Werner Biermann, Arno Klönne, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2007.
Kitapta Bölüm Çevirisi	Bürokrasi (Bölüm 13) - “İktidarın Tarihi, Sınıfların ve Ulus Devletlerin Yükselişi, 1760-1914, Cilt II”, Michael Mann, Phoenix Yayınevi, Ankara 2013. Siyaset Sosyolojisinde Feminist Kuramlaştırma ve

Feminizmler (Bölüm 6) - "Siyaset Sosyolojisi", Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, Mildred A. Schwartz, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Siyasi Partiler (Bölüm 13) - "Siyaset Sosyolojisi", Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, Mildred A. Schwartz, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Kadın, Cinsiyet ve Devlet Politikaları (Bölüm 26) - "Siyaset Sosyolojisi", Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, Mildred A. Schwartz, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Savaş, Militarizm ve Devletler (Bölüm 28) - "Siyaset Sosyolojisi", Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, Mildred A. Schwartz, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Kültür, Bilgi, Siyaset (Bölüm 5) - "Siyaset Sosyolojisi", Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander Hicks, Mildred A. Schwartz, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Redaksiyon

"Geçmiş Okumak, Arkeolojiyi Yorumlamada Güncel Yaklaşımlar", Ian Hodder- Scott Hutson, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010.

Makale

"İşim Olmadan Asla!", Türk-Metal Dergisi, Haziran 2014.

"İşgücü Piyasasında Dezavantajlı Bir Grup: Kadınlar", Türk-Metal Dergisi, Temmuz 2015.

"Göçmenler Geldi, Hoş mu Geldi?", Türk-Metal Dergisi, Mayıs 2016.

"Çağdaş Göç Kuramlarına İlişkin Bir Değerlendirme"
İş ve Hayat Dergisi, Şeker İş Sendikası Yayınları, Yıl:2, Cilt: 4, Aralık 2016.

Sertifikalar

ILO, INTERNATIONAL TRAINING CENTER (ITC)
Gender Economics and Society Summer School,
Turin, Italy, July 2015

SAEL, ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SPSS ile Uygulamalı Regresyon Analizi, Ankara 2014

SAEL, ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SPSS ile Temel İstatistik, Ankara 2013

AKADEMİ MEDYA, Ankara, Ağustos 2005- Eylül 2005
Etkili ve Düzgün Konuşma Sertifika Programı

AKADEMİ MEDYA, Ankara, Ocak 2006
Dublaj Teknikleri Sertifika Programı

Hobiler

Müzik, Fotoğraf.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

